

ΑΠΕΘ..ΝΕΝ Ο ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ο ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΖΩΤΟΥ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ἀπέθανεν εἰς τὴν ἐν Ψυχικῷ οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ του Στρατηγοῦ Μπακοπούλου καὶ ἐκηδεύθη σεμνοπρεπῶς ἐν Ἀθήναις ὁ ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος Χρ. Χρηστοβασίλης, τέως Βουλευτὴς καὶ Διευθυντὴς τῆς ἐν Ἰωαννίνοις ἐκδιδομένης Ἐφημερίδος «Ἐλευθερία».

Τὴν κηδείαν του παρεκολούθησαν αἱ Ἡπειρωτικαὶ παροικίαι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, πολλοὶ διανοούμενοι, δημοσιογράφοι, λόγιοι, συγγραφεῖς, στρατηγοί, ἐπιστήμονες τέως Πολιτευταὶ καὶ ἅπαντα τὰ Προεδρεῖα τῶν Ἡπειρωτικῶν Ὁργανώσεων.

Τὸν νεκρὸν ἀπαχαιρέει σεν ἐκ μέρους τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Συνδέσμου τῆς πόλεως ὁ Ἀντιπρόεδρος κ. Δημ. Ζώτος, Δικηγόρος, μετὸν ἐξῆς ἐπικηδεῖον λόγον:

Πολύκλαυστε Χρηστοβασίλη

Φιερούγισ' ἡ ψυχὴ σου καὶ πέταξε στὰ οὐράνια. Ποιὸς νὰ τὸ πιστέψῃ; Πιεθαίνουν λοιπόν κι' οἱ σταυραστοί; Δὲν θέλουμε νὰ πιστέψουμε πῶς σωριάσθηκε ἡ χιονισμένη Πίνδος. Πῶς στέρεψε ἡ πηγὴ τοῦ Καλαμά Πῶς κοιτεται νεκρὸς μπροστά μας ὁ Σουλιώτης Βάρδος Πῶς ἔοβυσε ὁ τραγουδιστὴς τῶν καυτῶν τῆς μικρῆς μας ξηρητιᾶς.

Κι' ὅμως δὲν εἶναι ψέμμα. Ὁ χάρος ἔβρυσε γιὰ πάντα τὴν πνοή σου, τὴν τόσο δημιουργικὴ καὶ δὲν θ' ἀκούσης' πειὰ βελάσματα κοπαδιῶν, οὔτε κελαϊδίσματα πουλιῶν, οὔτε τραγούδια πιστικῶν, οὔτε τὸν ἀχολογὰ τοῦ ἀγαπημένου σου Κολομά καὶ τὸ γλυκὸ ψιθύρισμα τῶν νεροσυρμῶν, πὺλ τόσον ὠλορφα κι' ἀριστοτεχνικὰ μᾶς ἐτραγουδῆσες.

Σὲ χάνουμε γιὰ πάντα καὶ τοῦ χάκου θὰ σὲ περιμένουν τὰ ξακουσμένα Γιάννενα πὺλ τόσον ὕμνησες καὶ τὰ χωριά μας, οἱ κάμποι, τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκαθὰ τῆς Πατρίδας μας πὺλ ζωγράφισες κι' ἐψάλλες ἀθάνατε τραγουδιστὴ τῶν Ἡπειρωτικῶν καυμῶν.

Ποιὸς γνωρίζει τὸ ἔργο σου καὶ δὲν θὰ θρηνήσῃ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Σουλιώτικου πύλληκαριού; Ποιὸς

γνωρίζει τὴν Ἑθνικὴ σου δόξα καὶ δὲν θὰ συγκινηθῇ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἥρωα; Ποιὸς γνωρίζει τὸ πνευματικὸ σου ἔργο καὶ δὲν θὰ δακρύσῃ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μεγάλου μας ἡθογράφου; Ὁ θάνατός σου, εὐγενικὴ Πατριδολατρεῖα, εἶναι γιὰ μᾶς Ἡπειρωτικὴ ἀπώλεια.

Ἀγάπησες ἀπὸ μικρὸς ὄχι μόνον τὸ τσελιγκάτο τοῦ πατέρα σου καὶ ιδιόχρητο χωριό σας, τ' ὠμορφο Σουλόπουλο, ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν Ἡπειρο κι' ἀργότερα τὴν Ἑλλάδα μας. Τὴν Ἑλλάδα μας, πὺλ ἔκλεισες μέσ' τὴν ψυχὴ σου—ὅπως λέει κι' ὁ ποιητὴς, γιὰ νὰ αἰσθάνεσαι κάθε εἶδος μεγαλείου.

Ξηνητεύηκες μικρὸς μετὸ καρὰβάνι τοῦ Φεϊζάνη κι' ἐφθάσες σιτὴν Ἐάθη καὶ πῆγες σιτὴ Σμύρνη καὶ σιτὴν Πόλη γιὰ νὰ σπουδάσῃς κι' ἡ ἀγάπη σου ὅλο καὶ μεγαλῶνι, ὅλο καὶ φουντώνει γιὰ τὴ σκληρωμένη Ἡπειρο καὶ τὴν Ἑλλάδα μας.

Ὅπου κι' ἂν βρεθῇς, δὲν κρύβεσαι τὰ Ἑθνικά σου Ἰδανικά. Καὶ γιὰ

τὴν τόλμη σου αὐτὴ συλλαμβάνεσαι ἀπὸ τοὺς ζαπειτέδες καὶ φυλακίζεσαι σιτὸ Κάστρο τῶν Γιαννίνων, γιὰ νὰ καταδικασθῇς σὲ ἡλικία 18 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου σὲ θάνατο γιὰ προδοσίαν. Σὲ ἀπελευθερώνουν οἱ φίλοι τοῦ πατέρα σου γιὰ νὰ σὲ περάσουν μετὰ βάρκα ἀπὸ τὴ Θουλικὴ Λίμνη πὺλ δέχτηκε σιτὸς κύλπους τῆς τίς δεκαεφτά μετὸν Κυρὰ Φροσύνη καὶ φθάνεις σιτὸν Ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

Ἡ περιπέτειά σου αὐτὴ, ἀντὶ νὰ οὐβύσῃ, τοῦναντίον ἀνάβει περισσότερον τὸν Ἑθνισμό σου καὶ πότε μετὸν πέννα καὶ πότε μετὸν καρποφίλι συνεχίζεις τοὺς ἀγῶνας σας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου.

Ἀγωνίζεσαι σιὰ Πάντε Πηγάδια λαμβάνεις μέρος σιτὸν πόλεμο τοῦ 97 καὶ ὡς Γραμματεὺς τῆς «Ἐταιρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ» μετὰ τὰ ἱστορικά σου ἀγῶνα, μετὰ τοὺς παιανᾶς σου, μετὰ τὰς Ἑθιολογικάς σου μελέτας, μετὰ τὰ ἐμπνευσμένα θούρια σου καὶ μετὰ τὰ πατριωτικά σου δράματα, ὑπηρετεῖς τὸν ἀγῶνα τῶν

ἀλυτρώτων ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς ἀναστάσεως.

Μήπως δὲν πόνεσες γιὰ τὸ δράμα τῆς Βορείου Ἡπείρου; Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρῶτων σιτὸν Ἀγῶνα γιὰ τὴν Αὐτονομίαν τῆς παρὰ τὸ πλεονεξοῦ τοῦ μακαρίτη Χρηστάκη Ζωγράφου, τοῦ Μεγάλου μας Δεσποτῆ Σπυρίδωνος, τοῦ ἀξιμνήστου Δούλη. Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρῶτων πάντοτε σὲ κάθε κίνησι, σὲ κάθε δράσι Ἑθνικῇ.

Ὁ τερματισμὸς τῶν Ἑθνικῶν ἀγῶνων σου ἀνοίγει νέον στάδιον δράσεως. ἄκατα πόνητες πρωταγωνιστὴ κάθε ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως.

Υψῶνεις τὰρα τὴ σημαία τῆς «Ἐλευθερίας» σου καὶ μαχεσαι μετὰ τὸν Ἰ.δ.ο. πατριωτικὸν ἐνθουσιασμό γιὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἀναγέννησι.

Ἀρπάζεις βουνεμπο καὶ χιτυὰς κατὰ κέφαλα τὸ ραγιαδισμό. Μαίνεσαι κατὰ τῆς Δημοκρατίας καὶ κιτ' ἡ σιγμὴν καὶ αὐταὶ αἱ Κρατικοὶ Ἀρχαὶ ὑποκλίνονται εὐλαβῶς πρὸ τῶν παντοδυνάμων Ρετζίων καὶ τοὺς ὑποδέχονται μετὰ τιμὴς γιὰ τὸ Κρέιφς ἡμνηστὸς τοὺς 45 φόνους τῶν ἀτυγῶν θυμάτων τῶν καὶ συγγένων μετὰ δῶρα σὲ γάμο τοῦ περιβοήτου Γιάννη Ρενίζου ΣΥ καὶ μόνον ΣΥ χιτυὰς κατὰ κέφαλα αὐτὴ τὴν Κρατικὴ καὶ Κοινωνικὴ αἱμία καὶ δέχεσαι ἐν μέσῃ πλατεῖα Ἰωαννίνων τὴν ὅλοφρονικὴ ἐπίθεσιν τῶν αἰμοδιψῶν Τυράντων.

Τὸ Δημοσιογραφικὸ Βῆμα τὸ διήμησες μετὰ τὸ θάνατό σου, τὴν εἰλικρίνεια τὴν ἀνιδιοτέλεια σου. Ἐνας καὶ μόνον ὁ σκοπὸς σου. Ἡ ἀναδημιουργία τῆς Ἡπείρου, Κι' εἰς τὴν εἰδέ, ὅτι μόνον ἡ πέννα τοῦ δημοσιογράφου δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὁρίων σου, ἀποφασίζεις νὰ εἰσέλθῃς σιτὸν Πολιτικὴν κοινότητα.

Ἀλλὰ καὶ σιτὸς πολιτικὸς ἀγῶνας εἶσαι ὁ ἴδιος Χρηστοβασίλης. Ὁ ἀνιδιοτελής, ὁ ἀκαμπτος, ὁ μὴ γνωρίζων τοὺς συμβιβασμούς. Ὁ μισῶν τὴν ἀηδὴ συναλλαγὴν. Ὁ φιλαλήτης, ὁ ἐνάρετος Χρηστοβασίλης. Αἱ ὑψηλές, τῶν φίλων λήθης καὶ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀκαμπτος ὡς δὲν δίστασες καὶ φίλους σου σιενούς νὰ πικράνης καὶ νὰ τοὺς κῆνῃ πολιτικούς σου ἐχθρούς.

Τὴν πολιτικὴν δὲ τὴ θέλησες διαγελμα ὅτι καὶ τὴ δημοσιογραφία.

Διᾶλεξες καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν ὡς καταλλήλα μέσα γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν σιενῶν σου γιὰ τὴν ἰκανοποίησιν τῶν πόθων τῆς Ἡπειρωτικῆς σου ψυχῆς. Τῆς Σουλιώτικῆς ψυχῆς σου.

τῆς γεμάτης ἀνθουχίας, πόθους καμμούς, λαχτάρες.

Δούλεψες μ' ἐνθουσιασμό καὶ αὐταπάρρησι τὴν πατρίδα μας ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλειψες καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Δὲν ὑπάρχει βιβλίο μὲ Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα χωρὶς ποίημα καὶ χωρὶς διήγημα Χρηστοβασίλη.

Τὸ λογοτεχνικὸ σου δαιμόνιο συνεκίνησε καὶ κατέπληξε τὸν πολὺν Γαβριηλίδην, ὅπως τὸν εἶχε συγκινήσει καὶ τὸ ποιητικὸ δαιμόνιο τοῦ ἀθάνατου Κρουσιᾶλλη μας καὶ οἷς ἐδόξασε μὲ τὰ ἐμπνευσμένα πολύκροτα κριτικά του ἀρθρα. Σὰς ἐγνώρισε στὸ Πανελλήνιο, ὕψωσε τὸ νομὰ σὰς ὡς τὰ μεσοῦρανα καὶ δὲν μπορούσε νὰ νοηθῇ Χριστουγεννιάτικη, Πρωτοχρονιάτικη καὶ Λαμπροιάτικη «Ἀκρόπολις» χωρὶς ποίημα καὶ χωρὶς διήγημα Χρηστοβασίλη.

Λογοτέχνης, ποιητής, Γλωσσολόγος. Λαογράφος, δράματικός συγγραφεὺς. Καταπιάστηκες μὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ κατέκτησες μὲ τὴν ἀξία σου τὴ θάσι ποῦεις στὸ Πάιθεο τῶν Ἑλλήνων Λογογράφων. Βραβεύονται τὰ δράματά σου καὶ ὕμνοι, ἐγκώμια καὶ ἐκαινῶν γράφονται γιὰ τ' ἀριστοτεχνικά ἡθοιογραφικά σου διηγήματα ἀπὸ τὸν Καμπύρογλου, τὸν Ψυχρὸν, τὸν Παπανικολάου, τὸν Ξενοπούλου, τὸ Σέρρο, τὸ Σούλη, τὸν Ἀθίνα Ὑσταρα, τὸ Μυριβήλη καὶ τόσους ἄλλους.

Καὶ τὸ νομὰ σου δὲν ἀργήσας νὰ γίνῃ γνωστὸ καὶ ἔξω τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων. Μεταφράζονται ἔργα σου στὴν Γερμανία στὴν Αὐστρία καὶ στὴ Γαλλία, καὶ οὐδ' ἀφαιρῶνουν σελίδες γεμάτες θαυμασμό ὁ Φιλίππος Δεμπέκ στὸν Μπερκιούρ ντὲ Φράνς ὁ Ὀλλανδὸς Ἑρσελινκ στὴν «Ἰστορία τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας».

Περιέγραψες καὶ εἰόνισες τοὺς καμμούς τῆς Ἡπειρωτικῆς Ξινητείας.

Πολέμησες γιὰ τὸ ζήτημα τῶν 16 χωριῶν τῆς Τσαμουρτζιάς καὶ 79 κεφαλαίων χωριῶν τῆς Ἡπείρου τῶν γνωστῶν ἱμλιακοχωριῶν. Ζωγράφισες τὴ ζωὴ τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς σιάνης, τοῦ κάμπου καὶ τῶν ἐξῆς μαδιῶν.

Μὰς ἀπεκάλυψες τοὺς Ἡπειρωτικούς θρύλους. Ὑμνήσας τὴν Πατρίδα μας.

Ἐθελοποίησες τὰ βουνά μας. Ἐκαγες σίμβολα τοὺς πόθους μας. Ζωντάνεψες τὰ χαλάσματα, τοὺς λόγους, τὰ στρογγυλὰ κολίθια. Ἐδόκας ψυχὴ στὴν ταπεινὴ φλογερά τοῦ Κουισογιάννη τοῦ πισικοῦ καὶ τραγουδήσας τὴν Ἀθῶν καὶ ἀγνή ἔγλη τῆς νεοειδοκοσμῆς καὶ βεργολιγῆς βοσκοποιίας. Ζωγράφισες τ' ἀσημένια ποτά μας. Βαθὺς μελετητὴς τῆς ψυχῆς τῶν ζώων καὶ τῆς ζωῆς τῶν πουλιῶν μὰς θύατες νὰ συμπαθήσωμε καὶ ν' ἀγαπήσωμε τὰ κατσίκια καὶ τὰ πρόβατα, τοὺς κελογυῖες καὶ τὰ χελιδόνια, τὴ Μπαράτσα καὶ τὴ Νιάγκρα, τὸ Σκεσοῦλη καὶ τὸν Τσίβη. Τραγουδήσας τὸν ἥρωϊ σμὸ τῶν Μποισαζίων καὶ Τζαβελαίων καὶ δὲ λησιμόνησας τὸν Καλόγερο τοῦ Κιουγκιού, τὸν ἀθάνατο Σαμουήλ.

Ἀφιέρωσες τὴ ζωὴ σου γιὰ τὰ Γράμματα καὶ τὴν Πατρίδα καὶ τὸ ἔργου σου συνεκίνησε, ἐκινήθη καὶ δὲν παύσωνται.

Τὴν 5ην Ν)βρίου τοῦ 1900 στὴ μεγάλη αἴθουσα τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου σὲ στεφανώθηκε μὲ στέφανον

δάφνης ἡ ὑπὸ τὸν μακαρίτην Μιστριώτην Ἑλλανόδικος Ἐπιτροπὴ τοῦ διαγώνισμου τῆς ἐταιρείας «Ἑλληνισμός» καὶ ὁ Εἰσηγητὴς Ἰωάννης Καλοσιτύης διαβάσει ἐν μέσῳ χειροκροτημάτων τὴν ἐκθεσὶ τοῦ τῆν ἐγκωμιαστικῇ γιὰ τὸ ἔργο σου «Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου» ἢ «Γιὰ τὴν τιμὴ».

Σὲ βραβεύουν οἱ Ἑλλανόδικοι Ἐπιτροπαί, σὲ ἐγκωμιάζουν οἱ κριτικοί, σὲ τιμοῦν οἱ συγγραφεῖς τῶν σχολικῶν βιβλίων καὶ δανεζονται κομμάτια ἀπὸ τὰ ἔργα σου διὰ νὰ γολοτυχήσουν οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς τῶν καὶ ἐμπνεύσουν καὶ ἐμψυχώσουν τὰ Ἑλληνικά νεῖατα. Οἱ Ἡπειρώται σὲ σέβοντο στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ καὶ τὸ Κράτος μας ἔστω καὶ ἀργὰ σοῦ ἀπονέμει τὸ εἰκοσιχιλίοδραχμο βραβεῖο τοῦ ὑπουργείου Παιδείας καὶ σὲ παρασημοφορεῖ μὲ τὸν Χρυσοῦν Σταυρόν.

Ἐγνώρισες τιμὲς καὶ δόξας καὶ ἡ πλάκα τοῦ ἴφου σου δὲν θὰ θάψῃ καὶ ἰδιωματὸ σου. Ὅχι ὁ θάνατος γιὰ σένα εἶναι ὅ,τι ἔγραψαν ὁ Σαίξπηρ «Ἐνα πέραςμα ἀπὸ τὴν Φύσιν εἰς τὴν Ἀθάνασιαν».

Δίωκε τὸ ἔργο σου εἶναι πλούσιο, φωτιστὸν, ἀκίνοβλον καὶ θὰ μένῃ ἀθάνατον. Τόσον πλούσιον καὶ ἀξιόλογον ὥστε νὰ δύναται ξεκινῶντας γιὰ τὸ αἶμα νιο ταξίδι νὰ εἰπῇς ὅ,τι εἶπε καὶ ὁ Νελσων «Δόξα σοὶ ὁ Θεός. Ἐκαμα τὸ καθήκον μου».

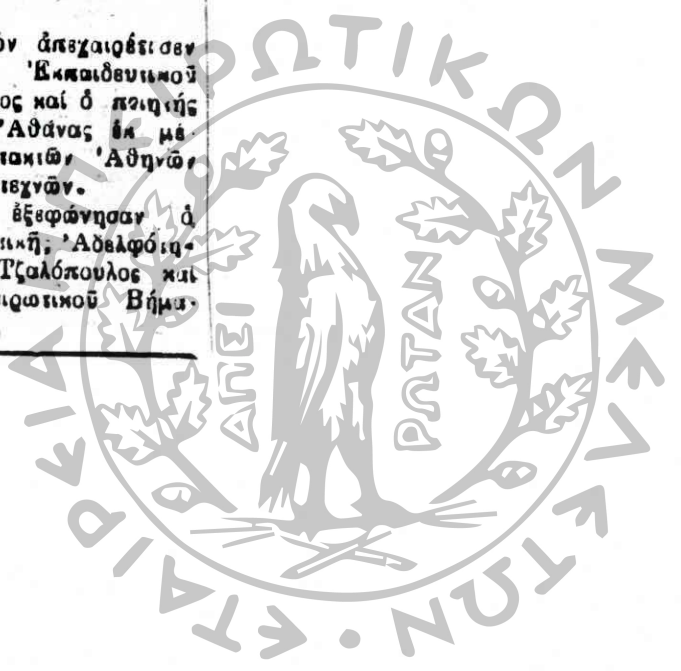
Ἀς κῆρυμεν τώρα καὶ ἡμεῖς τὸ καθήκον μας ἐκδίδοντες μὲ Ἡπειρωτικὸν ἔργον τ' ΑΠΑΝΤΑ σου. Θὰ εἶναι τὸ καλύτερον Μνημ. συνον ποῦ οὐδ' ὀφείλουμεν οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς. Ἡπειρώται. Θὰ εἶναι τὸ ἀθάνατον Μνημεῖον ποῦ θὰ διαωνίη τὸ ὄνομα σου καὶ θὰ τὴ μῆσῃ τὴν Ἡπείρον μας.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη καὶ ἄς εἶναι τὸ φιλόξενο χῶμα τῆς Ἀττικῆς ποῦ θὰ σὲ σπεμάσῃ λουλουδιασμένο καὶ ἐλαφρό— ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητὴς.

«Ὅαν τῆς ἐλθῆς τὸ φύλλον
καὶ ὁαν τὴ θορόσο τῆς αὐτῆς»

Μετὰ τὸν κ. Ζέτον τὸν ἀπεχαιρέτησας ὁ τέως Πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συλλογικοῦ Δῆμος Σέρρος καὶ ὁ ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος Γ. Ἀθάνας ἐκ μερῶν τῆς Ἐνασσεως Συντακτικῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἐνώσεως Λογοτεχνῶν.

Ἐπιταφίους λόγους ἐξεφώνησας ὁ Πρόεδρος τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἀδελφότητος Ἀθηνῶν κ. Βασ. Τζαλόπουλος καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Βήματος κ. Ἀριστ. Τζάλλας.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ὁ ἐπικήδειος τοῦ κ. ΔΗΜ. ΖΩΤΟΥ ἐκ μέ-
ρους τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Συνδέσμου Πειραιῶς

Ἀπέθανεν, ὡς χθὲς ἀνεγράφο-
μεν, εἰς τὴν ἐν Ψυχικῇ οἰκίαν τοῦ
γαμβροῦ του στρατηγοῦ Μπακο-
πούλου καὶ ἐκηδεύθη σεμνοπρε-
πῶς ἐν Ἀθήναις ὁ ποιητὴς καὶ
διηγηματογράφος Χρ. Χρηστοβα-
σίλης, τέως βουλευτὴς καὶ διευθυ-
τὴς τῆς ἐν Ἰωαννίνους ἐκδιδομέ-
νης ἡφμερίδος «Ἐλευθερία». Τὴν
κηδεῖαν του παρηκολούθησαν αἱ
Ἡπειρωτικαὶ παροικίαι Ἀθηνῶν
καὶ Πειραιῶς, πολλοὶ διανοοῦμε-
νοι, δημοσιογράφοι, λόγιοι, συγ-
γραφεῖς, στρατηγοί, ἐπιστήμονες,
τέως πολιτευταὶ καὶ ἅπαντα τὰ
προσδεδεῖα τῶν Ἡπειρωτικῶν ὁ-
γανώσεων. Τὸν νεκρὸν ἀπεχαιρέ-
τησεν ἐκ μέρους τοῦ Ἡπειρωτικοῦ
Συνδέσμου τῆς πόλεώς μας ὁ ἀνι-
πρόεδρος κ. Δημ. Ζώτος, δικηγό-
ρος, μετὰ τὸν ἐξῆς ἐπικήδειον λόγον:

«Πολύκλαυστε Χρηστοβασίλη
»Φτερούγισ' ἡ ψυχὴ σου καὶ
πέταξε στὰ οὐράνια. Ποιὸς νὰ
τὸ πιστέψῃ; Πεθαίνουν λοιπόν
κι' οἱ σταυρατοὶ; Δὲν θέλου-
με νὰ πιστέψουμε πῶς σωριά-
σθηκε ἡ χιονισμένη Πίνδος. Πῶς
στέρεψε ἡ πηγὴ τοῦ Καλαμά.
Πῶς κοιτάται νεκρὸς μπροσιὰ
μας ὁ Σουλιώτης Βάρδος. Πῶς
ἔσβυσε ὁ τραγουδιστὴς τῶν κα-
θῶν τῆς πικρῆς μας ξενιτειᾶς.
»Κι' ὅμως δὲν εἶναι ψέμμα.
Ὁ χάρος ἔσβυσε γιὰ πάντα τὴν
πνοὴν σου, τὴν τόσο δημιουργι-
κὴ καὶ δὲν θ' ἀκούσης πειὰ βε-
λάσματα κοπαδιῶν, οὔτε κελα-
τῖσματα πουλιῶν, οὔτε τρα-
γουδιὰ πιστικῶν, οὔτε τὸν ἀχο-
λογιὰ τοῦ ἀγαπημένου σου Κα-
λαμά καὶ τὸ γλυκὸ ψιθύρισμα
τῶν νεροσυρμῶν, πού τόσον ὡ-
μορφα καὶ ἀριστοτεχνικὰ μᾶς
ἐτραγουδῆσες.

»Σὲ χάνουμε γιὰ πάντα καὶ
τοῦ κάκου θὰ σὲ περιμένουν τὰ
ἐξακουσμένα Γιάννενα πού τό-
σον ὕμνησες καὶ τὰ χωριά μας,
οἱ κάμποι, τὰ βουνά καὶ τὰ
λαγκάδια τῆς Πατρίδας μας
πού ζωγράφισες κι' ἔψαλλες,
ἀθάνατε τραγουδιστὴ τῶν Ἡ-
πειρωτικῶν καυμῶν.

»Ποιὸς γνωρίζει τὸ ἔργο σου
καὶ δὲν θὰ ὀρηνῇσῃ γιὰ τὸ θά-
νατο τοῦ Σουλιώτικου παλλη-
καριοῦ; Ποιὸς γνωρίζει τὴν
ἐθνικὴν του δρᾶσιν καὶ δὲν θὰ
συγκινηθῇ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ
ἥρωα; Ποιὸς γνωρίζει τὸ
πνευματικόν σου ἔργο καὶ δὲν
θὰ δακρύσῃ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ
μεγάλου μας ἡθογράφου;

»Ὁ θάνατός σου, εὐγενικὴ
Πατοιδολάτρη, εἶναι γιὰ ἡμᾶς

ἡπειρωτικὴ ἀπώλεια.

»Ἀγάπησες ἀπὸ μικρὸς ὀχι
μόνον τὸ τσελιγκάτο τοῦ πα-
τέρου σου καὶ τὸ ἰδιόχρητο χω-
ριό σου, τ' ὡμορφο Σουλόπου-
λο, ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα,
τὴν Ἡπειρο κι' ἀργότερα τὴν
Ἑλλάδα μας. Τὴν Ἑλλάδα
μας, πού ἔκλεισες μέσ' τὴν
ψυχὴν σου—ὅπως λέει κι' ὁ ποι-
ητὴς—γιὰ νὰ αἰσθάνεται κάθε
εἶδος μεγαλείου.

»Ξενιτεύτηκες μικρὸς μετὰ
τὸ καραβάνι τοῦ Φειάνη κι' ἔφθα-
σες στὴν Ξάνθη καὶ πῆγες
εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Πόλιν γιὰ
νὰ σπουδάσῃς κι' ἡ ἀγάπη σου
ὅλο καὶ μεγαλώνει, ὅλο καὶ
φουντώνει γιὰ τὴν σκλαβωμένην
Ἡπειρο καὶ τὴν Ἑλλάδα μας.

»Ὅπου κι' ἂν βρεθῇς, δὲν
κρύβεις τὰ ἐθνικά σου ἰδανικά.
Καὶ γιὰ τὴν τόλμην σου αὐτὴ
σουλαιμβάνεσαι ἀπὸ τοὺς ζα-
πετιέδες καὶ φυλακίζεσαι στὸ
Κάστρο τῶν Γιαννίνων, γιὰ νὰ
καταδικασθῇς σὲ ἡλικία μόλις
18 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου
σὲ θάνατο γιὰ προδοσίαν. Σὲ ἀ-
πελευθερώνουν οἱ φίλοι τοῦ πα-
τέρου σου γιὰ νὰ σὲ περάσουν
μέτ' ἑσένα ἀπὸ τὴν θρυλικὴν Λίμνην
πού δέχτηκε στοὺς κόλπους τῆς
τῆς δεκαεφτά μετὰ τὴν Κυρὰ Φρο-
σύνην καὶ φθάνεις εἰς τὴν Ἐλευθε-
ριαν Ἑλλάδα.

»Ἡ περιπέτειά σου αὐτὴ, ἀ-
νιὲ νὰ σβύσῃ, τούναντιον, ἀνά-
βει περισσότερον τὸν ἐθνισμό
σου καὶ πότε μετὰ τὴν πέννα καὶ
πότε μετὰ τὸ καρποφύλι συνεχί-
ζεις τοὺς ἀγῶνας σου γιὰ τὴν
ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου. Ἀ-
γωνίζεσαι στὰ Πέντε Πηγὰδια,
λαμβάνεις μέρος εἰς τὸν πόλε-
μό τοῦ 97 καὶ ὡς γραμματεὺς
τῆς «Ἐταιρίας τοῦ Ἑλληνισ-
μοῦ» μετὰ τὰ ἱστορικὰ σου ἄρθρα,
μετὰ τοὺς παιάνας σου, μετὰ τὰς
ἐθνομολογικάς σου μελέτας, μετὰ
τὰ ἐμπνευσμένα θούριά σου καὶ
μετὰ τὰ πατριωτικά σου δράμα-
τα, ὑπηρετεῖς τὸν ἀγῶνα τῶν
ἀλυτρώτων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀ-
ναστάσεως.

»Μήπως δὲν πόνεσες γιὰ τὸ
δράμα τῆς Βορείου Ἡπείρου;
Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων
στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν Αὐτονομί-
αν τῆς παρὰ τὸ πλεῖρόν τοῦ μα-
καρίτη Χρηστάκη Ζωγράφου,
τοῦ Μεγάλου μας Δεσπότη
Σπυρίδωνος, τοῦ ἀειμνήστου
Δούλη. Πρῶτος μεταξὺ τῶν
πρώτων πάντοτε σὲ κάθε κίνη-
σιν, σὲ κάθε δρᾶσιν ἐθνικῇ.

»Ὁ τερματισμὸς τῶν Ἐθνι-
κῶν ἀγῶνων σοῦ ἀνοίγει νέον
στάδιον δράσεως, ἀκαταπὸνη-
τε πρωταγωνιστὴ κάθε ἐκπολι-
τιστικῆς κινήσεως. Ὑψώνεις
τώρα τὴ σημαίαν τῆς «Ἐλευθε-
ρίας» σου καὶ μάχεσαι μετὰ τὸν
ἴδιον πατριωτικὸν ἐνθουσιασμό
γιὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἀναγέν-
νησιν. Ἀρπάζεις βούνευσον καὶ
χτυπᾷς κατακέφαλα τὸ ραγια-
διομό. Μαίνεσαι κατὰ τῆς Λη-
στοκρατίας καὶ καθ' ἣν στιγ-
μὴν καὶ αὐταὶ αἱ Κράκιναι Ἀρ-
χαὶ ὑποκλίνονται εὐλαβῶς πρὸ
τῶν παντοδυνάμων Ρετζαίων
καὶ τοὺς ὑποδέχονται μετὰ τιμῆς,
γιατὶ τὸ Κρατος ἡμῆστευσε
τοὺς 45 φόνους τῶν ἀτυχῶν
θυμάτων τῶν καὶ συρρέουν μετὰ
δῶρα στὸ γάμο τοῦ περιβοήτου
Γιάννη Ρένιζου, Σὺ καὶ μόνον
Σὺ χτυπᾷς κατακέφαλα αὐτὴν
τὴν Κρατικὴν καὶ Κοινωνικὴν ἀ-
τιμίαν καὶ δέχεσαι ἐν μέσῃ πλα-
τείᾳ Ἰωαννίνων τὴν δολοφονικὴν
ἐπίθεσιν τῶν αἰμοδιψῶν Τυράν-
των.

»Τὸ Δημοσιογραφικὸ Βῆμα
τὸ ἐτίμησες μετὰ τὸ θάρρος σου,
τὴν εὐλικρίνειαν, τὴν ἀνιδιοτε-
λειάν σου. Ἐνας καὶ μόνον ὁ
σκοπὸς σου. Ἡ ἀναδημιουργία
τῆς Ἡπείρου. Κι' ὅταν εἶδες,
ὅτι μόνον ἡ πέννα τοῦ δημοσι-
ογράφου δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν
πραγματοποίησιν τῶν ὀνειρῶν
σου, ἀποφασίζεις νὰ εἰσέλθῃς
εἰς τὴν πολιτικὴν κόνιστραν.

»Ἀλλὰ καὶ στοὺς πολιτικούς
ἀγῶνας εἶσαι ὁ ἴδιος Χρηστο-
βασίλης. Ὁ ἀνιδιοτελής. Ὁ
ἄκαμptos. Ὁ μὴ γνωρίζων
τοὺς συμβιβασμούς. Ὁ μισῶν
τὴν ἀηδὴ συναλλαγὴν. Ὁ φι-
λαλήθης, ὁ ἐνάρκτος Χρηστο-
βασίλης. Καὶ ὑπῆρξες τόσο
φιλαλήθης καὶ τόσο εὐθὺς καὶ
ἄκαμptos, ὥστε δὲν δίστασες
καὶ φίλους σου στεναγὸς νὰ πι-
κράνης καὶ νὰ τοὺς κᾶνῃς πο-
λιτικούς σου ἐχθρούς.

»Τὴν πολιτικὴν δὲν τὴ θέλησες
ἐπάγγελμα. Οὔτε καὶ τὴ δημο-
σιογραφία. Διάλεξες καὶ τὴν
πολιτικὴν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν
ὡς κατάλληλα μέσα γιὰ τὴν ἐπι-
τυχίαν τῶν σκοπῶν σου, γιὰ

τὴν ἱκανοποίησιν τῶν πόθων
τῆς Ἡπειρωτικῆς ψυχῆς σου. Τῆς
Σουλιώτικης ψυχῆς σου, τῆς
γεμάτης ἀνησυχίας, πόθους,
καύμους, λαχτάρας.

»Δούλεψες ἐνθουσιασμό καὶ
αὐταπάρνησιν τὴν πατρίδα μας
ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλειψες καὶ τὴν
καλλιέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν
γραμμάτων. Δὲν ὑπάρχει βιβλίον

μέ νεολογιστικά ἀναγνώσματα
χωρίς πόλημα καὶ χωρίς διήγη-
μα Χρηστοβοσίλη.

»Τὸ λογοτεχνικὸ σου δαιμό-
νιο συνεκίνησε καὶ κατέπληξε
τὸν πολὺν Γαβριηλίδην, ὅπως
τὸν εἶχε συγκινήσει καὶ τὸ
ποιητικὸ δαιμόνιο τοῦ ἀθάνα-
του Κρυστάλλη μας καὶ σὰς ἐ-
δόξε με τὰ ἐμπνευσμένα πο-
λύκροτα κριτικά του ἄρθρα.
Σὰς ἐγνώρισε στὸ Πανελλήνιο,
ὕψωσε τὸ νομά σας ὡς τὰ με-
σοῦρα καὶ δὲν μπορούσε νὰ
νοηθῇ Χριστουγεννιάτικη, Πρω-
τοχρονιάτικη καὶ Λαμπριάτικη
«Ἀκρόπολις» χωρίς ποίημα καὶ
χωρίς διήγημα Χρηστοβοσίλη.

»Λογοτέχνης, ποιητής, γλωσ-
σολόγος, λαογράφος, δραματι-
κὸς συγγραφεὺς. Καταπιέστη-
κες μεῖστα τὰ εἶδη τοῦ λόγου
καὶ κατέκτηρες μετὰ τὴν ἀξία
σου τὴ θέσι ποῦχεις στὸ Πάν-
θεο τῶν Ἑλλήνων Λογογρά-
φων. Βραβεύονται τὰ δράματά
σου καὶ ὕμνοι, ἐγκώμια καὶ ἐ-
παινοὶ γράφονται γιὰ τ' ἀρι-
στοτεχνικά ἡθογραφικά σου
διηγήματα ἀπὸ τὸν Καμπού-
ρογλου, τὸν Ψυχάρη, τὸν Πα-
παντωνίου, τὸν Ξενοπούλου, τὸν
Σάρρο, τὸν Σούλη, τὸν Ἀθάνα
ὕστερα, τὸν Μυριβήλη καὶ τό-
σους ἄλλους.

»Καὶ τὸ νομά σου δὲν ἄργησε
νὰ γίνῃ γνωστὸ κι' ἐξω τῶν
Ἑλληνικῶν συνόρων. Μετα-
φράζονται ἔργα σου στὴν Γερ-
μανία, στὴν Αὐστρία καὶ στὴ
Γαλλία καὶ σοὺ ἀφιερώνουν σε-
λιδες γεμάτες θαυμασμό ὁ Φι-
λέας Λεμπέκ σιόν «Μερκούρ
ντέ Φράνς» ὁ Ὁλλανδὸς Ἑρ-
σελινγκ στὴν «Ἱστορία τῆς Ἑλ-
ληνικῆς Λογοτεχνίας».

»Περιέγραψες κι' ἐτόνισες
τοὺς καύμους τῆς Ἡπειρωτικῆς
ἐξηγητῆας. Πολέμησες γιὰ τὸ
ζήτημα τῶν 16 χωριῶν τῆς Τσα-
μουργιάς καὶ τῶν 79 κεφαλαιο-
χωριῶν τῆς Ἡπείρου τῶν γνω-
στῶν ἱμλιακοχωριῶν. Ζωγρά-
φισες τὴ ζωὴ τοῦ βουνοῦ καὶ
τῆς στάνης, τοῦ κάμπου καὶ
τῆς ξεχειμαδιῶν. Μὰς ἀπεκά-
λυψες τοὺς Ἡπειρωτικοὺς θού-
λους. Ὑμνησες τὴν Πατρίδα
μας. Ἐθεοποίησες τὰ βουνά
μας. Ἐκανες σύμβολα τοὺς
πόθους μας. Ζωντάνεψες τὰ
χαλάσματα, τοὺς λόγκους,
τὰ στρουγκολίθια. Ἐδωκες ψυ-
χὴ στὴν ταπεινὴ φλογέρα τοῦ
Κουτσογιάννη τοῦ πιστικοῦ καὶ
τραγουδῆσες τὴν ἀθάνα κι' ἀγ-
νὴ ἀγάπη τῆς νεοαἰδόμορφης
καὶ βεργολιγερῆς βοσκοπούλας.
Ζωγράφισες τ' ἀσημένια ποτά-
μια μας. Βαθὺς μελετητὴς τῆς
ψυχῆς τῶν ζώων καὶ τῆς ζωῆς
τῶν πουλιῶν, μὰς ἔκανες νὰ
συμπαθήσωμε καὶ ν' ἀγαπήσω-
με τὰ κατσίκια καὶ τὰ πρόβα-
τα, τοὺς πελαργοὺς καὶ τὰ χε-
λιδόνια, τὴ Μπάρτζα καὶ τὸ
Νιάγκρο, τὸ Γκεσοῦλη καὶ τὸν

Τσέβη. Τραγουδῆσες τὸν ἥρωι-
σμό τῶν Μποτσαρέων καὶ Τζα-
βελαίων καὶ δὲ λησιμόνησες τὸν
Καλόγερο τοῦ Κιουγκιοῦ, τὸν
ἀθάνατο Σαμουήλ.

»Ἀφιέρωσες τὴ ζωὴ σου γιὰ
τὰ Γράμματα καὶ τὴν Πατρίδα
καὶ τὸ ἔργο σου συνεκίνησε
καὶ δὲν παρεγνωρίσθη.

»Τὴν 5ην Νηβρίου τοῦ 1900
στὴ μεγάλη αἴθουσα τῶν τελε-
τῶν τοῦ Πανεπιστημίου σὲ στε-
φανώνει μετὰ στέφανον δάφνης
ἡ ὑπὸ τὸν μακαρίτην Μυστριώ-
την Ἑλλανδότικος Ἐπιτροπὴ
τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς ἐταιρίας
«Ἑλληνισμός» καὶ ὁ εἰσηγητὴς
Ἰωάννης Καλοσιτύπης διαβάζει
ἐν μέσῳ χειροκροτημάτων τὴν
ἐκθεσὶ τοῦ τὴν ἐγκωμιαστικὴ
γιὰ τὸ ἔργο σου «Οἱ ἀγῶνες
τοῦ Σουλίου» ἢ «Γιὰ τὴν τιμὴ».

»Σὲ βραβεύουν αἱ Ἑλλανόδι-
κοὶ Ἐπιτροπαί, σὲ ἐγκωμιά-
ζουν οἱ κριτικοί, σὲ τιμοῦν οἱ
συγγραφεῖς τῶν σχολικῶν βι-
βλίων καὶ δανεῖζονται κομμά-
τια ἀπὸ τὰ ἔργα σου γιὰ νὰ
γαλουχήσουν οἱ διδάσκαλοι
ταύς μαθητάς των καὶ ἐμπνεύ-
σουν καὶ ἐμψυχώσουν τὰ Ἑλ-
ληνικὰ νειάτα. Οἱ Ἡπειρώται
σὲ ἀτέλνουν στὴν Ἑλληνικὴ
Βουλὴ καὶ τὸ Κράτος μας ἐστὼ
καὶ ἀργὰ σοὺ ἀπονέμει τὸ εἰ-
κοστιχιλιόδραχμο βραβεῖο τοῦ
ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ
σὲ παράσημοφορεῖ μετὰ τὸν Χρυ-
σοῦν Σταυρόν.

»Ἐγνώρισες τιμὲς καὶ δόξες
κι' ἡ πλάκα τοῦ τάφου δὲν θὰ
θάψῃ καὶ τὸ νομά σου. Ὁχι, ὁ
θάνατος γιὰ σένα εἶναι ὅ,τι ἔ-
γραψεν ὁ Σαίξπηρ «ἕνα πέρασμα
ἀπὸ τὴν Φύσιν εἰς τὴν Ἀθανά-
σιαν». Διότι τὸ ἔργο σου εἶναι
πλούσιο, φωτεινόν, ἀκτινοβόλον
καὶ θὰ μείνῃ ἀθάνατον. Τόσον
πλούσιον καὶ ἀξιόλογον ὥστε
νὰ δύνασαι ξεκινῶντας γιὰ τὸ
τίωνιο τρεῖς διὰ εἰπῆς ὅ,τι εἴ-
πε καὶ ὁ Νέλσων «Δόξα σοὶ ὁ
Θεός. Ἐκαμὰ τὸ καθήκον μου».

»Ἀς κάμωμεν τώρα κι' ἐμεῖς
τὸ καθήκον μας ἐκδίδοντες μετὰ
Πανηπειρωτικὸν ἔρανον τ' Α-
ΠΑΝΤΑ σου. Θὰ εἶναι τὸ καλύ-
τερον Μνημόσυνον ποῦ σοὺ ὀ-
φείλομεν οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς
Ἡπειρώται. Θὰ εἶναι τὸ ἀθά-
νατον Μνημεῖον ποῦ θὰ διαω-
νίσῃ τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ τιμή-
σῃ τὴν Ἡπειρόν μας.

»Αἰωνία σου ἡ μνήμη κι' ἄς εἴ-
ναι τὸ φιλόξενο χῶμα τῆς Ἀτ-
τικῆς ποῦ θὰ σὲ σκεπάσῃ λεο-
λουδισμένο κι' ἐλαφρό—ὅπως
λέη κι' ὁ ποιητὴς

«σάν τῆς ἐλῆας τὸ φύλλο
καὶ σάν τῆ δρόσου τῆς αὐγῆς»

Μετὰ τὸν κ. Ζῶτον ἀπεχαιρέ-
τησε τὸν νεκρὸν ὁ τέως πρόεδρος
τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου
καὶ συγγραφεὺς Δημ. Σάρρος καὶ
ὁ ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος Γ.
Ἀθάνας, ἐκ μέρους τῆς Ἐνώ-
σεως Συντακτῶν Ἀθηνῶν καὶ
τῆς Ἐνώσεως Λογοτεχνῶν. Ἐπί-
σης ἐπιταφίους λόγους ἐξεφώνησεν
ὁ πρόεδρος τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἀ-
δελφότητος Ἀθηνῶν κ. Βασ. Τζα-
λόπουλος καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ
«Ἡπειρωτικοῦ Βήματος» κ. Ἀ-
ριστ. Τζάλλας.

ΑΠ' ΤΗΝ ΚΗΔΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ο ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις κηδεῖαν τοῦ ἐκλιπόντος Χρηστοβασίλη ὁ δικηγόρος κ. Α. Ζώτος ἐξεφώνησε τὸν κατωτέρω ἐπικήδειον.

Πολύκλαυτος Χρηστοβασίλη, Φτερούγισ' ἡψυχὴ σου καὶ πέταξε σὶ τὰ οὐράνια. Ποῦδς νὰ τὸ πιστέψῃ; Πεθαίνουσι λοιπὸν καὶ οἱ σταυρωτοί; Δὲν θέλομε νὰ πιστέψωμε πῶς σφαιρίσθηκε ἡ χιονισμένη Πίνδος. Πῶς στέρεψε ἡ πηγὴ τοῦ Κελαμῖ. Πῶς καίεται νεκρὸς μπροστὰ μας ὁ Σουλῶτης Βάρδος. Πῶς ἔσβυσε ὁ τραγουδιστὴς τῶν καὶ μῶν τῆς πικρῆς ξενιτειᾶς.

Κι' ὅμως δὲν εἶναι ψέμμα. Ὁ χάρος ἔσβυσε γὰρ πάντα τὴν πνοή σου τὴν τόσο δημιουργικὴ καὶ δὲν θ' ἀκούσῃς περὶ βελήματα κοπαδιῶν οὔτε κελαιδίσματα πουλιῶν, οὔτε τραγουδία πιστικῶν, οὔτε τὴν ἀχολογίαν τοῦ ἀγαπημένου σου Κελαμῖ καὶ τὸ γλυκὸ ψιθύρισμα τῶν νεοσυμῶν πού τόσο ἀμορφα καὶ ἀριστοτεχνικὰ μᾶς ἐτραγουδῆσες.

Σὲ χάνομε γὰρ πάντα καὶ τοῦ κάκου θὰ σὲ παρμένουν τὰ ἔακουσμένα Γιάννινα πού τόσοι θμνηοὶ καὶ τὴ χωριὰ μας, οἱ κάμπου τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκαδία τῆς Πατρίδος μας πού ζωγράφισες καὶ ἐφαλλες ἀθάνατε τραγουδιστὴ τῶν Ἠπειρωτικῶν καὶ μῶν.

Ποῦδς γνωρίζει τὸ ἔργον σου καὶ δὲν θὰ θρηνησῇ γὰρ τὸν θάνατον τοῦ Σωλιώτικου παλληκαριοῦ; Ποῦδς γνωρίζει τὴν Ἑθνικὴν σου δράσιν καὶ δὲν θὰ συγκινηθῇ γὰρ τὸ θάνατον τοῦ Ἥρωα; Ποῦδς γνωρίζει τὸ πνευματικὸν σου ἔργο καὶ δὲν θὰ διακρύβῃ γὰρ τὸ θάνατον τοῦ Μεγάλου μας ἡθογράφου.

Ὁ θάνατός σου εὐγενικῶς Πατριολάτρη εἶναι γὰρ μᾶς Ἠπειρωτικὴ ἀπόλαυσις.

Ἀγάπησες ἀπὸ μικρὸς ὄχι μόνον τὸ τοσελγικό τοῦ πατέρα σου καὶ τὸ ιδιόχρετον χωριὸν σου τ' Ὀμορφον Σουλίου, ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματα καὶ τὴν Ἠπειρὸν καὶ ἀργότερα τὴν Ἑλλάδα μας.

Τὴν Ἑλλάδα μᾶς πῶς ἔκλεισες μετ' τὴν ψυχὴν σου—ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητής—γὰρ νὰ αἰσθάνεσαι κάθε εἶδος μεγαλείου.

Ξενιτεύτηκες μικρὸς μὲ τὸ κορυβάνι τοῦ Φετάνη, καὶ ἔφθασες στὴν Ἐάνθη καὶ πῆγες στὴν Σμύρνη καὶ στὴν Πόλιν γὰρ νὰ σπουδάσῃς καὶ ἡ ἀγάπη σου ὅλο καὶ μεγαλύνει, ὅλο καὶ φουντώνει γὰρ νὴ σκαβομένη Ἠπειρὸ καὶ τὴν Ἑλλάδα μας.

Ὅλον καὶ ἄν βρεθῇς, δὲν κρύβεις τὰ Ἑθνικὰ σου ἰδανικά. Καὶ διὰ τὴν τόλμην σου αὐτὴ συλλαμβάνεις ἀπὸ τοὺς ἑσπερίδες καὶ φυλακίζεις σὶ τὸ καίσιον τῶν Γιαννίνων, γὰρ νὰ κατα-

δικασθῇς σὲ ἡλικία μόλις 18 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου σὲ θάνατον γὰρ προδοσίαν. Σὶ ἀπελευθερώσουν οἱ φίλοι τοῦ πατέρα σου γὰρ νὰ σὲ περᾶσουν μὲ βάρκα ἀπὸ τὴ Θουλικὴ Αἰμυνὴ πρὸς δέχτηκε στοὺς κόλπους τῆς τῆς δεκαεφτά μὲ τὴν Κυρὰ Φρουρὴν καὶ φθάσεις στὴν Ἑλευθέραν Ἑλλάδα.

Ἡ περιπέτειά σου αὐτὴ ἀντὶ νὰ σβύσῃ, τοῖναντίον ἀνάβει περισσότερον τὸν Ἑθνομίον σου καὶ πότε μὲ τὴν πέννα καὶ πότε μὲ τὸ καρποφύλι συνεχιζέεις τοὺς ἀγῶνάς σου γὰρ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἠπείρου.

Ἀγωνίζεσαι σὶ τὰ Πένιεν πηγὰδια λαμβάνεις μέρος σὶ τὸν πόλεμον τοῦ 97 καὶ ὡς γοημματοῦς τῆς «Ἐταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ» μὲ τὰ ἱστορικά σου ἄρθρα μὲ τοὺς παιανὰς σου, μὲ τὰς Ἑθνολογικάς σου μελέτας, μὲ τὰ ἐμπνευσμένα θοοῖά σου καὶ μὲ τὰ πατριωτικά σου δρόματα ὑπηρετεῖς τὸν ἀγῶνα τῶν ἀλυτρώπων ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς ἀναστίσεως.

Μήπως, δὲν πόνεσες γὰρ τὸ δρᾶμα τῆς Βορείου Ἠπείρου. Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων σὶ τὸν Ἀγῶνα γὰρ τὴν Ἀυτονομίαν τῆς παρὰ τὸ πλευρὸ τοῦ μακαρίτη Χρηστάκη Ζωγράφου, τοῦ Μεγάλου μας Δεσπότη Σπυρίδωνος, τοῦ ἀειμνήστου Λούλη. Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων πάντοτε σὲ κάθε κίνησι, σὲ κάθε ῥαῖο Ἑθνικῆς.

Ὁ τεματισμὸς τῶν Ἑθνικῶν ἀγῶνων σοὶ ἀνοίγει νέον στάδιον δράσεως, ἀκαταπόνητος πρωταγωνιστὴ κάθε ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως.

Ὑψώνεις τώρα τὴ σημαία τῆς «Ἐλευθερίας» σου καὶ μάχεσαι μὲ τὸν ἴδιον πατριωτικὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν Ἠπειρωτικὴν ἀναγέννησιν.

Ἀρπάζεις βούλευρον καὶ χτυπᾷς κατακέφαλα τὸ ραγιαδισμό. Μένεις κατὰ τῆς ληστοκρατίας καὶ καθ' ἣν σιγῇ καὶ αἰετοὶ αἱ κρατικαὶ Ἀρχαὶ ὑποκλίνονται ἐλλειβῶς πρὸ τῶν παντοδυνάμων Ρετζῶν καὶ τοὺς ὑποδέχονται μὲ τιμὴς, γιὰ τὸ Κορτεὺς ἡμνήστευσες τοὺς 45 φόνους τῶν ἀτυχῶν θυμάτων τῶν καὶ συρρέουν μὲ δῶρα σὶ τὸ γάμο τοῦ περιβλήτου Γιάννη Ρέντζου ΣΥ καὶ μόνον ΣΥ χτυπᾷς κατακέφαλα αὐτὴ τὴν Κρατικὴ καὶ Κοινωνικὴ ἀτιμία καὶ δέχεσαι ἐν μέσῳ πλατεῖα Ἰωαννίνων τὴ δολοφονικὴ ἐπιθεσί τῶν αἰμοδιψῶν τυράννων.

Τὸ δημοσιογραφικὸν βῆμα τὸ ἐτίμησες μὲ τὸ θάρρος σου, τὴν εὐλικρίαν, τὴν ἀνιδιοτέλειάν σου. Ἐνὰς καὶ μόνον ὁ σκοπὸς σου. Ἡ ἀναδημοσίωσις τῆς Ἠπείρου. Κι' ὅταν εἶδες, ὅτι μόνον ἡ πέννα τοῦ δημοσιογράφου δὲν ἀρκεῖ γὰρ τὴν πραγματοποιήσει τῶν ὁνείρων σου, ἀποφασίζεις νὰ ἐισέλθεις στὴν πολιτικὴ κόνιστρα.

Ἀλλὰ καὶ στοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνες εἶσαι ὁ ἴδιος Χρηστοβασίλης Ὁ ἀνιδιοτελής, Ὁ ἀκαμπτος. Ὁ μὴ γνωρίζων τοὺς συμβιβασμούς. Ὁ μισθὸν

τὴν ἀηδὴ συναλλαγὴν. Ὁ φιλαλήθης, ὁ ἐνάρειος Χρηστοβασίλης. Καὶ ὑπῆρξες τόσο φιλαλήθης καὶ τόσο εὐθύς καὶ ἀκαμπτος ὥστε δὲν ἐδίστασες καὶ φίλους σου σκονοῦς νὰ πικράνῃς καὶ νὰ τοὺς κάνῃς πολιτικούς σου ἐχθρούς.

Τὴν πολιτικὴν δὲν τὴν θέλησες ἐπάγγελμα. Ὅχι καὶ τὴ δημοσιογραφία. Διέλεξες καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴ δημογραφία καὶ κατέλληλα μέσα γὰρ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν σου, γὰρ τὴν ἰκανοποίησιν τῶν πόθων τῆς Ἠπειρωτικῆς σου ψυχῆς. Τῆς Σουλῶτικῆς ψυχῆς σου, τῆς γεμάτης ἀνησυχίας, πόθου, καύματος λαχταίσεως.

Λοιπὸν σὺ ἐνθουσιασμὸν καὶ αὐτοπαύσησιν τὴν Πατρίδα μας ἀλλὰ δὲν ἔγχεσ' εὐελπίας καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν Γομημάτων. Δὲν ἔπαυες πολεμῶν τὰ ΝΕΚΡΑ ΑἰΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ χωρὶς ποιήματα καὶ χωρὶς διήγημα Χρηστοβασίλη.

Τὸ λογοτεχνικὸν σου δαιμόνιον συνεκίνησες καὶ κατέπληξε τὸν πολὺν Γαβροηλίδην, ὅπως τὸν εἶλες συγκινήσει καὶ τὸ ποιητικὸν δαιμόνιον τοῦ ἀθανάτου Κρυστάλλη μᾶς καὶ σὺς ἐδόξασες μὲ τὰ ἐμπνευσμένα πολυκροτά κριτικά του ἄρθρα. Σὰς ἐγνώρισες σὶ τὸ Πανελλήνιον, ὅπως ἐτόνισαί σας ὡς τὰ μεσοῦρα καὶ δὲν μπορούσε νὰ νοηθῇ Χριστουγεννιάτικη, Πρωτοχρονιάτικη καὶ Λαμπριάτικη «Ἀκρόβωλος» χωρὶς ποιήματα καὶ χωρὶς διήγημα Χρηστοβασίλη.

Λογοτέχνης, ποιητής, γλωσσολόγος. Λογογράφος, δραματικὸς συγγραφεύς. Καταπιδιστικὸς μὲ δλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ κατέκτησες μὲ τὴν ἀξίαν σου τὴ θέσιν ποῦχεις σὶ τὸ Πάνθεόν τῶν Ἑλλήνων, λογογράφων.

Βραβεύονται τὰ δράματά σου καὶ ὕμνοι, ἐγκώμια καὶ ἐπαινὰ, γράφονται γὰρ τὰ ἀριστοτεχνικὰ ἡθογραφικά σου διηγήματα ἀπὸ τὸν Καμπούρογλον, τὸν Ψυχάρον, τὸν Παπαντωνίου, τὸν Ξενοπούλου, τὸ Σάργο, τὸ Σούλη, τὸν Ἀθάνά ὕστερα, τὸ Μυρὶ βηλὴ καὶ τόσους ἄλλους.

Καὶ τὸν ὅμα σου δὲν ἀρνήσας νὰ γίνῃ γνωστὸ καὶ ἔξω τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων. Μεταγράφονται ἔργα σου σὶ τὴ Γερμανία, σὶ τὴν Αὐστρία καὶ σὶ τὴ Γαλλία καὶ σοὶ ἀπερῶνουν σελίδες γεμάτες θαυμασμὸν ὁ Φίλιππος Λεμπέκ σὶ τὸν Μεσοκίον ντὲ Φράνκς, ὁ Ὀλλανδὸς Ἑσσελινγκ σὶ τὴν Ἱταλίαν τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας.

Πε ἔγραψες καὶ ἐτόνισες τοὺς καύμους τῆς Ἠπειρωτικῆς Ξενιτειᾶς. Προέμνησες γὰρ τὸ ζήτημα τῶν 16 χωριῶν τῆς Τσαμουρτίας καὶ τῶν 79 κεφαλατοχωριῶν τῆς Ἠπείρου τὴν γνωστῶν Ἰμλιακοχωριῶν. Ζωγράφισες τὴ ζωὴ τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς σιάνης τοῦ Κάμπου καὶ τῶν ἐξευμετιῶν.

Μᾶς ἀπεκάλυψες τοὺς Ἠπειρωτικούς θρύλους. Ὑμνήσας τὴν Πατρίδα μας. Ἐθεοποίησας τὰ βουνὰ μας.

Ἐκανες σύμβολα τοὺς πόθους μας.
 Ζωντανέψες τὰ χαλάσματα, τοὺς λόγ-
 κους τὰ στρουγκολίδια. Ἐδώκες ψυ-
 χὴ στὴν ταπεινὴ φλογέρα τοῦ Κουτ-
 σογιάννη τοῦ πιστικοῦ καὶ τραγούδη-
 σες τὴν ἀθώα κα' ἀγνή ἀγάπη τῆς νε-
 ροῦδόκορης καὶ βεργολιγερῆς βοσκο-
 πούλας. Ζωγράφησες τ' ἀσημένια πο-
 τάρια μας. Βαθὺς μελετητὴς τῆς
 ψυχῆς τῶν ζώων καὶ τῆς ζωῆς τῶν
 πουλιῶν μᾶς ἔκανες νὰ συμπαθήσω-
 με καὶ ν' ἀγαπήσωμε τὰ κατ'ίκια καὶ
 τὰ πρόβατα, τοὺς πελαργούς καὶ τὰ
 χελιδόνια, τὴ **Μ**παρτίτσα καὶ τὸ Ν.άγ-
 κρο, τὸ Γκερούλη καὶ τὸν Τσέβη.
 Τραγούδησες τὸν ἡρωϊσμό τῶν Μπο-
 σαράων, τῶν Τζαβελαίων, καὶ δὲ λη-
 σιόνησες τὸν Καλόγερο τοῦ Κιουγ-
 κιοῦ τὸν ἀθάνατο Σαμουήλ.

* *

Ἀφιέρωσες τὴ ζωὴ σου γιὰ τὰ
 γράμματα καὶ τὴν Πατρίδα καὶ τὸ ἔρ-
 γο σου συνεκίνησε, ἐτμήθη καὶ δὲν
 παρεγνώρισθη.

Τὴν 5ην Νοεμβρίο τοῦ 1900 στὴ
 μεγάλη αἵθουσα τῶν τελειῶν τοῦ Πα-
 νεπιστημίου σὲ στεφανώνει μὲ στέφα-
 νον δόξης, ἡ ὑπὸ τὸν μακαρίτην
 Μιστριώτην Ἑλλανόδικος Ἐπιτροπὴ
 τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἐταιρείας
 «Ἑλληνισμός» καὶ ὁ Εἰσηγητὴς Ἰω-
 ἄννης Καλοσύνης διαβάσει ἐν μέσφ
 χειροκροτημάτων τὴν ἔκθεσί σου τὴν
 ἐγκωμιαστικὴν γιὰ τὸ ἔργο σου «οἱ
 ἀνῶνες τοῦ Σοῦλίου» ἢ «Γιὰ τὴν
 Τιμή».

Σὲ βραβεύουν αἱ Ἑλλανόδικοι Ἐ-
 πιτροπαί, σὲ ἐγκωμιάζουν οἱ κριτικοί,
 σὲ τιμοῦν οἱ συγγραφεῖς τῶν Σχολι-
 κῶν βιβλίων καὶ δανεῖζονται κομμάτια
 ἀπὸ τὰ ἔργα σου γιὰ νὰ γαλουχήσουν
 οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς τῶν καὶ
 ἐμπνεύσουν καὶ ἐμψυχώνουν τὰ Ἑλ-
 ληνικά νεῖα. Οἱ Ἑπειῶται σὲ
 στέλνουμε στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ καὶ
 τὸ Κράτος μας ἔστω καὶ ἀργὰ σοῦ
 ἀπονέμει τὸ εἰκοσιχiliόδραχμο βρα-
 βεῖο γιὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην
 τοῦ πρὸς τὸν χαλκέντερο ποιητὴ καὶ
 λυογράφο καὶ σὲ παρασημοφορεῖ μὲ
 τὸν Χρυσοῦν Σταυρόν. Ἐγνώρισες τι-
 μές καὶ δόξες καὶ ἡ πλάκα τοῦ τά-
 φουδὲ θὰ θάψῃ καὶ τῶνομάσου. Ὅχι!
 Ὁ θάνατος γιὰ σένα εἶναι ὅ,τι ἔγρα-
 ψεν ὁ Σαῖξπηρ «Ἐν αὖ πέρ α-
 σμα ἀπὸ τὴν Φύσιν εἰς
 τὴν ἀθανασίαν». Διότι τὸ
 ἔργον σου εἶναι πλούσιον, φωτεινόν,
 ἀκαιοβόλον καὶ θὰ μένῃ ἀθάνατον.
 Τόσον πλούσιον καὶ ἀξιόλογον ὥστε
 νὰ δύνασαι ξεκινῶντας γιὰ τὸ αἰῶνιο
 ταξίδι νὰ εἰπῇς ὅ,τι εἶπε καὶ ὁ Νέλ-
 σον «Δόξα σοι ὁ Θεός. Ἐκμα τὸ
 καθήκόν μου».

* *

Ἀς κάμωμεν τώρα καὶ ἡμεῖς τὸ κα-
 θήκόν μας ἐκδίδοντες μὲ Πανηπειρω-
 τικὸν ἔρανον «Τ' ΑΠΑΝΤΑ ΣΟΥ».
 Θὰ εἶναι τὸ καλύτερον μνημόσυνον
 τοῦ σοῦ ὀφειλόμεν οἱ ἀπανταχοῦ τῆς
 Γῆς Ἑπειῶται. Θὰ εἶναι τὸ ἀθάνα-
 τον μνημεῖον ποῦ θὰ διασώσῃ τ' ὄ-
 νομά σου καὶ θὰ τιμήσῃ τὴν Ἑπι-
 ρὸν μας. Αἰωνία σου ἡ Μνήμη καὶ ἄς
 εἶναι τὸ φιλόξενο χῶμα τῆς Ἀττικῆς
 ποῦ θὰ σὲ σκεπάσῃ λουλουδιασμένο
 καὶ ἑλαφρὸ — ὅπως λέη καὶ ὁ ποιη-
 τὴς :

σᾶν τῆς ἐλῆς τὸ φύλλον καὶ σᾶν
 τὴ δρόσο τῆς αὐγῆς.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΗΔΕΙΑΝ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ο ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ὁ δικηγόρος κ. Δ. Ζώτος ἐξεφώνησε τὸν κατωτέρω ἐπικήδειον κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις κηδείᾳ τοῦ ἀειμνήστου Χ. Χρηστοβασίλη:

Πολύκλαυστε Χρηστοβασίλη, Φτερούγιε ἡ ψυχὴ σου καὶ πέταξε στὰ οὐράνια. Ποιὸς νὰ τὸ πιστέψῃ; Πεθαίνουν λοιπὸν καὶ οἱ σταυραετοί; Δὲν θέλομε νὰ πιστέψωμε πῶς σωριάστηκε ἡ χιονισμένη Πίνδος. Πῶς στέρεψε ἡ πηγὴ τοῦ Καλαμᾶ. Πῶς κοίτεται νεκρὸς μπροστὰς μας ὁ Σουλιώτης Βάρδος. Πῶς ἔσβυσε ὁ τραγουδιστὴς τῶν καὶ μῶν τῆς πικρῆς ξενιτειᾶς.

Κι' ὁ μῶς δὲν εἶναι φέμμα. Ὁ χάρος ἔσβυσε γιὰ πάντα τὴν πνοή σου τὴν τόσο δημιουργικὴ καὶ δὲν θ' ἀκούσης πειὰ βελήματα κοπαδιῶν οὔτε κελαϊδίσματα πουλιῶν, οὔτε τραγούδια πιστικῶν, οὔτε τὴν ἀχολογίαν τοῦ ἀγαπημένου σου Καλαμᾶ καὶ τὸ γλυκὸ ψιθύρισμα τῶν νεροσυρμῶν ποῦ τόσο ὡμορφα καὶ ἀριστοτεχνικὰ μᾶς ἐτραδοῦθησες.

Σὲ χάνομε γιὰ πάντα καὶ τοῦ κάκου θὰ σὲ περιμένουν τὰ ξακουσμένα Γιάννενα ποῦ τόσο ὕμνησες καὶ τὰ χωριά μας, οἱ κάμποι, τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια τῆς Πατρίδος μας ποὺ ζωγράφισες καὶ ἔψαλλες ἀθάνατε τραγουδιστὴ τῶν Ἑπειρωτικῶν καὶ

μῶν.

Ποιὸς γνωρίζει τὸ ἔργον τοῦ καὶ δὲν θὰ ἑρηνίσῃ γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Σουλιώτικου παλληκαριοῦ; Ποιὸς γνωρίζει τὴν Ἑθνικὴ σου δρᾶσιν καὶ δὲν θὰ συγκινηθῇ γιὰ τὸ θάνατον τοῦ Ἡρώα; Ποιὸς γνωρίζει τὸ πνευματικὸν σου ἔργο καὶ δὲν θὰ δακρύσῃ γιὰ τὸ θάνατον τοῦ Μεγάλου μας ἡθογράφου;

Ὁ θάνατός σου εὐγενικὴ Πατριδολάτρη εἶναι γιὰ μᾶς Ἑπειρωτικὴ ἀπώλεια.

Ἀγάπησες ἀπὸ μικρὸς ὅχι μόνον τὸ τσελιγκάτο τοῦ πατέρα σου καὶ τὸ ἰδιόκτητον χωριὸν σου τ' ὡμορφο Σουλόπουλο ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν Ἡπειροκί' ἀργότερα τὴν Ἑλλάδα μας.

Τὴν Ἑλλάδα μας ποῦ ἐκλείσες μεσ' τὴν ψυχὴ σου—ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητής—γιὰ νὰ αἰσθάνεσθαι εἶδος μαγαλειῶν.

Ξενητεύτηκες μικρὸς μετὰ τὸν καραβάνι τοῦ Φετάνη καὶ ἔφθασες στὴν Ἐάνθη καὶ πηγες στὴν Σμύρνη καὶ στὴν Πόλιν γιὰ νὰ

σπουδάσῃς καὶ ἡ ἀγάπη σου ὅλο καὶ μεγαλώνει, ὅλο καὶ φουντώνει γιὰ τὴν σκλαβωμένην Ἡπειρο καὶ τὴν Ἑλλάδα μας.

Ὅπου κι' ἂν βρεθῇς, δὲν κρύβεις τὰ Ἑθνικά σου Ἰδανικά. Καὶ διὰ τὴν τόλμην σου αὐτὴ συλλομβάνεσαι ἀπὸ τοὺς ζαπετιέδες καὶ φυλακίζεσαι στὸ κάστρο τῶν Γιαννίνων, γιὰ νὰ καταδικασθῇς σὲ ἡλικία μόλις 18 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου σὲ θάνατον γιὰ προδοσίαν. Σὲ ἀπελευθερῶνουν οἱ φίλοι τοῦ πατέρα σου γιὰ νὰ σὲ περάσουν μετὰ βάρκα ἀπὸ τὴ Θρυλικὴ Αἰμνὴ ποῦ δέχτηκε στοὺς κόλπους της τὴς δεκαεφτά μετὰ τὴν Κυρὰ Φροσύνη καὶ φθάνεις στὴν Ἐλευθερὴ Ἑλλάδα.

Ἡ περιπέτειά σου αὐτὴ ἀντιτὴν οὐβύση, τὸνναντίον ἀνάβει περισσότερον τὸν Ἑθνισμό σου καὶ πότε μετὰ τὴν πέννα καὶ πότε μετὰ τὸ καροφύλι συνεχίζει τοὺς ἀγῶνάς σου γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου.

Ἀγωνίζεσαι στὰ πέντε πηγὰδια λαμβάνεις μέρος στὸν πόλεμον τοῦ 97 καὶ ὡς Γραμματεὺς τῆς «Ἐταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ» μετὰ τὰ ἱστορικά σου ἄρθρα μετὰ τοὺς παιδᾶς σου, μετὰ τὰς ἔθνολογικάς σου μελέτας, μετὰ τὰ ἐμπνευσμένα θοορίδια σου καὶ μετὰ τὰ πατριωτικά σου δράματα, ὑπηρετεῖς τὸν ἀγῶνα τῶν ἀλυτρώπων ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς ἀναστάσεως.

Μήπως δὲν πόνεσες γιὰ τὸ δρᾶμα τῆς Βορείου Ἡπείρου; Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων στὸν Ἀγῶνα γιὰ τὴν Αὐτονομίαν τῆς παρὰ τὸ πλευρὸ τοῦ μακαρίτη Χρηστάκη Ζωγράφου, τοῦ Μεγάλου μας Δεσπότη Σπυρίδωνος, τοῦ ἀειμνήστου Δούλη. Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων πάντοτε σὲ κάθε κίνησιν, σὲ κάθε δρᾶσιν Ἑθνική.

Ὁ θερματισμὸς τῶν Ἑθνικῶν ἀγῶνων σοῦ ἀνοίγει νῦν στὰδιὸ δρᾶσεως, ἀκαταπνύητε πρῶταγωνιστὴ κάθε ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως.

Ὑψώνεις τώρα τὴ σημαίαν τῆς «Ἐλευθερίας» σου καὶ μάχεσθαι μετὰ τὸν ἴδιον πατριωτικὸν ἐνθουσιασμὸν γιὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἀναγέννησιν.

Ἀρπάξεις βούνευρό καὶ χτύπας κατακέφαλα τὸ ραγιαδισμό. Μαίνεσαι κατὰ τῆς ληστοκρατίας καὶ καθ' ἣν στιγμὴν καὶ αὐταὶ αἱ κρατικαὶ Ἀρχαὶ ὑποκλίνονται εὐλαβῶς πρὸ τῶν παντοδυνάμων Ρετζαίων καὶ τοὺς

ὑποδέχονται μετὰ τιμῆς, γιὰ τὸ Κράτος ἡμῶν στεύσει τοὺς 45 φόνους τῶν ἀτυχῶν θυμάτων τῶν καὶ συρρέουν μετὰ θώρα στὸ γάμο τοῦ περιβοήτου Γιάννη Ρέντζου ΣΥ καὶ μόνον ΣΥ χτυπᾷς κατακέφαλα αὐτὴ τὴν Κρατικὴ καὶ Κοινωνικὴ ἀτιμία καὶ δέχεσαι ἐν μέσῳ πλατεῖαν Ἰωαννίνων τὴν δολοφονικὴν ἐπίθεσιν τῶν αἰμοδιψῶν τυράννων.

Τὸ δημοσιογραφικὸν βῆμα τὸ ἐτίμησες μετὰ τὸ θάρρος σου, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀνιδιοτέλειαν σου. Ἐνὰς καὶ μόνον ὁ σκοπὸς σου. Ἡ ἀναδημιουργία τῆς Ἡπείρου. Κι' ὅταν εἶδες, ὅτι μόνον ἡ πέννα τοῦ δημοσιογράφου δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὁνείρων σου, ἀποφασίζεις νὰ ἐισέλθῃς στὴν πολιτικὴν κοινότητα.

Ἀλλὰ καὶ στοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνες εἶσαι ὁ ἴδιος Χρηστοβασίλης. Ὁ ἀνιδιοτέλης. Ὁ ἀκαμπτος. Ὁ μὴ γνωρίζων τοὺς συμβιβασμούς. Ὁ μισῶν τὴν ἀδηφάγον συναλλαγὴν. Ὁ φιλαλήθης, ὁ ἐνάρετος Χρηστοβασίλης. Καὶ ὑπῆρξες τόσο φιλαλήθης καὶ τόσον εὐθὺς καὶ ἀκαμπτος ὥστε δὲν ἐβόλασες καὶ φίλους σου στενοὺς νὰ πικρῶνῃς καὶ νὰ τοὺς κάνῃς πολιτικοὺς σου ἐχθρούς.

Τὴν πολιτικὴν δὲν τὴν θέλησας ἐπάγγελμα. Οὔτε καὶ τὴ δημοσιογραφίαν. Διάλεξες καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴ δημοσιογραφίαν ὡς κατάλληλα μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν σου, γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν πόθων τῆς Ἡπειρωτικῆς σου ψυχῆς. Τῆς Σουλιώτικης ψυχῆς σου, τῆς γέμάτης ἀνησυχίας, πόθους, καὶ μῶς, λαχτάρες.

Δούλεψες μ' ἐνθουσιασμόν καὶ αὐταπάρνησιν τὴν Πατρίδα μας ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλειπες καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Δὲν ὑπάρχει βιβλίον μετὰ ΝΕΟΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ χωρὶςποίημα καὶ χωρὶς διήγημα Χρηστοβασίλη.

Τὸ λογοτεχνικὸν σου δαιμόνιον συνεκίνησε καὶ κατέπληξε τὸν πολὺν Γαβριηλίδην, ὅπως τὸν εἶχε συγκινήσει καὶ τὸ ποιητικὸν δαιμόνιον τοῦ ἀθάνατου Κρυστάλη μας καὶ σὰς ἐδῶξε μετὰ τὰ ἐμπνευσμένα πολὺκροτα κριτικὰ του ἄρθρα. Σὰς ἐγνώρισε στὸ Πανελλήνιον, ὕψωσε τὸν ὄνομα σὰς ὡς τὰ μεσοῦρανα καὶ δὲν μποροῦσε νὰ νοηθῇ Χριστουγενιάρικη, Πρωτοχρονιάρικη καὶ Λαμπριάρικη «Ἀκρόπολις» χωρὶςποίημα καὶ χωρὶς διήγημα Χρηστοβασίλη.

λογιστήν, ποιητής, γλωσσολόγος. Λογογράφος, δραματικός συγγραφέας. Καταπιάστηκε με όλα τα είδη του λόγου και κατέκτησε με την άξια σου τη θέση που έχεις στο Πάνθεο των Έλλήνων λογογράφων.

Βραβεύονται τα δράματά σου και ύμνοι, έγκώμια και έπαινοι γράφονται για τα άριστοτεχνικά ήθογραφικά σου διηγήματα από τον Κεμπόρσγλου, τον Ψυχάρη, τον Παπαντωνίου, τον Ξενοπούλου, το Σάρρη, το Σούλη, τον Άθανά υιό, το Μυρβήλη και τόσους άλλους.

Και τ'ώνομά σου δεν άργησε να γίνει γνωστό κι' έξω των Έλληνικών συνόρων. Μετάγγραφοί σου έργα σου στη Γερμανία, στην Αυστρία, και στη Γαλλία και σου αφιερώσαν σελίδες γεμάτες θαύμασμο. Ο Φιλέας Λεμπέκ στον Μερκτιούρ ντε Φρανς, ο Όλλανδος Έσσελινγκ στην «Ιστορία της Έλληνικής Λογοτεχνίας».

Περίεγραψες κι' ετόνισες τους καθύμους της Ήπειρωτικής Ξενητείας. Πολέμησες για το ζήτημα των 16 χωριών της Τσαμουργιάς και των 79 κεφαλαιοχωριών της Ήπειρου των γνωστών Ίμλιακοχωριών. Ζωγράφισες τη ζωή του βουνού και της στάνης του Κάμπου και των ξεχειμαδιών.

Μας απέκάλυψες τους Ήπειρωτικούς θρύλους. Ύμνησες την Πρατρίδα μας. Έθεοποίησες τα βουνά μας. Έκανες σύμβολα τους πόθους μας. Ζωντάνεψες τα χαλάσματα, τους λόγους, τα στρώκολλισα. Έδωκες ψυχή στην ταπεινή φλογέρα του Κουτσογιάννη του πιτσικού και τραγούδησες την άθωα κι' αγνή αγάπη της νεραϊδόκορμης και βεργολιγερης βοσκοπούλας. Ζωγράφισες τ' άσημένα ποτάμια μας. Βαθύς μελετητής της ψυχής των ζώων και της ζωής των πουλιών μας έκανες να συμπάθουμε και ν' αγαπήσωμε τα κατοικίδια και τα πρόβατα, τους πελαργούς και τα χελιδόνια, τη Μπαρτζα και το Νιάγκρο, το Γκεσούλη και τον Τσέβη. Τραγούδησες τον ήρωισμό των Μποτσαράων, των Τζαβελαίων, και δέ λησιμόνησες τον Καλόγερο του Κιουγκιού τον άθάνατο Σάμουηλ.

Αφιέρωσες τη ζωή σου για τα γράμματα και την Πατρίδα και το έργο σου συνέκρινες, έτιμήθη και δέν παρεγνωρίσθη.

Την 3ήν Νοεμβρίου του 1900 στη μεγάλη αίθουσα των τελετών του Πανεπιστημίου σε στεφανώνει με στέφανόν δάφνης ή υπό τον μακαρίτην Μιστριώτην Έλλανόδικος Έπιτροπή του διαγωνισμού της Έταιρείας «Έλληνισμός» και ο Είσηγη

της Ιωάννης Καλοστύπης διαβάζει έν μέσω χειροκροτημάτων την έκθέσ σου την έγκωμιαστική για το έργο σου «οι άγώνες του Σουλίου» ή «Για την Τιμή».

Σε βραβεύουν αι Έλλανόδικοι Έπιτροπαι, σε έγκωμιάζουν οι κριτικοί, σε τιμούν οι συγγραφείς των Σχολικών βιβλίων και δανείζονται κομμάτια από τα έργα σου για να γαλουχήσουν οι διδάσκαλοι τους μαθητάς των και έμπνεύσουν και έμψυχώσουν τα Έλληνικά νείδατα. Οι Ήπειρώται σε στέλνουμε στην Έλληνική Βουλή και το Κράτος μας έστω και άργα σου άπονέμει το είκοσιχιλιόδραχμο βραβείο για να δείξη την εύγνωμοσύνη του προς τον χαλκέντερο ποιητή και λογογράφο και σε παρασημοφορεί με τον Χρυσούν Σταυρόν. Έγνώρισες τιμές και δόξες και ή πλάκα του τάφου δέν θα θάψη και τ'ώνομά σου.

Όχι! Ο θάνατος για σένα είναι ό,τι έγραψεν ο Σαίξπηρ «Ένα πέρασμά από την Φύσιν είς την άθανοσίαν». Διότι το έργο σου είναι πλούσιον, φωτεινόν, άκτινοβόλον και θα μείνη άθάνατον. Τόσον πλούσιον και αξιόλογον ώστε να δύνασαι ξεκινώντας για το αιώνιο ταξίδι να είπης, ό,τι είπε και ο Νέλσων «Δόξα σοι ό Θεός, Έκμα τό καθήκον μου».

Ας κώμωμεν τώρα κι' έμεις το καθήκον μας έκδιδοντες με Πανηπειρωτικόν έρανόν «Τ' ΑΠΑΝΤΑ ΣΟΥ». Θά είναι τό καλύτερον μνημόσυνον που σου όφειλαμεν οι άπανταχοί της Γης Ήπειρώται. Θά είναι τό άθάνατον μνημείον που θα διαωνίση τ' όνομά σου και θα τιμήση την Ήπειρόν μας. Αίωνία σου ή Μνήμη κι' άς είναι τό φιλόξενο χώμα της Άττικής που θα σε σκεπάση λουλουδιασμένο κι' έλαφρό — όπως λέη κι' ο ποιητής:

σάν της έλθας τό φύλλο
και σάν τη δρόσο της αύγης.

Πολύκλανστε Χρηστοβασίλη,

Φτερουγίσ' η ψυχή σου και λέταξε στα ουράνια. Ποιός να το πιστέψη; Πεθαίνουν λοιπόν κι' είσταυραστοί; Δεν θέλομε να πιστέψωμε πώς σωριάστηκε η χιονισμένη Πίνδος. Πώς κοίτηκε η πηγή του Καλαμά. Πώς κούτεται νεκρός μπροστά μας ο Σουλιώτης Βάρδος. Πώς έσβυσε ο τραγουδιστής των καυμών της πικρής ξενητειάς.

Κι' όμως δεν είναι ψέμμα. 'Ο χάρος έσβυσε για πάντα την πνοή σου την τόσο δημιουργική και δεν θ' άκουσες πετά βελάσματα κοπαδιών ούτε κελαϊδίσματα πουλιών, ούτε τραγούδια πιστικών, ούτε την άχολογιά του αγαπημένου σου Καλαμά και το γλυκό ψιθύρισμα των νεροσυρμών που τόσον ώμορφα κι' αριστοτεχνικά μās έτραγουδήσες.

Σε χάνομε για πάντα και του κάκου θά σε περιμένουν τα ξεκουσμένα Γιάννενα που τόσον ύμνησες και τα χωριά μας, οι κάμποι, τα βουνά και τα λαγκάδια της Πατρίδος μας που ζωγράφισες κι' έψαλλες αθάνατε τραγουδιστή των 'Ηπειρωτικών καυμών.

Ποιός γνωρίζει το έργο σου και δεν θά θρηνήση για τον θάνατο του Σουλιώτικου παλληκαριού; Ποιός γνωρίζει την 'Εθνική σου δρᾶσι και δεν θά συγκινηθῇ για το θάνατον του 'Ηρωα; Ποιός γνωρίζει το πνευματικό σου έργο και δεν θά δακρύσῃ για το θάνατο του Μεγάλου μας ήθογράφου; 'Ο θάνατός σου εύγενικέ Πατριδολάτρη είναι για μās 'Ηπειρωτική απώλεια.

'Αγάπησες από μικρός το τσελιγκάτο του πατέρα σου και το ιδιχτητο χωριό σας τ' ωμορφο Σουλόπουλο αλλά και τα γράμματα και την 'Ηπειρο κι' άργότερα την 'Ελλάδα μας.

Την 'Ελλάδα μας που την έκλεισες μες' την ψυχή σου—δπως λέει και ο ποιητής—για να αισθάνεσαι κάθε είδος μεγαλείου.

Ξενητεψηκες μικρόδρεττό καρσβάνι του Φετάνη κι' έφθασες στην Ξάνθη και πήγες στην Σμύρνη και στην Πόλη για να σπουδάσης και η αγάπη σου όλο και μεγαλώνει, όλο και φουντώνει για τη σκαβωμένη 'Ηπειρο και την 'Ελλάδα μας 'Οπου κι' αν βρεθῇς, δεν κρύβεις τα 'Εθνικά σου 'Ιδιαιτά. Και

για την τόλμη σου αυτή συλλαμβάνεσαι από τους ξαπετιέδες και φυλακίζεσαι στο κάστρο των Γιαννίνων, για να καταδικασθῇς σε ηλικία μόλις 18 ετών υπό του Σρατοδικείου σε θάνατον για προδοσία. Σε απελευθερώνουν οι φίλοι του πατέρα σου για να σε πάρουν με βάρκα από τη Θουλική Λίμνη που

δέχτηκε στους κόλπους της τις δεκαεφτά με της κυρά Φροσύνη και φθάνεις στην 'Ελεύθερη 'Ελλάδα.

Η περιπέτειά σου αυτή αντί να σβύση, τούναντίον άνάβει περισσότερο τον 'Ενθουσιασμόν σου και τότε με την πέννα και τότε με το καρνοφύλι συνεχίζεις τους αγώνας σου για την απελευθέρωσι της 'Ηπείρου,

'Αγωνίζεσαι στα πέντε πηγάδια λαμβάνεις μέρος στο πόλεμο του 97 και ως Γραμματέυς της «'Εταιρείας του 'Ελληνισμού» με τα ιστορικά σου άρθρα με τους παιανές σου με τās 'Εθνολογικάς σου μελέτας, με τα έμπνευμένα θούρια σου και με τα πατριωτικά σου δράματα, ύπηρετεις τον αγώνα των αλυτρώτων υπέρ της 'Εθνικής αναστάσεως.

Μήπως δεν πόνεσες για το δράμα της Βορείου 'Ηπείρου; Πρώτος μεταξὺ των πρώτων στον 'Αγώνα για την Αύτονομία της παρά το πλευρό του μακαρίτη Χρηστάκη Ζωγράφου, του Μεγάλου μας Δεσπότη Σπυρίδωνος, του άειμνήστου Δούλη. Πρώτος μεταξὺ των πρώτων πάντοτε σε κάθε κινησι, σε κάθε δρᾶσι 'Εθνική.

'Ο τερματισμός των 'Εθνικών αγώνων σου άνοίγει νέο στάδιο δράσεως άκαταπόνητε Πρωταγωνιστή κάθε έκπολιτιστικής κινήσεως.

'Υψώνεις τώρα τη σημαία της «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ» σου και μάχεσαι με τον ίδιο πατριωτικό ένθουσιασμό για την 'Ηπειρωτική άναγέννησιν,

'Αρπάξεις βούνευρο και χτυπᾶς κατακέφαλα το θραυτισμό. Μαίνεσαι κατά της ληστοκρατίας και καθ' ην στιγμήν και αυτά αι κρατικά 'Αρχαί υποκλίνονται εύλαβώς προς τώνπαντοδυνάμων Ρενιζαίων και τους υποδέχονται με τιμές, γιατί το Κράτος ήμνήστευσε τας 45 φόνους των άτυχών θυμάτων των και συρρέουν με δώρα στο γάμο του περιβοήτου Γιάννη Ρένιζου ΣΥ και μόνοι ΣΥ χτυπᾶς κατακέφαλα αυτή την Κρατική και Κοινωνική άτιμία και δέχεσαι έν μέση πλατεία 'Ιωαννίνων τη δολοφονική επίθεση των αϊμοδιψών τυράννων.

Το δημοσιογραφικό Βήμα το ετίμησες—μή το θάρρος σου, την ειλικρίνεια την άνιδιοτέλειά σου. 'Ενας και μόνος ο σκοπός σου. 'Η άναδημιουργία της 'Ηπείρου. Και όταν είδες, ότι μόνον η πέννα του δημοσιογράφου δεν άρκει για την πραγματοποίησιν των ένείρων σου, αποφασίζεις να εισέλθης στην Πολιτικήν κόνιστρα,

'Αλλά και στους πολιτικούς αγώνας είσαι ο ίδιος ο Χρηστοβασίλης. 'Ο άνιδιοτελής. 'Ο άκαμπτος. 'Ο μη γνωρίζων τους συμβιβασμούς. 'Ο μωών την άηδη συναλ-

λαγήν. 'Ο φιλαλήθης, ο έναρετος Χρηστοβασίλης. Και υπήρξες τόσο φιλαλήθης και τόσον εύθους και άκαμπτος ώστε δεν διστάσες και φίλους σου στενοūs να πικράνης και να τους κάνης πολιτικούς έχθρους.

Την πολιτικήν δεν τη θέλησες επάγγελμα. Όύτε και τη δημοσιογραφία. Διάλεξες και την πολιτικήν και τη δημοσιογραφία ως κατάλληλα μέσα για την επιτυχίαν των σκοπών σου, για την ίκανοποίησιν των πόθων της 'Ηπειρωτικής σου ψυχῆς. Της Σουλιώτικής ψυχῆς σου της γεμάτης άνησιχίες, ποθους, καύμους, λαχτάρες.

Δούλεψες μ' ένθουσιασμό κι' αὐταπάρνησιν την Πατρίδα μας αλλά δὴν εγκατέλειψες και την καλλιέργεια των 'Ελληνικών Γραμμάτων. Δεν υπάρχει βιβλίο με ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ χωρίς ποίημα και χωρίς διήγημα Χρηστοβασίλη.

Το λογοτεχνικό σου δαιμόνιο συνέκλινε και κατέπληξε τον πολὺν Γαβριηλίδην, όπως τον είχε συγκινήσει και το ποιητικό δαιμόνιο του αθανάτου Κρυσταλλη μας και σᾶς έδόξασε με τα έμπνευμένα πολύκροτα κριτικά του άρθρα. Σᾶς έγνώρισε στο Πανελλήνιο, ύψωσε τώνομά σας ως τα μεσούρανα και δεν μπορούσες να νοηθῇ Χριστουγεννιάτικη, Προτοχρονιάτικη και Λαμπριάτικη «'Ακρόπολις» χωρίς ποίημα και χωρίς διήγημα Χρηστοβασίλη.

Λογοτέχνης, ποιητής, γλωσσολόγος. Λαογράφος, δραματικός συγγραφεύς. Καταπιάστηκες με όλα τα είδη του λόγου και κατέκτησες με την αξία σου τη θέσι πούχεις στο Πάνθεο των 'Ελλήνων λογογράφων.

Βραβεύονται τα δράματά σου και ύμνοι, εγκώμια και επαινοι γράφονται για τα αριστοτεχνικά ήθογραφικά σου διηγήματα από τον Καμπούρογλου, τον Ψυχάρη, τον Παπαντωνίου, τον Ξερόπουλο, το Σάρρο, το Σούλη, τον 'Αθάνά ύστερα, το Μυριβήλη και τόσους άλλους.

Και τώνομά σου δεν άργησε να γινῇ γνωστό κι' έξω των 'Ελληνικών συνόρων. Μεταφράζονται έργα σου στη Γερμανία, στην Αύστρία, και στη Γαλλία και σου αφιερώνουν σελίδας γεμάτες θαυμασμό ο Φίλας Λεμπέκ στο Μερκτιούρ ντε Φράνς, ο 'Ολλανδός 'Εσσελινγκ στην "Ιστορία της 'Ελληνικής Λογοτεχνίας".

Περιέγραψες κι' ετόνισες τους καύμους της 'Ηπειρωτικής Ξενητειάς. Πολέμησες για το ζήτημα των 16 χωριών της Τσαμουριάς και των 79 κεφαλαχωριών της 'Ηπείρου των γνωστών 'Ιυλιακοχωριών. Ζωγράφισες τη ζωή του βουνοῦ και της σάνης, του

Κάμπου και τῶν ξεχειμαδιῶν.

Μᾶς ἀπεκάλυψες τοὺς Ἡπειρωτικούς θρούλους. Ὑμνησες τὴν Πατρίδα μας. Ἐθεοποίησες τὰ βουνά μας. Ἐκάνες σύμβολα τοὺς πόθους μας. Ζωντάτιψες τὰ χαλάσματα, τοὺς λόγκους τὰ στρογγυκολίθια. Ἐδωκες ψυχὴ στὴν ταπεινὴ φλογέρα τοῦ Κουτσογιάννη τοῦ πιστικοῦ καὶ τραγουδίσες τὴν ἀθάνα καὶ ἀγνή ἀγάπῃ τῆς νεραϊδόκορης καὶ βεργολιγερῆς βοσκοπούλας. Ζωγράφισες τ' ἀσημένια ποτάμια μας. Βαθὺς μελετητὴς τῆς ψυχῆς τῶν ζώων καὶ τῆς ζωῆς τῶν πουλιῶν ἔκανες νὰ συμπαθήσωμε καὶ ν' ἀγαπήσωμε τὰ κατοίκια καὶ τὰ πρόβατα, τοὺς πελαργοὺς καὶ τὰ χελιδόνια, τὴ Μπαρτζα καὶ τὸ Νιάγκρο, τὸ Γκερούλη καὶ τὸν Τσέβη. Τραγουδίσες τὸν ἡρωισμόν τῶν Μποτσαράων, τῶν Τζαβελαίων, καὶ δὲν λησμόνησες τὸν Καλόγερο τοῦ Κιουγκιοῦ τὸν ἀθάνατον Σαμουήλ.

Ἀφιέρωσες τὴ ζωὴ σου γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν Πατρίδα καὶ τὸ ἔργο σου συνεκίνησε, ἐτιμήθη καὶ δὲν παρεγνωρίσθη.

Τὴν 8ην Ν]βίου τοῦ 1900 στὴ αἰθουσα τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου σὲ στεφανώνει μὲ στέφανον δάφνης ἡ ὑπὸ τὸν μακαρίτην Μιστριώτην Ἑλλανόδικος Ἐπιτροπὴ τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἐταιρείας «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» καὶ ὁ Εἰσηγητὴς Ἰωάννης Καλοσύτης διαβάζει ἐν μέσῳ χειροκροτημάτων τὴν ἐκκ' ἐστὶ τοῦ τὴν ἐγκωμιαστικὴ γιὰ τὸ ἔργο σου «οἱ ἄγῳνες τοῦ Σουλίου» ἢ «Γιὰ τὴν Τιμὴ.» Σὴ βραβεύουν αἱ Ἑλλανόδικοι Ἐπιτροπαί, σὲ ἐγκωμιάζουν οἱ κριτικοί, σὲ τιμᾶν οἱ συγγραφεῖς τῶν Σχολικῶν βιβλίων καὶ δανεῖζονται κομμάτια ἀπὸ τὰ ἔργα σου γιὰ νὰ γαλουχήσουν οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητάς των καὶ ἐμπνεύσουν καὶ ἐνψυχώσουν τὰ Ἑλληνικὰ νειᾶτα. Οἱ Ἡπειρώται σὲ στέλνομε στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ καὶ τὸ Κράτος μας ἔστω καὶ ἀργὰ σοῦ ἀπονέμει τὸ εἰς κοσιχιλιόδραχμο βραβεῖο γιὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν χαλκέντερο ποιητὴ καὶ λογογράφον καὶ σὲ παρασημοφορεῖ μὲ τὸ Χρυσοῦν σταυρόν. Ἐγνώρισε Τιμὲς καὶ δόξες καὶ ἡ πλάκα τοῦ τάφου σου δὲν θὰ θάψῃ καὶ τὸ νομὰ σου. Ὁχι! Ὁ θάνατος γιὰ σένα εἶναι δ,τι ἔγραψεν ὁ Σαίπηρξ *Ἐνα πέραςμα ἀπὸ τὴν Φύσιν εἰς τὴν ἀθανάσιαν.* Διότι τὸ ἔργον σου εἶναι πλούσιον, φωτεινόν, ἀκτινοβόλον καὶ θάμεινῃ ἀθάνατον. Τόσον πλούσιον καὶ ἀξιόλογον ὥστε νὰ δύνασαι ξακινῶντας γιὰ τὸ αἰώνιο ταξεῖδι νὰ εἴπῃς δ,τι εἶπε καὶ ὁ Νέλσον «Δόξα σοι ὁ Θεός.» *Ἐκαμα τὸ καθήκόν μου.*

Ἄς χαμῶμεν τώρα καὶ ἐμεῖς τὸ καθήκον μας ἐκδίδοντες μὲ Πανηπειρωτικὸν ἔρانون «Τ' ἈΠΑΝΤΑ σου». Θὰ εἶναι τὸ καλύτερον Μνημόσυνον ποῦ σοῦ ὀφείλομεν οἱ Ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς Ἡπειρώται. Θὰ εἶναι τὸ ἀθάνατον Μνημεῖον ποῦ θὰ διατινίσῃ τ' ὄνομά σου καὶ θὰ τιμήσῃ τὴν Ἡπειρόν μας.

Αἰώνια σου ἡ Μνήμη καὶ ἄς εἶναι τὸ φιλόξενο χῶμα τῆς Ἀττικῆς ποῦ θὰ σὲ σκεπάσῃ λουλουδιασμένον καὶ ἔλαφρόν

ὅπως λέῃ καὶ ὁ ποιητὴς
σὰν τῆς ἑλῆας τὸ φύλλο
καὶ σὰν τῇ δρόσῳ τῆς αὐγῆς

ΨΗΦΙΣΜΑ

Ἡπειρωτ. Συνδέσμου Πειραιῶς
Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου
τοῦ Μεγάλου Πατριώτου
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΝ

τοῦ πολυειδῶς καὶ ποικιλοτρόπως
ἐργασθέντος ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ
ἰδίᾳ ὑπὲρ τῆς Ἡπείρου, μεγάλως
δὲ ὑποστηρίξαντος διὰ τῶν πυρίνων
ἄρθρων του ἐν τῇ «Ἐλευθερίᾳ» τὸν Ἡπειρωτικὸν Σύνδεσμον
τὸ Δ. Συμβούλιον ἐν ἐκτάκτῳ συνεδριάσει συνελθὼν εἰσηγήσει τοῦ κ. Προέδρου

ΨΗΦΙΖΕΙ

1) Τὰ Γραφεῖα τοῦ Συνδέσμου
ν' ἀργήσωσιν ἐπὶ πενθήμερον.

2) Σύσσωμον τὸ Δ. Συμβούλιον
νὰ παρακολουθήσῃ τὴν κηδείαν.

3) Ἀντὶ στεφάνου νὰ διανεμηθῶσι 500 δρ. εἰς ἀπόρους Ἡπειρώτας.

4) Νὰ ἐκφωνήσῃ κ. μέρους τοῦ
Συνδέσμου τὸν ἐπικηδεῖον ὁ Ἀν-
πρόεδρος κ. Δ. Ζῶτος.

5) Νὰ ὑψωθῇ ἐπὶ 3ήμερον μεσι-
στιος ἡ Σημαία ἐν τῇ Λέσχῃ.

6) Νὰ διαβιβασθῇ συλλυπητήριον
γράμμα πρὸς τὴν Οἰκογένειαν με-
τὰ τοῦ Ψηφίσματος καὶ

7) Νὰ δημοσιευθῇ τὸ παρὸν διὰ
τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Τύπου.

Ἐντολὴ τοῦ Δ. Συμβουλίου

Ὁ Πρόεδρος

Γ. Ματσόπουλος Ἱατρός

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Χρ. Πασχίδης Δικηγόρος

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΧΡΗΣΤΟΣ

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ὡς «βαρεῖαν ἀπώλειαι διὰ τὰ ἑλληνικά γράμματα, ἔχαρ- κτήρισαν τὸν θάνατον τοῦ γη- ραιοῦ Ἑπειρώτου Δημοσιογρά- φου, λογοτέχνου καὶ ποιητοῦ Χρήστου Χρηστοβασίλη, ἐπισυμ- βάντα τὸ παρελθὸν Σάββατον, αἱ Ἀθηναῖκαί ἐφημερίδες. Πράγ- ματι ὁ θάνατος τοῦ Χρ. Χρη- στοβασίλη τοῦ ἀγνοῦ αὐτοῦ ἡ- πειρώτου δὲν ἀποτελεῖ βαρεῖαν ἀπώλειαν διὰ τὰ ἑλληνικά γράμ- ματα, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ἀπώ- λειαν διὰ τὴν Ἑπείρον, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὁποίας ἡγωνί- σθη ἀπὸ τῶν παιδικῶν του χρό- νως καὶ τὴν ὁποίαν ἡγάπησε καὶ ἐτράγουδῃσεν ὅσον ὀλίγοι. Ὁ ἀείμνηστος ἡπειρώτης βάρ- dos ἀφίνει μὲ τὸ θάνατό του δυσαναπλήρωτο κενὸ στὸν ὀρί- ζοντα τῆς πατρίδος μας, ἵνα καὶ μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς δὲν ἔπαυσε νὰ προσφέ- ρῃ τὸ ὄνομά της καὶ νὰ συνι- στῇ εἰς τοὺς ἐπισκέπτας φίλους τοῦ ἡπειρώτου—καὶ ποῖον δὲν εἶχε φίλον ὁ Χρηστοβασίλης— νὰ μὴ παύσουν νὰ ἐνδιαφέρον- ται γιὰ τὴν Ἑπείρον. Ὁ Χρη- στοβασίλης ἦταν ἀγνὸς ἡπειρώ- της, φλογερὸς πατριώτης, φα- νατικὸς ἐθνικόφρων, ἦταν ἄτρο-μος στοὺς ἀγῶνάς του τοὺς ἐ- θνικούς, δικάστηκε τρεῖς φορές σὲ θάνατο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατοδικείων, ἀλλὰ οὔτε καὶ γιὰ μὴ στιγμὴ ἔπαυσε νὰ ἀγω- νίζεται ἡρωικά σὰν πραγματι- κὸς ἀποχόλος τοῦ ἡρώικοῦ Σου-

λοῦ. Ἦταν ἡπειρώτης ποὺ ἔφε- ρε τὸ ὄνομά του μὲ ὑπερηφά- νεια, ποὺ ἔδωσε ἰδιαίτερο τόνο ἡπειρωτικὸ στὰ διηγήματά του καὶ τὰ ποιήματά του. Ἦταν λο- γοτέχνης ποὺ ἡ ἐργασία του ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους καὶ ἐξετιμήθη τόσο, εἰς τρόπον ποὺ νὰ μὴ ὑπάρχουν «Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα» ποὺ νὰ μὴ δη- μοσιεύουν λογοτεχνικὴ ἐργα- σία του. Ἐγραψε πάμπολλα δι- γήματα καὶ ποιήματα καὶ ἐξέ- δωκε τρεῖς τόμους τῶν ἔργων του. ἔγκαταλείψας καὶ περὶ τὰ 400 ἀνέκδοτα διηγήματα καὶ 2 θεατρικὰ ἔργα. Τὰ διηγήματα «τῆς Στάνης καὶ τοῦ Χωριοῦ» εἶναι ὑποδειγματικά εἰς τὸ εἶ-δος τῶν καὶ τὰ ποιήματά του τὰ διακρίνει πατριωτικὸς παλ- μὸς καὶ ἄφθαστος λυρισμός, ἐμ- πνευσμένος ἀπὸ τὴν ἀθάνατη ἡπειρωτικὴ φύσιν.

Ὁ μεταστάς καὶ ὡς Δημο- σιογράφος καὶ ὡς πολιτευτὴς ἔχει ἐπεδείξει πολupoικίλον δρά- σιν ὑπὲρ τῶν ἡπειρωτικῶν δι- καίων.

Χαρακτὴρ ἀκέραιος, δὲν ἐδέ- χετο οὐδένα συμβιβασμὸν, ἔ- πραττε τὸ καθήκον του παντοῦ καὶ πάντοτε, ἔχων ὡς ἀντικει- μενικὸν σκοπὸν τὸ συμφέρον τῆς Ἑπείρου καὶ μόνον. Ὁ θάνα- τος τοῦ Χρηστοβασίλη ἀπτε- λεῖ διὰ τὴν ἡπειρωτικὴν δημο- σιογραφίαν βαρύτατον πλῆγμα.

Τὴν κηδεῖαν τοῦ παρηκολού- θησαν πλείστοι συμπατριῶται καὶ πληθὺς διανοουμένων τῆς Ἑπειρωτικῆς καὶ Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Τὸν μεταστάντα ἀπε- χαιρέτησαν εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν ὁ κ. Δημ. Ζῶτος Δικηγόρος, ὁ κ. Δημ. Σάρρος, ὁ συνάδελφος κ. Γ. Ἀθανασιά- δης—Νόβας ἐκ μέρους τῆς Ἑ- νώσεως Συντακτῶν καὶ τῆς Ἑ- νώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, ὁ ἡμέτερος Διευθυντὴς ἐκτέρας τῶν ἡπειρωτῶν δημοσιογράφων καὶ ὁ κ. Β. Τζαλόπουλος, ἐκ μέρους τῆς Πανηπειρωτικῆς Ἀ- δελφότητος.

Κατετέθησαν πολλοὶ στέφανοι μετὰ τῶν ὁποίων τῆς οἰκογε- νείας του, τοῦ γαμβροῦ τοῦ στρατηγοῦ κ. Μπακοπούλου, τῆς Πανηπειρωτικῆς Ἀδελφότητος καὶ τῶν Ἑπειρωτῶν Δημοσιο- γράφων.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΜΑΣ

Πολύκλαυστε Χρηστοβασίλη, Μοῖρα κακὴ. Ὁ ταξιδευμένος ἡπειρωτισμὸς τὸν ὁποῖον τόσον ἡγάπησες καὶ ἐτραγουδῃσες καὶ ὑπὸ τοῦ ὁποίου τόσον ἡγαπήθης καὶ ἐλατρεύθης εἶχε λάβῃ πρω- τοβουλία ἡμῶν τῶν συναδελφῶν σου οἱ ὁποῖοι ἐξηλεύσαμεν ἀλλὰ καὶ ἐθανυμάσαμεν τὸ πολυσχίδες πνευματικόν σου ἔργον μίαν ὁ- λωσ δι' αὐτὸν τιμητικὴν πρωτο- βουλίαν. Εἶχεν ἀποφασίσῃ νὰ ἐορτάσῃ μαζὺ σου τὰ πενήντα χρόνια τῆς φιλολογικῆς σου ζωῆς νὰ χαρῇ ἀνάμεσά τοῦ τὸν ἀθά- νατον ἡπειρωτὴν βάρδον, τὸν ἀ- κούραστον ὕμνητὴν τῶν ὠραίων μας ἡπειρωτικῶν παραδόσεων, τὸν ἀσύλληπτον τραγουδιστὴν κάθε ἡπειρωτικῆς μορφοφίας, νὰ θανυμάσῃ τέλος καὶ νὰ χαρῇ ἀνά- μεσά του τὸν Χρηστοβασίλην του, τὸν ὁποῖον τόσον ἐθαύμασε τὸ

Πανελλήνιον. Ὅποια ὁμως εἰρώ- νεια τῆς τύχης. Ἀντὶ τῆς μεγά- λης αὐτῆς νιοσῆς, ἡ ὁποία θά γεμῖζε με χαρὰ τὰ στήθη ὅλων μας σὲ προπέμπομεν σήμε- ρα σὴν τελευταία σου κατοικία μὲ θρήνους καὶ ὀδυρμοὺς. Κλαῖμε, μικροὶ καὶ μεγάλοι, τὸν Χρηστο- βασίλην μας. Ἀλλὰ δὲν σὲ κλαί- με μονάχα ἡμεῖς. Σὲ κλαίει ὁ- λόκληρο τὸ πανελλήνιον γιὰ τὸ θάνατόν σου ἀποτελεῖ πραγματι- κὴν ἐθνικὴν ἀπώλειαν. Σὲ κλαίει πῶς πολὺ ὁμως ἀπ' ὅλας ἡ χαρο- καμένη σου Μάρνα, ἡ λατρευ- τή σου Ἑπείρος, ἡ ὁποία ἔχασε τὸ καλλίτερό της τὸ πῶς ἀγαπη- μένο της παιδί.

Στοὺς κρηπετοὺς καὶ θρήνους τῆς τὴν συνοδεύουν με μοιρολό- για τὰ ἡπειρωτικὰ βουνά, καὶ λαγκάδια τὰ ὁποία τόσον τραγού- δησεν ὁ γλαφυρὸς κάλαμός σου.

Κοιμήσου ἐν εἰρήνῃ ἀλησμό-

Επειτέλεσες καθ' όλον τὸν βίον σου πλήρως τὸ καθήκον σου καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς ἡπειρώτης καὶ ὡς διανοούμενος. Ἐσὺ κι' πέθανες—πεθαίνουν τάχα οἱ μεγάλοι;—ἡ μνήμη σου θὰ παραμείνῃ αἰώνια.

Ἡμεῖς οἱ συνάδελφοί σου ὑποσχόμεθα νὰ σὲ μιμηθῶμεν εἰς τὸ ἔργον σου.

Καὶ τώρα ποὺ κατέρχεσαι ἡσυχος στήν τελευταία σου κατοικία—ἀφοῦ ἐπὶ δυὸ μῆνες πάλαι ψες μετὰ τὸ χάρο—γιὰ νὰ πεθάνῃς τὴ μέρα ἀκριβῶς, καθ' ἣν γιορτάζεται καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν θρυλικῶν Γιαννίνων ἅς ἀκουσθῇ ἀνάμεσα στὴ μεγάλη χαρὰ τοῦ γιορτασμοῦ τῆς ἀπελευθέρωσως «τῆς πόλεως τοῦ Καστροῦ» ἀντὶ τῆς ὥρας σου ἡπειρωτικῆς στροφῆς: «Χαιρόμαστε, γλεντάγουμε καὶ γλυκοτραγουδάμε—γιατὶ λευθερωθήκαμε ἀπὸ τὰ Γιάννινα μας» καὶ τὸ ἡπειρωτικὸ μοιρολόγι: «Κλαῖμε ἀπὸ τὸν ἄδικον χαμὸ τοῦ Στυραχητοῦ μας».

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ Κ. ΔΗΜ. ΖΩΤΟΥ

Πολύκλαυστε Χρηστοβασίλη,

Φτερούγισ' ἡ ψυχὴ σου καὶ πέταξε στὰ οὐράνια. Ποιὸς νὰ τὸ πιστέψῃ; Πεθαίνουν λοιπὸν κι' οἱ σταυραετοί; Δὲν θέλομε νὰ πιστέψωμε πῶς σωριάστηκε ἡ χιονισμένη Πίνδος; Πῶς καίτεται νεκρὸς μπροστά μας ὁ Σουλιώτης Βάρδος. Πῶς ἔαβυσ οἱ τραγουδιστὴς τῶν καυμῶν τῆς πικρῆς ἐρηθείας.

Κι' ὅμως δὲν εἶναι ψέμμα. Ὁ χάρος ἔαβυσ γιὰ πάντα τὴν πνοή σου τὴν τόσο δημοκρατικὴ καὶ δὲν θ' ἀκούσης περὶ βελανιδιὰ κοπαδιῶν οὔτε κελαϊδίσματα πουλιῶν, οὔτε τραγουδιὰ πιστικῶν, οὔτε τὴν ἀχολογίαν τοῦ ἀγαπημένου σου Καλαμά καὶ τὸ γλυκὸ ψιθύρισμα τῶν νεροσυρμῶν ποὺ τόσον ὁμορφα καὶ ἀριστοτεχνικὰ μᾶς ἐτραγουδῆσες.

Σὲ νάναμε γιὰ πάντα καὶ τὰ κάκου θὰ σὲ περιμένουν τὰ ἑκουσμένα Γιάννενα ποὺ τόσον ὕμνησες καὶ τὰ χωριά μας. οἱ κάμποι, τὰ βουνά καὶ τὰ λαγκαθία τῆς Πατρίδος μας ποὺ ζωγράφισες κι' ἔψαλλες ἀθάνατε τραγουδιστὴ τῶν ἡπειρωτικῶν καυμῶν.

Ποιὸς γνωρίζε τὸ ἔργον σου καὶ δὲν θὰ θρηνησῇ γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Σουλιώτικου παλληκαριοῦ; Ποιὸς γνωρίζει τὴν Ἐθνικὴν σου δρᾶσιν καὶ δὲν θὰ συγκινηθῇ γιὰ τὸ θάνατον τοῦ Ἡρώα; Ποιὸς γνωρίζει τὸ πνευματικὸν σου ἔργο καὶ δὲν θὰ δακρύσῃ γιὰ τὸ θάνατον τοῦ Μεγάλου μας ἡθογραφοῦ; Ὁ θάνατός σου εὐγενικὴ Παιριδολατρεῖα εἶναι γιὰ μᾶς ἡπειρωτικὴ ἀπώλεια.

Ἀγάπησες ἀπὸ μικρὸς τὸ τσελιγκάτο τοῦ πατέρα σου καὶ τὸ ἰδιόχρητο χωριό σας τ' ὠμορφο Σουλίου ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν Ἠπειρὸν κι' ἀργότερα τὴν Ἑλλάδα μας.

Τὴν Ἑλλάδα μας ποὺ τὴν ἔκλεισες μεσ' τὴν ψυχὴν σου—δὲως λέει καὶ ὁ ποιητὴς—γιὰ νὰ αἰσθάνεσαι κάθε εἶδος μεγαλείου.

Ξενητεύτηκες μικρὸς μετὰ καραβάνι τοῦ Φετάνη κι' ἐφθασες στὴν Ἐάνθη καὶ πηγες στὴν Σμύρνη καὶ στὴν Πόλιν γιὰ νὰ σπουδάσῃς καὶ ἡ ἀγάπη σου ὅλο καὶ μεγαλώνει, ὅλο καὶ φωνετῶναι γιὰ τὴν σκαβωμένη Ἠπειρὸν καὶ τὴν Ἑλλάδα μας Ὅπου κι' ἂν βρεθῇς, δὲν κρύβεις τὰ Ἐθνικά σου Ἰδανικά. Καὶ

γιὰ τὴν τόλμη σου αὐτὴ συλλαμβάνεσαι ἀπὸ τοὺς ζαπτιέδες καὶ φυλακίζεσαι στὸ κάστρο τῶν Γιαννίνων, γιὰ νὰ καταδισθῇς σὲ ἡλικία μόλις 18 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Σρατοδικείου σὲ θάνατον γιὰ προδοσίαν. Σὲ ἀπελευθερώνουν οἱ φίλοι τοῦ πατέρα σου γιὰ νὰ σὲ πάρουν μετὰ ἀπὸ τὴ Θρυλικὴ Λίμνη ποὺ δέχτηκε στοὺς κόλπους τῆς τίς δεκαεφτά μετὰ τῆς κυρᾶ Φροσύνης καὶ πθάνεις στὴν Ἑλευθέραν Ἑλλάδα.

Ἡ περιπέτειά σου αὐτὴ ἀντὶ νὰ σβύσῃ, τοῦναντίον ἀνάβει περισσότερον τὸν Ἐνθουσιασμόν σου καὶ πότε μετὰ τὴν πέννα καὶ πότε μετὰ τὸ καρποφύλι συνεχίζεις τοὺς ἀγῶνάς σου γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἠπειροῦ.

Ἀγωνίζεσαι στὰ πέντε πηγάδια λαμβάνεις μέρος στὸ πόλεμον τοῦ 97 καὶ ὡς Γραμματεὺς τῆς «Ἐταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ» μετὰ τὰ ἰστο-

ρικά σου ἄρθρα μετὰ τοὺς παϊανᾶς σου μετὰ τὰς Ἐθνολογικάς σου μελέτας, μετὰ τὰ ἐμπνευσμένα θούριά σου καὶ μετὰ τὰ πατριωτικά σου δράματα, ὅπως πηρετεῖς τὸν ἀγῶνα τῶν ἀλυτρώτων ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς ἀναστάσεως.

Μήπως δὲν πόνεσες γιὰ τὸ δράμα τῆς Βορείου Ἠπειροῦ; Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων στὸν Ἀγῶνα γιὰ τὴν Ἀὐτονομίαν της παρὰ τὸ πλευρὸ τοῦ μακαρίτη Χρηστάκη Ζωγράφου, τοῦ Μεγάλου μας Δεσπότη Σπυρίδωνος, τοῦ ἀειμνήστου Δούλη. Πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων πάντοτε σὲ κάθε κινησί, σὲ κάθε δρᾶσιν Ἐθνικῇ.

Ὁ τερματισμὸς τῶν Ἐθνικῶν ἀγῶνων σου ἀνοίγει νῦν στὰδιο δρᾶσεως ἀκαταπόνητε Πρωταγωνιστὴ κάθε ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως.

Ὑψώνεις τώρα τὴ σημαία τῆς «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ» σου καὶ μάχεσαι μετὰ τὸν ἴδιον πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν γιὰ τὴν Ἠπειρωτικὴν ἀναγέννησιν.

Ἀρπάζεις βούνερον καὶ χτυπᾷς κατακέφαλα τὸ βασιλαδισμό. Μαίνεται κατὰ τῆς ληστοκρατίας καὶ καθ' ἣν στιγμὴν καὶ αὐταὶ αἱ κρατικαὶ Ἀρχαὶ ὑποκλίνονται εὐλοβῶς πρὸς τὸν παντοδυνάμειον Ρεντζίων καὶ τοὺς ὑποδέχονται μετὰ τιμῆς, γιὰ τὴν Κράτος ἡμῶν στήθεσε ταῦς 45 φόνους τῶν ἀτυχῶν θυμάτων τῶν καὶ συρρέουν μετὰ δῶρα στὸ γάμο τοῦ περιβοήτου Γιάννη Ρέντζου ΣΥ καὶ μόνοι ΣΥ χτυπᾷς κατακέφαλα

ΕΦ. 1147-Α(2) & (2Α), 2/3-3-1937, ΕΓ. Ι, ΑΦ. 2941-2, Σ. 2,

Εμμανουήλ Χρ. ἀνὸς τῆς Συμφωνίας Δ. 2ῶς (ΗΑ 9 2941, 2/3/37, 6, 2 +
ΗΑ 9, 2942, 3/3/37, 6, 2)

αὐτὴ τὴν Κρατικὴ καὶ Κοινωνικὴ ἀτιμία καὶ δέχεσθαι ἐν μέσῃ πλατεῖᾳ Ἰωαννίνων τὴ δολοφονικὴ ἐπίθεσι τῶν αἰμοδιψῶν τυράννων.

Τὸ δημοσιογραφικὸν Βῆμα τὸ εὐτίμησες μὴ τὸ θάρος σου, τὴν εὐλικρίνεια τὴν ἀνιδιοτέλειά σου. Ἕνας καὶ μόνος ὁ σκοπός σου. Ἡ ἀναδημιουργία τῆς Ἠπειροῦ. Καὶ θίαν εἶδες, ὅτι μόνον ἡ πέννα τοῦ δημοσιογράφου δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν θνείρων σου, ἀποφασίζεις νὰ εἰσέλθῃς στὴν Πολιτικὴν κοινότητα.

Ἀλλὰ καὶ στοὺς πολιτικούς ἀγωνάς εἶσαι ὁ ἴδιος ὁ Χρηστοβασιλῆς.

Ὁ ἀνιδιοτέλης. Ὁ ἀκαμπτος. Ὁ μὴ γνωρίζων τοὺς συμβιβασμούς. Ὁ μισῶν τὴν ἀπὸ συνάλλαγην. Ὁ φιλαλήθης, ὁ ἐνάρετος Χρηστοβασιλῆς. Καὶ ὑπῆρξες τόσο φιλαλήθης καὶ τόσο εὐθύς καὶ ἀκαμπτος ὥστε δὲν δίστασες καὶ φίλους σου στενοὺς νὰ πικράνης καὶ νὰ τοὺς κάνῃς πολιτικούς ἐχθρούς.

Τὴν πολιτικὴν δὲν τὴ θέλησες ἐπάγγελμα. Οὔτε καὶ τὴ δημοσιογραφία. Διάλεξες καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴ δημοσιογραφία ὡς κατάλληλα μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν σου, γιὰ τὴν ικανοποίησιν τῶν πόθων τῆς Ἠπειρωτικῆς σου ψυχῆς. Τῆς Σουλιώτικης ψυχῆς σου τῆς γεμάτης ἀνησυχίας, ποθῶν, καὶμους, λαχτάρεις.

Δούλεψες μ' ἐνθουσιασμό καὶ αὐταπάρῃσιν τὴν Πατρίδα μὰς ἀλλὰ δὴν ἐγκατέλειπες καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Δὲν ὑπάρχει βιβλίον μὲ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ χωρὶς ποίημα καὶ χωρὶς διήγημα Χρηστοβασιλῆ.

Τὸ λογοτεχνικὸ σου δαιμόνιον συνεκίνησε καὶ κατέπληξε τὸν πολὺν Γαβριηλίδην, ὅπως τὸν εἶχε συγκινήσει καὶ τὸ ποιητικὸ δαιμόνιον τοῦ ἀθανάτου Κρυσταλλῆ μας καὶ σὰς ἐδόξεσε μὲ τὰ ἐμπνεσμένα πολὺχροτα κριτικὰ του ἀρθρα. Σὰς ἐγνώρισε στὸ Πανελλήνιο, ὅπως τὸν ὄνομά σου ὡς τὰ μεσοῦρα καὶ δὲν μποροῦσε νὰ νοηθῇ Χριστουγεννιάτικη, Προτεχρονιάτικη καὶ Λαμπριάτικη « Ἀκρόπολις » χωρὶς ποίημα καὶ χωρὶς διήγημα Χρηστοβασιλῆ.

Λογοτέχνης, ποιητής, γλωσσολόγος. Λαογράφος, δραματικός συγγραφεὺς. Καταπαισιστικὸς μὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ κατέκτισες μὲ τὴν ἀξία σου τὴ θέσι ποῦχεις στὸ Πάνθεο τῶν Ἑλλήνων λογογράφων.

Βραβεύονται τὰ δράματά σου καὶ ὕμνοι, ἐγκώμια καὶ ἐπαινοὶ γράφονται γιὰ τὰ ἀριστοτεχνικὰ ἡθοιογραφικά σου διηγήματα ἀπὸ τὸν Καμπούρογλου, τὸν Ψυχάρη, τὸν Παπαντωνίου, τὸν Ξερόπουλο, τὸ Σάργα, τὸ Σούλη, τὸν Ἀθάναν ὕστερα, τὸ Μυριβήλη καὶ τόσους ἄλλους.

Καὶ τὸν ὄνομά σου δὲν ἀργεῖ νὰ γίνῃ γνωστὸ καὶ ἔξω τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων. Μεταφράζονται ἔργα σου

στὴ Γερμανία, στὴν Αὐστρία, καὶ στὴ Γαλλία καὶ σοὺ ἀφιερώνουν σελίδας γεμάτες θαυμασμό ὁ Φιλέας Λεμπέκ στὸ Μερκλιούρ ντὲ Φράνς, ὁ Ὀλλανδὸς Ἑσσελινγκ στὴν Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας.

Περιέγραψες καὶ ἐτόνισες τοὺς καὶμους τῆς Ἠπειρωτικῆς Ξενηγείας. Πολέμησες γιὰ τὸ ζήτημα τῶν 16 χωριῶν τῆς Τσαμουρῆ γιὰς καὶ τῶν 79 κεφαλαιοχωριῶν τῆς Ἠπειροῦ τῶν γνωστῶν ἱλλιακοχωριῶν. Ζωγράφισες τὴ ζωὴ τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης, τοῦ Κάμπου καὶ τῶν ξεχειμαδιῶν.

Μὰς ἀπεκάλυψες τοὺς Ἠπειρωτικούς θρύλους. Ὑμνήσες τὴν Πατρίδα μας. Ἐκάνες σύμβολα τοὺς πόθους μας. Ζωντάτεψες τὰ χαλάσματα, τοὺς λόγκους τὰ στρογγυκολίθια. Ἐδῶκες ψυχὴ στὴν ταπεινὴ φλογέρα τοῦ Κουτσογιάννη τοῦ πιστικοῦ καὶ τραγουδίσες τὴν ἀθάνατην ἀγάπην τῆς νεοαἰδοκομῆς καὶ βεργολιγεῆς βοσκοπούλας. Ζωγράφισες τ' ἀσημένια ποτάμια μας. Βαθύς μελετήτης τῆς ψυχῆς τῶν ζώων καὶ τῆς ζωῆς τῶν πουλιῶν ἔκανες νὰ συμπληρώσῃ καὶ ν' ἀγαπήσῃ τὰ κατοικίδια καὶ τὰ πρόβατα, τοὺς πελαγούς καὶ τὰ χελιδόνια, τὴ Μπαρτζα καὶ τὸ Νιάγκρο, τὸ Γκεσουλή καὶ τὸν Τσέβη. Τραγουδίσες τὸν ἥρωισμόν τῶν Μποτσαραίων, τῶν Τσαβελαίων, καὶ δὲν λησμόνησες τὸν Καλόγερο τοῦ Κιονυκιοῦ τὸν ἀθανάτον Σαμουήλ.

Ἀφιέρωσες τὴ ζωὴν σου γιὰ τὸν ἀντικαταστήτην τὴν Πατρίδα καὶ τὸ ἔργο σου συνεκίνησε, ἐμψύχῃ καὶ δὲν παρεργασίθη.

Τὴν ἐπὶ Νῆβιον τοῦ 1900 στὴν αἴθουσα τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου σὲ στεφανώνει μὲ στέφανον δάφνης ἡ ὑπὸ τὸν μακαρίτην Μιστριώτην Ἑλλανόδικος Ἐπιτροπὴ τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἐταιρείας «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» καὶ ὁ Εἰσηγητὴς Ἰωάννης Καλοσύτης διαβάζει ἐν μέσῳ χειροκροτημάτων τὴν ἐκτίμησιν τὴν ἐγκωμιαστικὴν γιὰ τὸ ἔργο σου «οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλιῶ» ἢ «Γιὰ τὴν Τιμὴ».

Σὴ βραβεύουν αἱ Ἑλλανόδικοι Ἐπιτροπὴ, σὲ ἐγκωμιάζουν οἱ κριτικοί, σέ τιμοῦν οἱ συγγραφεῖς τῶν Σχολικῶν βιβλίων καὶ δανείζονται κομμάτια ἀπὸ τὰ ἔργα σου γιὰ νὰ γαλουχήσουν οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς τῶν καὶ ἐμπνεύσουν καὶ ἐνψυχώσουν τὰ Ἑλληνικὰ νεῖα. Οἱ Ἠπειρώται σὲ στέλνουν στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ καὶ τὸ Κράτος μὰς ἔστω καὶ ἀργὰ σοὺ ἀπονέμει τὸ εἰς κοσιχιλιόδραχμο βραβεῖο γιὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν χαλκέντερο ποιητὴ καὶ λογογράφον καὶ σὲ παρασημοφορεῖ μὲ τὸ Χρυσοῦν σταυρόν. Ἐγνώρισε Τιμὲς καὶ δόξας καὶ ἡ πλάκα τοῦ τάφου σου δὲν θὰ θάψῃ καὶ τὸν ὄνομά σου. Ὁ θάνατος γιὰ σένα εἶναι ὅτι ἔγραψες ὁ Σαίπηρ

Ἕνα πέρασμα ἀπὸ τὴν Φύσιν εἰς τὴν ἀθανασία. Διότι τὸ ἔργον σου εἶναι πλούσιον, φωτεινόν, ἀκτινοβόλον καὶ θάμειν ἄθανατον. Τόσον πλούσιον καὶ ἀξιόλογον ὥστε νὰ δύνασαι ξακινῶντας γιὰ τὸ αἶ-

ώνιο ταξίδι νὰ εἴπῃς ὅτι εἶπε καὶ ὁ Νέστωρ «Δόξα σοὶ ὁ Θεός. Ἐκεῖνα τὸ καθήκον μου».

Ἀς κάμωμεν τώρα καὶ ἡμεῖς τὸ καθήκον μας ἐκδίδοντες μὲ Πανεπειρωτικὸν ἔρανον τ' Αἰ ΠΑΝΤΑ σου. Θὰ εἶναι τὸ καλύτερον Μνημόσυον ποῦ σοὺ δφελλομεν οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς Ἠπειρώται. Θὰ εἶναι τὸ ἀθάνατον Μνημεῖον ποῦ θὰ διακονήσῃ τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ τιμῇ τὴν Ἠπειρόν μας.

Αἰώνια σου ἡ Μνήμη καὶ εἶναι τὸ φιλόξενο χωμα τῆς Ἀττικῆς ποῦ θὰ σὲ σκεπάσῃ λουλουδιασμένον καὶ ἐλαφρὸ ὅπως λέη καὶ ὁ ποιητὴς σὰν τῆς ἑλλῆς τὸ φύλλο καὶ σὰν τὴ δρόσο τῆς αὐγῆς

ΨΗΦΙΣΜΑ

Ἠπειρωτ. Συνδέσμου Πειραιῶς

Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Πατριώτου

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

τοῦ πολυειδῶς καὶ ποικιλοτρόπως ἐργασθέντος ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ ἰδία ὑπὲρ τῆς Ἠπειροῦ, μεγάλως δὲ ὑποστηρίξαντος διὰ τῶν πυρίνων ἀρθρῶν του ἐν τῇ «Ἐλευθερίᾳ» τὸν Ἠπειρωτικὸν Σύνδεσμον τὸ Δ. Συμβούλιον ἐν ἐκτίκτῳ συνεδρίῳι συνελθόν εἰσηγήσει τοῦ κ. Προέδρου

ΨΗΦΙΖΕΙ

1) Τὰ Γραφεῖα τοῦ Συνδέσμου ν' ἀρρήθωσιν ἐπὶ πενήντημερον.

2) Σύσσωμον τὸ Δ. Συμβούλιον νὰ παρακολουθήσῃ τὴν κηδείαν.

3) Ἀντὶ στεφάνου νὰ διανεμηθῶσι 500 δρ. εἰς ἀπόρους Ἠπειρώτας.

4) Νὰ ἐκφωνήσῃ καὶ μέρος τοῦ Συνδέσμου τὸν ἐπικείμενον ὁ Ἀντιπρόεδρος καὶ Δ. Ζῶτος.

5) Νὰ ὑψωθῇ ἐπὶ θῆμερον μεσῆστις ἡ Σημαία ἐν τῇ Λέσχῃ.

6) Νὰ διαβιβασθῇ συλλυπητήριον γράμμα πρὸς τὴν Οἰκογένειαν μετὰ τοῦ Ψηφίσματος καὶ

7) Νὰ δημοσιευθῇ τὸ παρὸν διὰ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Τύπου.

Ἐντολὴ τοῦ Δ. Συμβουλίου

Ὁ Πρόεδρος

Γ. Ματσόπουλος Ἰατρός

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Χρ. Πασχίδης Δικηγόρος

ΕΦ. "ΠΑΝΘΕΣΤΗΡΟΤΗΤΗ" ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ 3-3-1937, ΕΤ. Β ΑΦ. 79 σ. 1, 2
ΙΔ/ΤΗΖ-Δ/ΣΤΗΖ: Ι. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ.

ΑΠ' ΤΗΣ ΚΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ο ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Δ. 22704, ΔΙΗΓΟΡΟΥ.

μέ δῖψα, μέ λαχτάρα, μέ νενανική ὁρμή, μέ ἀκατάβλητο ἐνθουσιασμό, μέ πίστι, ἀφοσίωσι, εὐλάβεια καί φανατισμό δούλευε μερόνυχτα γιά νά ξεθάψῃ τά θαρμένα, γιά νά διορθώσῃ τ' ἀδιόρθωτα, γιά νά ρετοῦ σάρῃ καί συμπληρώσῃ τά ἐκδοθέντα κι' ἀνέκδοτα ἔργα του καί μᾶς φανερωθῇ ἐν ὅλῃ του τῇ πνευματικῇ ἀκτινοβολίᾳ, γιατί--
πρὸς τί νά τό κρύψωμεν;-- τό πλούσιο ἔργο τοῦ Χρηστοβασίλη τό ἀγνοοῦμεν --

Λίγοι μὰ πολύ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι, πού γνωρίζουν τὰ πνευματικά προϊόντα, τοὺς διανοητικούς καρπούς τῆς πεντηκονταετοῦς δημιουργίας τοῦ Χρηστοβασίλη --

Τά διηγήματά του σκόρπια σ' ἐφημερίδες καί περιοδικά ἀπὸ τοῦ 1890 καί ὀψθε -- Τό περιοδικό " Ἑλληνισμός " νερᾶτο ἀπὸ μελέτες του ἑθνογραφικές, πατριωτικά δράματα, πραγματείες του ἑθνολογικές, θούρια καί παιᾶνες. -- Ἡ παλῆς ἐκδόσεις τῶν βιβλίων του " Ποιήματα-Διηγήματα-Δράματα " δυσεύρετες --

Πόσοι ἀπὸ τοὺς ἡπειρώτες γνωρίζομε τὸν ^{κεκρυμμένο θησαυρὸ} τοῦ Μεγάλου μας Λογοτέχνη " ^{ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΙΜΗ} " (ἐκδόσις 1904), γιά τὴν ὁποία Γερμανὸς κριτικὸς εἰς τὴν " Ἐφημερίδα τῆς κολλωνίας " ἔγραψε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1897 ὅτι εἶναι πειὸ δυνατό ἢ ἀπὸ τὴν " ΤΙΜΗ " τοῦ Σούντερμαν;

Πόσοι ἀπὸ τοὺς ἡπειρώτες διαβάσαμε τοὺς " Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου -- Γιά τὴν Πατρίδα " τὸ βραβευθέν δράμα του (ἐκδόσις 1901), γιά τὸ ὁποῖον ἡ ὑπὸ τὸν καθηγητὴν μακαρίτην Μηστριώτην Ἡρώδης Ἐπιτροπὴ ἔγραψε, ὅτι ὁ ποιητὴς Χρηστοβασίλης δύναται νά χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον ἑθνογραφίας;

καί πόσοι ἀπὸ τοὺς ἡπειρώτες γνωρίζομε ὅλα τὰ Ἡρωϊκά καί Ζωϊκά Διηγήματα τοῦ Χρηστοβασίλη μας, γιά τὰ ὁποῖα ὁ πολὺς ψυχάρης ἔγραψε στὸ " Ἀστὺ " τῆς 30 Μαΐου 1899 καί τῆς 6ης Μαρτίου 1900 " ὅτι ἔχουν παρθενοσύνη καί πότε γλυκεῖά καί πότε τρυφερὴ μυρουδιά καί εἶναι ζωντανά ", γιά τὰ ὁποῖα ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης ~~καὶ~~ ἔγραψε τὴν 9-10-1899 ἀπὸ τὸ Λίβερπουλ ὅτι

ῥ
γιά τὴν τραγωδίαν
τοῦ οἱοῦ.

γραφει εν τω
ενθουσιασμη περι-
ουσια του ο η
φιλοσοφικου

"είναι θησαυρός από τά παραχωμένα πετράδια", για τά όποια
ο άθάνατος και ήπειρωτικής καταγωγής 'Αλέξ. Πάλλης κατ' έγραφε
από τό Λίβερπουλ την 18/10/1899 ότι " τέτοια διηγήματα δέν έ-
χουν μοναχά αξία ως ιστορίες, αλλά είναι και αποθήκες για τό
γλωσσικό θησαυρό του "έθνους", για τά όποια ο μακαρίτης Γιάν-
νης καρ' οσης έγραφε στο περιοδικό του " ΤΕΧΝΗ " του 'Οκτωβρί-
ου 1899 ότι " είναι από τά καλύτερα άναγνώσματα για τό λαό ",
για τά όποια ο 'Αλέξ. Φιλαδελφεός έγραφε ότι " κατόρθωσε νά
διασώσει όλον τό έρωμα του βουνού και την θείαν εκείνην δροσε-
ράν αύραν της φημισμένης λίμνης των 'Ιωαννίνων. -Και έν νεύμα
έν άν βίητε εις τά διηγήματα του Κρηστοβασίλη, εύθως σ'ε έρχε-
ται και σ'ε περιλούει ο υγιεινός και βουνίσσιος ζωογόνος αήρ
και συλλαμβάνεσθε και είχραλωτίζεσθε, διότι είναι πρωτότυπα
και υγιή, διότι ή έρκευσις των είναι αληθής έρεσος, άνεπηρέαστος
και φυσική ", για τά όποια ο Ελέσης Γαβριηλίδης έγραφε ότι "έ-
χουν αίσθημα, περιγραφήν πρώτης δυνάμεως, εικόνas άριμήτου πι-
στότητος, φράσεις ήπλως κατ' αρχάς φαινομέναs, αλλά περισσώς λε-
λαξευμέναs και είκονιστικωτάτος έν η σωφροσύνη των λέξεις
τελείως επιτυχείs, γνησίas, είκαστικήs, άκριβολογημέναs και κα-
ραστατικήs και των πραγμάτων και του περιβάλλοντος ". -

'Αλλά πός τί νά συνεχίσωμεν; Μήπως ο μαθηγητής Γ. Κατζηδά-
κης δέν τόν απέκάλεσε "αυτόχρονα καλλιτ έγγνην του λόγου;" Μήπω
ο άειθαλής Δημητρίκης Καμπούρογλου, ο 'Ακαδημαϊκός, δέν έγραψε
ότι " τ' όνομα του Κρηστοβασίλη δι' έρέ είναι οδυβολον "; Μήπω
ο 'Ακαδημαϊκός και πολυγραφότατος Γρηγ. Ξενόπουλος δέν έγραψε
ότι " τά νεοελληνικά Γράμματα έχουν πλουτισθή από τόν Κρηστοβ
σίλην μ' ένα πλήθος ώραϊα, πρωτότυπα και γνήσια κορράτια "; Μήπω
ο 'Ακαδημαϊκός Γ. Δροσίνης δέν έγραψε ότι " ο Κρηστοβασίλης
κι' ο Κρυστάλλης είναι για την " Ηπειρο ό,τι ο Μωραΐτης και
ο Παπαδιαμάντης για τή Σκιάθο "; "οί Διδασκουροι της 'Ηπειρωτικ
Λογοτεχνίας "; Μήπως ο γλαφυρός Παύλος Μιρβάνας δέν έγραψε ότι
" έκλεισε μέσα στην ψυχή του την " Ηπειρο κι' από τό μεγαλειό

πού ἔνοιωσε καί λαχταροῦσε μέσα του βγῆκε τὸ πλοῦσιο κι' ἄρρε-
νωπό ποιητικό καί διηγηματογραφικό του ἔργο, ὅπου δονεῖται ἡ
ψυχὴ τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ καί τοῦ λαϊκοῦ θρύλου, ἡ ψυχὴ τῶν
"Ἡπειρωτικῶν βουνῶν, κοιτίδας ἡρώτοροῦ καί ποιήσεως"; Μήπως
δέν ἔγραψαν ὕμνους, ἐγκώρια, ἐπαίνους ὁ "Ἄριστος Λαμπάνης, ὁ
Στέφανος Δάφνης, ὁ Μάρκος Αὐγέρης, ὁ "Ἠλίας Βουτιερίδης, ὁ Δημ.
Σάρρος, ὁ "Ι. Παναγιωτόπουλος, ὁ Γ. "Αθάνας, ὁ Χρ. Σούλης, ὁ Στρα-
τῆς Κυριβίλης καί τόσοι ἄλλοι;

∴

"Ἐπρεπε νά ζήσῃ ἀκόμη, γιὰ νά τακτοποιήσῃ καί χτενίσῃ τὸ
ἔργο του. — Γιὰ νά τὸ δλοκληρώσῃ καί μᾶς παραδῶσῃ αὐτὴ ἡ του
τὴν πολύτιμη κληρονομία. —

"Ἄλλ' ἡ σκληρὴ μοῖρα δέ θέλησε. —

Μὰ ὅχι δέν κατάρθωσε ὁ Μεγάλος μας Νεκρὸς, ποὺ μάταια ἐπά-
λαισε μῆνες πολλοὺς μὲ τὸ χάρο, γιὰ νά μπορέσῃ καί προσφέρῃ
καί τὴν ὑστάτην ὑπηρεσίαν στήν "Ἡπειρο, ὥς ἐπιχειρήσωμε νά τὸ
καταρθώσωμε ὅσοι ἔχομε συνείδησι βαθεῖαν τῆς λογοτεχνικῆς ἀ-
ξίας τοῦ ἔργου τοῦ Χρηστοβασίλη. —

Μὲ τὸ Δεσπότη μας, τὸ σοφὸ συμβαθητὴ τοῦ Δημ. Σάρρου καί τὸ
φίλτατο Γυμνασιάρχῃ Χ. Σούλῃ ἐπὶ κεφαλῆς ~~ἡ συνετίσωμε~~
~~ἔργο τοῦ Χρηστοβασίλη καί~~ ὥς προχωρήσωμε εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν
ΑΠΑΝΤΩΝ του. —

"Ἄς συγκεντρώσωμε μ' εὐλάβειαν κι' ἀγάπῃ τὸ τῆδε κακεῖσε ἐγκα-
εσπαρμένο ἔργο του κι' ὥς περισυλλέξωμε τ' ἀνέκδοτα χειρόγρα-
φά του, τὰ τελειωμένα κι' ἀσυμπλήρωτα κι' ὥς κλουτίσωμε τὴν "Ἡ-
πειρωτικὴν κι' Ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν μὲ τ' Ἀπαντα τοῦ Χρη-
στοβασίλη μας. — Τὰ πνευματικὰ διαβάντια τοῦ ζωγράφου τῆς "Ἡ-
πειρωτικῆς ζωῆς καὶ ἀθανάτου τραγουδιστῆ τῶν "Ἡπειρωτικῶν
καθρῶν πρέπει νά ζήσουν. — καί γιὰ νά ζήσουν πρέπει νά ἐκδο-
θοῦν μὲ τὴν συνδρομὴ ὅλων μας τῶν "Ἡπειρωτῶν. —

"Ἄς ἀποδείξωμε ὅτι ἡ ἀχαριστία κι' ἡ ἀγνωμοσύνη δέν ἔχουν

θέσιν εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν ψυχὴν.-

Ἡ καρδιά τοῦ Χρηστοβασίλη ἐδονεῖτο πάντοτε γιὰ τὴν Ἑπαιρο.- Ἡ καρδιά του σκιρτοῦσε κι' ἀπαλλε γιὰ κάθε τι τὸ Ἑπειρωτικό.-

Ἡγωνίσθη, ἐπολέησε, ἐνοσφε, ἐπρινούδησε, ἐδημοσιονεράφησε, ἐπολιτεύθη, ἐεγύχησε γιὰ τὴν Αἰτορευτὴ του Πατοῖδα μας.- Γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲ θέλησε τίποτε καὶ κι' αὐτὸ πέθανε πτωχὸς ~~τωχός~~, ἐνῶ ἦεν πλουσιώτατος.-

"Ὡς προσπαθήσωμεν νὰ φανῶμεν ἄξιοι τῶν θυσιῶν του καὶ τῶν πνευματικῶν του ἀγώνων.-

"Ὡς τιμήσωμεν κι' ἄρεῖς τὸ Χρηστοβασίλη, ὅπως μας ἐτίμησε τὸ Ἑπειρωτικό του πνεῦμα κι' ἡ Ἑπειρωτικὴ του καρδιά.-

"Ὡς ἀγαπήσωμεν κι' ἄρεῖς τὸ Χρηστοβασίλη, ὅπως μας ἀνάτησε κι' ἡ ἀγνή του Ἑπειρωτικὴ ψυχὴ.-

"Ὡς ἀπαθανاتیσωμεν κι' ἄρεῖς τὸ Χρηστοβασίλη μέ τὴν ἔκδοσι τοῦ ἀθανάτου ἔργου του, ὅπως ἀπεθανάτισε κι' αὐτὸς μέ τὰ τραγούδια του καὶ τὰ διηγήματά του τὰ ἔθιμα καὶ τὰ παραδόσεις μας, τοὺς κόθους μας καὶ τὰς νοσταλγίες μας, τοὺς θρύλους μας καὶ τὰς λαχτάρεις μας, ~~τὴν Ἑπειρωτικὴν ψυχὴν~~ καὶ τὴν Ἑπειρωτικὴν ψυχὴν.-

ΔΗΜ. Α. ΖΗΤΟΣ

ΤΟ ΑΡΓΟΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Ίδρυτής Θ. Α. ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΣ

ΤΟ ΜΟΝΟΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΤΑΚΗΣ Μ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
9 ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ (ΣΤΟΑ ΠΑΠΠΟΥ)

ΤΗΛΕΦ. 26-924

Απόκομμα *Ημερησίου*
Χρονολογία 11. ΜΑΡ. 1937

ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΜΑΝΤΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

ΤΟΥ Κ. ΔΗΜ. Α. ΖΩΤΟ

Ένας-ένας ξεκινούν για το μεγάλο ταξίδι, που δεν έχει γυρισμό. Και δυστυχώς αφήνουν κενό δυσαναπλήρωτο. — Χάθηκε στα νειάτα των 25 χρόνων ο τραγουδιστής της «Περδικομάτας» και το «Σταυραετού» και το κάκου περιμένουμε χρόνια και χρόνια να φανερωθί δευτερος Κρυστάλλης. Πέθανε ο ευγενικός και άβροδος άφηγητής, ο κοσμογυρισμένος και πολυμαθέστατος Κοζέρ, ο ένθουσιώδης πατριώτης, ο χιουμορίστας συγγραφέας τόσων και τόσων ωραίων Ήπειρωτικών ιστοριών Κώστας Καζαντζής και αντικαταστάτης του δεν φάνηκε κανείς ακόμα. Έσβυσε κι' ο ακούραστος έρευνητής της Ήπειρωτικής Ιστορίας, ο διηγηματογράφος, ο δόκιμος ποιητής, ο νευρώδης δημοσιογράφος, ο συγγραφέας του «Μυστικού του Κάστρου των Γιαννίνων» και της «Λιανής Άρσά» κι' ή θέσις του έμεινε κενή.

Πέθανε τώρα κι' ο Χρηστοβασίλης μας κι' ή άπώλεια γίνεται περισσότερο αισθητή. Νέα συμφορά για την πνευματική μας Ήπειρο, γιατί δεν είχε σταματήσει την παραγωγή του, γιατί δεν έτελειωσε το έργο του, γιατί δεν είχε βάλει τελεία και παύλα στην πνευματική του δημιουργία.

Είναι αλήθεια, ότι ή πολιτική

τόν είχε απορροφήσει τα τελευταία χρόνια και χάθηκε πολύτιμος καιρός, είχε βάλει όμως τα δυνατά του πριν πέσει στο κρεβάτι του πόνου για να συμπληρώσει τα ήμιτελή έργα του, για ν' αποτελειώσει έναν τόμο ανέκδοτων του ποιημάτων, για να ξεκαθαρίσει τα χειρόγρατά του, για να έτοιμάσει και λαμπικάρη το υλικό, με το όποιον θ' άρχιζε ή έκδοσις των ΑΠΑΝΤΩΝ του.

Με δίψα, με λαχτάρα, με νευρική όρμη, με άκατάβλητο ένθουσιασμό, με πίστι, άφοσίωσι, ευλάβεια και φανατισμό δούλεψε μερόνυχτα για να ξεθάψει τα θαμμένα, για να διορθώσει τ' αδιόρθωτα, για να ρετουσάρι και συμπληρώσει τα έκδοθέντα κι' ανέκδοτα έργα του και μας φανερωθί έν όλη του τη πνευματική ακτινοβολία, γιατί — προς τί να το κρύψωμεν; — το πλούσιο έργο του Χρηστοβασίλη το άγνοούμεν.

Λίγοι, μά πολύ λίγοι, είναι εκείνοι, που γνωρίζουν τα πνευματικά προϊόντα, τους διανοητικούς καρπούς της πενηκονταετούς δημιουργίας του Χρηστοβασίλη.

Τα διηγήματά του σκόρπια σ' έφημερίδες και περιοδικά από το 1890 και δώθε. Το περιοδικό «Έλληνισμός» γεμάτο από μελέτες του Έθνογραφικές, πα-

τριωτικά δράματα, πρχματείες του Έθνογραφικές, θούρια και παιάνες. Ή παληές έκδόσει των βιβλίων του «Ποιήματα—Διηγήματα—Δράματα» δυσεύρητες.

Πόσοι από τους Ήπειρώτες γνωρίζουν τον κεκρυμμένο θησαυρό του μεγάλου μας Λογιστή, για την τραγωδία του οποίου «ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΙΜΗ» (έκδοσις 1904), Γερμανόδς κριτικός, εις την «Έφημερίδα της Κολωνίας» έγραψε τον Σεπτέμβριο του 1897 ότι είναι πειό δυνατό από την «ΤΙΜΗ» του Σούντερμαν; Πόσοι από τους Ήπειρώτες διαβάσαμε τους «Άγώνες του Σουλίου—Για την Πατρίδα» τό βραβευθέν δράμα του (έκδοσις 1901), για το όποιον ή υπό τον καθηγητήν μακαρίτην Μιστριώτην Άγωνόδικος Έπιτροπή έγραψε, ότι ο ποιητής Χρηστοβασίλης δύναται να χρησιμεύσει ως πρότυπον ήθογρα-

φίας; Και πόσοι από τους Ήπειρώτες γνωρίζομε όλα τα Ήρωικά και Ζωϊκά Διηγήματα του Χρηστοβασίλη μας, για τα όποια ο πολυς Ψυχάρης έγραψε στο «Άστυ» της 30 Μαΐου 1899 και της 6ης Μαρτίου 1900 «ότι έχουν παρθενοσύνη και τότε γλυκειά και τότε τρυφερά μυρουδιά και είναι ζωντανά»

για τα όποια ο Άργύρης Έφταλιώτης έγραψε την 9-10-1899 από το Λίβερπουλ, ότι «είναι θησαυρός από τα παραχωμένα πετράδια», για τα όποια ο άθανάτος και Ήπειρωτικής καταγωγής Άλέξ. Πάλλης έγραψε από το Λίβερπουλ την 18-10-1899, ότι «τέτοια διηγήματα δεν έχουν μοναχά άξία ως ιστορίες, άλλ' είναι και αποθήκες για τό γλωσσικό θησαυρό του Έθνους», για τα όποια ο μακαρίτης Γιάννης Καμπύσης έγραφε στο περιοδικό του «ΤΕΧΝΗ» του Οκτωβρίου 1899, ότι «είναι από τα καλύτερα άναγνωσμάτα για το Λαό», για τα όποια ο Άλέξ. Φιλαδελφεύς έγραφε ότι «κατώρθωσε να διασώσει όλον το άρωμα του βουνοῦ και την θείαν εκείνην δροσεράν αύραν της φημισμένης λίμνης των Ίωαννίνων. Και έν νεύμα, γράφει εις την ένθουσιώδη κριτικήν του ο κ. Φιλαδελφεύς, εάν ρίψητε εις τα διηγήματα του Χρηστοβασίλη, εύθυσ σάς έρχεται και σάς περιλούει ο υγιεινός και βουνίσσιος ζωογόνος αήρ και συλλαμβάνεσθε και αιχμαλωτίξεσθε, διότι είναι πρωτότυπα και υγιή, διότι ή έμπνευσις των είναι αληθής, άμεσος, άνεπηρέαστος και φυσική», για τα όποια ο Βλάσης Γαβριηλίδης έ-

γραφε ότι «έχουι αίσθημα, περιγραφήν πρώτης δυνάμεως, εικόνας άμιμήτου πιστότητος, φράσεις άπλως κατ' άρχάς φαινομένης, άλλ' ε' περισσώς λελαξευμένης κα' εικονιστικότητας, έν τη σωφρα όνη των λέξεων τελείως έπιτυχείς, γνησίας, εικονιστικές, ακριβολογημένες και παραστατικές και των πραγμάτων και του περιβάλλοντος».

Άλλά προς τί να συνεχίσωμεν; Μήπως ο καθηγητής Γ. Χατζηδάκης δεν τον απέκάλυψε «αυτό το χρυσό καλλιτέχνην του Λόγου»; Μήπως ο άειθαλής Δημητράκης Καμπούρογλου, ο Ακαδημαϊκός, δεν έγραψε ότι «τ' όνομά του Χρηστοβασίλη δι' έμέ είναι σύμβολον»; Μήπως ο

Ἀκαδημαϊκὸς καὶ πολυγραφό-
τατος Γρηγ. Ξενόπουλος δὲν ἔ-
γραψε, ὅτι «τὰ νεοελληνικά
Γράμματα ἔχουν πλουτισθῇ ἀπὸ
τὸν Χρηστοβασίλην μ' ἓνα πλη-
θος ὥραϊα, πρωτότυπα καὶ γνή-
σια κομμάτια ;» Μήπως ὁ Ἀ-
καδημαϊκὸς Γ. Δροσίνης δὲν ἔ-
γραψε ὅτι «ὁ Χρηστοβασίλης
κι' ὁ Κρυστάλλης εἶναι γιὰ τὴν
Ἑπειρο ὅ,τι ὁ Μωραϊτίδης καὶ
ὁ Παπαδιαμάντης γιὰ τὴ Σκία-
θο ;» «οἱ Διδόσκουροι τῆς Ἑπει-
ρωτικῆς Λογοτεχνίας ;» Μήπως
ὁ γλαφυρὸς Παῦλος Νιρβάνας
δὲν ἔγραψε ὅτι «ἔκλεισε μέσα

στὴν ψυχὴ του τὴν Ἑπειρο κι'
ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο ποὺ ἔνοιωσε
καὶ λαχταροῦσε μέσα του βγή-
κε τὸ πλούσιο κι' ἄρρενωπὸ ποι-
ητικὸ καὶ διηγηματογραφικὸ του
ἔργο, ὅι οὐ δονεῖται ἡ ψυχὴ τοῦ
λαϊκοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ λαϊ-
κοῦ θρύλου, ἡ ψυχὴ τῶν Ἑπει-
ρωτικῶν βουνῶν, κοιτίδας ἡρώ-
ϊσμοῦ καὶ ποιήσεως ;» Μήπως
δὲν ἔγραψαν ὕμνους, ἐγκώμια,
ἐπαίνους ὁ Ἀριστοῦ Καμπάνης,
ὁ Στέφανος Δάφνης, ὁ Μάρκος
Αὐγέρης, ὁ Ἥλιος Βουτιεριδῆς,
ὁ Δημ. Σάρρος, ὁ Ἰ. Παναγιω-
τόπουλος, ὁ Γ. Ἀθάνας, ὁ Χρ.
Σούλης, ὁ Στρατῆς Μυριβίλης
καὶ τόσοι ἄλλοι ;

Ἐπρεπε νὰ ζήσῃ ἀκόμη, γιὰ
νὰ τακτοποιήσῃ καὶ χτενίσῃ τὸ
ἔργο του. Γιὰ νὰ τὸ ὁλοκληρώ-
σῃ καὶ μᾶς παραδώσῃ αὐτὴ του
τὴν πολυτίμη κληρονομία. Ἀλλ'
ἡ σκληρὴ Μοῖρα δὲ θέλησε. Μὰ
ὅ,τι δὲν κατάρθωσε ὁ Μεγάλος
Νεκρὸς, ποὺ μάταια ἐπάλασε
μῆνες πολλοὺς μὲ τὸ Χάρο, γιὰ
νὰ μπορέσῃ καὶ προσφέρῃ καὶ
τὴν ὑστάτην ὑπηρεσίαν στὴν Ἑ-
πειρο, ἃς ἐπιχειρήσωμε νὰ τὸ
κατορθώσωμε ὅσοι ἔχομε συνεί-
δησι βαθειά τῆς Λογοτεχνικῆς
ἀξίας τοῦ ἔργου τοῦ Χρηστοβα-
σίλη. Μὲ τὸ Δεσπότη μας, τὸ
σοφὸ συμμαθητὴ του Δημ. Σάρ-
ρο καὶ τὸ φίλιато Γυμνασιάρχῃ
Χ. Σούλῃ ἐπικεφαλῆς ἃς προ-
χωρήσωμε στὴν ἔκδοσι τῶν Α-
ΠΑΝΤΩΝ του. Ἄς συγκεντρώ-
σωμε μ' εὐλάβεια κι' ἀγάπῃ τὸ
τῆδε κάκεισα ἐγκατεσπαρμένο
ἔργο του κι' ἃς περισυλλέξωμε
τ' ἀνέκδοτα χειρόγραφα του, τὰ
τελειωμένα κι' ἀσυμπληρώτα
κι' ἃς πλουτίσωμε τὴν Ἑπειρω-
τικὴν κι' Ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν
μὲ τ' Ἀπαντα τοῦ Χρηστοβα-
σίλη μας. Τὰ πνευματικὰ δια-
μάντια τοῦ Ζωγράφου τῆς Ἑ-
πειρωτικῆς ζωῆς κι' ἀθανάτου
Τραγουδιστῇ τῶν Ἑπειρωτικῶν
καὶ μὲν πρέπει νὰ ζήσουν. Καὶ
γιὰ νὰ ζήσουν πρέπει νὰ ἐκδο-
θοῦν μὲ τὴν συνδρομὴ ὅλων
μας τῶν Ἑπειρωτῶν. Ἄς ἀπο-
δείξωμε ὅτι ἡ ἀχαριστία κι' ἡ ἀ-
γνωμοσύνη δὲν ἔχουν θέσιν εἰς

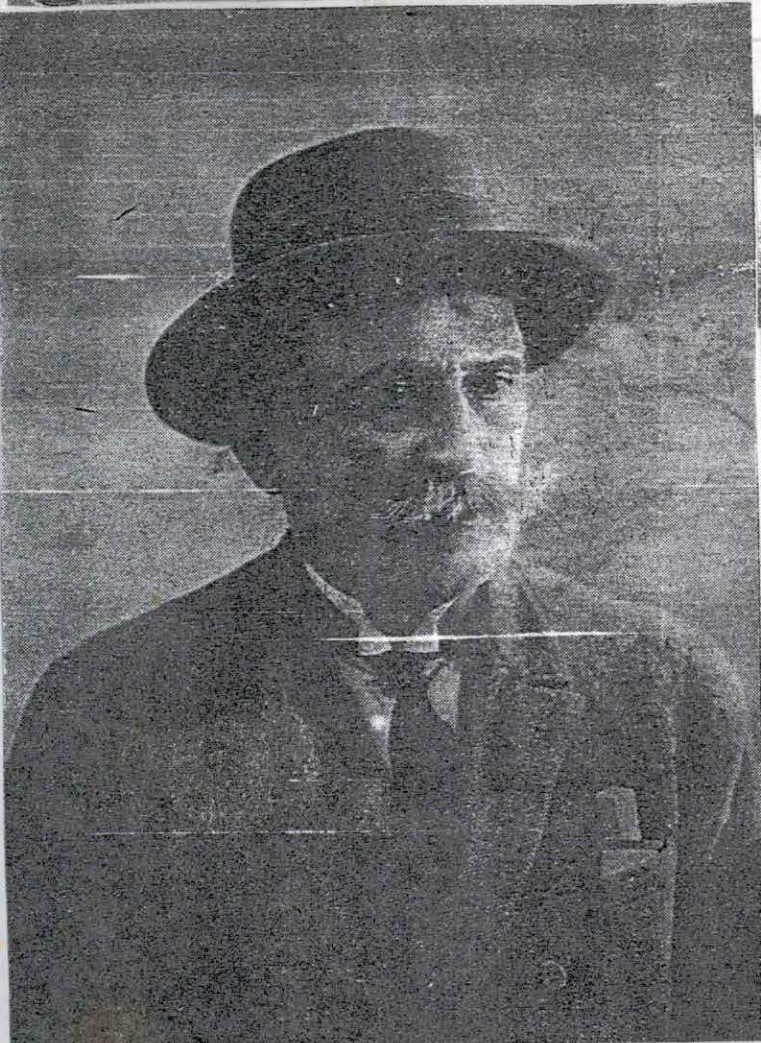
τὴν Ἑπειρωτικὴν ψυχὴν. Ἡ
καρδιά τοῦ Χρηστοβασίλη ἔδο-
νεῖτο πάντοτε γιὰ τὴν Ἑπειρο.
Ἡ καρδιά του σκιρτοῦσε κι' ἔ-
παλλε γιὰ κάθε τι τὸ Ἑπειρω-
τικόν. Ἠγωνίσθη, ἐπολέμησε, ἔ-
γραψε, ἐτραγούδησε, ἐδημοσιο-
γράφησε, ἐπολιτεύθη, ξεψύχησε
γιὰ τὴ Λατρευτὴ του Πατρίδα
μας. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲ θέ-

λησε τίποτε καὶ γι' αὐτὸ πέθανε
πτωχός, ἐνῶ ἦταν πλουσιώτα-
τος. Ἄς προσπαθήσωμε νὰ
φανώμεν ἄξιοι τῶν θυσιῶν του
καὶ τῶν πνευματικῶν του ἀγώ-
νων. Ἄς τιμῶσωμεν κι' ἐμεῖς τὸ
Χρηστοβασίλη, ὅπως μᾶς ἐτί-
μησε τὸ Ἑπειρωτικὸν τοῦ πνευ-
μα κι' ἡ Ἑπειρωτικὴ του καρ-
διά. Ἄς ἀγαπήσωμεν κι' ἐμεῖς
τὸ Χρηστοβασίλη, ὅπως μᾶς ἀ-
γάπησε κι' ἡ ἀγνή του Ἑπειρω-
τικὴ ψυχὴ. Ἄς ἀποθανάτισω-
σωμεν κι' ἐμεῖς τὸ Χρηστοβα-
σίλη μὲ τὴν ἔκδοσι τοῦ ἀθανά-
του ἔργου του, ὅπως ἀπεθανά-
τισε κι' αὐτὸς μὲ τὰ τραγούδια
του καὶ τὰ διηγήματά του τὰ
ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις μας,
τοὺς πόθους μας καὶ τὴν νο-
σταλγίαν μας, τοὺς θρύλους καὶ
τὴν λαχτάραν μας.

ΔΗΜ. Α. ΖΩΤΟΣ

Ο ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΠΕΘΑΝΕ

ΑΡΧ. Α-Ω ΚΑΤΕΛΗΓ.

Στὸ θάνατο τοῦ Χρηστοβασίλη

Φλογέρα μου γλυκόλαλη ἀητίσια μου φλογέρα
πάρε σκοπὸ λυπητερό πέστο σὰ μοιρολόγι
ν' ἀντιλαλήσουν τὰ βουνὰ νὰ κουρμαστοῦν οἱ κάμποι
τί ἦρθε κακὸ τὸ μήνυμα καὶ μαυρὸ τὸ μαντάτο
τῶν λαγκαδιῶν, τῶν ριζιμιῶν σιγὰς βυσε ἡ ἀχό.

Σκοῦξτε μὲ πόνο πιστικοὶ Σουλωτοποῦλες κλάψτε
καὶ σεῖς πετροχειλίδονα καπλάνια καλογιάνοι
ὡς πέρα φέρτε τὸν ἀχὸ σὲ σπήλια καὶ φαράγκια
γιὰ νὰ ξυπνήσουν οἱ ξανθιὲς νεράιδες νὰ στενάξουν
τί πέθανε ὁ τραγουδιστὴς καὶ πάει κατὰ τὸν ἄδη.

Καὶ σὺ ὦ ἀητέ, βουνίσιε ἀητέ, κράξε βαριά μὲ λύπη
τὰ κλαπατάρια σου ἀνοίξε πέρα γοργὰ στὰ μάκρη
πάρε σμυρτιὲς κι' ἀμάραντο ἀπ' τοὺς γκρεμοὺς τοῦ Πίνδου
χῶμα ἀπ' τὸ Σοῦλι τ' ἀκριβὸ πάρε νερό τ' Ἀράχθου
καὶ πεταξε στήν Ἀττική στὸ νοιόσκαφτό του τάφο.

Ἀπίθωσέ τα ἀπάνω του φίλα τὸ μαυρὸ χῶμα.
φώναξε, ξαναφώναξε χίλιες φορές καὶ πέστου:
«ὦ Γέρο Χρῆστο ξύπνησε κι' ἔχω γερὲς φτεροῦγες,
τὸ λαβωμένο σου κορμί, Γέρο θὰ τὸ κρατήσω!
κι' ἄς μὲ φυσοῦν ἀγέρηδες ὁρολόγια καὶ χιονάδες.

Θὰ πᾶμε στήν πατρίδα μας στὴς πιὸ ψηλὲς κορφοῦλες
νὰ μᾶς ξυπνᾶν τὴ χαραυγὴ ἀηδόνια καὶ κουδούνια
οἱ πιστικοὶ, τὰ πρόβατα, οἱ πανώρηδες βλαχοποῦλες
κι' ὅλη ἡ ζωὴ π' ἀγάπησες θὰ μᾶς μεθᾶη μὲ μῦρα,

Μοιρολογάει τὸ Σοῦλι σου κι' ἡ Ἡπειρὸ σὲ κλαίει.
ΜΑΚΗΣ ΠΙΝΔΑΙΟΣ

ΕΔΩ καὶ χρόνια πολλά, τὸν καιρὸ
ποὺ αἱ ἐλευθερίαι τοῦ πληθυσμοῦ
τῆς Ἡπείρου ἐστραγγαλίζοντο ἀπὸ
τὸν τουρκικὸ δεσποτισμὸ μιὰ ἡρωϊκὴ
οἰκογένεια ἀπὸ τὸ Ζουλιᾶτι τοῦ Κουρ-
βελεσίου κατέβηκε νοτιώτερα καὶ ἐγ-
κατεστάθηκε στήν Τσαμουριά γιὰ
ν' ἀποφύγη τὸν ἐξισλαμισμὸ, ποὺ ὅ-
σο πῆγαινε καὶ ξαπλώνονταν στὸν ἀ-
μόρφωτο πληθυσμὸ φθάνοντας μέ-
χρι τὰ βορινὰ μέρη τῆς Ἀλβανίας.
Λίγο ἀργότερα ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν οἰ-
κογένεια Ζουλιᾶτι γιὰ ν' ἀποφύγη
τὴς ἐπικίνδυνες περιπέτειες ἐδέχτη-
κε τὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ. Κι' ἄλ-
λοι πάλι τῆς ἴδιας οἰκογένειας μάρ-
τυρες πραγματικοὶ τοῦ Χριστιανι-
σμοῦ κατέβηκαν στὸ Σοῦλι. Ἱστορι-
κὰ δεδομένα ἀποδεικνύουν πὼς στοὺς
ἀξέχαστους ἀγῶνες τοῦ Σουλίου κα-
τὰ τοῦ σατράπη τοῦ Τεπελενιοῦ, ἔ-
λαβε ἐνεργὸν μέρος καὶ ἡ οἰκογένεια
Ζουλιᾶτη γιὰ νὰ ξαναφύγουν ἀργότε-
ρα κι' ἀπὸ δῶ μετὰ τὴν καταστροφὴ
τον. Ἀργότερα βρίσκουμε ἀποικία
τοῦ Σουλίου στήν ἐπαρχία Κουρέν-
των ὀνόμασα στὰ ἑακουστὰ Κουρεν-

περήφανα τὸ ἱστορικὸ ὄνομα Σουλό-
πουλο κτήμα τῆς οἰκογενείας Ζου-
λιάτη. Ἀπόγονος τῆς μεγάλης αὐτῆς
οἰκογενείας ποὺ φέρει μαζί του τὸ
ἡρωϊκὸ αἷμα τῶν προγόνων του, ἔρ-
χεται ὁ Χρῆστος Ζουλιᾶτης. Σὰν πα-
ραμῦθι ἀληθινὰ μοιάζει ἡ καταγωγὴ
τον. Ἴσως ἡ ἐκπληκτικὴ ἐκείνη ἐμ-
πνευση ποὺ μᾶς χάρισε τὰ ἀθάνατα
ἡπειρωτικὰ παραμῦθια ἀπὸ δῶ νάχη
τὴ φλέβα τῆς

Γεννήθηκε στὸ Σουλόπουλο ἡ
Σοῦλι-Χρηστοβασίλη. Δὲν ξέρουμε
ἀν ζῶντος αὐτοῦ ἐγινε ἡ ἀλλαξω-
μὴ καὶ λησμονήθηκε τὸ οἰκογενεια-
κὸ του ὄνομα, ποὺ μᾶς ἔδειχνε τὴν
καταγωγὴ του. Ἀργότερα καὶ συγ-
κεκριμένως ἀπὸ τοῦ 1880, ἐποχὴ
ποὺ πρωτοφάνηκε στὰ γράμματα,
φάνηκε ὡς Χρῆστος Χρηστοβασίλης
ἐπώνυμο ποὺ ἐγινε μὲ τὴν ἐπικου-
ρία τῶν βαφτιστικῶν τοῦ πατέρα του
Βασίλη καὶ τοῦ παπποῦ του Χρή-
στου. Εἶναι κάποτε τόσο ἐκπληκτι-
κὲς μερικὲς συμπτώσεις, ὥστε σὲ κά-
νον ν' ἀμφιβάλλης ἀν πρόκειται ἀ-
πλῶς περὶ συμπτώσεων ἢ ἡ ἱστορία
θέλει στὸν ἐορτασμὸ τοῦ κύκλου τῶν

ποτε ρόλον.

Ὁ ἀντρειωμένος τοῦ Ἡπειρωτικοῦ παραμυθιοῦ, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἀδυσώπητη πάλη μετὰ τὴν Λάμια—μιὰ ἀνήμελη μυοκαρδίτιδα, πού τὸν ἔρριξε στὸ κρεβάτι ἀπὸ τὸν περασμένο Ἰούλιο—ἔπεσε στὶς 21 Φεβρουαρίου μετὰ τὸν καημὸ τοῦ «Θανάση Βάγια» καὶ τῆς «Κυρὰ—Φροσύνης» ἔργα πού δὲν μπόρεσε νὰ τὰ δῇ ἀποτελειωμένα Πολυβασανισμένος καὶ πολυτάραχος. Δοξασμένος ὁ Χρηστοβασίλης! Ξεχωριστὸς ἀνάμεσα στοὺς Μενάλους. Ἡ ζωὴ του ἀπὸ τὴν κούνια πού τὸν κούνησαν οἱ ἡρωϊκοὶ του πρόγονοι ὡς τὸ νεκροκρέββατο πού τὸν ἐσαβάνωσε ἕνας φιλόστοργος καὶ τιμημένος στρατηγὸς εἶναι γεμάτη ἐνδιαφέρον, γεμάτη διδάγματα γιὰ κείνους πού θέλουν νὰ βάλουν κάποιον νόημα κάποιον σκοπὸ στὸ διάβα τους. Μπροστὰ ἀπὸ δεκαπέντε μέρες πρὶν κλείσει γιὰ πάντα τὰ μάτια του ὁ Χρηστοβασίλης αἰσθάνθηκε κ' ἰλά. Εἶχε ξαλαφρώσει κάπως ἀπὸ τὸ φοβερὸ ἀγκομαχητό. Ζήτησε νὰ κατεβῇ στὸν κήπο, στὸ Ψυχικό, νὰ χαρῇ τὸν ἥλιο πού ἔλαμπε ὀλοφώτεινος. Εἶχε τόσους μῆνες στὸ κρεβάτι. Τὸ ζήτησε σὰν ἐλεημοσύνη ἀπὸ τοὺς δικούς του, παρὰ τὴν ἀπαγόρευση τῶν ἰατρῶν, πού συνιστοῦσαν νὰ μένῃ ἀκίνητος. Μακρὰ τὰ Γιάννενα μετὰ τὰ δεκαοχτὼ τζαμιά! Μακρὰ τὸ Κάστρο, μακρὰ ἡ τραγουδιμένη λίμνη, μακρὰ τὰ Κουρεντοχώρια. Μὰ θὰ ζοῦσε ὁ Χρηστοβασίλης! Μήπως ἡ εὐδιαθεσίᾳ τῆς μοιραίας αὐτῆς ἡμέρας δὲν τῷ ἔλεγε; Ἦταν ὅλο κέφι, ὅλο κουβέντα! Χάρηκε ὅλη τὴν ἡμέρα τὸν ἥλιο, ὅσο μποροῦσε νὰ χαρῇ ἕνας αὐτοεξοριστὸς σὰν αὐτός, μακρὰ ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ τὰ Κουρεντοχώρια του μετὰ πρόσφατους τοὺς πόνους μετὰ κούνημα τὰ φτερά. Μὰ ἡ ἀναλαμπὴ αὐτὴ ἦταν ἀπὸ τὶς τελευταῖες. Ὑστερὰ πάλι ξανάπεσε στὴν ἴδια κατάστασι, στὸ ἴδιο χαροπάλεμα. Τὸ Σάββατο, παραμονὴ τοῦ θανάτου του ἔδειχνε πάλι κάποια βελτίωσι γιὰ νὰ φέρῃ τὴν ἐνθάρρυνση ξανά στοὺς δικούς του, γιὰ νὰ κἀνῃ τοὺς φίλους του νὰ χαροῦν. Τὸ βράδυ χειροτέρεω κατὰστασι. Ἀπὸ τὶς δυὸ τῆς νύχτας ὡς τὸ πρωὶ τὸ ἀγκομαχητό ἐκείνο δὲν τὸν ἄφησε. Ἀπάνω του ἦταν ἀγαπημένα πρόσωπα σκυφτά, πού δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Πού δὲν μποροῦσαν νὰ πάρουν τὸ μέρος του. Ὁ Χρηστοβασίλης κατεβάλετο, ὁ Χρηστοβασίλης ὑποχωροῦσε. Ὁ Χρηστοβασίλης ἐβγαίνει νικημένος ἀπὸ τὸ φοβερὸ κονταροχτύ-

πὸν τὰ κανόνια στὰ Γιάννενα ἔδιναν τὸ σύνθημα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως ὁ Χρηστοβασίλης δὲν ὑπῆρχε πιά! Ἡ χλωμάδα τοῦ θανάτου τὸν εἶχε σκεπάσει!

Πάνω στὰ Γιάννενα μετὰ τὰ Κάστρα καὶ τὰ Τζαμιά πλανιῶνται μαύρα σύννεφα, πού φέρουν τὸ μαντάτο:

Ο ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΠΕΘΑΝΕ!

Στὰ ἡπειρωτικὰ φαράγγια χαλασμός! Σπαρακτικὲς φωνὲς τῶν πιστικῶν ἔφερναν τὸ θλιβερὸ μήνυμα. Ὁ Χρηστοβασίλης πέθανε! Κι' ὕστερα βουβαμάρα καὶ σιγὴ! Ὁ Σιοῦτος ὁ Κανούτος ὁ μακρόμαλλος, ὁ Νιάγκρος ὁ τσερεπάτος, ἡ Μπάρτζα ἡ πισοκέρατη, ἡ Μπούτσκα ἡ σκουλαρικάτη, ἡ Μετσένια, ἡ κοντόμαλλη, ἡ Μπάλλια ἡ μακρομάσταρη, ἡ Γκάλμπινη ἡ πρωτόγεννη, ἡ Φλώρα ἡ ὀρθοκέρατη, ὁ Καλέσιος ὁ ρούτος, ἡ Κότσινη ἡ χοντρομάσταρη παράτησαν τὴ βοσκὴ τους, μαζώθηκαν σὰν νὰ τὰ πρόγκισε τ' ἀγρίμι τοῦ λόγγου πλησίασαν τὰ κεφάλια τους κι' ἄρχισαν τὸ θλιβερὸ καὶ σπαραξικάρδιο βέλασμα! Πάει ὁ Γέρος! Κι' ἕνα πανέμορφο πιστικοῦδι μετὰ τὴν τρομάρα ζωγραφισμένη στὴ μορφὴ του τρέχει γοργὰ κι' ἀνάλαφρα, μαζώνει χλωρὸ χορτάρι ἀπὸ τὶς ἀνθισμένες ἡπειρωτικὲς πλαγιὲς καὶ βουλώνει ἕναν ἕναν τοὺς κύπρους καὶ τὰ τροκάνια νὰ μὴ κουστοῦν πιά! Ὁ Χρηστοβασίλης πέθανε!

Οἱ καλαμοπλαγιὲς τοῦ Καλαμά κι' οἱ ὄχτες γέμισαν ἀπὸ Σωθιδὲς καὶ Νεράιδες, πού μαζώθηκαν στὸ φοβερὸ μήνυμα ἔβαλαν τὰ γουριατὰ πὲρ σπαραξικάρδιο θρηνηλόγι! Πέθανε ὁ Χρηστοβασίλης! Ἡ Τσαμουργιά, τὰ Κουρεντοχώρια, τὰ Ζαγοροχώρια, τὸ Παγῶνι, τῆς Κόνιτσας τὰ μαστοροχώρια, τοῦ Μετσόβου τὰ βλαχοχώρια, τὰ Κατσατοχώρια, τῶν Τζουμέρκων τὰ χωριά, τὰ Γραμμενοχώρια ἡ Δρόπολη, τὸ Δέλβινο, ἡ Χειμάρρα, τὸ Κουρβελέσι, ἡ Διουντζουριά, ἡ Ζαγοριὰ καὶ τὸ Πρεμετί, ὅλη ἡ Ἡπειρος πέρα γιὰ πέρα, Ἐλευθερὴ καὶ Σηλλάβα, χωρὶς διακρίσεις, χωρὶς μίσση, χωρὶς φυλές, ὅλη ἡ κατακαυμένη Ἡπειρος πού πόλεμισε γι' αὐτὴν μετὰ τ' ἄρματα καὶ μετὰ τὴν πέννα ἔχοντας μπροστὰ τὰ θουλικὰ Γιάννενα θρηνηλογοῦν τὸ Γέροντα!

Ὁ Μοῦργκος, ὁ Κοράκης πάνω στὰ διάρραχα γυρνόφεραν ἀπελπισμένα κι' ἄφηναν τρομαχτικὰ τὰ οὐρλιαχά: Πέθανε ὁ Γέρος! Μακρὰ ἀπὸ τὰ Γιάννενα, στὴν πολυδόρυβη πολιτεία τοῦ πεσε γιὰ πάντα ἡ πέννα ἀπὸ τὰ χέρια κι' ἔγινε συντρίμια.

Μὰς ἔχει ζαλίσει ἡ συμφορὰ, ὅσο συλλογιζόμαστε τὴν ἄδολη ἀγάπην τοῦ Δασκάλου. Ἐχει θολώσει τὸ μυαλό μας μπροστὰ στὸ μεγάλο πένθος ποὺ μᾶς βρίσκει μὲ τὸ θάνατο τοῦ Μεγάλου Ἡπειρώτη. Δὲν ἦταν αὐτὸς τυχαῖος θάνατος. Ἦταν χαροπάλεμα μὲ ἀναλαμπές, μὲ διαλείμματα, μὲ ἀνακωχή, μὲ ἐκφάνσεις, ἓνα τρανταχτὸ καὶ βροντερὸ χαροπάλεμα ἐνὸς ποῦ δὲν ἐνοιῶσε τὴν ἥττα στὴ ζωὴ του, ἓνα χαροπάλεμα ποὺ νίκησε ἐκεῖνον ποὺ νικοῦσε σ' ὅλην τὴν ζωὴν, ἐκεῖνον ποὺ κνηγοῦσε ἀρματωμένος καὶ στεφανωμένος τῇ δόξῃ!

Ὁ θάνατός του εἶναι μιὰ μεγάλη ἀπώλεια γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Ἡ Ἡπειρος ποὺ ἔχασε ἀνὼριμα τὸν Κρυστάλλη τῆς κλαίει ἀπαρηγόρητη σήμερα γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ τραγουδιστῆ τῆς. Τὸ «Ἡπειρ. Μέλλον» ποὺ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τὸν εἶχε πολὺτιμο συνεργάτη του καὶ ποὺ τόσο πολὺν κι' αὐτὸς τ' ἀγάπησε, μπρὸς στὸ νεόσκαφτο τάφο του θρηνεῖ τὸν ἐκλεκτὸ συνάδελφο, τὸν ἀκούραστο διαλεχτὸ λογοτέχνη.

ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΜΑΝΤΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

ΤΟΥ κ. ΔΗΜ. Α. ΖΩΤΟΥ

Ἕνας-ἓνας ξεκινοῦν γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι, ποῦ δὲν ἔχει γυρισμό. Καὶ δυστυχῶς ἀφήνουν κενὸ δυσαναπλήρωτο. — Χάθηκε στὰ νεῖδατα τῶν 25 χρόνων ὁ τραγουδιστὴς τῆς «Περδικομάτας» καὶ τοῦ «Σταυραετοῦ» καὶ τοῦ κάκου περιμένουμε χρόνια καὶ χρόνια νὰ φανερωθῇ δεῦτερος Κρυστάλλης. Πέθανε ὁ εὐγενικός καὶ ἄβρὸς ἀφηγητὴς, ὁ κοσμογυρισμένος καὶ πολυμαθέστατος Κοζέρ, ὁ ἐνθουσιῶδης πατριώτης, ὁ χιουμορίστας συγγραφεὺς τόσων καὶ τόσων ὁραίων Ἡπειρωτικῶν ἱστοριῶν Κώστας Καζαντζῆς καὶ ἀντικαταστάτης του δὲν φάνηκε κανεὶς ἀκόμα. Ἐσβυσε κι' ὁ ἀκούραστος ἐρευνητὴς τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας, ὁ διηγηματογράφος, ὁ δόκιμος ποιητὴς, ὁ νευρώδης δημοσιογράφος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Μυστικοῦ τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων» καὶ τῆς «Λιανῆς Ἀρσά» κι' ἡ θέσις του ἔμεινε κενή.

Πέθανε τώρα κι' ὁ Χρηστοβασίλης μας κι' ἡ ἀπώλεια γίνεται περισσότερὸ αἰσθητή. Νέα συμφορὰ γιὰ τὴν πνευματικὴν μας Ἡπειρὸν, γιατί δὲν εἶχε σταματήσει τὴν παραγωγή του, γιατί δὲν ἐτελείωσε τὸ ἔργο του, γιατί δὲν εἶχε βάλει τελεία καὶ παύλα στὴν πνευματικὴ του δημιουργία.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ πολιτικὴ τὸν εἶχε ἀπορροφήσει τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ χάθηκε πολὺτιμος καιρὸς, εἶχε βάλει ὅμως τὰ δυνατὰ του πρὶν πέσει στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰ ἡμιτελῆ ἔργα του, γιὰ ν' ἀποτελειώσῃ ἓναν τόμο ἀνεκδότων του ποιημάτων, γιὰ νὰ ξεκαθαρίσῃ τὰ χειρόγραφα του, γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ καὶ λαμπικάρῃ τὸ ὕλικο, μὲ τὸ ὁποῖον θ' ἀρχίζε ἡ ἐκδοσις τῶν ΑΠΑΝΤΩΝ του.

Μὲ δίψα, μὲ λαχτάρια, μὲ νερὰ ἀνικτὴ ὁρμή, μὲ ἀκαταβλήτο ἐνθουσιασμό, μὲ πίστι, ἀφοσίωσι, εὐλάβειαν καὶ φανατισμὸ δουλεύει μερόνυχτα γιὰ νὰ ξεθάψῃ τὰ θαμμένα, γιὰ νὰ διορθώσῃ τ' ἀδιόρθωτα, γιὰ νὰ ρετουσάρῃ καὶ συμπληρώσῃ τὰ ἐκδοθέντα κι' ἀνεκδοτὰ ἔργα του καὶ μᾶς φανερωθῇ ἐν ὅλῃ τῇ πνευματικῇ ἀκτινοβολίᾳ, γιατί — πρὸς τί νὰ τὸ κρύψω μὲν; — τὸ πλούσιο ἔργο τοῦ Χρηστοβασίλη τὸ ἀγνοοῦμεν.

Λίγοι, μὰ πολὺ λίγοι, εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ γνωρίζουν τὰ πνευματικὰ προϊόντα, τοὺς διανοη-

τικούς καρπούς τῆς πεντηκονταετοῦς δημιουργίας τοῦ Χρηστοβασίλη.

Τὰ διηγήματά του σκόρπια σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ ὀδῶν. Τὸ περιοδικὸ «Ἑλληνισμός» γεμάτο ἀπὸ μελέτες τοῦ Ἐθνογραφικῆς, πατριωτικὰ δράματα, πραγματείες τοῦ Ἐθνογραφικῆς, θούρια καὶ παιᾶνες. Ἡ παλῆς ἐκδόσεις τῶν βιβλίων του «Ποιήματα—Διηγήματα—Δράματα» δυσεῦρετες.

Πόσοι ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες γνωρίζουν τὸν κεκρυμμένο θησαυρὸ τοῦ μεγάλου μας Λογοτέχνη, γιὰ τὴν τραγωδίαν τοῦ ὁποῖου «ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΙΜΗ» (ἐκδοσις 1904), Γερμανὸς κριτικὸς εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κολωνίας» ἔγραψε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1897 ὅτι εἶναι πειρὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴν «ΤΙΜΗ» τοῦ Σούντερμαν; Πόσοι ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες διαβάσαμε τοὺς «Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου—Γιὰ τὴν Πατρίδα» τὸ βραβευθὲν δράμα του (ἐκδοσις 1901), γιὰ τὸ ὁποῖον ἡ ὑπὸ τὸν καθηγητὴν μακαρίτην Μιστριώτην Ἀγωνόδικος Ἐπιτροπὴ ἔγραψε, ὅτι ὁ ποιητὴς Χρηστοβασίλης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον ἡθογραφίας; Καὶ πόσοι ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες γνωρίζομε ὅλα τὰ Ἡρωϊκὰ καὶ Ζωϊκὰ Διηγήματα τοῦ Χρηστοβασίλη μας, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ πολὺς Ψυχάρης ἔγραψε στὸ «Ἄστυ» τῆς 30 Μαΐου 1899 καὶ τῆς 6ης Μαρτίου 1900 «ὅτι ἔχουν παρθενοσύνη καὶ πότε γλυκεῖα καὶ πότε τρυφερὴ μυρουδιά καὶ εἶναι ζωντανὰ», γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης ἔγραψε τὴν 9-10-1899 ἀπὸ τὸ Λίβερπουλ, ὅτι «εἶναι ἥθραυρος ἀπὸ τὰ παραχωμένα πετράδια», γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ ἀθάνατος καὶ Ἡπειρωτικὸς καταγωγῆς Ἀλέξ. Πάλλης ἔγραψε ἀπὸ τὸ Λίβερπουλ τὴν 18-10-1899, ὅτι «τέτοια διηγήματα δὲν ἔχουν μοναχὰ ἀξία ὡς ἱστορίες, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀποθήκες γιὰ τὸ γλωσσικὸ θησαυρὸ τοῦ ἔθνους», γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ μακαρίτης Γιάννης Καμπύσης ἔγραψε στὸ περιοδικὸν τοῦ «ΤΕΧΝΗ» τοῦ Ὀκτωβρίου 1899, ὅτι «εἶναι ἀπὸ τὰ καλὺτερα ἀναγνώσματα γιὰ τὸ Λαόν», γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ Ἀλέξ. Φιλαδελφεὺς ἔγραψε ὅτι «κατάρθωσε νὰ διασώσῃ ὅλον τὸ ἄρμα τοῦ βουνοῦ καὶ τὴν θείαν ἐκείνην δροσερὰν αὐρανὴν τῆς φημισμένης λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ ἐν νεύμα, γράφει εἰς τὴν ἐνθουσιῶδη κριτικὴν

του ο κ. Φιλανδελφούς, εάν ρίψετε εις τα διηγήματα του Χρηστοβασιλη, εϋθὺς σὰς ἐρχεται καὶ σὰς περιλούει ὁ ὕγιενός καὶ βουνίσιος ζωογόνος ἀήρ καὶ συλλαμβάνεσθε καὶ αἰχμαλωτίζεσθε, διότι εἶναι πρωτότυπα καὶ ὕγια, διότι ἡ ἐμπνευσις τῶν εἶναι ἀληθῆς, ἀμεσος, ἀνεπηρέαστος καὶ φυσικῇ, γιὰ τὰ ὅποια ὁ Βλάσης Γαβριηλίδης ἔγραψε ὅτι «ἔχουν αἴσθημα, περιγραφὴν πρώτης δυνάμεως, εἰκόνας ἀμιμήτου πιστότητος, φράσεις ἀπλὰς κατ' ἀρχὰς φαινόμενας, ἀλλὰ περισσῶς λελαξευμέναι καὶ εἰκονιστικωτάτας, ἐν τῇ σωφροσύνῃ τῶν λέξεις τελειῶς ἐπιτυχεῖς, γνησίας, εἰκονιστικὰς, ἀκριβολογημένας καὶ παραστατικὰς καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ περιβάλλοντος». Ἀλλὰ πρὸς τί νὰ συνεχίσωμεν; Μήπως ὁ καθηγητὴς Γ. Χατζηδάκης δὲν τὸν ἀπεκάλεσε «**αὐτόχρομα καλλιτέχνην τοῦ λόγου**»; Μήπως ὁ ἀειθαλὴς Δημητράκης Καμπούραγλου, ὁ Ἀκαδημαϊκός, δὲν ἔγραψε ὅτι «τ' ὄνομά τοῦ Χρηστοβασιλη δι' ἐμὲ εἶναι σύμβολον»; Μήπως ὁ Ἀκαδημαϊκός καὶ πολυγραφοτάτος Γρηγ. Ξενόπουλος δὲν ἔγραψε, ὅτι «τὰ νεοελληνικὰ Γράμματα ἔχουν πλουτισθῇ ἀπὸ τὸν Χρηστοβασιλην μ' ἓνα πῆθος ὥραϊα, πρωτότυπα καὶ γνησία κομμάτια»; Μήπως ὁ Ἀκαδημαϊκός Γ. Δροσίνης δὲν ἔγραψε ὅτι «ὁ Χρηστοβασιλης κι' ὁ Κρυστάλλης εἶναι γιὰ τὴν Ἑπειρο ὅτι ὁ Μωραϊτίδης καὶ ὁ Παπαδιαμάντης γιὰ τὴ Σκιάθο»; «οἱ Διδόκουροι τῆς Ἑπειρωτικῆς Λογοτεχνίας»; Μήπως ὁ γλαφυρὸς Παῦλος Νιρβάνας δὲν ἔγραψε ὅτι «ἐκλείσε μέσα στὴν ψυχὴ του τὴν Ἑπειρο κι' ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο ποὺ ἔνοιωσε καὶ λαχταροῦσε μέσα του βγήκε τὸ πλούσιο κι' ἀρρενωπὸ ποιητικὸ καὶ διηγηματογραφικὸ τοῦ ἔργο, ὅπου δονεῖται ἡ ψυχὴ τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ λαϊκοῦ θρύλου, ἡ ψυχὴ τῶν Ἑπειρωτικῶν βουνῶν, κοιτίδας ἥρωϊσμοῦ καὶ ποιήσεως»; Μήπως δὲν ἔγραψαν ὕμνους, ἐγκώμια, ἐπαίνους ὁ Ἀριστος Καμπάνης, ὁ Στέφανος Δάφνης, ὁ Μάρκος Αὐγέρης, ὁ Ἠλίας Βουτιερίδης, ὁ Δημ. Σάρρος, ὁ Ἱ. Παναγιώτοπουλος, ὁ Γ. Ἀθάνας, ὁ Χρ. Σούλης, ὁ Στρατῆς Μυριβίλης καὶ τόσοι ἄλλοι;

* * *

Ἐπρεπε νὰ ζήσῃ ἀκόμη, γιὰ νὰ τακτοποιήσῃ καὶ χτενίσῃ τὸ ἔργο του. Γιὰ νὰ τὸ δλοκληρώσῃ καὶ μᾶς παραδώσῃ αὐτὴ τὴν πολύτιμη κληρονομία. Ἀλλ' ἡ σκληρὴ Μοῖρα δὲ θέλησε. Μὰ δὲν κατάρθωσε ὁ Μεγάλος Νεκρός, ποὺ μάταια ἐπάλασσε μῆνες πολλοὺς μὲ τὸ Χάρο, γιὰ

νὰ μπορέσῃ καὶ προσφέρῃ καὶ τὴν ὑστάτη ὑπηρεσία στὴν Ἑπειρο, ὥς ἐπιχειρήσωμε νὰ τὸ κατορθώσωμε ὅσοι ἔχομε συνείδησι βαθεῖα τῆς Λογοτεχνικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τοῦ Χρηστοβασιλη. Μὲ τὸ Δεσπότη μας, τὸ

Συνέχεια εἰς τὴν 4ην σελίδα

Συνέχεια ἐκ τῆς 1ης σελίδος

σοφὸ συμμαθητὴ τοῦ Δημ. Σάρρο καὶ τὸ φίλιато Γυμνασιάρχῃ Χ. Σούλῃ ἐπικεφαλῆς ὥς προχωρήσωμε στὴν ἔκδοσι τῶν ΑΠΑΝΤΩΝ του. Ἄς συγκεντρώσωμε μ' εὐλάβεια κι' ἀγάπῃ τὸ τῆδε κάκεισε ἐγκατεσπαρμένο ἔργο του κι' ὥς περισυλλέξωμε τ' ἀνέκδοτα χειρόγραφα του, τὰ τελειωμένα κι' ἀσυμπλήρωτα κι' ὥς πλουτίσωμε τὴν Ἑπειρωτικὴν κι' Ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν μὲ τ' Ἀπαντα τοῦ Χρηστοβασιλη μας. Τὰ πνευματικὰ διαμάντια τοῦ Ζωγράφου τῆς Ἑπειρωτικῆς ζωῆς κι' ἀθανάτου Τραγουδιστῆ τῶν Ἑπειρωτικῶν καὶ μὲν πρέπει νὰ ζήσουν. Καὶ γιὰ νὰ ζήσουν πρέπει νὰ ἐκδοθοῦν μὲ τὴν συνδρομὴ ὅλων μας τῶν Ἑπειρωτῶν. Ἄς ἀποδείξωμε ὅτι ἡ ἀχαριστία κι' ἡ ἀγνωμοσύνη δὲν ἔχουν θέσιν εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν ψυχὴν. Ἡ καρδιά τοῦ Χρηστοβασιλη ἔδονεῖτο πάντοτε γιὰ τὴν Ἑπειρο. Ἡ καρδιά του σκιρτοῦσε κι' ἐπάλλε γιὰ κάθε τι τὸ Ἑπειρωτικόν. Ἡγωνίσθη, ἐπολέμησε, ἔγραψε, ἐτραγούδησε, ἐδημοσιογράφησε, ἐπολιτεύθη, ξεψύχησε γιὰ τὴ Λατρευτὴ τοῦ Πατρίδα μας. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲ θέ-

λησε τίποτε καὶ γι' αὐτὸ πέθανε πτωχός, ἐνῶ ἦταν πλουσιώτατος. Ἄς προσπαθήσωμεν νὰ φανώμεν ἄξιοι τῶν θυσιῶν του καὶ τῶν πνευματικῶν του ἀγώνων. Ἄς τιμῆσωμεν κι' ἐμεῖς τὸ Χρηστοβασιλη, ὅπως μᾶς ἐτίμησε τὸ Ἑπειρωτικὸ τοῦ πνεύμα κι' ἡ Ἑπειρωτικὴ τοῦ καρδιά. Ἄς ἀγαπήσωμεν κι' ἐμεῖς τὸ Χρηστοβασιλη, ὅπως μᾶς ἀγάπησε κι' ἡ ἀγνὴ τοῦ Ἑπειρωτικῆς ψυχῆ. Ἄς ἀποθανάτισωμεν κι' ἐμεῖς τὸ Χρηστοβασιλη μὲ τὴν ἔκδοσι τοῦ ἀθανάτου ἔργου του, ὅπως ἀπεθανάτισε κι' αὐτὸς μὲ τὰ τραγούδια του καὶ τὰ διηγήματά του τὰ ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις μας, τοὺς πόθους μας καὶ τίς νοσταλγίες μας, τοὺς θρύλους καὶ τίς λαχτάρεις μας.

ΔΗΜ. Α. ΖΩΤΟΣ

ΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΠΕΘΑΝΕ

Στό θάνατο του Χρηστοβασίλη

Φλογέρα μου γλυκόλαλη αητίσια μου φλογέρα
πάρε σκοπό λυπητερό πέστο σά μοιρολόγι
ν' αντιλαλήσουν τὰ βουνά νά κουρμαστούν οί κάμποι
τί ήρθε κακό τὸ μήνυμα καί μαυρο τὸ μαντάτο
τῶν λαγκαδιῶν, τῶν ριζιμιῶν σιγόςβυσε ἡ ἀχό.

Σκοδεῖτε μὲ πόνο πιστικοί Σουλιωτοπούλες κλάψτε
καί σείς πετροχειλίδου κακλάνια καλογιάνοι
ὡς πέρα φέρτε τὸν ἀχό σέ σπήλια καί φαράγκια
γιὰ νά ξυπνήσουν οί ξανθιές νεράϊδες νά στενάξουν
τί πέθανε ὁ τραγουδιστής καί πάει κατὰ τὸν ἄδη.

Καί σὺ ὦ ἀητέ, βουνίσιε ἀητέ, κράξε βαριά μὲ λύπη
τὰ κλαπατάρια σου ἀνοίξε πέρνα γοργά στὰ μάκρη
πάρε συμρτιές κι' ἀμάραντο ἀπ' τοὺς γκρεμούς τοῦ Πίνδου
χῶμα ἀπ' τὸ Σοῦλι τ' ἀκριβό πάρε νερό τ' Ἀράχθου
καί πεταξε στὴν Ἀττικὴ στοὺς νοιόσκαφτό του τάφο.

Ἀπίθωσέ τα ἀπάνω του φίλα τὸ μαῦρο χῶμα.
φώναξε, ξαναφώναξε χίλιες φορές καί πέστου:
«ὦ Γέρο Χρήστο ξύπνησε κι' ἔχω γερές φτεροῦγες,
τὸ λαβωμένο σου κορμί. Γέρο θά τὸ κρατήσω!
κι' ἄς μὲ φυσοῦν ἀγέρηδες δρολόπια καί χιονάδες.

Θά πάμε στὴν πατρίδα μας στὴς πιδὸ ψηλές κορφοῦλες
νά μᾶς ξυπνᾶν τὴ χαραυγὴ ἀηδονία καί κουδούνια
οἱ πιστικοί, τὰ πρόβατα, οἱ πανώρηδες βλαχοπούλες
κι' ὅλη ἡ ζωὴ π' ἀγάπησες θά μᾶς μεθᾶ μὲ μῦρα,

Μοιρολογάει τὸ Σοῦλι σου κι' ἡ Ἡπειρο σὲ κλαίει.

ΜΑΚΗΣ ΠΙΝΔΑΙΟΣ

ἥρωϊκὸ αἷμα τῶν προγόνων του, ἐρ-
χεται ὁ Χρήστος Ζουλιάτης. Σὰν πα-
ραμῦθι ἀληθινὰ μοιάζει ἡ καταγωγὴ
του. Ἴσως ἡ ἐκπληκτικὴ ἐκείνη ἔμ-
πνευση ποὺ μᾶς χάρισε τὰ ἀθάνατα
ἡπειρωτικὰ παραμῦθια ἀπὸ δῶ νάχη
τὴ φλέβα της

Γεννήθηκε στὸ Σουλόπουλο ἡ
Σοῦλι—Χρηστοβασίλη. Δὲν ξέρουμε
ἂν ζῶντος αὐτοῦ ἔγινε ἡ ἀλλαξωνί-
μια καί λησμονήθηκε τὸ οἰκογενεια-
κό του ὄνομα, ποὺ μᾶς ἔδειχνε τὴν
καταγωγὴ του. Ἀργότερα καί συγ-
κεκριμένως ἀπὸ τοῦ 1880, ἐποχὴ
ποὺ πρωτοφάνηκε στὰ γράμματα,
φάνηκε ὡς Χρήστος Χρηστοβασίλης
ἐπώνυμο ποὺ ἔγινε μὲ τὴν ἐπικου-
ρία τῶν βαπτιστικῶν τοῦ πατέρα του
Βασίλη καί τοῦ παπποῦ του Χρή-
στου. Εἶναι κάποτε τόσο ἐκπληκτι-
κὲς μερικὲς συμπτώσεις, ὥστε σὲ κά-
νουν ν' ἀμφιβάλης ἂν πρόκειται ἁ-
πλῶς περὶ συμπτώσεων ἢ ἡ ἱστορία
θέλει στὸν ἐροτασμό τοῦ κύκλου τῶν
γεγονότων της νά συνδέῃ αὐτὰ μὲ τὰ
πρόσωπα, ποὺ ἔπαιξαν κάποιον κά-
ποτε ρόλον.

Ὁ ἀντρειωμένος τοῦ Ἡπειρωτι-
κοῦ παραμυθιοῦ, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἀ-
πὸ πητὴ πάλῃ μὲ τὴ Λάμια—μιὰ

ΕΔΩ καὶ χρόνια πολλά, τὸν καιρὸ
ποὺ αἱ ἐλευθερίαι τοῦ πληθυσμοῦ
τῆς Ἡπείρου ἐστραγγαλίζοντο ἀπὸ
τὸν τουρκικὸ δεσποτισμὸ μιὰ ἡρωϊκὴ
οἰκογένεια ἀπὸ τὸ Ζουλιάτι τοῦ Κουρ-
βελεσίου κατέβηκε νοτιώτερα καί ἐγ-
κατεστάθηκε στὴν Τσαμουργιά γιὰ
ν' ἀποφύγῃ τὸν ἐξισλαμισμὸ, ποὺ ὅ-
σο πῆγαινε καί ξαπλώνονταν στὸν ἀ-
μόρφωτο πληθυσμὸ φθάνοντας μέ-
χρι τὰ βορινὰ μέρη τῆς Ἀλβανίας.
Λίγο ἀργότερα ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν οἰ-
κογένεια Ζουλιάτι γιὰ ν' ἀποφύγῃ
τὶς ἐπικίνδυνες περιπέτειες ἐδέχτη-
κε τὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ. Κι' ἄλ-
λοι πάλε τῆς ἴδιας οἰκογενείας μάρ-
τυρες πραγματικοὶ τοῦ Χριστιανι-
σμοῦ κατέβηκαν στὸ Σοῦλι. Ἱστορι-
κὰ δεδομένα ἀποδεικνύουν πὼς στοὺς
ἀξέχαστους ἀγῶνες τοῦ Σουλίου κα-
τὰ τοῦ σατράπη τοῦ Τεπελενιοῦ, ἔ-
λαβε ἐνεργὸν μέρος καί ἡ οἰκογένεια
Ζουλιάτη γιὰ νά ξαναφύγουν ἀργότε-
ρα κι' ἀπὸ δῶ μετὰ τὴν καταστροφὴ
του. Ἀργότερα βρίσκουμε ἀποικία
τοῦ Σουλίου στὴν ἐπαρχία Κουρέν-
των ἀνάμεσα στὰ ξακουστὰ Κουρεν-
τοχώρια, ἓνα μικρὸ χωριὸ ποὺ ἔφερε
περήφανα τὸ ἱστορικὸ ὄνομα Σουλό-
πουλο κτῆμα τῆς οἰκογενείας Ζου-
λιάτη. Ἀπόγονος τῆς μεγάλης αὐτῆς
οἰκογενείας ποὺ φέρει μαζί του τὸ

Εσ-λη μυοκαρδίτιδα, πού τὸν ἐρρι-
στό κρεβάτι ἀπὸ τὸν περασμένο
ὠύλιο—ἔπесе στὶς 21 Φεβρουαρίου
μὲ τὸν καημὸ τοῦ «Θανάση Βάρια»
καὶ τῆς «Κυρά—Φροσύνης» ἔργα πού
δὲν μπόρεσε νὰ τὰ δῇ ἀποτελειωμένα
Πολυβασανισμένος καὶ πολυτάρα-
χος. Δοξασμένος ὁ Χρηστοβασίλης!

Ξεχωριστὸς ἀνάμεσα στοὺς Μεγά-
λους. Ἡ ζωὴ του ἀπὸ τὴν κοῦνια
πού τὸν κοῦνησαν οἱ ἡρωϊκοὶ του
πρόγονοι ὡς τὸ νεκροκρέββατο πού
τὸν ἐσαβάνωσε ἓνας φιλόστοργος
καὶ τιμημένος στρατηγὸς εἶναι γεμά-
τη ἐνδιαφέρον, γεμάτη διδάγματα
γιά κείνους πού θέλουν νὰ βάλουν
κάποιο νόημα κάποιο σκοπὸ στὸ διά-
βα τους. Μπροστὰ ἀπὸ δεκαπέντε
μέρες πρὶν κλείσει γιὰ πάντα τὰ μά-
τια του ὁ Χρηστοβασίλης αἰσθάνθη-
κε καλὰ. Εἶχε ξαλαφρώσει κάπως ἀ-
πὸ τὸ φοβερὸ ἀγκομαχητό. Ζήτησε
νὰ κατεβῇ στὸν κῆπο, στὸ Ψυχικό,
νὰ χαρῇ τὸν ἥλιο πού ἔλαμπε ὀλο-
φώτεινος. Εἶχε τόσους μῆνες στὸ
κρεβάτι. Τὸ ζήτησε σὰν ἐλεημοσύνη
ἀπὸ τοὺς δικούς του, παρὰ τὴν ἀπα-
γόρευση τῶν ἱατρῶν, πού συνιστοῦ-
σαν νὰ μένῃ ἀκίνητος. Μακρὰ τὰ
Γιάννενα μὲ τὰ δεκαοχτὼ τζαμιά!
Μακρὰ τὸ Κάστρο, μακρὰ ἡ τρα-
γευδισμένη λίμνη, μακρὰ τὰ Κου-
ρεντοχώρια. Μὰ θὰ ζοῦσε ὁ Χρηστο-
βασίλης! Μήπως ἡ εὐδιαθεσία τῆς
μοιραίας αὐτῆς ἡμέρας δὲν τῷ ἔλεγε;
Ἦταν ὅλο κέφι, ὅλο κουβέντα! Χά-
ρηκε ὅλη τὴν ἡμέρα τὸν ἥλιο, ὅσο
μποροῦσε νὰ χαρῇ ἓνας αὐτοεξόρι-
στος σὰν αὐτός, μακρὰ ἀπὸ τὰ Γιάν-
νενα του καὶ τὰ Κουρεντοχώρια του
μὲ πρόσφατους τοὺς πόνους μὲ κομ-
μένα τὰ φτερά. Μὰ ἡ ἀναλαμπὴ αὐ-
τὴ ἦταν ἀπὸ τὶς τελευταῖες. Ὑστε-
ρα πάλι ξανάπесе στὴν ἴδια κατὰ-
σταση, στὸ ἴδιο χαροπάλεμα. Τὸ Σάβ-
βατο, παραμονὴ τοῦ θανάτου του
ἔδειχνε πάλι κάποια βελτίωση γιὰ νὰ
φέρῃ τὴν ἐνθάρρυνση ξανά στοὺς δι-
κούς του, γιὰ νὰ κἀνῃ τοὺς φίλους
του νὰ χαροῦν. Τὸ βράδυ χειροτέ-
ρευ ἡ κατάστασις. Ἀπὸ τὶς δυὸ τῇ
νύχτι ὡς τὸ πρωτὶ τὸ ἀγκομαχητό ἐ-
κείνο δὲν τὸν ἄφησε. Ἀπάνω του ἦ-
ταν ἀγαπημένα πρόσωπα σκυφτά,
πού δὲν μπορούσαν νὰ τὸν βοηθῇ-
σουν. Πού δὲν μπορούσαν νὰ πάρουν
τὸ μέρος του. Ὁ Χρηστοβασίλης κα-
τεβάλετο, ὁ Χρηστοβασίλης ὑποχω-
ροῦσε. Ὁ Χρηστοβασίλης ἔβγαине νι-
κημέν· ἀπὸ τὸ φοβερὸ κονταροχτύ-
πημα μὲ τὸ χάρο. Τὸ πρωτὶ, τὴν ὥρα
πού τὰ κανόνια στὰ Γιάννινα ἔδιναν
τὸ σύνθημα τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς ἀπε-
λευθερώσεως ὁ Χρηστοβασίλης δὲν

ὠπῆρχε πιά! Ἡ χλωμάδα τοῦ θανά-
του τὸν εἶχε σκεπάσει!

Πάνω στὰ Γιάννενα μὲ τὰ Κά-
στρα καὶ τὰ Τζαμιά πλανιῶνται μαῦ-
ρα σύνεφα, πού φέρουν τὸ μαντάτο:
Ο ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΠΕΘΑΝΕ!

Στὰ ἡπειρωτικὰ φαράγγια χαλα-
σμός! Σπαρακτικὲς φωνὲς τῶν πι-
στικῶν ἔφερναν τὸ θλιβερὸ μήνυμα.
Ὁ Χρηστοβασίλης πέθανε! Κι' ὕ-
στερα βουβαμάρα καὶ σιγὴ! Ὁ Σιοῦ-
τος ὁ Κανούτος ὁ μακρόμαλλος, ὁ
Νιάγκρος ὁ τσερεπάτος, ἡ Μπάρτζα
ἡ πισοκέρατη, ἡ Μπούτσκα ἡ σκου-
λαρική, ἡ Μετσένια, ἡ κοντόμαλλη,
ἡ Μπάλλια ἡ μακρομάσταρη, ἡ Γκάλ-
μπινη ἡ πρωτόγεννη, ἡ Φλώρα ἡ ὀρθο-
κέρατη, ὁ Καλέσιος ὁ ροῦτος, ἡ Κό-
τσινη ἡ χοντρομάσταρη παράτησαν
τὴ βοσκὴ τους, μαζώθηκαν σὰν νὰ
τὰ πρόγκισε τ' ἀγρίμι τοῦ λόγγου
πλησίασαν τὰ κεφάλια τους κι' ἄρ-
χισαν τὸ θλιβερὸ καὶ σπαραξικάρδιο
βέλσμα! Πάει ὁ Γέρος! Κι' ἓνα
πενήμερο πιστικοῦδι μὲ τὴν τρομά-
ρα, ζωγραφισμένη στὴ μορφὴ του τρέ-
χει γοργὰ κι' ἀνάλαφρα, μαζώνει χλω-
ρὸ χορτάρι ἀπὸ τὶς ἀνθισμένες ἡπει-
ρωτικὲς πλαγιὲς καὶ βουλώνει ἕναν-
ἕναν τοὺς κύπρους καὶ τὰ τροκάνια
νὰ μὴ κουστοῦν πιά! Ὁ Χρηστοβα-
σίλης πέθανε!

Οἱ καλαμοπλαγιὲς τοῦ Καλαμῶ
κι' οἱ ὄχτες γέμισαν ἀπὸ Σωθιδὲς καὶ
Νεράϊδες, πού μαζώθηκαν στὸ φοβε-
ρὸ μήνυμα ἔβαλαν τὰ γουριατὰ σὲ
σπαραξικάρδιο θρηνολόγι! Πέθανε
ὁ Χρηστοβασίλης! Ἡ Τσαμουργιά,
τὰ Κουρεντοχώρια, τὰ Ζαγοροχώρια,
τὸ Πωγῶνι, τῆς Κόνιτσας τὰ μαστο-
ροχώρια, τοῦ Μετσόβου τὰ βλαχοχώ-
ρια, τὰ Κατσανοχώρια, τῶν Τζου-
μέρκων τὰ χωριά, τὰ Γραμμενοχώ-
ρια ἡ Δρόπολη, τὸ Δέλβινο, ἡ Χει-
μάρρα, τὸ Κουρβελέσι, ἡ Διουντζίου-
ριά, ἡ Ζαγοριά καὶ τὸ Προμέτι, ὅλη ἡ
Ἡπειρος πέρα γιὰ πέρα, Ἐλεύθερη
καὶ Σκλάβια, χωρὶς διακρίσεις, χωρὶς
μίση, χωρὶς φυλές, ὅλη ἡ κατακαυ-
μένη Ἡπειρος πού πολέμησεν αὐ-
τὴν μὲ τ' ἄρματα καὶ μὲ τὴν πέννα
ἔχοντας μπροστὰ τὰ θρυλικά Γιάν-
νενα θρηνολογοῦν τὸ Γέροντα!

Ὁ Μοῦργκος, ὁ Κοράκης πάνω
στὰ διάρραχα πυρρόφεραν ἀπελπι-
σμένα κι' ἄφηναν τρομαχτικὰ τὰ οὐρ-
λιαχὰ: Πέθανε ὁ Γέρος! Μακρὰ ἀ-
πὸ τὰ Γιάννενα, στὴν πολυδόρυβη
πολιτεία τοῦπεσε γιὰ πάντα ἡ πέννα
ἀπὸ τὰ χέρια κι' ἔγινε συντριμιά.

Μὰς ἔχει ζαλίσει ἡ συμφορὰ, ὅσο
συλλογιζόμαστε τὴν ἄδολη ἀγάπη
τοῦ Δασκάλου. Ἐχει θολώσει τὸ μυ-
αλό μας μπροστὰ στὸ μεγάλο πένθος

πὸν μᾶς βρῖσκει μὲ τὸ θάνατο τοῦ
Μεγάλου Ἡπειρώτη. Δὲν ἦταν αὐ-
τὸς τυχαῖος θάνατος. Ἦταν χαρο-
πάλεμα μὲ ἀναλαμπές, μὲ διαλείμμα-
τα, μὲ ἀνακωχή, μὲ ἐκφάνσεις, ἓνα
τρανταχτὸ καὶ βροντερὸ χαροπάλεμα
ἐνὸς ποῦ δὲν ἔνοιωσε τὴν ἥττα στὴ
ζωή του, ἓνα χαροπάλεμα ποῦ νίκησε
ἐκεῖνον ποῦ νικοῦσε σ' ὅλη του τὴ
ζωή, ἐκεῖνον ποῦ κυνηγοῦσε ἀρματω-
μένος καὶ στεφανωμένος τὴ δόξα!

Ὁ θάνατός του εἶναι μιὰ μεγάλη
ἀπώλεια γιὰ τὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμ-
ματα. Ἡ Ἡπειρος ποῦ ἔχασε ἀνώ-
ριμα τὸν Κρυστάλλη τῆς κλαίει ἀ-
παρηγόρητη σήμερα γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ
τραγουδιστῆ τῆς. Τὸ «Ἡπειρ. Μέλ-
λον» ποῦ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τὸν
εἶχε πολύτιμο συνεργάτη του καὶ
ποῦ τόσο πολὺ κι' αὐτὸς τ' ἀγάπησε,
μπρὸς στὸ νειόσκαφτο τάφο του ὄρη-
νεῖ τὸν ἐκλεκτὸ συνάδελφο, τὸν ἀ-
κούραστο διαλεχτὸ λογοτέχνη.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΤΟΥ Κ. ΔΗΜ. ΖΩΤΟΥ

Πάει και ο Χρηστοβάσιλης. — Πάλασε δέκα μήνες με το χάρο «σάν Σουλτανικό» πολλήκαρι, αλλά ποιος μπορεί να νικήσει το Χάρο; Λύγισε, γονάτισε, κι' έσδυσε για πάντα ο «πουρνάριος» κατά τον Δημ. Καμπούργλου Χρηστοβάσιλη μας, για να στερηθούν τα Έλληνικά Γράμματα μιάς εκλεκτής λογοτεχνικής φαινομενίας.

Σύγχρονος του Κρυστάλλη, που πέθανε φυματικός στην άνοσή του, τη σωματική και πνευματική, καλλιέργησε περισσότερο το διήγημα.

Η ζωή του γεμάτη ανησυχίες, άγωνα, λαχτάρες. Πολεμιστής από μικρός με ιδεώδη έθνικά. Δεν μπορούσε να υποφέρει τη σκλησιά του χωριού του, της πατρίδας του και όνειρο της ζωής του ήταν η άπελευθέρωσις της Ήπειρου.

Για τα έθνικά του ιδανικά καταδικάσθη σε θάνατο υπό του στρατοδικείου Ίωαννίνων σε ηλικία 16 ετών και σώθηκε αφού δραπέτευσε από τα μπουρνούσια του Κάστρου των Γιαννίνων όπου είχε μαρτυρήσει ο Κατσαντώνης. Έλαβε μέρος στον πόλεμο του 97, πολέμησε στα Πέντε Πηγάδια και πρώτος μεταξύ των πρώτων στον άγώνα της Βορείου Ήπειρου.

Ως γραμματέας του «Ελληνισμού» της μεγάλης αυτής πατριωτικής οργανώσεως έδρασε με φανατισμό και πίστι για την έθνικη υπόθεσιν. Το περιδικίο του «Ελληνισμού» γεμάτο άρθρα, Εθνογραφικά, μελέτες, πραγματείες, θούρια, παιάνες, δράματα πατριωτικά του Χρηστοβάσιλη.

Μετά την άπελευθέρωσιν της Ήπειρου σηκώνει τη σημαία της «Ελευθερίας» του και αγωνίζεται για την Ήπειρωτική άνογνση με το διεσεδομοδιαίο δημοσιογραφικό του όργανο.

Ένας και μόνον ο σκοπός του. Η άναδημιουργία της Ήπειρου και για την έπιτυχία του σκοπού του κατέχερται και στην πολιτική και δύο φορές άντιπροσωπεύει τον Νομόν Ίωαννίνων στην Ελληνική Βουλή.

Πότε πρωτόγραψεν ο Χρηστοβάσιλης; Από την πρώτη κριτική που δημοσιεύθηκε στην Πόλιν πρό 30 ετών από τον Ήπειρωτή καθηγητή, γυμνασιάρχη και ύστερα εκπαιδευτικών συμβούλων Κ. Δημ. Σάρου πληροφορούμεθα ότι πρωτόγραψε να γράφει από το 1883.

Πτεμπούταρισε στην «Ακρόπολιν» των Άθηνων κι' ο μακαρίτης Γαβριηλίδης τόσο ένθουσασθηκε από τη λελαξευμένη φράσιν, την περιγραφική δύναμιν και τις ύπεροχες εικόνες του ιεραού διηγηματογράφου και ποιητού ώστε τον προσέλαβε άμέσως τακτικό συνεργάτη στην «Ακρόπολιν» και δεν μπορούσε να νηθή Πρωτοχρονιάτικη, Λαμπριάτικη και Χριστουγεννιάτικη «Ακρόπολιν» χωρίς ποίημα και χωρίς διήγημα Χρηστοβάσιλη.

Τ' όνομα του Χρηστοβάσιλη δεν άργησε να έπιλήθη και για τα έθελια του έγραψαν θερμές κριτικές γεμάτες έπαιους και εγκώμια οι κορυφαίοι των τέχνικριτών μας.

Καταπίσθηκε με όλα τα είδη του λόγου. Ποιητής. Δραματικός συγγραφέας, διηγηματογράφος.

Επολέμησε και για το γλωσσικό ζήτημα και η δημοτική του καθαρή, σταράτη, στρωτή, χωρίς ύπερβολές, χωρίς ύποχωρήσεις. — Αι γλωσσικές και λαογραφικές του μελέτες έτυχον ένθερμου ύποδοχής και προεκάλεσαν εύμητη σάβλια εκ μέρους των ειδικών έπιστημόνων. Το έργον του άνεγνωρίσθη και έξω των Ελληνικών συνόρων — Όταν παίχθηκε το δράμα του η «Τιμή» το καλοκαίρι του 1898 από τον θάσο του πατέρα της Μαρίκας, τον Δημ. Κοτοπούλη η έφημερίς της Κολωνίας έγραψε κολακευτική κριτική και συνέκρινε την «Τιμή» του Χρηστοβάσιλη με την «Τιμή» του Σούντερμαν. Έργα του μεταφράζονται στη Γερμανία, στη Γαλλία, στην Τουρκία, στην Αυστρία.

Ο φίλος Λεμπέκ γράφει για το έργο του στον «Μπορνού» υπ' όφωνα και ο «Ολυνθέ» έσσει κ' στην Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας.

Την 5—11—1900 στη Μεγάλη αίθουά των τελετών του Πανεπιστημίου η υπό των Μιστριώτην Άγωνόδικον Έπιτροπήν στεφανώνεται με στέφανον δόξης τον Δημοτικιστή Χρηστοβάσιλη για την τραγωδία του «Οι Άγώνες το υ Σουλίου» — Για την Πατρίδα κι' ο Ι. Καλοσύτης διαβάσει την καθαρευουσιάνικη έκθεσιν του για το έργον του που έκρινε άξιο του βραδείου. Έκθεσιν γεμάτη εγκώμια και άμους για τον εκλεκτό λογοτέχνη.

Οι συγγραφείς των διδαντικών βιβλίων των σχολείων διατίθενται κομμάτια από τα έργα του για να ύμνήσουν και έμφυχώσουν τα Έλληνικά νείατα. Δεν ύπάρχει Νεοελληνικών Άνάγνωσμα χωρίς ποίημα και χωρίς διήγημα του Χρηστοβάσιλη.

Έγραψε παραπάνω από 45 τόμους και άφηκεν άνέκδοτα χειρόγραφα με ποιήματα και διήγηματα για την έκδοσιν των οποίων άσχολεύεται Έπιτροπή Ήπειρωτών λογίων που έκτισον το έργον του.

Μεταξύ των έκδοθέντων έργων του τα «Διήγηματα της Στάσης», τα «Διήγηματα της Ξεινητείας», τα Θεσσαλικά Διήγηματα», τα «Διήγηματα του Βουνού και του Κάμπου» που έραδευτηκαν από γνωσικό διαγώνισμό που είχε προκηρύξει ο Ψυχάρης. Ο «Κατσαντώνης», ο «Καπετάν Καλόγερος», οι «Δύο Κωνσταντίνοι», ο «Μάρκος Μπότσαρης», ο «Μαρμαρωμένος Βασιλάς».

Από τα χρόνια της σκλησίας.

Τα Διήγηματα του Μικρού Σχολείου, «Η Άγάπη», «Η θυσία του Σμουήλη», «Για την τιμή», «Για την Πατρίδα», «Χριστός και Μωχαμέτης», «Παιδομάζωμα» και άλλα.

Μιά πραγματεία του με τον τίτλο «Η Δύναμις του Έλληνισμού» άναδημοσιεύεται στην Άγγλική «Κυανή Βίβλο» το 1903. Άλλη μελέτη του Εθνογραφική «Η Ήπειρος και Άλβανία» μεταφράστηκε στο Παρίσι.

Έγραψε και αξιόλογη Ιστορική μελέτη με τον τίτλο «Η Ήπειρος γεωγραφικώς και Εθνογραφικώς από των άρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον».

Το έργον του Χρηστοβάσιλη δεν έχει μόνον άξια ήθνογραφική. Είναι και ψυχολόγος δυνατός. Έμελέτησε τις ανθρώπινες ψυχές με τας άπειρους έκδηλώσεις της και κατώρθωσε να έμβάσμη και στην ψυχή των ζώων άκόμη.

Τα Ζωικά του διήγηματα «Ο Γκαίλης», ο «Κόκκινος», ο «Μούργκας», ο «Κοράκης», ο «Γκεσούλης», ο «Γκιώσος μου», το «Μανιτάρι», ο «Νιάγκρος», ο «Λύκος—Πιστικός», ο «Κριός κι' Απάκριος», ο «Φλώρος», ο «Παδάς σφαγμένος», η «Μπαλίς κι' όλα τ' άλλα άριστοτεχνικά διήγηματά του είναι γραμμένα με βαθιά παρατήρησιν και δύναμι ψυχολογική. Δεν ήταν φωτογράφος απλώς ο Χρηστοβάσιλης. Έξωγράφιζε αφού έκανε πλήρη φηματομία ψυχολογική των ήρώων του, των τύπων του, των συμβόλων του.

Μήπως τα Ήρωικά του διήγηματα, ο «Ρήγας Φεραίος», ο «Παπαθύμιος Μπαλαβάς», ο «Γεώργιος Καραϊσκάκης», ο «Κατσαντώνης», ο «Καπετάν Καλόγερος», ο «Πρωτοψάλτης Νικόλαος», η «Ήρωική Πασχάλια», «Το Πάσχα των Κλεφτών», ο «Πότης Μπότσαρης» κι' ο Άλλη Πασσάς και τ' άλλα άριστουργήματα στο είδος των δεν δείχνουν ταλέντο άληθινού καλλιτέχνη, που δεν περιγράφει άπλως γεγονότα, έπεισδία σκηνές, αλλά έμφυκώνει τους Ήρώας του και μās τους παρουσιάζει δλοζώντανους μπροστά μας με όλες τις άρετές και μ' όλες των τις ανθρώπινες άδυναμίες;

Είναι άπλη ησρογραφία ή άπεικόνισις της ψυχής του Κουτσουγιάννη του πιστικού με όλους τους καύμους και όλες τις λαχτάρες της. Κι' είναι άπλη ήσρογραφία ή άίκη της μοιχαλίδος πελαργίνης υπό του Δικαστηρίου των πελαργών;

Το έργον του Χρηστοβάσιλη προδίδει μελέτη, παρατήρησιν, ψυχολογική δύναμιν. Ένατένισι και βαθιά γνώσιν προσώπων και πραγμάτων.

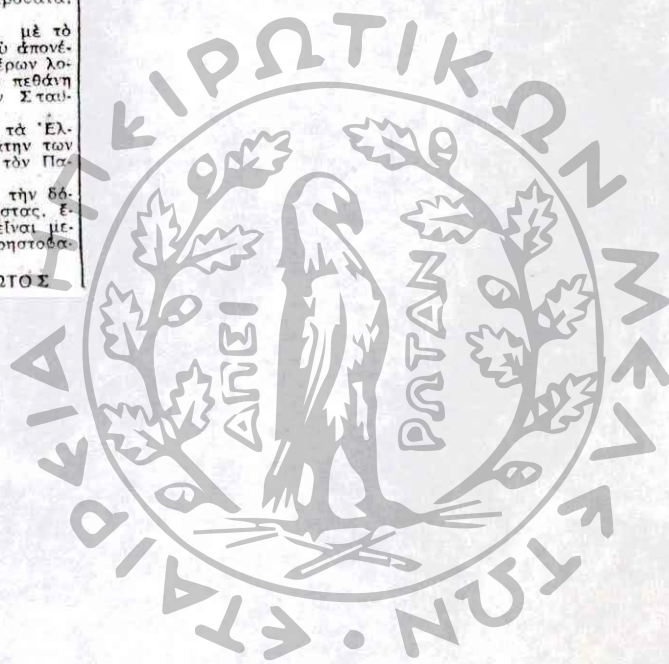
Μας περιέγραψε τους καύμους της Ήπειρωτικής Ξεινητείας. Μας ζωγράφιζε τα λαγκάδια και τ' άσημένα ποτάμια. Τραγουδισε τη ζωή του βουνού και της Στάσης, του Κάμπου και των ξεχειμαδιών. Μας άπεκάλυψε τους Ήπειρωτικούς θρύλους. Έθεοποίησε τα Έλληνικά βουνά. Έκαμε σύμβολα τους πόθους της Νεραϊδοκόρης και θερμολυγερής Θεσκόπουλας. Ζωντάνεψε τα χαλάσματα τους λόγγους, τα στρουγγολίθια. Έδωκε ψυχή στη φλογέρα του πιστικού και μās έκαμε να γνωρίσωμε και να αγαπήσωμε τα κατακίρια και τα πρόβατα, τους πελαργούς και τα χελιδόνια.

Η Πολιτεία τον έτίμησε πέρουσι με το βραδείον το εικοσιχιλιάδραχμον, που άπονέμεται κάθε χρόνο σ' ένα των καλύτερων λογοτεχνών μας και δύο μήνες πριν πεθάνη παρασημοφόρηθηκε με τον Χρυσούν Σταυρόν του Γεωργίου.

Με το θάνατο του Χρηστοβάσιλη τα Έλληνικά Γράμματα χάνουν ένα έργατην των χαλκέντερο και η Ήπειρος χάνει τον Παπαδιαμάντη της.

Για την πνευματική Ήπειρο που την δόεας ένας Βηλαράς, ένας Ζαλοκώστας, ένας Κρυστάλλης, ένας Πελλερέν, είναι μεγάλη συμφορά η άπώλεια του Χρηστοβάσιλη.

ΔΗΜ. ΖΩΤΟΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ Ο ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΤΟΥ Κ. Δ. ΖΩΤΟΥ

Πάει κι' ο Χρηστοβασίλης. Πάλεψε δέκα μήνες με το Χάρο σάν Σουλιώτικο παλληκάρι, αλλά ποιός μπορεί νά νικήση το Χάρο; Λύγισε, γονάτισε κι' έσβυσε για πάντα ο «Πουρναρίσιος», όπως τόν έλεπε ο Δ. Καμπούρογλου, κι' έτσι στερήθηκαν τ' Ελληνικά Γράμματα μιὰ έκλεκτή λογοτεχνική φυσιογνωμία. Σύγχρονός του Κρουστάλλη που πάνω στην άνθισή του τη σώματική και πνευματική πέθανε φυματικός. Η ζωή του γεμάτη ανησυχίες, αγώνες. Πολεμίστης από μικρός με Ιδεώδη έθνικά. Δεν μπορούσε νά υποφέρει τη σκλαβιά της πατρίδας του και η λευτεριά της Ηπείρου ήταν το μεγάλο όνειρο της ζωής του. Για την έθνική του δράση σέ ηλικία 16 χρόνων καταδικάσθηκε απ' το Στρατοδικείο 'Ιωαννίνων σέ θάνατο και κλείσθηκε στά 'Ιδια μπουντρούμια του Κάστρου, όπου παληότερα μαρτύρησε ο Κατσαντώνης. Σώθηκε αφού δραπέτεύσε. Έλαβε μέρος στόν πόλεμο του 97, πολέμησε στά Πέντε Πηγάδια και πάντα στην πρώτη γραμμή βρέθηκε στόν άγώνα της Βορείου Ηπείρου. Ως γραμματέας του «Ελληνισμού», της μεγάλης αυτής πατριωτικής οργανώσεως, έδρασε με πίστη και φανατισμό. Το περιοδικό «Ελληνισμός» είναι γεμάτο άρθρα έθνογραφικά, μελέτες, πράγματιες, θούρια, παιάνες, δράματα πατριωτικά του Χρηστοβασίλη. Μετά την απελευθέρωση της Ηπείρου εκδίδει την έφημ. «Ελευθερία» και άγχιζείται για την άναγέννηση της Ηπείρου. Για την έπιτυχία του σκοπού του κατεβαίνει στην πολιτική και δυό φορές αντιπρόσωπέυει το Νομό 'Ιωαννίνων στην Έλληνική Βουλή.

Πότε πρωτόγραψε; Από την πρώτη κριτική που δημοσίευσε στην Πόλη πρό 40 χρόνων ο Ηπειρώτης καθηγητής και ύστερα Εκπαιδευτικός Σύμβουλος κ. Δ. Σάρρος, πληροφορούμεθα ότι πρωτάρχισε νά γράφη από τό 1883. Ντεμπούτάρισε στην «Ακρόπολη» τών Αθηνών κι' ο μακαρίτης Γάβριηλίδης τόσο ένθου-

σιάσθηκε απ' τη λαξεμένη του φράση, την περιγραφική δύναμη, τις ύπέροχες εικόνες του νεαρού διηγηματογράφου και ποιητοδ, ώστε τόν προσέλαβε άμέσως ταχτικό συνεργάτη. Το όνομά του δέν άργησε νά έπιβληθή. Στίς 5-11-1900 στη μεγάλη αίθουσα τών τελετών του Πανεπιστημίου ή Αγωνόδοκος Έπιτροπή με πρόεδρο τό Μιστριώτη στεφανώνει τό δημοτικιστή Χρηστοβασίλη για την τραγωδία του «Αγώνες του Σουλίου» και «Γιά την Πατρίδα». Ο 'Ι. Καλοστύτης διάβασε σέ καθαρεύουσα την έκθεση της βράβευσής γεμάτη από έγκώμια και ύμνους.

Ασχολήθηκε με όλα τά είδη του λόγου, μά περισσότερο με τό διήγημα. Έγραψε πάνω από 45 τόμους κι' άφηκε τώρα άνέκδοτα χειρόγραφα με ποιήματα και διηγήματα που για την έκδοσή τους φροντίζει μιὰ έπιτροπή Ηπειρωτών λογίων.

Κριτικές θερμές για τό έργο του έγραψαν όλοι οί σοβαροί κριτικοί μας και λογοτέχνες, ο Ψυχάρης, ο Πάλλης, ο Παπαντωνίου, ο Ξενόπουλος, ο Νιρβάνας, ο Καμπάνης, ο Βούτιερίδης κ.ά. Ο Έλληνιστής Φιλέας Λεμπέκ έγραψε για τό έργο του στό «Μερκιούρντε Φράνς» κι' ο Όλλανδός Έσσελινγκ στην «Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας». Έργα του μεταφράστηκαν στη Γερμανία, στη Γαλλία, στην Τουρκία και στην Αυστρία. Όταν παίχτηκε τό δράμα του «Η τιμή» τό καλοκαίρι του 1898 από τόν πατέρα της Μαρίκας, τόν Δημ. Κοτοπούλη, ή έφημερίδα της Κολωνίας έγραψε κολακευτική κριτική και συνέκρινε τό δράμα του με την «Τιμή» του Σούντερμαν.

Στους γλωσσικούς άγώνες έλαβε μέρος κι' ή γλώσσα του καθαρή δημοτική, σταράτη. Στην Ελλάδα διαβάστηκε πλατιά. Τά «Νεοελληνικά Άναγνώσματα» στά σχολεία είναι γεμάτα από ήθογραφικά διηγήματά του και λαογραφικές Ιστορίες. Στά «Διηγήματα της Στάνης», «Διηγήματα της Ξενιτειάς», «Θεσσαλικά διηγήματα» κτλ. είναι ένας άπ-

τούς μεγάλους ήθογράφους της γενιάς του Καρκαβίτσα και του Παπαδιαμάντη. Οί υποθέσεις τών διηγημάτων του γυρίζουν πάντα γύρω από την Ηπειρο.

Μας περιέγραψε τούς καύμους της Ξενιτειάς. Μας ζωγράφισε τά λαγκάδια και τ' άσημένια ποτάμια. Τραγουδής ή ζωή του βουνού και της στάνης, του κάμπου, τών ξεχειμαδιών. Μας απέκαλυψε τούς λαϊκούς θρύλους, έθεοποίησε τά Έλληνικά βουνά. Έκαμε σύμβολα τούς πόθους της Νεραϊδοκορύμης και βεργολυγερής βόσκοπούλας. Ζών τάνεψε τά χαλάσματα, τούς λόγους και τά στρώγγολιθα. Έδωσε ψυχή στη φλογέρα του πιστικού και μας έκανε νά γνωρίσουμε και νά αγαπήσουμε τά ζώα και τά πουλιά.

Η πολιτεία πέρυσι τόν έτίμησε με τό βραβείο τών είκοσι χιλιάδων και δυό μήνες πριν πεθάνει πορασημόφορήθηκε με τό χρυσόον σταυρό του Γεωργίου. Με τό θάνατό του τά Έλληνικά Γράμματα έχασαν έναν εργάτη της Τέχνης άκούραστο, έναν απ' τούς μεγάλους ήθογράφους. Η Ηπειρος στό Ηρώδ των μεγάλων παιδιών της, πλάι στό Βηλαρά, Ζαλοκώστα και Κρουστάλλη, στήνει και τό Χρηστοβασίλη.

ΔΗΜ. ΖΩΤΟΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

ΚΙ' ΆΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

(Μιά σειρά από δέκα διηγήματα)

Δρχ. 25

Πουλιέται στό Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών

Μαυρομιάλη 2

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1911

ΑΡΙΘ.

Ο
ΑΡΓΟΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Ίδρυτής Θ. Α. ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΣ

ΤΟ ΜΟΝΟΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΤΑΚΗΣ Μ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
9 ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ (ΣΤΟΑ ΠΑΠΠΟΥ)

ΤΗΛΕΦ. 26-924

Απόκομμα

Χρονολογία

ΦΕΒ. 1937

Πάει κι' ο Χρηστοβασίλης. Πάλεψε δέκα μήνες με το Χάρο σάν Σουλιώτικο παλληκάρι, αλλά ποιός μπορεί νά νικήση το Χάρο; Λύγισε, γονάτισε κι' έσβυσε για πάντα ο «Πουρναρίσιος», όπως τον είπε ο Δ. Καμπούρογλου, κι' έτσι στερήθηκαν τ' Ελληνικά Γράμματα μιὰ έκλεκτη λογοτεχνική φυσιογνωμία.

Σύγχρονος του Κρυστάλλη που πάνω στην άνθισή του τη σωματική και πνευματική πέθανε φυματικός. Η ζωή του γεμάτη ανησυχίες, αγώνες. Πολεμστής από μικρός με ιδεώδη έθνικά. Δεν μπορούσε νά υποφέρει τη σκλαβιά της πατρίδας του και η λευτεριά της Ήπειρου ήταν το μεγάλο όνειρο της ζωής του. Για την έθνική του δράση σέ ηλικία 16 χρονών καταδικάσθηκε απ' το Στρατοδικείο 'Ιωαννίνων σέ θάνατο και κλείσθηκε στά 'ίδια μπουντρούμια του Κάστρου, όπου παληότερα μαρτύρησε ο Κατσαντώνης. Σώθηκε αφού δραπέτευσε. Έλαβε μέρος στον πόλεμο του 97, πολέμησε στά Πέντε Πηγάδια και πάντα στην πρώτη γραμμή βρέθηκε στον άγωνα της Βορείου Ήπειρου. 'Ως γραμματεύς του «Ελληνισμού», της μεγάλης αυτής πατριωτικής οργανώσεως, έδρασε με πίστη και φανατισμό. Το περιοδικό «Ελληνισμός» είναι γεμάτο άρθρα έθνογραφικά, μελέτες, πραγματείες, θούρια, παιάνες, δράματα πατριωτικά του Χρηστοβασίλη. Μετά την άπελευθέρωση της Ήπειρου έκδιδε την έφημ. «Ελευθερία» και αγωνίζεται για την αναγέννηση της Ήπειρου. Για την επιτυχία του σκοπού του κατεβαίνει στην πολιτική και δυο φορές αντιπροσωπεύει το Νομό 'Ιωαννίνων στην Ελληνική Βουλή.

Πότε πρωτάγραψε; Από την πρώτη κριτική που δημοσίευσε στην Πόλη πρό 40 χρονών ο Ήπειρώτης καθηγητής και ύστερα Έκπαιδευτικός Σύμβουλος κ. Δ. Σάρρος, πληροφορούμεθα ότι πρωτάρχησε νά γράφη από το 1883. Ντεπουτάρισε στην «Ακρόπολη» των Αθηνών κι' ο μακαρίτης Γαβριηλίδης τόσο ένθου-

σιάσθηκε απ' τη λαξεμένη του φράση, την περιγραφική δύναμη, τις υπέροχες εικόνες του νεαρού διηγηματογράφου και ποιητού, ώστε τον προσέλαβε άμέσως ταχτικό συνεργάτη. Το όνομά του δεν άργησε νά επιβληθί. Στις 5-11-1900 στη μεγάλη αίθουσα των τελετών του Πανεπιστημίου ή Αγωγόδικος Έπιτροπή με πρόεδρο το Μιστριώτη στεφανώνη το δημοτικιστή Χρηστοβασίλη για την τραγωδία του «Αγώνες του Σουλίου» και «Για την Πατρίδα». Ο 'Ι. Καλοσύνης διάβασε σέ καθαρεύουσα την έκθεση της βράβευσής γεμάτη από έγκώμια και ύμνους.

Ασχολήθηκε με όλα τ' είδη του λόγου, μά περισσότερο με το διήγημα. Έγραψε πάνω από 45 τόμους κι' άφηκε τώρα ανέκδοτα χειρόγραφα με ποιήματα και διηγήματα που για την έκδοσή τους φροντίζει μιὰ επιτροπή Ήπειρωτών λογίων.

Κριτικές θερμές για το έργο του έγραψαν όλοι οι σοβαροί κριτικοί μας και λογοτέχνες, ο Ψυχάρης, ο Πάλλης, ο Παπαντωνίου, ο Ξενόπουλος, ο Νιρβάνας, ο Καμπάνης, ο Βουτιερίδης κ.ά. Ο Έλληνιστής Φιλίας Λεμπέκ έγραψε για το έργο του στο «Μερκιούρντε Φράνς» κι' ο Όλλανδός Έσσελιγκ στην «Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας». Έργα του μεταφράστηκαν στη Γερμανία, στη Γαλλία,

στην Τουρκία και στην Αυστρία. Όταν παίχτηκε το δράμα του «Η τιμή» το καλοκαίρι του 1898 από τον πατέρα της Μαρίκας, τον Δημ. Κοτοπούλη, ή έφημερίδα της Κολωνίας έγραψε κολακευτική κριτική και συνέκρινε το δράμα του με την «Τιμή» του Σούντερμαν.

Στους γλωσσικούς άγώνες έλαβε μέρος κι' ή γλώσσα του καθαρή δημοτική, σταράτη. Στην Ελλάδα διαβάστηκε πλατιά. Τα «Νεοελληνικά Άναγνώσματα» στά σχολεία είναι γεμάτα από ήθογραφικά διηγήματά του και λαογραφικές ιστορίες. Στά «Διηγήματα της Στάνης», «Διηγήματα της Ξενιτειάς», «Θεσσαλικά διηγήματα» κτλ. είναι ένας άπ'

τους μεγάλους ήθογράφους της γενειάς του Καρκαβίτσα και του Παπαδιαμάντη. Οι ύποθέσεις των διηγημάτων του γυρίζουν πάντα γύρω από την Ήπειρο.

Μας περιέγραψε τους καύμους της Ξενιτειάς. Μας ζωγράφισε τ' αλαγκάδια και τ' άσημένια ποτάμια. Τραγούδησε τη ζωή του βουνοδού και της στάνης, του κάμπου, των ξεχειμαδιών. Μας άπεκάλυψε τους λαϊκούς θρύλους, έθεσποίησε τ' Ελληνικά βουνά. Έκαμε σύμβολα τους πόθους της Νεραϊδόκορμης και βεργολυγερής βοσκοπούλας. Ζωντάνεψε τ' αλάσματα, τους λόγους και τ' ατρογγολίθια. Έδωσε ψυχή στη φλογέρα του πιστικού και μάς έκανε νά γνωρίσουμε και νά αγαπήσουμε τ' άζωα και τ' αουλιά.

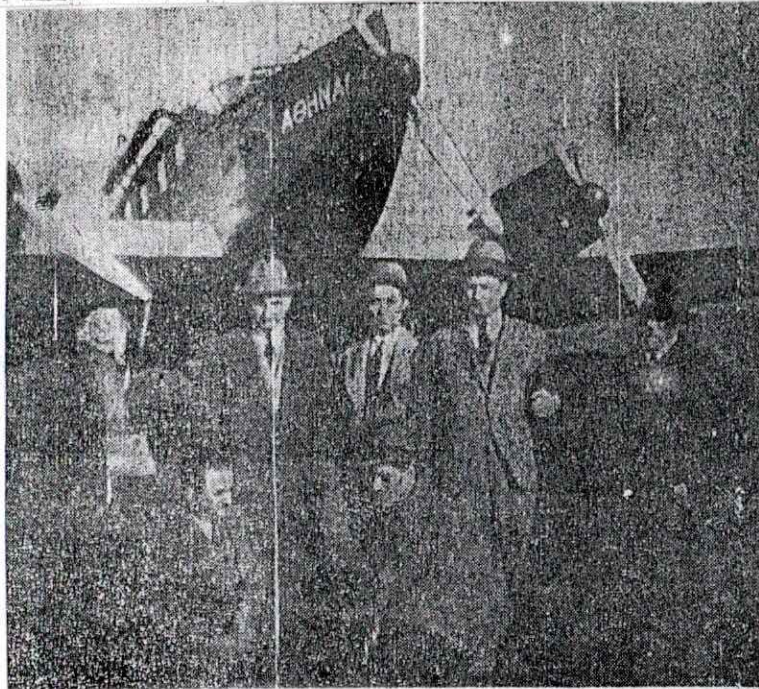
Η πολιτεία πέρυσι τον έτίμησε με το βραβείο των είκοσι χιλιάδων και δυο μήνες πρίν πεθάνει παρασημοφορήθηκε με το χρυσούν σταυρό του Γεωργίου. Με το θάνατό του τ' Ελληνικά Γράμματα έχασαν έναν εργάτη της Τέχνης άκούραστο, έναν απ' τους μεγάλους ήθογράφους. Η Ήπειρος στο Ήρωο των μεγάλων παιδιών της, πλάι στο Βηλαρά, Ζαλοκώστα και Κρυστάλλη, στήνει και το Χρηστοβασίλη.

ΑΛΜ. ΖΩΤΟΣ

ΕΠ' ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΥ

Υπό Δ. ΖΩΤΟΥ Δικηγόρου

Ο ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΜΑΣ ΓΛΩΣΣΑ

Ο άθνατος Χρηστοβασίλης δ τέως συνδιευθυντής τής «Ελευθερίας», κ. Χρ. Ζωημίχης δ τέως Πρόεδρος τοῦ Ἑπαγγελματικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἰωαννίνων κ. Κ. Τόδουλος, δ τέως Πρόεδρος τής Ὀμοσπονδίας Ἑπαγγελματιῶν καὶ Βιοτεχνῶν Ἠπείρου κ. Ι. Παπαζήσης, δ τέως Γεν. Γραμμ. τοῦ Ἑμπορ. Ἐπιμελητηρίου Ἀλεξανδρείας κ. Τζωρτζόπουλος καὶ δ κ. Δ. Ζώτος Δικηγόρος, εἰς τὸ Ἀεροδρόμιον Ἰωαννίνων πρὸ ἐπταετίας.

Ἄθαν. Ψαλλίδας, Ἰωάννης Βηλαράς, Γεώργιος Ζαλοκώστας, Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, Κώστας Κρυστάλλης, Γ. Χατζής Πελλερέν, Χρ. Χρηστοβασίλης, Διδάσκαλος τοῦ γένους, ὁ πρῶτος ἀξιόλογος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς καὶ Δημοτικιστὴς ἐνθερμὸς. Πρωταγωνιστὴς εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Δημοτικῆς, τῆς γλώσσας τοῦ Λαοῦ. Πρὶν ἀνατελεῖν τὸ ἄστρο τοῦ Σολωμοῦ καὶ πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ἐκφράζῃ τὰ ὑπέροχα διανοήματά του μετὰ τὴν ἀθάνατην δημοτικὴν μᾶς γλῶσσαν δ' Ἐθνικὸς μᾶς Ποιητὴς, ὁ Ἡπειρώτης Ψαλλίδας εἶχεν ἐκδηλώσει τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Δημοτικὴν. Πλανῶνται ὅσοι πιστεύουν ὅτι Ἀρχηγὸς τοῦ Κινήματος ὑπὲρ τῆς Δημοτικῆς εἶναι ὁ Ψυχάρης, πού μετὰ τὸ «Ταξιδί» του κήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς γνησίας γλώσσας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ὁ πρῶτος Ἀρχηγὸς τοῦ γλωσσικοῦ κινήματος ὑπῆρξεν ὁ Ψαλλίδας. Ὁ πρωτοπόρος. Ὁ πρωταγωνιστὴς. «Καὶ ὅμως—μοῦ ἐτόνισεν σὲ σχετικὴ συζήτησι—ὁ διαπρεπὴς Λογοτέχνης καὶ ἀκαταπόνητος ἱστοριοδίφης μᾶς κ. Γιάννης Βλαχογιάννης—

τὸ ἔργο του παραμένει ἀγνωστόν εἰς τοὺς πολλοὺς. Καὶ ὅμως πολλοὶ λίγοι—ἐλάχιστοι—γινώσκουν τοὺς ἀγῶνας τοῦ Μεγάλου Ἡπειρώτη Ψαλλίδα γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, γιὰ τὸ χτύπημα τοῦ Λογιωτατισμοῦ καὶ γιὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς Δημοτικῆς».

Μετὰ τὸν Ἡπειρώτη Ψαλλίδα καὶ πρὶν ἐμφανισθῇ στὴν κοινότητα ὁ Ψυχάρης, ἀγωνίζονταν γιὰ τὸν ἴδιον ἱερὸ σκοπὸ ὁ Βηλαράς μᾶς, ὁ Ζαλοκώστας μᾶς ὁ Βαλαωρίτης μᾶς—ὁ ἴδιος διακήρυξεν πὼς ἐσφυζε μέσα στὶς φλέβες τοῦ αἵματός του Ἡπειρωτικὸ—κι' ἀργότερα ὁ ἀθάνατος τραγουδιστὴς τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου πού χάθηκε τόσο πρόωρα—μόλις 25 χρονῶν—ὁ Κώστας Κρυστάλλης. Δὲν ὑστέρησε κι' ὁ Χατζής ὁ Πελλερέν πού δὲν ἐτίμησε τὴν Ἡπειρὸν μόνον μετὰ τὴ δημοσιογραφικὴν του πέννα καὶ μετὰ τὴν «Ἡπειρὸν» του ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ ἡθογραφικὰ καὶ ψυχόγραφικὰ τοῦ διηγήματά μετὰ τὰ περίτεχνα τραγούδια τοῦ πού πρόσεξαν οἱ Κριτικοὶ καὶ ἱκανοποίησαν τὸν Πατριάρχην τῆς Νεοελληνικῆς

μᾶς ποιήσεως τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ καὶ ἀκόμα μετὰ τὶς ἀξίειπες ἱστορικῆς του μελέτες, μετὰ τῶν ὁποίων ἀξιόλογη καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ μελέτη του πού φέρει τὸν τίτλον «Τὸ μυστικὸν τοῦ Καστροῦ» καὶ προσέκαλεσεν εὐρύτατα σχόλια καὶ σοφὰς ἀντιγνώμεις.

Ὁ Γ. Πελλερέν ἔγραφεν—ὅπως τονίζει στὸν πρόλογόν των «Ἠφαιστειῶν» (ἐκδόσις 1926) ὁ ἀείμνηστος Κ. Καζαντζής—τὴν ἀληθινὰ λαϊκὴν τὴν ζωντανὴν Δημοτικὴν σύμπαντος τοῦ Νεοελληνικοῦ κόσμου.

Καὶ ὁ Χρηστοβασίλης μᾶς; παιδί τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγου τῆς Ἡπείρου—ὅπως ἔβροντοφώνησε προχθὲς στὸν Πάρνασσόν—ὁ φίλτατος λογοτέχνης καὶ ἱστορικός κ. Φάνης Μιχαλόπουλος—πού ἀπὸ μικρὸς ἀνάσαινε τὸν καθαρὸν ἀέρα τῆς στάνης καὶ γαλουχήθηκε μετὰ τὶς ἐξαισιεῖς λαϊκῆς παραδόσεις, μετὰ τοὺς θρύλους καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, μετὰ τοὺς καὶ μους καὶ τοὺς πόθους τῶν λαϊκῶν στοιχείων τῆς πατρίδος του, πὼς ἦταν δυνατόν νὰ μὴ νοιώσῃ καὶ νὰ μὴ ἀγαπήσῃ τὴν Δημοτικὴν;

Δέν εἶναι ἀνάγκη νά διαβάσῃ κανένας ὁλόκληρο τό πλούσιο, τό δημιουργικό, τό πολύτιμο ἔργο τοῦ Χρηστοβασιλῆ γιά νά καταλάβῃ τήν πύξιν του γιά τή γλώσσα τοῦ λαοῦ.

Καί μόνο τὰ «Διηγήματα τοῦ Μικροῦ Σχολείου» (Ἀπομνημονεύματα τῆς μαθητικῆς μου ζωῆς, τύποις Ἀλευροπούλου, Ἀθῆναι) ἐάν διαβάσῃ θά μάθῃ ὅτι ὁ Ἡπειρώτης ποιητής μέ τόν ἀτσαλένιο χαρακτήρα καί ὁ πάντοτε Ἀγωνιστής σ' ὅλη τή σημασία τῆς λέξεως γιά τὰ ἰδιαιτά του, ἦταν καί πρωτοπόρος στό ζήτημα τῆς γλώσσας· θαυμαστής καί ὁπαδός τοῦ Ψαλλίδα καί τοῦ Βηλαρά, καί εἶχε ἀπό μικρός ἀηδιάσει τό ξερό, τό στεγνό καί τό κακομοιριασμένο παλῶ ἐκπαιδευτικό σύστημα καί μέ τήν ὀρμητικότητα πού τόν διέκρινε στράφηκε πρὸς τή γλώσσα τοῦ λαοῦ. Ἀπό μικρός ὁ Χρηστοβασιλῆς ὠρθωσε τό ἀνάστημά του κατά τοῦ ἀγῶνι καί στενοκέφαλου λογισμοῦ.

Ἡ γλώσσα τοῦ Χρηστοβασιλῆ — δέν διαφωνεῖ κανένας ἀπό τοὺς πολλοὺς καί ἀξιολόγους κριτικούς του — εἶναι πλούσια καί πειθαρχημένη γεμάτη δύναμι κι' ἐκφραστικότητα καί ὑπάρχουν σημεῖα γραμμένα μέ τόση μορφική ἀριότητα, ὥστε μπροστά τους σ' ὀφρὶν καί τὰ καλύτερα τοῦ Ψυχάρη.

Αὐτὰ λέγουν οἱ κριτικοὶ τοῦ ἔργου τοῦ Χρηστοβασιλῆ γιά (Συνέχεια εἰς τὴν 3ην σελίδα)

Συνέχεια ἐκ τῆς 1ης σελίδος
τὴν ἀγνή τὴν καθάρια καί ἀψεγάδιαστη δημοτικὴ γλώσσα του. Κι' ὅμως ὁ Ψυχάρης πού δέν μπορεῖ κανένας νά τοῦ ἀρνηθῇ τὴν ὑπηρεσία πού προσέφερε στὸν Ἀγῶνα τὸ γλωσσικὸ καί γενικότερα στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐτόλμησε νά κἀνῃ κάποτε τὸ Δάσκαλο τοῦ Χρηστοβασιλῆ.

Κι' ὁ ἀγωνιστής Ἡπειρώτης Χρηστοβασιλῆς ἀστράψε κι' ἐβρόντησε. «Ἐγὼ πού βγῆκα μέσα ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὰ σπλάχνα» ἐγὼ πού ἀναπνέω καί ζῶ μέσα στὸ λαὸ καί μελετῶ τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καί τὰς παραδόσεις του, ἐγὼ θά μάθω ἀπὸ τὸν Ψυχάρη πού ζῇ στὸ Παρίσι πῶς κουβεντιάσει ἡ Μάννα μου πῶς ἐκφράζεται ὁ Πατέρας μου καί πῶς συνεννοοῦνται μεταξύ τους ὁ Κώστας Στέργιος ἀπὸ τὸ Σοῦλι κι' ὁ Παπα Κώστας ἀπὸ τὴν Τσερκοβίτα;»

Καί δέν χάνει καιρὸ καί δέν ὑπολογίζει καμμιά φιλία καί δέν λογαριάζει τὸν φανατισμὸ τῶν δημοτικιστῶν ὁπαδῶν τοῦ Ψυχάρη πού κάθε γνώμη του

καί κάθε κρίσις τοῦ τὴν δέχονταν μέ σεβασμὸ, μέ τυφλὴ ὑπακοή καί μ' εὐλάβεια. Κι' ἀρπάζει τὴν πέννα ὁ Ἀγωνιστής πού ὅλη του ἡ ζωὴ εἶχε κάτι τὸ ἀγνό καί τὸ βουγίσιο, τὸ σκληρὸ καί μαχητικὸ καί οὔτε λίγο οὔτε πολὺ δίνει ἓνα μάθημα **παλληκαριᾶς** καί **πίστεως** στὴν ἀξία τοῦ οὗ ποῖον; Στὸ Γιάννη Ψυχάρη πού ἦταν γιά τοὺς ὁπαδούς του ὁ Δελαϊλάμας τοῦ Δημοτικισμοῦ. Καί τοῦ γράφει μέ πλήρη **συνείδησι** τῆς ἀξίας του μεταξύ τῶν ἄλλων καί τὰ ἐξῆς:

«Κανένας ἄλλος δέν τὴν ξέρεϊ σὰν κι' ἐμένα τὴν Ἡπειρο καί φρονῶ ὅτι εἶμαι ἀπὸ κάθε ἄλλον σιμώτερα πρὸς τὴ δημοτικὴ καί κάνω μάλιστα καὶ τὸ **Δάσκαλο** σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο.»

Ποιὸς θά τολμοῦσε νά γράψῃ στὸ Δάσκαλο Ψυχάρη μέ τέτοια παλληκαριά καί μέ τέτοιο ὕφος ἐκείνη τὴν ἐποχὴ πού τὸ κίνημα χρειάζονταν Ἀρχηγὸ καί πειθαρχίαν καί Ἀρχηγὸς γλωσσικοῦ κινήματος εἶχε ἀναγνωρισθεῖ ὁ Ψυχάρης εἰς ὁλοὺς τοὺς ὁπαδούς; Ἀλλ' ἄς παραθέσωμε ὁλόκληρη τὴν ἀπάντησι τοῦ Χρηστοβασιλῆ γιά νά ἰδοῦμε ὁλοζώντανον τὸ χαρακτήρα του πού δέν γνώριζε συμβιβασμούς, πού περιφρονοῦσε κάθε σκοπιμότητα καί δέν δειλίαζε ποτέ ὅταν πολεμοῦσε γιά τὴν ἰδέαν, γιά τὴν ἀλήθειαν, γιά τὸ λαὸ, γιά τὸ φῶς:

Ἀθῆναι 2(15)8βρίου 1907

Ἀγαπητέ μου Ψυχάρη,

Ἐλαβα τὸ γράμμα σου γιά τὰ «Ἡπειρώτικα παραμῦθια» μου καί σοῦ ἀπαντῶ. Τὰ παραμῦθια αὐτὰ εἶναι γραμμένα σὰν ὅλα μου τὰ ἔργα. Εἶναι τέκνα τοῦ πατέρα τῶν «Διηγημάτων τῆς στάνης» καί ὅλων τῶν ἄλλων διηγημάτων καί ποιημάτων πού ἀκολούθησαν. Τὸ **ἀλλὰ** τὸ μεταχειρίζομαι **διότι** ἔχω τὴν βεβαιότητα, **διότι** τὸ ξέρω μέ τ' αὐτὰ μου ὅτι τῶχει ὁ λαός. Ἀν ἐσύ δέν τὸ ξέρεις, αὐτὸ δὲ σημαίνει, ὅτι πρέπει τὰ τ' ἀπομάθω κι' ἐγώ, πού φρονῶ ὅτι εἶμαι ἀπὸ κάθε ἄλλον σιμώτερα πρὸς τὴ δημοτικὴ, καί κάνω καὶ τὸ δάσκαλο μάλιστα σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο. Τὸ «τὴ ὥρα» σελ. 72, εἶναι τυπογραφικὸ λάθος. Τέτοιες χασιμωδίες δέν κάνω ἐγώ. Ἄλλως μπορεῖς νὰ ἴδῃς, αὐτὴ τὴ φράση νά ἐπαναλαμβάνεται πολλές φορές μέσα στὸ βιβλίο μου («τὴν ὥρα»). Καί τὸ «φάει» εἶναι τυπογραφικὸ λάθος (φα[γ]ει). Πολὺ καλὰ καταλαβαίνω ὅτι τὸ «φάει» θά εἴπῃ «φάγε», γιὰτὶ ἂν δέν τὸ καταλάβαιναν αὐτοὶ δὲ θά μπορούσαν νὰ ξέρω τίποτε σωστό.

Στὴν Ἡπειρο, πού δέν τὴν ξέρεϊ κανένας ἄλλος σὰν ἐμένα, οὔτε «φέρῃ» λένε, οὔτε φουτιά, ἀλλὰ «φέρε» καί «φωτιά». Καθὼς δέν λέν καί «γράφουμε» ὅπως τὰ γράφετε ὅλοι σας, ἀλλὰ γράφομε, τρώγομε, παίζομε κλπ. Τὸ «ἐμεῖς» τὸ λέμε καί «ἡμεῖς» στὴν Ἡπειρο. Κι' αὐτὸ δέν φυλάω κανόνα τὸ γράφω ἔτσι κι' ἔτσι. Λέγεται «ὁ δέ» καί «ἡ δέ» στὴν Ἡπειρο, καθὼς καί «ὁ μὲν» καί τότε πρέπει ν' ἀκολουθῇ ἀμέσως ἡ ἀνταπόδοσις «ὁ δέ» «ἡ δέ» δηλ. «ὁ μὲν καί ὁ δέ» «ἡ μὲν καί ἡ δέ». Τὸ «τράβησαν» λέγεται καί «τράβηξαν».

Στὴν Ἡπειρο λέμε «παίρω», καί «παίρνω», «φέρω» καί «φέρνω», «στέλλω» καί «στέλνω», νομίζω ὡς προτιμώτερο τὸ «φέρω» «στέλλω» κλπ. Στὴν Ἡπειρο ὅταν λέμε «πολιτεία» ἐννοοῦμε πολιτικὴν τρόπον, φέροισιμο. Ὅταν λέμε «πολυτρία» ἐννοοῦμε τὴν πλησμονή, τὴν ἀφθονία. Ἐμπελὶ ἔχει πολυτρία σταφύλια. Ἐτοὶ λοιπὸν δέν ἔχει καμμιά σχέση ἡ «Πολιτεία» τοῦ Πλάτωνα, μέ τὴν «πολυτρία» τοῦ Χρηστοβασιλῆ. Πολυτρία λοιπὸν συνεκδοχικὰ λέγεται κι' ἡ πόλη. Τὸ Ρενπλε Ἰταλ. ρορολατο πού ἔνας ἀνίθεος μποροῦσε νά τὸ μεταφράσῃ «πληθυσμένος», στὴν Ἡπειρο λέγεται «πολυτισμένος». Αὐτὸ τὸ ἀμπέλι εἶναι «πολυτισμένο» δηλ. ἔχει πολλὰ κλήματα. Τὸ «μὰ» δέν τὸ μεταχειρίζομαι, διότι εἶναι ἰταλικό. Μεταχειρίζομαι ὅμως τὸ «**μουλάρι**» τὸ «**καπίστρι**» κλ. διότι δέν ἔχομε ἀντίστοιχα Ἑλληνικά στὴ δημοτικὴ. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο δέν γράφω «πιώ» ἀλλὰ μόνον «πλειότερα». Τὸ «δέ» «βῶδι» τὸ γράφω «βοῖδι», διότι στὴ βόρεια Ἡπειρο καί σ' ὅλη τὴ νοτιοδυτικὴ Μακεδονία τὸ «βῶδι» τὸ λέν «βοῖδι». Ἐτοὶ τὸ λέν καί αὐτὴ Μάνη. Τὸ δὲ μνηολόγιο μεταχειρίζομαι ὅπως ὅλη ἡ Εὐρώπη κι' ἡ Ἀμερικὴ, βηλ. τὸ λατινικὸ ὡς διέθνο. Γεῖά σου καί χαρὰ σου.

Ὁ φίλος σου

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Υ. Γ. Ἐχω κι' ἄλλα παραμῦθια γιά τύπωμα ἀλλὰ δέν ἔχω χρόνον. Κάμποσοι μεγάλοι, πού ἔχουν χρῆμα, δημοτικιστὰδες ἐννοῶ, δέν μ' ἔχουν φίλο. Δέν ξέρω ὅμως ποῖος εἶναι ζημιωμένος: αὐτοὶ ἢ ἐγώ!

Χ. Χ.

Αὐτὸ τὸ γράμμα μέ τὸ στερονόγραφο τὸ ἔγραψε ὁ Χρηστοβασιλῆς, γιὰτὶ ὁ Ψυχάρης τολμήσε νά τοῦ γράψῃ ἓνα φιλικὸ γράμμα ὅταν διάβασε τὰ **Ἡπειρώτικα παραμῦθια** τοῦ καί τοῦ ἔβαζε μέσα καί τὰ παρὰ πόνά του καί τοῦσημειῶνε; καί μερικά. Κι' ὁ Ψυχάρης τὸ βρῆκε τόσο χαρακτηριστικὸ — ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος — ὥστε τοῦ ζήτησε τὴν ἄδεια νά τὸ δημοσιέψῃ. Καί τὸ δημοσίεψε στὸ βιβλίο του «**Ρόδα καὶ Μῆλα**» τόμος Ε' μέρος πρῶτο, Ἀθῆνα 1908. (Σελ. 35, 36 καί 37). Καί ὁ Ψυχάρης ὅσο κι' ἂν πικράθηκε κι' ὅσο κι' ἂν παραπονιέται στὰ σχόλια μ' ὅλα ταῦτα διαλαλεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ Χρηστοβασιλῆ καί τὰ ἔργα του καί γράφει (σ. 40). **Ἐχει ζωὴ τὸ βιβλίο τοῦ Χρηστοβασιλῆ. Ἐχει ποίησι κι' ἀφέλεια.**

Καί παρακάτω γράφει μπράβον τὸν ποιητὴ — τὸν Χρηστοβασιλῆ — πού τ' ἀξιῶθηκε ν' ἀποκλείσῃ τὴν ἀλκιμότητα σὲ τόσες λίγες λέξεις. Καί τελειώνει μ' αὐτὰ τὰ φιλικὰ λόγια, ὁ πολὺς Ψυχάρης:

«Ἄδικο ἔχει ὁ Χρηστοβασιλῆς νὰ θαρρῇ πῶς δέν εἶμαι φίλος του ποτέ του κανένας φίλος δέν τοῦ φέρθηκε πιὸ φιλικὰ, πιὸ ἀφοσιωμένα παρὰ πού τοῦ φέρνομαι σήμερις ἐδῶ.»

Ἐτοὶ ξεσπάθωνε κι' ἔτσι πολεμοῦσε γιά τὰ ἰδανικά του ὁ Χρηστοβασιλῆς μᾶς. Καί μετα-

καθάρια καὶ γνήσια γλῶσσα
τοῦ Λαοῦ ποὺ τὴν ἐγνώριζε
καλύτερα ἀπ' τὸν καθένα, για-
τί γεννήθηκε, ἔζησε, πολέμη-
σε μέσα στὸ Λαὸ καὶ γιὰ τὰ
ὄνειρα καὶ οἱ λαχτάρεις τοῦ Ἡ-
πειρωτικοῦ καὶ γενικώτερα τοῦ
Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἦταν καὶ δι-
κά του ὄνειρα καὶ δικές του
λαχτάρεις. ΔΗΜ. Α. ΖΩΤΟΣ

Ὁ ἀείμνηστος Χρηστοθεασίλης, δ κ. Γ. Β. Πλατανιώτης, δ κ. Σ. Ἀν-
τωνιάδης, δ κ. Β. Βαλαβάνης καὶ δ κ. Δ. Ζώτος εἰς Κηφισσίαν
πρὸ δεκαετίας.

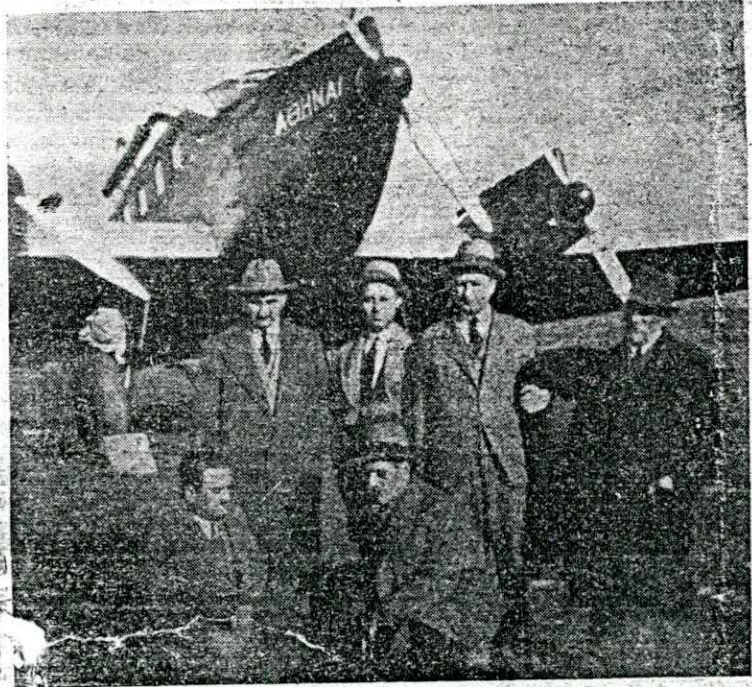

ΕΠ' ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΥ

Υπό Δ. ΖΩΤΟΥ Δικηγόρου

Ο ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΜΑΣ ΓΛΩΣΣΑ

Ἄθαν. Ψαλλίδας, Ἰωάννης Βηλαράς, Γεώργιος Ζαλοκώστας, Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, Κώστας Κρυστάλλης, Γ. Χατζής Πελλερέν, Χρ. Χρηστοβασίλης, Διδάσκαλος τοῦ γένους, ὁ πρῶτος ἀξιόλογος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς καὶ Δημοτικιστὴς ἐνθερμος. Πρωταγωνιστὴς εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Δημοτικῆς, τῆς γλώσσας τοῦ Λαοῦ. Πρὶν ἀνατελεῖν τὸ ἄστρο τοῦ Σολωμοῦ καὶ πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ἐκφράζῃ τὰ ὑπέροχα διανοήματά του μετὰ τὴν ἀθάνατην δημοτικὴν μᾶς γλῶσσαν ὁ Ἐθνικὸς μᾶς Ποιητὴς, ὁ Ἡπειρώτης Ψαλλίδας εἶχεν ἐκδηλώσει τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ἰοτικὴν. Πλανῶνται ὅσοι πισυν ὅτι Ἀρχηγὸς τοῦ Κινή-
-σο τῆς Δημοτικῆς εἶ-
-ποῦ μετὰ τὸ «Τα-
-ὸ Εὐαγγέλιο
τῆς γνησίας
τοῦ Λαοῦ.
ἡ γλῶσσ-
ὁ

Ὁ ἀθάνατος Χρηστοβασίλης ὁ τέως συνδιευθυντὴς τῆς «Ελευθερίας», κ. Χρ. Ζωμητῆς ὁ τέως Πρόεδρος τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἰωαννίνων κ. Κ. Τόδουλος, ὁ τέως Πρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδίας Ἐπαγγελματιῶν καὶ Βιοτεχνῶν Ἡπείρου κ. Γ. Παπαζήσης, ὁ τέως Γεν. Γραμμ. τοῦ Ἐμπορ. Ἐπιμελητηρίου Ἀλεξανδρείας κ. Τζωρτζόπουλος καὶ ὁ κ. Δ. Ζῶτος Δικηγόρος, εἰς τὸ Ἀεροδρόμιον Ἰωαννίνων πρὸς ἐπταετίαν.

γιὰ τὸν ἴδιον ἱερὸ σκοπὸν πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ μετὰ τὴν θο-
βηλαράς μᾶς, ὁ Ζαλοκώστας
ἡ Βαλαωρίτης μᾶς—ὁ ἴδιος
ἐν πῶς ἔσφυζε μέσ
ρες τοῦ αἵμα Ἡπειρῶ
ἐν τῇ ὁ ἀθάνατ
βουνῶ
χάθη

Χρήστος Χρηστοβασίλης

Η χρονική ανακύκλωση, κοντά στα άλλα, φέρνει στη μνήμη μας και την έξοδο απ' τη ζωή πνευματικών μας ανθρώπων. Την 21 Φεβρουαρίου 1937, επέτειο της απελευθέρωσης των Ιωαννίνων, έφυγε απ' αυτόν τον κόσμο στην Αθήνα ο Ηπειρώτης, ο διηγηματογράφος και δημοσιογράφος Χρήστος Χρηστοβασίλης.

Τα διηγήματά του απεικονίζουν με φυσικότητα, με ενάργεια και βάθος την Ηπειρωτική ψυχή, την Ελληνική ψυχή. Ζωντανεύουν Ιστορικές μνήμες, ξυπνούν οικογενειακές αναμνήσεις, ανασταίνουν πολλούς καημούς. Έτσι γνωρίζουμε τον τόπο μας, τους ανθρώπους μας, τον εαυτό μας. Είναι μιά ποικιλία εμπειριών αυτογνωσίας. Το έργο του δεν μπορεί να κριθεί σ' ένα σύντομο σημείωμα. Γεγονός παραμένει, ότι ο Χρηστοβασίλης στάθηκε στο ύψος των πνευματικών ανθρώπων του καιρού ^{του} και το έργο του και σήμερα δεν εξόφλησε, αλλά συγκινεί και προσφέρει.

Ο Πανελλήνιος ρυθμός για τον θάνατό του έγραψε τότε.

Στο φύλλο της "Εθνικής" με τίτλο "Ο θάνατος του παλληκαριού" ο Μυριβήλης ανάμεσα στα άλλα γράφει: "Ο Χρηστοβασίλης ήταν Έλληνας συγγραφέας. Πιστεύω πως δεν είναι δυνατόν να είναι κανένας αληθινά λογοτέχνης αξίας, χωρίς να αίσθάνεται μέσα του ολοζώντανη την ψυχή της φυλής του...". 23-2-1937.

Η "Ακρόπολις" στο φύλλο της 24 Φεβρουαρίου 1937 γράφει και τα εξής: "...Ψυχή καθαρώς Ελληνική, πνεύμα εξαιρετικά πλούσιον καί ένθουσιώδες, καρδιά αγνή καί πατριωτική ο Χρ. Χρηστοβασίλης μέ τά χαρίσματά του αυτά καί μέ τήν παροιμιώδη πολυμάθειά του κατώρθωσε να εξέλιχθῃ από νεοσφά ακόμη ηλικίας εἰς ὄριστον ἡθογραφέον, εἰς βαθμόν ὥστε να ὀποτελῇ ἀπόκτημα διὰ κάθε περιοδικόν ἓνα ἡθικογραφικόν διήγημά του...". Θεμ. Τσακίρίδης. "Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ": "...Απέριτος καί ἀπλοῦς τήν ἐμφάνισήν, προσηγής καί συμπαθής, προεκάλει ἀμέσως διὰ τῶν λόγων του τήν ἐκτίμησιν καί τόν σεβασμό, καί μέχρι βαθυτάτου γήρατος ὑπῆρξεν ἀντικείμενον θαυμασμοῦ καί ἀγάπης ὅλων ὅσοι τὸν ἐγνώριζαν. Ὁ θάνατος τοῦ Χρηστοβασίλη ὑπῆρξε πραγματική ἀπώλεια διὰ τήν Ἠπειρον καί τήν Ἑλλάδα.

Ἡ "Καθημερινή" τῆς ὁποίας ὁ μεταστάς ὑπῆρξε πιστός φίλος καί συνεργάτης ἀπό τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεώς της καί ἐπὶ ἔτη ἀνταποκριτῆς της εἰς τήν Γυτρίδα του τὰ Ἰωάννινα, συλλυπεῖται ἐγκαρδίως τοὺς οἰκείους του".

Το "Ελεύθερον Βήμα" 23-2-1937 γράφει: "...Τὰ διηγήματά του, αἱ στίχοι του καί ἡ ὅλη λογοτεχνική ἐργασία του - φιλολογική καί δημοσιογραφική - ἀποτελοῦν ἓνα ὅγκον, ὁ ὁποῖος δίδει εἰς τὸν ἀποθανόντα λογοτέχνη, τό δικαίωμα νὰ συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν ἐκλεκτῶν μιᾶς ἐποχῆς, ἡ ὁποία ὅσον καί ἐν ἑσέρ τισιν, ἀπῆκεν ὅμως ζωντανά ἵχνη τοῦ περᾶσματός της...".

Έγραψαν και οι άλλες εφημερίδες Αθηνών και της ενδοχώρας ευκαιριακά βιογραφικά και εργογραφικά στοιχεία πολύτιμα. Ο χώρος δεν μας επιτρέπει να συνεχίσουμε. Απλώς θα πούμε, ότι η αναγνώριση του έργου του ήταν καθολική.

Σήμερα πενήντα ολόκληρα χρόνια από τον θάνατό του, ως έχουμε την ειλικρίνεια

να ομολογήσουμε , ότι το έργο του είναι άγνωστο σ'όλη του την έκταση , για τον απλούστατο λόγο , επειδή έμεινε ανέκδοτο και είναι κατασπαρμένο σε εφημερίδες και περιοδικά της εποχής του . Το καλύτερο μνημόσυνο τώρα που κλείνουν πενήντα χρόνια από το θάνατο του Πατριώτη, λογοτέχνη και ανθρώπου Χρήστου Χρηστοβασίλη είναι η έκδοση του έργου του . Η λογική, όταν προπορεύεται του συναισθήματος , αυτό επιτάσσει, ως υπεύθυνη και χρήσιμη έκφραση σεβασμού και τιμής σε μία όντως αξιόλογη προσφορά . Φτωχαίνει , ίσως , και ως ημερολογιακή υπόμνηση , με την εξάντληση του όλου χρέους με ένα σημείωμα , που δεν είναι άλλο παρά ένα κερύ στον Αι-Γιώργη μας στη μνήμη του .

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΑΡΧ. Α. ΑΥΔΙΑΝΑ.

τερήματα του καλλιτέχνη.

Όμως πόσο εύτυχισμένη ήταν η ίδια όταν ανακάλυπτε νέα ταλέντα, ή όπως τ'άλεγε συχνά η ίδια νέα βλαστάρια! Αφιέρωνε άρθρα γεμάτα συμπάθεια κι' ενθουσιασμό, στη πρωτοβγαλτή καλλιτεχνική ιδιοφυΐα, που υπόσχονταν σοβαρή εξέλιξη. Της έδινε πρόθυμα κάθε υποστήριξη ήθική, την ενθάρρυνε και την καθοδηγούσε στις πρώτες προσπάθειες. Με την ίδια αγάπη και το ίδιο ενδιαφέρον, που είχε για το θέατρο και τη μουσική, παρακολουθούσε και την κίνηση της λογοτεχνίας. Κι' όπως ήταν πολύγλωσση δεν περιοριζόνταν στη βουλγαρική μονάχα, αλλά ήταν ενήμερη στη διεθνή λογοτεχνική δημιουργία. Ξεχωριστή ήταν η αγάπη της για το μεγάλο Roumain Rolland, με τον οποίο είχαν προσωπική γνωριμία κι' άλληλογραφία αυτή κι' ο άντρας της κι' έχτιμοι τον μυθιστοριογράφο Georges Duhamel, για το διηγηματογραφικό του ταλέντο την ευθύτητα του πνεύματός του και προπαντός για τις ειρηνόφιλες ιδέες του.

Η Αυδία Σισμάνοβα στη περιοχή αυτή έχει αξιοσημείωτη παραγωγή. Έξω από τα πολυάριθμα και πικίλα άρθρα και τις φιλολογικές εργασίες, που σκόρπισε σε περιοδικά κι' εφημερίδες, έξω από το εξαιρετο στο είδος του βιβλίο της «Βουλγαρικοί λαϊκοί μύθοι» έχει μια αξιοπρόσεχτη μεταφραστική εργασία.

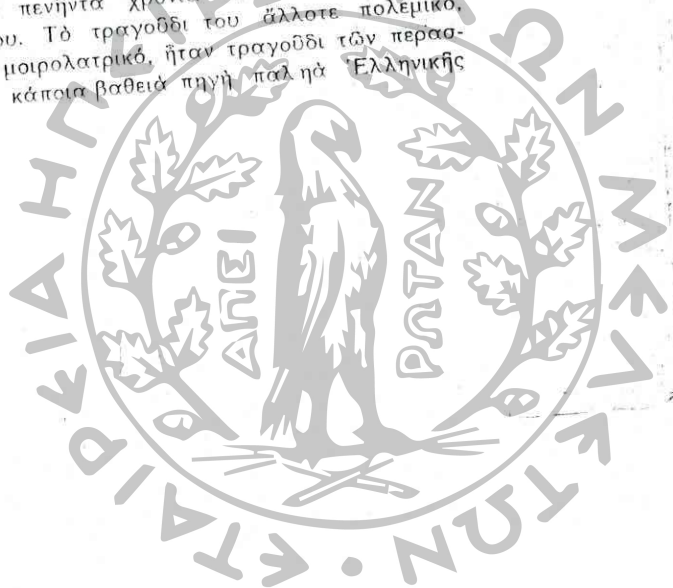
Μετέφρασε τους αντιπροσωπευτικότερους λογοτέχνες της σημερινής Βουλγαρίας στη γαλλική γλώσσα, δίνοντας μια ευρύτερη κυκλοφορία και διάδοση στο έξω από τα Βουλγαρικά σύνορα ξένο αναγνωστικό κοινό. Γι' αυτή την πολύχρονη επιστημονική και καλλιτεχνική εργασία της, τράβηξε την γενική εκτίμηση και τον ειλικρινή θαυμασμό.

Η πνευματική και καλλιτεχνική Βουλγαρία με το γιόρτασμα των πενήντα χρόνων της πνευματικής και κοινωνικής δράσης της Αυδίας Σισμάνοβα, που τόσο πανηγυρικά ωργάνωσε πρόπερσι, απονέμοντας έκ μέρους της Πολιτείας τις ανάλογες τιμές, έπισημοποίησε την αναγνώριση στο πλούσιο έργο της. Στο έργο της που σήμερα είναι το μόνο, που θυμίζει το πέρασμά της. Ένα πέρασμα συνοψασμένο με την άφοσώση και λατρεία στη τέχνη και με την εξυπηρέτηση στη νεοδημιουργούμενη Βουλγαρική Κοινωνία.

ΕΛΕΝΗ Γ. ΚΩΤΟΥΛΑ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ο Χρήστος Χρηστοβασίλης ήταν μια εξαιρετική μορφή των παλιών Έλληνικών γενεών, που δεν την είχε επιρρεάσει καθόλου η νεώτερη σκέψη, ή νεώτερη τεχντροπία, ούτε, ως ποίμε γενικότερα, ή νεώτερη εποχή. Ήταν ο άνθρωπος γεννημένος φαίνεται να εκπροσωπήσει ως τις τελευταίες του ώρες την παλιά Έλληνική παράδοση και στο στίχο του και στο διήγημα και σε κάθε πνευματική της χώρας μας εκδήλωση. Η λύρα του Χρηστοβασίλη δεν άρνήθηκε επί ολόκληρα πενήντα χρόνια να τεθεί στη διάθεση των θριάμβων της πατρίδος του. Το τραγούδι του άλλοτε πολεμικό, άλλοτε ειδυλιακό, και άλλοτε μοιρολατρικό, ήταν τραγούδι των περασμένων χρόνων που ανέβλυζε από κάποια βαθειά πηγή παλιάς Έλληνικής

ἐποχῆς καὶ εἰδικὰ τῆς Σουλιώτικης θυσίας. Τό διήγημά του ἀπλό, ἀνεκδο-
τικό ἦταν ἐμπνευμένο ἀπὸ τὸ θυμὸν τῆς ἐσωτερικῆς Ἡπειρωτικῆς γῆς,
ἀπὸ τὴν γραφικότητα τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν καὶ τὴν μεγαλοπρέπεια τῶν
Ἑλληνικῶν βράχων.

Ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης δὲν πρέπει νὰ ἐξετασθεῖ μόνο ὡς ποιητὴς καὶ
διηγηματογράφος. Ἦταν καὶ ξεχωριστὴ ἐθνικὴ φυσιογνωμία. Ἦταν καὶ
δημοσιογράφος ἀσυνήθιστης πομεμικότητος. Ἦταν ἀκόμα καὶ πολιτικός.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ θὰ μείνει ἀπαραμείωτο στὴ Ἡπειρωτικῇ λογοτεχνικῇ
ἱστορίᾳ καὶ γενικὰ στὴ λογοτεχνικὴ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἦταν τὸ ἀπλοῦ-
κὸ του διήγημα, τὸ ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ἀγνότερη κορυφὴ τῆς Ἡπειρωτι-
κῆς Μούσας. Ἐπίστευε στίς τύχες τοῦ ἔθνους του καὶ στὰ σφρίγη τῆς Φυ-
λῆς του. Τίποτα δὲν τὸν εἶχε ἀποθαρρύνει. Ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποῦ καὶ
στὸν ἀνηφορικώτερο δρόμο ἐπῆγαινε, σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, ἀλύγιτος κι' ἀ-
κούραστος. Ἦταν ὁ ποιητὴς ποῦ αἰσιόδοξα ἀτένισε πρὸς τὸ παρελθὸν τῆς
χώρας του καὶ πρὸς τὸ μέλλον της. Ἐφυγε καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι πῆρε μα-
ζὶ του ὅτι τὸ λιτό καὶ τὸ ἀπλοῦκὸ καὶ αὐθόρμητο ἐνέκλειαν τρεῖς περασμέ-
νες ἑλληνικὲς γενεές.

ΒΑΣ. ΚΑΛΕΥΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

* Στὸ τεῦχος 88, τῆς 1 Μαρτίου, τοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ «Varlik»
τῆς Ἔγκυρας, δημοσιεύεται μετάφραση στὰ τουρκικά, ἀπὸ τὸν κ. Ἄβρ. Ν.
Παπάζογλου, τοῦ ὥραίου διηγήματος «Γοικίνης» τοῦ κ. Γλαύκου Ἀλιθέρη.

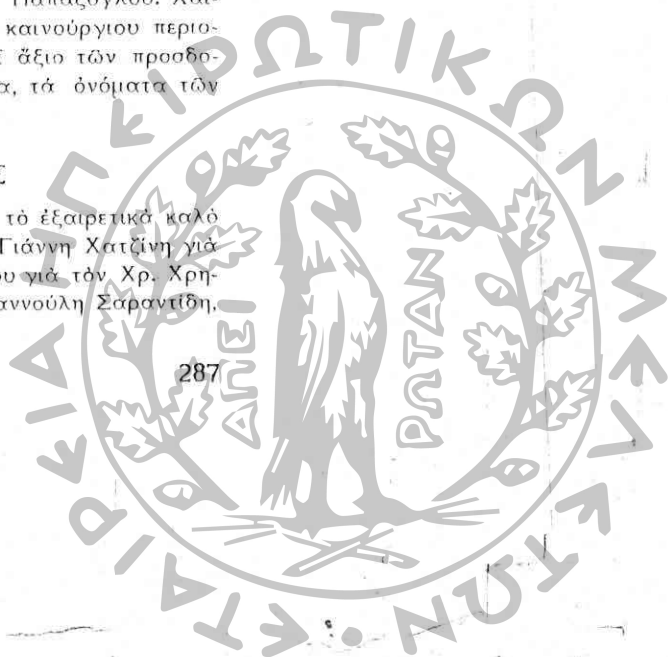
* Τὸ ἴδιο, στὴν ἐφημερίδα «Ulus» τῆς τουρκικῆς πρωτεύουσας, ἀπὸ τῆς
15 τοῦ Μάρτη, ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται μεταφρασμέναι, οἱ ταξιδιώτικες ἐν-
τυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἔγκυραν, τοῦ συνεργάτη μας κ. Ἄβρ. Ν. Παπάζογλου,
ποῦ πρωτοφανήκαν στὸ περιοδικό μας.

* Μᾶς ἀναγγέλεται ἡ προσεχὴς ἐκδόσις τῆς συλλογῆς διηγημάτων «Πρό-
σωπα στὸ περιθώριον» τοῦ κ. Σώτου Χονδρόπουλου καὶ τῶν ποιητικῶν τό-
μων «Ἐλντοράντο» τοῦ κ. Γ. Τσουκαλά καὶ «Τὰ Κολασμένα Σεραφεῖμ»
τοῦ κ. Ἀνθου Πωγωνίτη.

* Λάβαμε μὲ ξεχωριστὴ εὐχαρίστησιν τὴν ἐγκύκλιον ἐκδόσεως στὴν πόλιν
μας, διηγηματοῦ περιοδικοῦ μελέτης καὶ κριτικῆς μὲ τὸν τίτλον «Παλμός».
Ἰδρυτὲς του οἱ κ. κ. Πέτρος Σπανδωνίδης καὶ Ἄβρ. Ν. Παπάζογλου. Χαι-
ρετίζουμε μὲ ἐνθουσιασμό τὴν μελλοντικὴν ἐκδόσιν ἐνὸς καινούργιου περιο-
δικοῦ στὸν τόπον μας κι' εἴμαστε βέβαιοι πὼς θὰ σταθεῖ ἄξιο τῶν προσδο-
κιῶν μας, στίς ὁποῖες ἄλλωστε μᾶς δίδουν τὸ δικαίωμα, τὰ ὀνόματα τῶν
ἱδρυτῶν του.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Στὴν «Πνευματικὴ Ζωή» (Τεῦχος 6 Μάρτιος 1937), τὸ ἐξαιρετικὸ καλὸ
αὐτὸ περιοδικὸ τοῦ κ. Μελεῆ Νικολαΐδη, ἄρθρον τοῦ κ. Γιάννη Χατζῆνη γιὰ
τὰ Πι ἦντα χρόνια τοῦ Ξενοπούλου, τοῦ κ. Δημ. Ζώτου γιὰ τὸν Χρ. Χρη-
στοβασίλη, τοῦ κ. Γιάννη Σιδέρη γιὰ τὸν σκηνοθέτη Γιαννοῦλη Σαραντιδῆ.

ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΩΝ

Του τέως Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας καὶ δια-
πρεποῦς λογίου κ. Δ. ΚΑΠΟΓΡΟΓΛΟΥ

Πρὸς δύο ἐτῶν τὰ Ἰωάννινά ἐ-
ώρασαν τὴν φιλολογικὴν πεντα-
κονταετίαν τοῦ ἀρίστου τῆς Ἠπει-
ρου τέκνου, Χρήστου Χρηστοδασί-
λη. Τοῦ ἐρτασμοῦ προηγήθη ἡδη
μοσεύσεις τῆς περὶ αὐτοῦ γνωμο-
λογίας διαφόρων διανοουμένων.

Ἐξ αὐτῆς ἀνελθόντες σήμερον
τὴν σάββαν τοῦ ποιητικωτέρου τῶν
ποιητῶν μας, ἀκόμη δὲ καὶ τοῦ δυ-
νατωτέρου τῶν διηγηματογράφων
μας.

Καὶ ὁ τελευταῖος μὲν χαρακτη-
ρίζει τὸν Χρηστοδασίλην ὡς ἓνα
ἀπὸ τοὺς γενάρχας τοῦ νέου Ἑλ-
ληνικοῦ διηγήματος, ὁ δὲ πρῶτος
συγκρίνει τὴν διὰ τοῦ Χρηστοδα-
σίλη καὶ τοῦ Κρυσταλλῆ προῆτον
ξυνορίδα τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ
τοῦ Μωραΐτιδος.

Ἡμπορεῖ ὅμως νὰ ἐξωρῇ κα-
νεὶς καὶ μίαν ἄλλην συστάδα. Ἡπει-
ρωτικὴν καὶ ἀσπὴν, ἀναφορὰς ὡς
πρὸς τὴν πραγματικὴν δημοτικὴν
γλῶσσαν, ποῦ εὐωδίζει σὺν θυμῷ
ριτοῦ Ἰουλίου. Τὴν συστάδα αὐ-
τὴν ἀποτελεῖ ἡ τριάς: Ζαλοκώ-
στας (εἰς τὰ ἀνεπηρέαστα ἔργα του)
Κρυσταλλῆς καὶ Χρηστοδασίλης.

Ἀλλ' ἡ πνευματικὴ ἀναδρά-
στης τοῦ Χρηστοδασίλη ἔχει τό-
σους διακλαδιτισμοὺς, ὥστε μόνον ἂν
ἀνατρέψῃ κανεὶς τὴν φράσιν καὶ ἐ-
ρωτήσῃ: τί δὲν ἔχει δημιουργήσει
ὁ «πουρναρίσιος» αὐτὸς ἀθροισ-
—ὅπως ἐχαρακτηρίσθη εἰς τὸν τό-
πον του—ὕπαρχος κάποια ἐλπίς
νὰ προσανατολισθῇ εἰς τὸ προβαλ-
λόμενον ἐρώτημα.

Ὡς δευτέρᾳ ἐκδηλώσει ἀναγνω-
ρίσεως τῆς σημασίας τῆς δημιουρ-
γίας τοῦ Χρηστοδασίλη, ἔρχεται
ἡ ἀπόφασις τῶν Ἠπειρωτῶν, ὅπως
δημοσιευθῇ ἡ σειρά τῶν ἔργων του:
λαογραφικῶν, ἱστορικῶν, τοπογρα-
φικῶν, φυλετικῶν καὶ λογοτεχνι-
κῶν.

Ὅστε θέλω, οὔτε πρέπει νὰ με-
ταβληθῇ ἡ Παρένθεσίς μου εἰς «ἑ-
βλιογραφικὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐρ-
γῶν αὐτῶν. Ἐπιπλέον ὅμως νὰ προ-
σθέσω οὐτιδὴν τινα ψήφια εἰς
τὸν συνθετικὸν καταρτισμὸν τῶν
Ἀπάντων μου.

Πρόκειται περὶ τῆς ἀλληλογρα-
φίας του.

Διὰ πᾶν ζήτημα συνεπιζόμενον

ἐξῆς περιότητι:
«Τὸ ὄνομα τοῦ Χρηστοδασίλη
εἶνε σύμβολον. Γεννιὸς Σουλιάτης
μὲ ὅλα τὰ ἔαρά του ὅρου, φιλόπι-
τρις μέχρις αὐταθυσίας. Δροσιμέ-
νος ἀπὸ τὰ νάματα τοῦ ἐνθέου χει-
μάρου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν Πίνδον
ἐξεχύθη μέχρι τῆς Λευκάδος τοῦ
Ζαμπελίου καὶ τοῦ Βαλκωρίτη».

Ὁ Χρηστοδασίλης δὲν ἦτο προ-
ωρισμένος οὔτε διὰ πολιτικῶς, οὔ-
τε διὰ δημοσιογράφου. Ἐστερεῖτο
τῆς ἀπαρατήτου ἡρεμίας χαρ-
ακτηριστοῦ καὶ ἐπιφυλάξεως. Ποῦ νὰ εὔ-
ρη θέαν ἢ ψυχρὰ ἐπισκόπησις εἰς
τὴν κοχλάζουσαν ψυχὴν του, ἢ ὁ
ποῖα καὶ διέρρηξε τέλος τὰ τοιχώ-
ματά της; Σειρὰ πολυμόρφων κα-
ταδιωξέων καὶ αὐτοχημάτων συνέβα-
λον εἰς τοῦτο. Εἰς τὰ τελευταῖα
του δὲ μόνον ἐνώρισε τὴν κατ' ἐ-
δίαν εὐτυχίαν.

Ἡ εἰλικρινεία του ἦτο πολὺ
χαρακτηριστικὴ.
Κάποτε, εἰς τὰ Ἰωάννινά, ἐπε-
σκέφθη αὐτὸν εἰς τὸ Τοπογραφεῖον,
Γραφεῖον του, νεαροὺς ἀλλὰ καὶ θυ-
νατοὺς χρονογράφους.

Τὸν περιγράφει λοιπὸν ὀδηγοῦν-
τα τοὺς στυλαιοθέτας ὁδηγοῦντα
τὴν διεκπεραιώσιν, δι' ἡμέραν εἰς
τὸ μεταξὺ ἐφημερίδας, τὰς ὁποίας
εἶχε χῶσαι εἰς τὰ θιλάκια του
καὶ συγχρόνως καθήμενον κάθῃ
τόσο εἰς τὸ τραπέζι καὶ γράφοντα.

Διαικίζει ὅμως τὴν εἰς τὴν ἀνδ-
λεῖν μὲ τὸν Χρηστοδασίλην:
—Σὰς εἶχα ἐπισκεφθῇ καὶ ἄλ-
λοτε, διδάσκαλε, πρὸ τινων μόλις
μηνῶν.

—Σὲ ξέχασα, παιδί μου.
Ὅποιος ἠτύχησε νὰ τὸν γνω-
ρίσῃ καὶ νὰ τὸν ἀκούσῃ, ὁ ἀνι-
στηθεὶς πληρὴ τὴν ὁμορφίαν τῆς
συντόμου ταύτης συνδιαλέξως.

Ὁ Χρηστοδασίλης ἐθύμωνε πο-
λὺ εὐκολὰ καὶ πάλιν ἐθύμωνε, ὅ-
ταν τοῦ ἀπηύθυναν ἀντίρρησην, ἢ
ὁποῖα τοῦ ἐφάνητο ἐπιτυχημένη.

Μὲ ἐπισκόφησεν κάποτε, μετὰ τῆς
ἐμαδικῆς ἀπονόμην τοῦ Ἀριστείου
τῶν Γραμμάτων καὶ ἀπὸ τὴν ὁμάδα
τῶν ὁποίων ἡ παράλειψις τὸν εἰ-
χεν ἐξοργίσει, ἀλλὰ καὶ λυπήσει
πολὺ, θεωρήσαντα τὴν παράλειψιν
ταύτην ὡς περιφρόνησιν τῆς ἐργα-
σίας του. Καὶ τότε τοῦ εἶπε:

—Εἰς τὸν τόπο μας, Χρηστάκη,
καλλίτερα νὰ γελᾷ κανεὶς πρὸ νὰ
κλαίῃ.

—«Δίκη ἔχεις», μοῦ εἶπε καὶ
ξεκαρδίστηκε στὰ γέλοια.

Ἐπιθυμῶ νὰ κηταλήξω, ἀφισρώ-
νων γραμμὰς τινὰς εἰς τὸν ἀνθρώ-
πον, εἰς τὸν ὁποῖον διέλαμπεν ἡ ἀ-
ρετὴ, ἡ κλωσύνη, ἡ ἀφέλεια, ἡ
μετριοφροσύνη καὶ ἡ ἀθόρυβος καὶ
ἀδιαφήμεστος διαβίωσις καὶ τὸν ὁ-
ποῖον ἐχρύσιζεν ἡ στοργικὴ ἀφοσίω-
σις πρὸς τοὺς κυκλοῦντας αὐτὸν
οἰκείους καὶ φίλους.

Περιορίζομαι δὲ εἰς τὰ ὀλίγα
ταῦτα, ἀφοῦ ἡ μοῖρα ἠθέλησεν ὥ-
στε ἡ ζωὴ του νὰ εἶναι δι' ἐμὲ ἀνά-
μνησις, φέρων πρὸς αὐτὸν πλεκτὸν
«στέρφανον ἐξ ἀκηράτου λαιμῶνος»
τοῦ λαιμῶνος τῶν ἔργων του.

Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

ΠΑΡΕΝΘΕΣΕΙΣ *

Ο ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Πρὸ δύο ἐτῶν τὰ Ἰωάννινι ἐώρτασαν τὴν φιλολογικὴν πεντηκονταετίαν τοῦ ἀρίστου τῆς Ἡπειροῦ τέκνου, Χρήστου Χρηστοβασίλη. Τοῦ ἐστιασμοῦ προηγήθη ἡ δημοσίευσίς τῆς περὶ αὐτοῦ γνωμολογίας διαφόρων διανοουμένων.

Ἐξ αὐτῆς ἀντλούμεν σήμερον τὴν σκέψιν τοῦ ποιητικότερου τῶν ποιητῶν μας, ἀκόμη δὲ καὶ τοῦ δυνατοτέρου τῶν διηγηματογράφων μας.

Καὶ ὁ τελευταῖος μὲν χαρακτηρίζει τὸν Χρηστοβασίλην ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς γενάρχας τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ διηγήματος, ὁ δὲ πρῶτος συγκρίνει τὴν δυνάμει τοῦ Χρηστοβασίλη καὶ τοῦ Κρυσταλλῆ πρὸς τὴν ξυνουρίδα τοῦ Παπαδισιάντη καὶ τοῦ Μωραϊτίδη.

Ἡμπορεῖ ὅμως νὰ ξεχωρίσῃ κανεὶς καὶ μίαν ἄλλην συστάδα, Ἡπειρωτικὴν καὶ αὐτὴν, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν πραγματικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, πού εὐωδιάζει σὰν θυμῶν τοῦ Ἰουλιού. Τὴν συστάδα αὐτὴν ἀποτελεῖ ἡ τριάς: Ζαλοκώστας (εἰς τὰ ἀνεπιδέκτα ἔργα του), Κρυσταλλῆς καὶ Χρηστοβασίλης.

Ἄλλ' ἡ πνευματικὴ ἀναβάστασις τοῦ Χρηστοβασίλη ἔχει τόσους διακλαδισμοὺς, ὥστε μόνον ἂν ἀνατρέψῃ κανεὶς τὴν φράσιν καὶ ἐρώτησιν: τί δὲν ἔχει δημιουργήσει ὁ «ποιητὴς αἰῶνος» αὐτοῦ ἄνθρωπος — ὅπως ἐχαρακτήρισθῃ εἰς τὸν τόπον του — ὑπόκειν κάποια ἐλπίς νὰ προσανατολισθῇ εἰς τὸ προβαλλόμενον ἐρώτημα.

Ὡς δευτέρα ἐκδήλωσις ἀναγνωρίσεως τῆς σημασίας τῆς δημιουργίης τοῦ Χρηστοβασίλη, ἔρχεται ἡ ἀπόφασις τῶν Ἡπειρωτῶν, ὅπως δημοσιευθῇ ἡ σειρά τῶν ἔργων του: λαογραφικῶν, ἱστορικῶν, τοπογραφικῶν, φυλετικῶν καὶ λογοτεχνικῶν.

Οὐτε ἔλω, οὐτε πρέπει νὰ μεταβληθῇ ἡ Περὶ ἡμετέρας μου εἰς διβλογραφικὴν ἀναγραφὴν τῶν ἔργων αὐτῶν. Ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ προσθέσω οὐσιώδη τινὰ ψηφίδα εἰς τὸν συνθετικὸν καταρτισμὸν τῶν Ἀπάντων του.

Πρόκειται περὶ τῆς ἀλληλογραφίας του.

Διὰ πᾶν ζήτημα σχετιζόμενον ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν Ἡπειρον ἢ πρὸς συντηθεῖα, ἐζητεῖτο ἡ γνώμη του — ὁ πλοῦτος δισσιδὴ τῶν γνώσεων του, τὸν ὅποιον οὐδέποτε εἰς οὐδὲνα ἡγήθη ὁ Χρηστοβασίλης — καὶ ἀπάντη σαφῶς καὶ σοφῶς.

Ἐκ τῶν πρὸς ἐμὲ τοιοῦτων ἐπιστολῶν του, διὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὴν ἐρευνάν μου, ἐτήρησα τὰς πλείους. Ἀναφέρονται δὲ αὐταὶ εἰς θέματα χ ρ ο ν ο γ ρ α φ ι κ ᾶ, ὅπως λ. χ. τὸ περὶ τοῦ παροιμιώδους ὀγκώδους καὶ τολμοειδοῦς κώδικος Κουβαρά καὶ περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, εἰς θέματα φ ι λ ο λ ο γ ι κ ᾶ (ὡς πρὸς τὴν διάδασιν ἰδίως τῆς Φιλολογίας Ἑταιρείας εἰς τοὺς κύκλους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ) τ ο υ ο γ ρ α φ ι κ ᾶ, φ υ λ ε τ ι κ ᾶ —

πολλὰ καὶ οὐσιωδέστατα τοιαῦτα — ἐν οἷς καὶ τὸ περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν διαφόρων φυλάρχων τῆς Ἡπειροῦ, τὸ περὶ τῶν παρ' ἡμῖν Βλαχοποιμένων καὶ περὶ τῶν διὰ νομάδων προελθουσῶν εἰς τὴν Ἀττικὴν τοπωνυμιῶν, ἀπὸ τῶν προφραγικῶν Βυζαντινῶν αἰώνων καὶ ἐξῆς. Τοιαύτη ἦτο λ. χ. καὶ ἡ ἐκζητηθεῖσα πληροφροῖα περὶ τοῦ ὅρου τῆς Σαμαρίνας Ο ὦ (Χ-ὦ), ἡ ὀνομασία τοῦ ὁποίου διὰ τὰ τοῦ Πεντελικοῦ ὁρθῶς εἶχε μεταβιβασθῇ μετ' ἄλλων τοπωνυμιῶν εἰς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Γ', ἐξ οὗ ὀνόματος εἶχε προέλθει ἡ Βυζαντινὴ φράσις: Τὰ οὗ ὅπως λ. χ. τὰ Ναροῦ, τὰ Κύρου κλπ., ἡ καταλήξασα εἰς τὴν Ταῶ ἡ Νταοῦ. Ἐπίσης αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Χρηστοβασίλη ἀναφέρονται εἰς θέματα γ λ ω σ σ ο λ ο γ ι κ ᾶ (παραδοξότατα ταῦτα) ἐν οἷς καὶ ἡ ἐξακριβώσις τοῦ ἐτύμου πολλῶν ὀνοματεπωνυμιῶν, ὡς λ. χ. τοῦ Κιτσαντώνη καὶ τοῦ Πάλλη καὶ ἄλλα καὶ εἰς ποικίλα ἄλλα θέματα, ὡς λ. χ. τὸ περὶ τῶν ὀνομάτων παντὸς χρωματισμοῦ ἢ χαρακτηρισμοῦ προβάτων, ἡ παραδοξότης φ ε σ ο λ ο γ ι α, ἀλλὰ καὶ ἡ γευστικωτάτη λιτολογία του.

Ἐκ τῶν ἐθιμογραφικῶν του τέλους πληροφροῖαν, πλήρη μονογραφίαν ἀποτελεῖ ἡ πρὸς ἐμὲ ἐπιστολή του περὶ τῆς ἀδελφοποιίας (τῆς βλαμιάς).

Ἄλλ' εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ γνωμολογίαν, τὴν κατὰ τὴν πεντηκονταετηρίδα του, ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς περιεκτικὴ:

«Τὸ ὄνομα τοῦ Χρηστοβασίλη εἶνε σὺμβολον. Γενναῖος Σουλῶτης, μὲ δὺα τὰ ἔαρη τοῦ ἔθους, φιλόπατρις μέχρις αὐτοθυσίας. Ἀρραβανένος ἀπὸ τὰ νάματα τοῦ ἐν ἡμῶν χαϊμαῶν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν Πύδων ἐξεκλήθη μέχρι τῆς Λευκάδος τοῦ Ζαμπέλιου καὶ τοῦ Βαλαωρίτη.

Ὁ Χρηστοβασίλης δὲν ἦτο προσωρινός οὔτε διὰ πολιτικὸς, οὔτε διὰ δημοσιογράφος. Ἐστειροῖτο τῆς ἀπαραιτήτου ἡρεμίας χαρακτῆρος καὶ ἐπιφύλαξεως. Ποῦ νὰ εὕρῃ θέσιν ἢ ψυχρὰ ἐπισκόπησις εἰς τὴν κοχλάζουσαν ψυχὴν του, ἡ ὁποία καὶ διέεργε τέλος τὰ τοιχώματά της; Σειρὰ πολυμόρφων καταδιώξεων καὶ ἀτυχημάτων συνέβαλον εἰς τοῦτο. Εἰς τὰ τελευταῖα του δὲ μόνον ἐγνώρισε τὴν κατ' ἰδίαν εὐτυχίαν.

Ἡ εὐκρινεία του ἦτο πολὺ χαρακτηριστικὴ.

Κάποτε, εἰς τὰ Ἰωάννινι, ἐπισκέφθη αὐτὸν εἰς τὸ Τυπογραφεῖον-Γραφεῖόν του, νεαρὸς ἀλλὰ καὶ δυνατὸς χρονολόγος.

Τὸν περιγράφει, λοιπὸν, ὁδηγούντα τοὺς στοιχειώδεις, βοηθοῦντα τὴν διενεργείωσιν, διαβάζοντα εἰς τὸ μεταξὺ ἐφημερίδας, τὰς ὁποίας εἶχε γώσει εἰς τὰ θυλάκιά του καὶ συγχρόνως καθήμενον κάθε τόσο εἰς τὸ τραπέζι καὶ γράφοντα.

Διαδῶσει ὅμως καὶ τὴν ἐξῆς συνδιάλεξιν μετ' αὐτὸν Χρηστοβασίλην:

— Σὰς εἶχα ἐπισκεφθῇ καὶ ἄλλοτε, διδάσκαλε, πρὸ τινος μῆλος μνηνόν.

— Σὲ ἔβλεπα, παιδί μου.

Ὅποιος πῆτύχησε νὰ τὸν γνωρίσῃ καὶ νὰ τὸν ἀκούσῃ, θὰ ἀντιληφθῇ πλήρη τὴν εὐμορφίαν τῆς συντόμου ταύτης συνδιαλέξεως.

Ὁ Χρηστοβασίλης ἐθίμωνε πολὺ εὐκολὰ καὶ πάλιν ἐθίμωνε, ὅταν τοῦ ἀπηθύναν ἀντίρρησην, ἡ ὁποία τοῦ ἐφαίνετο ἐπιτυχμένη.

Μὲ ἐπισκέφθη κάποτε, μετὰ τὴν ὁμαδικὴν ἀπονομήν τοῦ Ἀριστείου τῶν Γραμματέων καὶ ἀπὸ τὴν ομάδα τῶν ὁποίων ἡ παράλειψις τὸν εἶχεν ἐξοργίσει, ἀλλὰ καὶ λυπήσει πολὺ, θεωρήσαντα τὴν παράλειψιν ταύτην ὡς περικρύπτουσαν τῆς ἐργασίας του. Καὶ τότε τοῦ εἶπα:

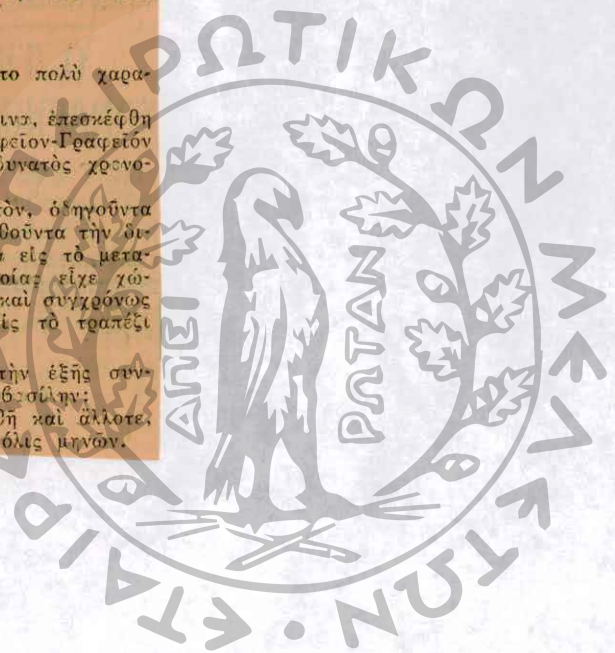
— Εἰς τὸν τόπο μας, Χρηστάκη, καλύτερα νὰ γελᾷ κανεὶς παρὰ νὰ κλαίῃ.

— Δίληπο ἔχεις!», μοῦ εἶπε καὶ ξεκοιδίστηκε στὰ γέλοια.

Ἐπιθυμῶ νὰ καταλήξω, ἀφιερώνων γραμμὰς τινὰς εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὁποῖον διέλαμπεν ἡ ἀρετὴ, ἡ καλὴ σὺννη, ἡ ἀφίελα, ἡ μετριοφροσύνη καὶ ἡ ἀδούρεος καὶ ἀδιαφύμιστος διαβίωσις καὶ τὸν ὁποῖον ἐχρυσίζεν ἡ στοργικὴ ἀφοσίωσις πρὸς τοὺς κυκλοῦντας αὐτὸν οἰκειούς καὶ φίλους.

Περιορίζεται δὲ εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἀφοῦ ἡ μοῖρα ἠθέλησεν ὥστε ἡ ζωὴ του νὰ εἶνε δι' ἐμὲ ἀνάμνησις, φέρον πρὸς αὐτὸν πλεκτὸν «στέφανον ἐξ ἀκηράτου λειμώνος»: τοῦ λειμώνος τῶν ἔργων του.

ΑΝΑΔΡΟΜΑΡΗΣ

Ο ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ἀπὸ τὴν συνάδελφον «Ἐστίαν» τῶν Ἀθηνῶν παραμβάνομεν τὰ κάτωθι σχετικὰ μετὰ τὸν ἀεὺμνηστον Χρηστοβασίλην:

Πρὸ δύο ἐτῶν τὰ, Ἰωάννινα ἐώρτασαν τὴν φιλολογικὴν πεντηκονταετίαν τοῦ ἀρίστου τῆς Ἡπείρου τέκνου, Χρήστου Χρηστοβασίλη. Τοῦ ἑορτασμοῦ πρὸς γῆθη ἡ δημοσίευσίς τῆς περὶ αὐτοῦ γνωμολογίας διαφόρων διαγούμενων.

Ἐξ αὐτῆς ἀντλοῦμεν σήμερον τὴν σκέψιν τοῦ ποιητικωτέρου τῶν ποιητῶν μας, ἀκόμη δὲ καὶ τοῦ δυνατωτέρου τῶν διηγηματογράφων μας.

Καὶ ὁ τελευταῖος μὲν χαρακτηρίζει τὸν Χρηστοβασίλην ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς γενάρχας τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ διηγήματος, ὁ δὲ πρῶτος συγκρίνει τὴν εὐάδαν τοῦ Χρηστοβασίλη καὶ τοῦ Κρυστάλλου πρὸς τὴν ξυνορίδα τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ Μωραϊτίδη.

Ἡμπορεῖ ὅμως νὰ ξεχωρίσῃ κανεὶς καὶ μίαν ἄλλην συστάδα, Ἡπειρωτικὴν καὶ αὐτὴν, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν πραγματικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ποὺ εὐωδίζει σὰν θυμάρη τοῦ Ἰουλιου. Τὴν συστάδα αὐτὴν ἀποτελεῖ ἡ τριὰς: Ζαλοκώστας (εἰς τὰ ἀνεπηρέαστα ἔργα του), Κρυστάλλης καὶ Χρηστοβασίλης.

Ἀλλ' ἡ πνευματικὴ ἀναβλάστησις τοῦ Χρηστοβασίλη ἔχει τόσοις διακλαδισμοῦς, ὥστε μόνον ἂν ἀνατρέψῃ κανεὶς τὴν φράσιν καὶ ἐρωτήσῃ: τί δὲν ἔχει δημιουργήσει ὁ «πουρναρίσιος» αὐτὸς ἄνθρωπος—ὅπως ἔχαρ᾽ ἀκηρὶσθαι εἰς τὸν τόπον του—ὁ πᾶρχει κάποια ἐλπίς νὰ προσανατολισθῇ εἰς τὸ προβαλλόμενον ἐρώτημα.

Ὡς δευτέρα ἐκδήλωσις ἀναγνωρίσεως τῆς σημασίας τῆς δημιουργίας τοῦ Χρηστοβασίλη, ἔρχεται ἡ ἀπόφασις τῶν Ἡπειρωτῶν, ὅπως δημοσιευθῇ ἡ σειρά τῶν ἔργων του: λαογραφικῶν, ἱστορικῶν, τοπογραφικῶν, φυλετικῶν καὶ λογοτεχνικῶν.

Οὔτε θέλω, οὔτε πρέπει νὰ μεταβληθῇ ἡ Παρένθεσίς μου εἰς βιβλιογραφικὴν ἀναγραφὴν τῶν ἔργων αὐτῶν. Ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ προσθέσω οὐσίαν τινὰ ψηφίδα εἰς τὸν συνθετικὸν καταρτισμὸν τῶν Ἀπάντων του.

Πρόκειται περὶ τῆς ἀλληλογραφίας του.

Διὰ πᾶν ζήτημα σχετιζόμενον ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν Ἡσείραν ἢ πρὸς συναφὴ θέματα, ἐζητεῖτο ἡ γνώμη του—ὁ πλοῦτος διλαδὴ τῶν γνώσεών του, τῶν ὁ-

ποῖον οὐδέποτε εἰς οὐδένα ἠνέθη ὁ Χρηστοβασίλης—καὶ ἀπὴντα σαφῶς.

Ἐκ τῶν πρὸς ἐμὲ τοιοῦτων ἐπιστολῶν του, διὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἀπησχόλουν τὴν ἐρευνάν μου, ἐτήρησα τὰς ἑπείστας. Ἀναφέρονται δὲ αὗται εἰς θέματα χρονολογικὰ, ὅπως λ.χ. τὸ περὶ τοῦ παροιμιώδους ὄγκου καὶ τολυπροειδοῦς «κῶδικος Κουβαρὰ καὶ περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, εἰς θέματα φιλικὰ (ὡς πρὸς τὴν διδασκίαν ἰδίως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς τοὺς κύκλους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ) τοπογραφικὰ φυλετικά—πολλὰ καὶ οὐσιωδέστατα τοιαῦτα—ἐν οἷς καὶ τὸ περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς Ἡπείρου, τὸ περὶ τῶν παρ' ἡμῖν Βλαχοποιμένων καὶ περὶ τῶν διὰ νομάδων προσελθουσῶν εἰς τὴν Ἀιτικὴν τοπωνυμιῶν, ἀπὸ τῶν προφραγκικῶν Βυζαντινῶν αἰώνων καὶ ἐξῆς. Τοιαύτη ἦτο λ.χ. καὶ ἡ ἐκζητηθεῖσα πληροφορία περὶ τοῦ ὄρους τῆς Σαμαρίνας Ὁ Ὑ (Χ-ύ), ἡ ὀνομασία τοῦ ὁποῖου διὰ τὰ τοῦ Πεντελικοῦ ὄρους εἶχε μεταβιβασθῇ μετ' ἄλλων τοπωνυμιῶν εἰς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Γ', ἐξ οὗ ὀνόματος εἶχε προέλθῃ ἡ Βυζαντινὴ φράσις: Τὰ οὗ ὅπως λ.χ. τὰ Ναρσοῦ, τὰ Κύρου κλπ., ἡ καταλήξασα εἰς τὴν Ταῶ ἢ Νταῶ. Ἐπίσης αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Χρηστοβασίλη ἀναφέρονται εἰς θέματα γλωσσολογικά (παραδοξότατα ταῦτα) ἐν οἷς καὶ ἡ ἐξακριβωσις τοῦ ἐτύμου πολλῶν ὀνοματεπωνύμων, ὡς λ.χ. τοῦ Κατσαντώνη καὶ τοῦ Πάλλη καὶ ἄλλα καὶ εἰς ποικίλα ἄλλα θέματα, ὡς λ.χ. τὸ περὶ τῶν ὀνομάτων πανίδος χρωματισμοῦ ἢ χαρακτηρισμοῦ πρᾶτων, ἡ παραδοξοτάτη φεσολογία, ἄλλα καὶ ἡ γευστικωτάτη πιττολογία του.

Ἐκ τῶν ἐπιμογραφικῶν του τέλος πληροφοριῶν, πλήρη μονογραφίαν ἀποτελεῖ ἡ πρὸς ἐμὲ ἐπιστολή του περὶ τῆς ἀδελφοποιίας (τῆς βλαμίας).

Ἀλλ' εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ γνωμολογίαν, τὴν κατὰ τὴν πεντηκονταετηρίδα του, ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς περικοπὴ:

«Τὸ ὄνομα τοῦ Χρηστοβασίλη εἶνε σύμβολον. Γενναῖος Σουλῶτης, μετὰ τὰ βάρη τοῦ ὄρου, φιλόπατρις μέχρις αὐτοῦ οἰσας. Δροσιμένος ἀπὸ τὰ νάματα τοῦ ἐνθέου χαιμάρρου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν Πινδον ἐξεγύθη μέχρι τῆς Λευκάδος τοῦ Ζαμπελίου καὶ τοῦ Βαλαωρίτη».

Ὁ Χρηστοβασίλης δὲν ἦτο προωρισμένος οὔτε διὰ πολιτικῶς, οὔτε διὰ δημοσιογράφου. Ἐστερεῖτο τῆς ἀπαραιτήτου ἡρεμίας χαρακτηρὸς καὶ ἐπιφυλάξεως. Ποῦ νὰ εὔρῃ θέσιν ἢ ψυχρὰ ἐπισκοπήσῃ εἰς τὴν κοχλά-

ζουσαν ψυχὴν του, ἡ ὁποία καὶ διέρρηξε τέλος τὰ τοιχώματά της; Σειρὰ πολυμόρφων καταδιώξεων καὶ ἀτυχημάτων συνέβαλον εἰς τοῦτο. Εἰς τὰ τελευταῖα τοῦ δὲ μόνον ἐγνώρισε τὴν κατ' ἴδιαν εὐτυχίαν.

Ἡ εὐκρινεία^{***} του ἦτο πολὺ χαρακτηριστικὴ.

Κάποτε, εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐπεσκέφθη αὐτὸν εἰς τὸ Τυπογραφεῖον-Γραφεῖόν του, νεαρός ἀλλὰ καὶ δυνατὸς χρονολόγος.

Τὸν περιγράφει, λοιπὸν, ὁδηγοῦντα τοὺς στοιχειοθέτας, βοηθοῦντα τὴν διεκπεραίωσιν, διαβάζοντα εἰς τὸ μεταξὺ ἐφημερίδας, τὰς ὁποίας εἶχε χάσει εἰς τὰ θυλάκιά του καὶ συγχρόνως καθήμενον κάθε τὸσο εἰς τὸ τραπέζι καὶ γράφοντα.

Διασώζει ὅμως καὶ τὴν ἐξῆς συνδιάλεξιν μετὰ τὸν Χρηστοβασίλην:

—Σὰς εἶχα ἐπισκεφθῇ καὶ ἄλλοτε, διδάσκαλε, πρὸ πινῶν μόλις μηνῶν.

—Σὲ ἔξεχασα, παιδί μου.

«Ὅποιος ἠτύχησε νὰ τὸν γνωρίσῃ καὶ νὰ τὸν ἀκούσῃ, θὰ ἀντιληφθῇ πλήρη τὴν εὐμορφίαν τῆς συντόμου ταύτης συνδιαλέξεως.

Ὁ Χρηστοβασίλης ἐθύμωνε πολὺ εὐκολα καὶ πάλιν ξεθύμωνε, ὅταν τοῦ ἀπηθύβαναν ἀντίρρησης, ἡ ὁποία τοῦ ἐφαίνετο ἐπιτυχημένη.

Μὲ ἐπεσκέφθη κάποτε, μετὰ τὴν ὁμαδικὴν ἀπονομὴν τοῦ Ἀριστείου τῶν Γραμμάτων καὶ ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν ὁποίων ἡ παράλειψις τὸν εἶχεν ξεοργίσει, ἀλλὰ καὶ λυπήσει πολὺ, θεωρήσαντα τὴν παράλειψιν ταύτην ὡς περιφρόνησιν τῆς ἐργασίας του. Καὶ τότε τοῦ εἶπα:

—Εἰς τὸν τόπο μας, Χρηστάκη, καλλίτερα νὰ γελᾷ κανεὶς παρά νὰ κλαίῃ.

—«Δίκερόν ἔχεις», μοῦ εἶπε καὶ ξεκαρδίστηκε στὰ γέλια.

Ἐπιθυμῶ νὰ καταλήξω, ἀφιερώων γραμμὰς τινὰς εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὁποῖον διέλαμπεν ἡ ἀρετὴ ἡ καλὸσύνῃ, ἡ ἀφέλεια, ἡ μετριοφροσύνη καὶ ἡ ἀθρόοτος καὶ ἀδιαφύμιστος διαβίωσις καὶ τὸν ὁποῖον ἐχρυσίζεν ἡ στοργικὴ ἀφροσύνη πρὸς τοὺς κυκλοῦντας αὐτὸν οἰκέλους καὶ φίλους.

Περιορίζομαι δὲ εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἀφοῦ ἡ μοῖρα ἠθέλησεν ὥστε ἡ ζωὴ του νὰ εἶναι δι' ἐμὲ ἀνάμνησις, φέρων πρὸς αὐτὸν πλεκτὸν «στέφανον ἐξ ἀκηράτου λειμῶνος»: τοῦ λειμῶνος τῶν ἔργων του.

ΑΝΑΔΡΟΜΑΡΗΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ. — Ο ΠΑΤΡΙΩΤΗΣ. — Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

"Εγραφα στο "Εθνος" της 24. Τον μα-
ρίου με την ελπίδα των περιγραφών μου
για την "Ημερο".

"Ας ελπίσουμε πως οι λίγες αυτές γραμ-
μές που άμεινώνω στο Χρήστο Χρηστοβ-
σίλη, τον κορυφαίο Γιαννιώτη ποιητή και
δημηγορογράφο θα τον προβάλλουν στη
ζωή, για να ριξουν στο ήλιο το βίβλα του·
το μυστικό σε δικά, σταδιοδρομίας του,
το παρήγορο φως της· ευγνωμοσύνης της
νέας γενιά· για το έργο του, μαζί με τη
βεβαιότητα πως αυτή του άναγνώστη, άνεπι-
φύλακτα ότι με τόσο πείσμα του άρνήθηκε
η δική του."

Ευτυχώς τον πρόκριναν οι γραμμές εκεί-
νες. Έβησε άκόμα μερικώς βδελύδες, συνήλ-
θη, ξαναμίλησε με τους δικούς του και ύ-
στερα έλειψε τα μάτια για πάντα.

Οι φίλοι του τώρα θέλοντας να τιμήσουν
την μνήμη του άποράσισαν να άφιερώ-
σουν σ' αυτό μια ειδική έκδοση της έφημ-
ρίδος του "Ελευθερία" γεμάτη με άρθρα
για τη ζωή και το έργο του.

Κατά παράκληση λοιπόν του άκροβού μου
φίλου Χ. Σπύλη Γουνατιάχη της Ζωσι-
μίας προσέθετο σ' αυτό το φιλολογικό να
πύρε μνημόσυνο του Μεγάλου "Ηπειρώτη
και τη δική μου πενήντη συμβολή.

"Ο Χρηστοβασίλης ήταν ο άνθρωπος που
μόνο να ένοιαζώ στο πρόσωπό του ό-
λοκληρη την έταξη του, με τις άνηταχίες
και τις χαρές, τους πόνους και τις ελπίδες
της.

Μα γρήγορη ματιά άρξη ό σημερινός
Έλληνας ό γεμίτος σεπτικιστικές άμφι-
λίες στο κλοσσαιό έργο που μάς άφησε
πεθαιόντας, θα καταληφθή από ύψος.

Ποιητής, δημηγορογράφος, δημοσιογρά-
φος, μαχητής, πατριώτης, οικολογιστής,
επαναστάτης. Όλα αυτά μαζί άναδειχμένα
στον ύψιστο βαθμό.

Νοτι ήταν ό Χρηστοβασίλης.

"Ο μελητής του έργου του μένει κατά-
πληκτος με την άπίστευτη δημοσευχή αν ή
που το χαρικτηρίζει, άθελά του δέ πετάει
ή φαντασία του στο παλιό το Σούλι και
τους θρυλικούς άρχηγούς του. "Ο Χρη-
στοβασίλης, ήσαν ένας ασ' αυτούς αλλά σε άλλ-
λη έποχή γεννημένος. Μια έποχή άχρηστη
και στείρα που είχε γεμίσει τις ψυχές των
Πανελλήνων με πείρα και ρητορική. Κ' αυ-
τό δέν μύρεσε ποτέ του να το άνευσε. Έν-
τούτοις είναι νόμος φυσικός, αί άμετάβλη-
τοι, πως πάσα δράσις φέρει έσοι ανήδρσι.

"Υστερα από τους έλικούς, άγώνες της δεκα-
ετίας που δημιούργησε την έλευθερία μας
και στους όποιους χάθηκαν τα ζων άνωτε-
τα στοιχεία του "Εθνός μας, έπληθε ψο-
κα έξουθενωτική ή ανείδρσις. Και έτοι
άντι μαχών γεννήθηκε καφελαϊκή συζήτη-
σις, αντί των κανονών οι λόγοι οι φωγε-
ρι της 25 Μαρτίου, αντί των τυφλών ή
πολιτικολογιών και αντί τις πολεμικές δρά-
σεως ή επίκλησις προς τις σιές των προ-
γόνων. Όλα αυτά ήσαν άπαραίτητα για να
τροφοδοτούν το νοσηρό ρομαντισμό των
πατριωτών της καλής ώρας και τη σατυρι-
κή μούσα του "Αιπού, του Κελλά και
του Σουρή. Αυτή λοιπόν την έποχή διάλεξε
ή μοίρα να γεννήση μια ψυχή φλογερή σαν
του Χρηστοβασίλη. Μά αυτός είναι Σουλίο-
της με ίδιουσηχράσια πραγματικού πολεμι-
σμού, επειδή δέν υπήρχε κανένα Σούλι να
υπερασπίση με το νουρέκι στο χέρι, αλλά
μονάχα ένας άπειρος πηλής πληθυσμός που
στέναζε κάτω από ζυγό άφρητο, πη ε όσα
μέσα του έωκε ή έποχή του και τα χρησιμ-
ποίησε κατά τον περσιόπληθυσμό τρόπο
για να ζωντάνεψη την έθνική περίοδο
του έθνους. Έτσι έγινε επαναστάτης για
να υποδανύξη τα κοιμισμένα αισθήματα
των ραγιάδων. Λογική και ποιητής για

να ζωντανεύη στις ψυχές έλευθερών και δού-
λων τις άπαράμιλλες καλλονές της "Ελληνι-
κής φύσεως και πατριώτης άεικίνητος για
να μή μένη τίποτα σάτιριο και άποτελμα-
τομένο στις διάνους των συγχρόνων του.

Βέβαια σίς προπάθειες του αυτές έκανε
και έχθρους, αλλά ποιός ζωντανή πραγμα-
τικότητα δέν προέκλειζε την ανείδρσι της
έκπολιτιστικής της δράσεως. Με όλους κα-
λά μόνον οι κοροσπημένες μαριονέτες
καταφρόνουν τα έργα. Αυτοί δηλαδή ά-
κριβώς που έχουν τάξει για πρόγραμμα της
ζωής τους να παρακαμψουν τις δυσκολίες με
τον πιο ήμερο τρόπο και έτοι να μήν δια-
κινδυνεύουν την άσομική τους μακαριότητα.

"Ο Χρηστοβασίλης δέν ήταν άπ' αυ-
τούς, όχι γιατί δέ μπορούσε νάναι,
άλλά γιατί δέν ήθελε. Τό πόλεμο τον
είχε μέσα στη ψυχή του άδελφωμένο
με την ιδέα της άναστάσεως της πα-
τρίδας του.

"Ακόμα και μέσα στα έργα του τα
ειδυλλιακά βλέπεις τον πολεμιστή. Έ-
να άπό τα άριστοτεχνικώτερα λο-
γοτεχνικά έργα του είναι τα "Διηγήμα-
τα της στάνης". Σ' αυτά περιγράφεται
με ζωντάνια ή ζωή του "Ηπειρώτη
τσέλιγκα, τα αισθήματά του, ή άγάπη
στα πρόβατα, τους πολυφίλητους συν-
τροφούς του, και σ' αυτά άκόμη τα ά-
ψυχα. Μια γλυκιά μελαγχολία άφήνει
στον άναγνώστη το διάβασμά τους.
Πού και πού όμως σε μερικώς φρά-
σεις και λεξούλες σκουντά το πα άπονο-
της άδικοσλαβωμένης Μάννας του
"Ελληνισμού, της "Ηπείρου του, που
τόσο λάτρεψε.

Διάβαζα το ήμερώτερο, το καθαρό
λογιχνιό βιβλίο του, για να τονίσω
πως και μέσα σ' αυτό άκόμα φυσωμα-
νούτε ένας άδάμαστος πατριωτισμός
που δέν ήξερε συνδύβασμους.

"Η γενιά του έν τούτοις ή φαντασιο-
κόπι τον παρεξήγησε, και πικράθηκε
τόσο γι' αυτό ό Χρηστοβασίλης. Τη
βαρυθυμία του αυτή για την τόση πα-
ρο γνώ, σι δέν άφησε εύκαιρό που να
μήν την έξωτεικεύση τον τελευταίο
καιρό.

Μ' όλα αυτά ή θέσι του μέσα στα
νεοελληνικά γραμμάτια σφυρηλατημέ-
νη άπό τον ίδιο είναι άτίσιλη. Πεθ-
ίνουν ε μάς άφησε μνημείο άθ-
θεντικωτάτης δημοτικής και πηγής
ποιητικής έμπνεύσεως. Τό άπλό ύφος
των διηγημάτων του συνήρπασε με
την υποβλητική του άφέλεια, όσο δέ
για τη Χρηστοβασίλη Μούσα, που
λ τρεβεί τόσο τη φύση, και τη λευτε-
ριά, δέν μπορεί κανείς να τους άρνηθή
άπροσμέτρητη γοητεία.

Γι' αυτά όλα πιστεύω πως ή νέ-
ηπειρωτική γενιά θα φροντίση για
την περυσολογή και την έκδοσι των
άπάντων του. Ένα τέτοιο άλάνθι-
σμα θα άποτελέση το καλύτερο μνημό-
συνο για τό μεγάλο "Ηπειρώτη διανο-
ούμενο που θρηνούμε.

Π. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

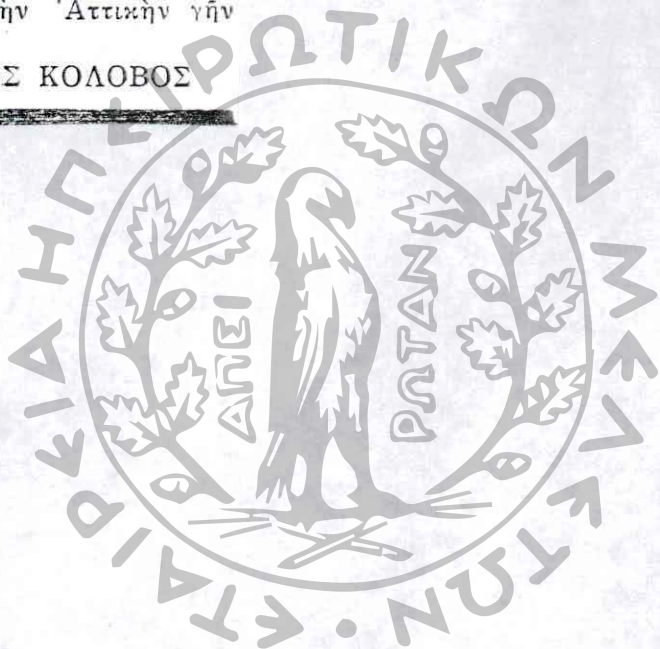
Τὴν 21ην Φεβρουαρίου ἄφησε τὴν τελευτίαν τοῦ πνοῆν εἰς τὸ Ψυχικὸ τῶν Ἀθηνῶν ὁ Χρῆστος Χρηστοβασίλης μαζί μ' ἓνα πικρὸ παράπονο γιατί δὲ θὰ ξανάβλεπε πιά τὴ λατρευτὴ του Πατρίδα, τὰ χιλιοτραγουδημένα του τὰ Γιάννενα.

Τὰ Γιάννενα μετὰ τὸν Πάλλη των, πενθοῦν τώρα τὸ Χρηστοβασίλη των. Μαζί μὲ τὰ Γιάννενα πενθοῦν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα καὶ ὁ Λογοτεχνικὸς κόσμος τῆς Πατρίδος μας. Πενθοῦν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ γεμάτη πατριωτισμὸ ψυχὴ, τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἐκλείσει στὴν καρδιά του τὴν Ἑλλάδα, τὸν ποιητὴ καὶ λογοτέχνη μὲ τὸ πλούσιο ἀστείρευτο καὶ γεμᾶτο διαύγεια ἰάλαντο. Ἡ ὁμογράφος, ποιητὴς, διηγηματογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς, κατέλιπε μίαν πλουσίαν καὶ ἀνεκτίμητον πνευματικὴν τροφήν, μίαν ἀληθινὴν ἐθνικὴν κληρονομίαν. Πέρυσι γιόρτασαν στὰ Γιάννενα τὰ πενήντ' ἔτη τῆς λογοτεχνικῆς του δράσεως, τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας ἐβράβευσε τὸ λογοτεχνικὸν του ἔργον, ἐσχάτως δὲ τοῦ ἀπενέμήθη ὁ Χρυσοῦς Σταυρὸς τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'.

Καὶ ἡμεῖς ἀπὸ θαυμασμὸν καὶ εὐγνωμοσύνην ραῖνομεν τὸν νεοσκεπόμενον τάφον του μὲ ἀνοιξιάτικα Ἑπειρωτικὰ λουλούδια.

Ἄς ἔχη ἐλαφρὰν τὴν Ἀττικὴν γῆν ποὺ τὸν ἐτάλυνε.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΟΛΟΒΟΣ

ΑΠΟ ΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΦΗΝΟΥΝ

Τὰ Ἑλληνικά γράμματα τις μέρες τοῦτες, ἔσκυψαν εὐλαβικά πάνω σ' ἓνα νιόσκαφο μνήμα, γιά νά βρηγίσουν ἓνα ἀκόμη ἐργάτη τους ἀκούραστο κι' ἐνθουσιώδη, πού τράβηξε τὸ δρόμο τοῦ πεπρωμένου. Ἐνα ἀκόμη πνεῦμα λογοτεχνικό, πηγαιό, ἐνώθηκε μέ τ' ἀπειρο, ἔγινε ἓνα μέ τὴν αἰωνιότητα, ΧΡΗΣ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ.

Μαζί μ' αὐτόν θάφτηκε μιὰ δλόκληρη ἐποχή γιά τὴ νεοελληνική λογοτεχνία, τὸ διήγημα, τὴν ποίηση καὶ τὸ δράμα, πού ἦταν ἕνας διαλεχτός ἀντιπροσώπος τῆς, ἡ πατριδολατρική ἐποχή. Ἐνῶ οἱ ψυχὲς τῶν ἄλλων σύγχρονων ψάχνουν γιά νέα ἰδανικά σ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, καὶ σποράροῦν ἀπ' τὴ λαχτάρα τῆς φυγῆς ἀπ' τὰ ποσὶά μοιβα, ἐκεῖνος σταθερὸς ἀκλόνητος, ἀνίκητος ἀπὸ τὸ χρόνο, σάν Σουλιώτης πού ἦταν, ἓνα ἤξερε γιά ἰδανικό του πού γέμιζε καὶ τὴν καρδιά του καὶ τὸ ἔργο του, τὴν πατρίδα, πρῶτα τὴν Ἠπειρὸ κι' ἔπειτα τὴν Ἑλλάδα, θά μπορούσε κανεὶς νά τὸν χαρακτηρίσῃ, ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι τόλμη, Ἐθνικὸ διηγηματογράφο. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιά τὴν πατρίδα, διηγήματα ἀπ' τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, διηγήματα ἡρωικά, Σουλιώτες καὶ Λιάπηδες, νά μερικὰ ἀπὸ τοὺς ἱεῖλους τῶν ἔργων του, πού δικαιολογοῦν τὰ παραπάνω λόγια. Ἡ διήγησή του εἶναι δροσερή καὶ διάφανη σὰν κροσσάλλενιο νερό, τρυφερὴ σάν κοριτοστικὴ κάποτε ὅπως σὴν «κηδεὶα τοῦ Πλατάνου». Τὰ πρόσωπά του εἶναι ζωντανὰ λὲς κινούνται σ' ἓνα περιβάλλον τόσο φυσικό, πού κάνει τὸν ἀναγνώστη νά τὰ χαίρεται καὶ νά ζῇ μαζί τους ὅλες τίς ἀναποδιές τῆς ζωῆς καὶ ὅλους τοὺς κατατρεγμούς των ἀπὸ τοὺς γενίτσρους, καὶ ἀπὸ τὴ μσύρη σκλαβιάς. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ δράματά του, ἓνα πληθὸς δράματα ἀνέκδοτα, πού τὰ ξανάβλεπε ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τὴν ἄλλη ζωὴ τὸ φθινόπωρο πού πέρασε, πού ἦταν καὶ τὸ στερνὸ καὶ ἀληθινὸ φθινόπωρο τῆς ἰδίας του τῆς ζωῆς. Καὶ ἡ γλώσσα του τὸ ἴδιο ζωντανή κι' ἀπέρριπτη διατράνωνε ἄλλη

μιὰ φορά, πὼς ἀπὸ τὴν Ἠπειρὸ ξεπήδησε ἡ ἀρτιώτερη μορφή τῆς σημερινῆς γραφῆς μένης Δημοτικῆς.

Τελευταία ὑπόφερε πολὺ. Ἡ ὕψαια του εἶχε λιγύσει, ἁπλὸς σάν μικρὸ παιδί ἢ σάν ἀληθινὸς ποιητὴς περνοῦσεν ἡρεμὸς εἰς δοκιμασίες τῆς ἀσθενείας του, ἐνῶ τὸ πνεῦμα του διαυγέστατο φωτοβολοῦσε σάν νά ἦταν κάτι ἐντελὼς ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸ σῶμα του, ὅπως εἶναι κιόλας διάφορο ἀπ' τὴ φθαρτὴ τὴν ὕλη θάλεγε πὼς κάποια νεράιδα ἡπειρώτικου παρσμουθοῦ ἀπὸ τίς χιλιοτραγουδημένες του χάρισε στὴ σκέψη αὐτὴ τὴν παντοτινὴ δροσιά της, σάν μιὰ μικρὴ ἀνταμοιβὴ σὲ κεῖνον πού παράδωσε στὴν ἀθανασία ὅλο τὸν ἑξωτικὸ κόσμο τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ τῆς Ἠπειροῦ.

Ὅμως ὁ Ἠπειρώτης, πού μπήκε στὸν κόσμὸ τῶν γραμμάτων μέ τὸν ποιοτὸ ἀσκημοτρόπο μέσα στὸ πρῶτόγονο σκόλειο τοῦ Παπ' Αντριά, ὅπως τὸ περιγράφει στὰ «διηγήματα τοῦ μικροῦ σκολειοῦ» μέ τὸ φέλεκά καὶ τὰ παρόμοια σύνεργα τῶν δασκάλων τοῦ σκλαβωμένου γένους γιά νά φτάσῃ ἐκεῖ πού ἔφτασε νά κάνῃ πόλημα τὴ μσθητικὴ αὐτὴ ζωὴ πού τελειώνει μέ τὴν εἰδυλλιακὴ μορφή μιᾶς ὁμορφῆς δασκάλας πού τοῦμαθε τὴ γραμματικὴ καὶ τὴν ἔκανε εὐχάριστη «σάν Ὀρφικὸ ποίημα» δὲν ὑπάρχει πιά στὴ ζωὴ.

Νικήθηκε σὴν ἀνίστη παλὴ πού κατεβαίνει στὰ στερνὰ κάθε θνητός μέ τὸ χαλαστὴ τὸ χρόνο. Καὶ τὴν περασμένη βδομάδα ὅλοι οἱ φίλοι, οἱ θαυμαστὲς του, ὅσοι σεβάστηκαν τὸ διαλεχτὸ αὐτὸ ἱεροφάντη τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἡ ἰδία ἡ Πολιτεία μέ τοὺς ἐπισήμους ἀντιπροσώπους τῆς τὸν συντρόφεψαν ὡς τὸν τάφο τὸν Ἀττικὸ, πού τοῦ φύλαξεν ἡ μοῖρα.

Στὸν τάφο αὐτὸ ἔστω καὶ καθυστερημένοι λίγο προσκυνητὲς ἄς ρίξωμε καὶ μεῖς λίγα λούλουδα, τιμώντας ἔτσι τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Ἠπειρώτη.

ΚΟΡΝΗΛΙΑ

Ο ΓΕΡΟΠΑΠΟΥΛΗΣ ΜΑΣ

Με τὸ Χριστοδοξίλη, τὸν πεθιμένο διηγηματογράφου μας, συνδέονται δυὸ περιστατικὰ τῆς ζωῆς μου, ἀσήμεντα κατὰ τὸ φαινόμενο, μὰ ποὺ ἔχουν κι' αὐτὰ τὴν οὐσίαν τους.

Ἐν ἀπὸ τὰ τελευταῖα καλοκαίρια ποὺ πέρασα στὴν Ἠπειρο, μέσ' στὰ λίγα βιβλία ποὺ ἔτυχον νάχω ἀπο τὰ γυμνασιακὰ μου χρόνια εἶτα νε καὶ τὰ «Λιγγήματα τῆς Στάνης». Ἐγὼ εἶχα εὐχαριστηθεῖ πολὺ πρὶν ἀπ' αὐτὰ (σὲ κάτι παλιὰ «Παναθήναια» πρωτόδρηκα διηγημὰ του), τώρα ἤθελα νὰ μεταδώσω (ἢ νὰ δοκιμάσω;) τὴν ἐντύπωσιν καὶ σ' ἄλλους. Ὡς οὖν λοιπὸν καὶ διάδωκα δυὸ τρεῖς ἀπὸ τίς στυπνικὲς ἱστορίαις τοῦ στὴ βίβου μου, ποὺ ἤμουν βέβαιος πὼς ἐκαταλάβαινε τὰ καλὰ πράγματα ὅπου καὶ νὰ βίσκουσαν (ἐνῶ δὲν ἔχω τὴν ἴδια βεβαιότητα γιὰ τίς κυρίες ποὺ παίρνουν ἀπὸ τὸν «Ἀσκραῖο», νὰ πῶμε, μαθήματα αἰσθητικῆς). Κι' ἔτσι παρακολουθοῦσα κἀμπροσην ὦρα τὴν χαρὰ ποὺ αἰσθάνεταν ἕνας ἄλλος μέσου τῆς φωνῆς μου, τὴν χαρὰ ποὺ δὲν μποροῦσα πῶς νὰ αἰσθηνθῶ γιὰ λογαριασμὸ δικῶν μου. Τὰ

σκολιὰ, τὰ πρόβατα, κι' οἱ ἄνθρωποι ποὺ περνοῦσαν ὅλη τους τὴν ζωὴν μαζί μ' αὐτὰ, συγκινοῦσαν γιὰ καλὰ, ὅπως ἔδλεπα, τὴ φαντασίαν τῆς ἀπλοϊκῆς γερόντισσας ποὺ ἔδρισκε μέσα ἐκεῖ πιστὰ τὸν τόπον καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς.

Τὸ δεύτερον περιστατικὸ συνδέεται μὲ μὴν ἀνύχη ἐπιχειρήσιν ποὺ εἶχα ἀνελκύσει ἐνῶ καὶ τρεῖς χρόνια: μὲ τὴν ἐκδόσιν ἐνὸς ἡπειρωτικοῦ ἡμερολογίου. Εἶχαμε κάνει μὲ τὸ συνεκδόσιν μου μὲ ἐγκύκλιον καὶ τὴν στείλαμε σὲ γνωστὰ πρόσωπα τῶν γραμμάτων ζητώντας τὴν συνεργασίαν τους. Ὁ Χριστοδοξίλης, τοπικιστὴς ὥς τὸ θάνατον, μᾶς ἔστειλε ἀπ' τοῦς πρώτους τὸ διηγημὰ του· εἶχε κι' εἷς λεξιλόγιον μάλιστα σὲ τέλος. Μαζὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ ὅμου λάβαμε κι' εἷς γράμμα ὅπου μᾶς ἐμάλωνα πὼς καὶ γιὰτὶ νὰ γράφουμε τὴν ὑποταχτικὴν μ' ἐφ' ἑλὸν γιῶτα καὶ τὰ λοιπά. Διάδωκα τίς παρατηρήσεις του καὶ χαμογέλασα. Οἱ παλιοὶ ἄνθρωποι δὲ σὲ θυμίζουν κι' ὅταν ἀκόμη ἔχουν ἄδικο. Ὁ Χριστοδοξίλης εἶχαν ὁ γεροπαπούλης μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ ΜΑΣ

Υπό ΑΛ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸ «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον» μοῦ ἐξήγησε νὰ γράψω καὶ ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὸ ἔργον τοῦ πολυκλαύστου μᾶς Χρηστοβασίλη. Ἡ ἐπιθυμία τῶν φίλων μου διευθυντῶν ποὺ ἔρχεται ἀκριβῶς καὶ προλαμβάνει τὴν ἐκδήλωσιν τῆς δικῆς μου διὰ τὴν τέλεσιν ἐνὸς εἵδους φιλολογικοῦ μνημοσύνου ἀπὸ τῆς στῆλης αὐτῆς, ποὺ δὲν ἐδίστασαν σ' ἄλλη προπερσυνὴ συζητήσει γύρω ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ ἀλησμονήτου φίλου μᾶς καὶ φωτεινοῦ Δασκάλου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ φιλολογικοῦ του Ἰωβιλαίου, νὰ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος του καὶ νὰ γίνουν ἀνεπιφύλακτα Χρηστοβασιλικές.

Σ' ἓνα γράμμα του, ἀπὸ τὸν Αὐγουστο τοῦ 1934—καὶ ἔχω πολλὰ τέτοια γράμματά του—μοῦ ἔγραψε «Ἀγαπητέ μου... Σ' εὐχαριστῶ ἐγκάρδια γιὰ ὅσα εἶδα δημοσιευμένα γιὰ μένα καὶ γιὰ ὅσα μοῦ ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον νὰ ἰδῶ...»

Τὸ «μέλλον» δυστυχῶς, τόσο βραχύ, δὲν τοῦ ἐπεφύλαξε νὰ ἰδῇ. Ἡ μοῖρα του ὅμως δικαιωματικῶς μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἀσχοληθοῦμε ἐν ἐκτάσει μὲ τὸ Πάνηπειρωτικὸν καὶ Πανελλήνιον ἔργον του εἰς ἐκτέλεσιν βαθυτάτης ὑποχρεώσεως καὶ ὀλιβερωτάτου ἀλλὰ ἐπιβεβλημένου καθήκοντος.

Οἱ Γράμματα αὐτὰς χωρὶς ἀξιῶσεις σοβαρᾶς κριτικῆς θὰ ἀφιερῶσιν στὶς προσωπικὰς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴ γνωριμία μου μὲ τὸ Χρηστοβασίλη, σὲ διάφορα ἀνέκδοτά του—στὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ὑποσχεθῇ τὴ βοήθειά του καὶ ὁ ἀγαπητός μου κ. Χρ. Ζωμηῖχος, Συνδιευθυντὴς τοῦ φίλου μᾶς εἰς τὴν «Ἐλευθερία»,—ἀσφαλίτη γιὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἔργου του, ἀπὸ τὴν ζωὴν ὡς λογίου, ὡς διηγηματογράφου, ὡς δημοσιογράφου, ὡς πολιτευτοῦ καὶ ἀκόμα ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ δημοσιευμένου καὶ ἀνέκδοτου.

Μὲ τὸ Χρηστοβασίλη εἶχαμε κάνει γνωριμία ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῶν Γυμνασιακῶν σπουδῶν. Ὑπελείπετο μόνο ἡ προσωπικὴ μᾶς γνωριμία, ποὺ ὡς καλὰ θυμολύμαι ἔγινε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1930 ἢ 1931.

Στὰ μαθητικά μας χρόνια ὁ ὁ Χρηστοβασίλης εἶχε λάβει αἰγλήν ἡμιθέαν μὲ τὰ Ἡπειρωτικὰ καὶ Ἑλληνικά του διηγήματα. Σ' ὅλα τὰ ἀναγνωστικά, ὅλων τῶν τάξεων, ὅ,τι κι' ἂν ἀνοιγες, εὗρισκες διήγημά του, ποιήματά του, λαογραφικὴ του μελέτη, Ἡπειρωτικὸ παροιμῖδι. Μὲ λαχτάρα διάβαζα κάθε τι δικό του.

Ἐκεῖνο τὸ «Χριστοῦγεννα στὸν Πίνδο», ἀφήγησις περιπετειῶν μερικών κυνηγῶν, ποὺ εἶχαν ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὰ χιόνια στὸν Πίνδο καὶ γωστῆσαν ἐκεῖ τὰ Χριστοῦγεννα μὲ σκοτωμένα ἀγοιόγαυρα. Εἶναι ἀπὸ τὰ κυνηγετικά καὶ ἀγοιστικά ἀριστοτεχνήματα του. Ὁ Βλ. Γαβριηλίδης γράφοντας στὴν «Ἀκρόπολιν» λέγει καὶ ὁ Τονογιένεφ θὰ ἐδανείζετο εὐχαριστικῶς μερικὰς σελίδας...

Ἄλλο τῆς σειράς τῶν «Θεσσαλικῶν Διηγημάτων» του εἶναι ἡ «Ἀνάβασις στὰ Μετέωρα».

Δὲν ἔξρω ἂν ἡ παιδικὴ προσδιύθεσις ἔδωσε περισσότερη ἀξία στὴν περιγραφή τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ἀγρίων ἐκεῖνων βράχων. Ἀλλὰ ἡ ἀφήγησις τῆς ἀναβάσεως στὰ Μετέωρα μὲ τὸ περίφημο «δύχι» καὶ μὲ τὴν ἀνέμη ποὺ ἰδρῶνουν νὰ τὴν γνοῖζουν δώδεκα καλογέροι, μᾶς εἶχε ἐξάψει τὴν φαντασίαν! Σὲ κάθε σελίδα τοῦ διηγήματος καὶ ἀνοίγαμε πίσω ὅπου οἱ βιογραφικὲς σημειώσεις καὶ ἡ φωτογραφία τοῦ συγγραφέως καὶ καμαρώνουμε ἕναν ἀρρενωπὸ καὶ ὀμορφὸ λεβέντη.

Μὰ τί νὰ πρωτοθυμηθῇ κανεὶς!

Ἀργότερα κάποι- καὶ συγκεκριμένα κατὰ τὸ 1928—29 εἶχα κατορθῶσαι νὰ ἐγγοσφῶ συνδρομητὴς στὴν «Ἐλευθερία» μὲ πέννητα δραχμὲς γιὰ ἕξι μῆνες. Καί φαίνεται πῶς εἰς τὰ βιβλία τῆς διεκπεραιώσεως τῆς «Ἐλευθερίας» εἶχε γίνει ἕνα ἐνεργητικώτατον λάθος διότι ἀπέναντι τοῦ γλίσχρου ἐκείνου πενηνκονταδράχμου ἔπαιρνα τὴν «Ἐλευθερίαν» ἐπὶ τρία ὁλόκληρα χρόνια χωρὶς ποτὲ νὰ εἰδοποιηθῶ γιὰ τὴν ἐξώφλησιν τοῦ ὀγκουμένου χρέους μου. Σὰν γνήσιος δὲ Ἡπειρώτης συνδρομητῆς Ἡπειρωτικῆς; Ἐφημερίδος οὐδέποτε εἶχα προθυμοποιηθῇ νὰ προβῶ εἰς τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνδρομῆς μου μέχρως ὅτου κάποτε μὲ «ἐσκούπισε»—κατὰ τὸν ἀμίμητον ἐκεῖνον χαρακτηρισμόν του—ὡς κακοπληρωτὴν!

Τὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν πρώτην μᾶς γνωριμίαν τις ἔστειλα στὴν «Ἀγροτικὴ Ἠχώ» τοῦ κ. Τσιμογιάννη, ὅπου συνεραζόμενον στὴν χρονολογικὴν στήλη «Γιαννιώτικες Ἐβδομάδες».

Νὰ πάνω—κάτω τί ἔγραφα.

Ὁ Μαῖτρο! Ὁ ἄνθρωπος τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Ὁ λογοτέχνης.

Ὁ ὕμνογράφος τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς ζωῆς. Ὁ ἐραστής τῶν Γιαννίνων!!

Μορφὴ γεροντικὴ συμπαθητικῆ. Μουστάκι ψαρό, παγὺ καὶ πλουσιο. Αὐστηρὸς τηρητῆς τῶν Παιτῶν. Ποιὸς δὲν τὸν γνωρίζει! Ὁ πολιτευόμενος. Ὁ περιφρονετὴς ἀνθρώπος τῶν γραμμῶν. Δὲν ἦσυχάζει ὧρα. Γυρίζει παντοῦ ὅπου τὸν ζητοῦν καὶ τὸν ζητοῦν πολλοὶ ὅλοι. Ἡ σιλουέττα του ἀπλουσιότη. Ἐξαιρετὸ χαρακτηριστικὸν ἡ ἀτιμελευσία. Αὐτὴ ὡς γνωστὸν εἶναι ἀναπόσπαστη ἀπ' ὅλα τὰ σοφὰ μυαλά. Παλαιωμένο κλάκ, τὸ ὁποῖον ἀριθμεῖ βίον πολλῶν δεκαετηρίδων. Τὶ εὐγλωττος σύντροφός του ἀλήθεια! Περισσότερο τοῦ δόντος κατεβασμένο. Ὁ γιὰ τὸν πάλλου του ἀντιθέτως ὑψώνεται καὶ ζηλοτύπως προσπαθεῖ νὰ κρούσῃ τὸ σεβάσμιο του πρόσωπο. Βάλε του ὑπὸ μάλης καὶ ἓνα μάτσο ἐφημερίδες. Νάτος ὁ Χρηστοβασίλης.

Ἀτόφις ὁ Χρηστοβασίλης ποὺ νανοῦρις τὴν Ἡπειρὸ μὲ τίς ἱστορίες του.

Δευτέρα. Ἐκδίδεται σήμερᾳ ἡ «Ἐλευθερία», τὸ πασίγνωστον δημοσιογραφικόν του ὄργανον. Ἐνας εὐχάριστος ἥλιος ὑψοῦται ἀπάνω τὴν πόλιν τῆς θρυλικῆς Φροσύνης. Πραγματικὸς σταθμὸς αὐτῇ ἡ ἡμέρα σταθμὸς θαλπωρῆς.

Ὑστερὰ ἀπὸ ἕνα συνεχὲς κομβολόγιον ὕγρον καὶ συννεφιασμένων ἡμερῶν. Μπαίνα στὸ «Φοῖνικα». Ὁ Μαῖτρο μὲ τὸν κλασσικὸν γιὰ τὸν ἀνασχωμένον καταγίνεται νὰ γράψῃ τίς διευθύνσεις τῶν συνδρομητῶν στὸ φύλλον, ἐνῶ ἕνας χαμῆλης ἐπιστολατεμένος ἀπὸ τοὺς ἀγοσχόλους τοῦ Μώλου τῶν Γιαννίνων γυρίζει τὸν τροχὸ τοῦ πιστηρίου γιὰ νὰ ἐκτυπωθοῦν τὰ φύλλα! Ἐδῶ θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ μία παρέκβασις. Στὰ Γιαννίνα δὲν ὀπῆσαν τότε—τώρα δὲν ἔξρω—ἠλεκτρονικὲς ἐγκαταστάσεις πιστηρίων. Ἡ ἐκδορὴς τῶν ἐφημερίδων μὲ τὰ πρωτόγονα ἐκεῖνα μέσα ἦταν ἀληθινὸ μαρτύριο!

Ὁ κ. Τσιμογιάννης ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶα τοῦ τυπογράφου πνιγμένος στὶς δουλειάς. Κάποια ὧρα ἐδόκησε νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του ὁ Χρηστοβασίλης. Αἰσθάνθηκα τὴν ἀνάγκη ἐνὸς νὰ μὲ συστήσῃ. Ἦμουν ἄγνωστος ἐγὼ μπροστὰ σ' ἕναν πασίγνωστον. Φαίνεται πῶς κάποια ὧρα ἐλύθη ὁ γλωσσὸς ἐνδοτικῆς κατὰ τρόπον ἐντελῶς... ἐμπορικόν!

ТНЛБЭ. 26-924

Χρονολογία

15 APR 1937

[illegible]

ΥΠΟ ΑΔ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

Τὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν πρώ-
την μας γνωριμία τίς ἔστειλα σὴν

Ο Δ. Παπαδόπουλος λέει ότι η
απόφαση του υπουργείου Αν-
τισημείωσης της Επανάστασης
αδύναμος να σηκώσει τα βάρος
του ό Χρηνοστάσιου. Αι θύρα-
να την άδωκη άδωκη να μέ ανωτά

ση. "Ημουν άγνωστος εγω μπρο-
στά σ' έναν πασίγνωστον. Φαίνε-
ται πως κάποια ώρα ελύθη δ' γλωσσο-
σοδέτης κατά τρόπον έντελώς... έμ-
πορικόν !

— Ένα φύλλο, σάς παρακαλώ,
Μαίτρο! Καί τοῦ προσέφερα τά-
ληρο.

— Μωρέ έσύ είσαι πλούσιος !
Καί τί τό θέλεις τό φύλλο ;

— Νά τό διαβάσῃ ένας πού θαν-
μάζει τό έργο τοῦ Χρηστοβασίλη.

Κάτω άπ' τά μούστια του έ-
πιασε ένα καλόβολο χαμόγελο χα-
ρούμενης ικανοποιήσεως.

Καί ποῖος μωρέ, εἶν' αὐτός ;

— !
Εὐχαριστώ, παιδί μου, νά ζή-
σης ! Καί τοῦ μένεις ;

— Στήν Πρωγονιά !

Αὐτό ήταν γιά νά γίνῃ θηρίο.

— Βοστίνα πές μου ! Καί έκρό-
φερε ένα παχύτατο ήπειρωτικό σί-

γμα. "Ο μακαρίτης είχε άνοιξει ά-
γωνα δλόκληρο κατά τῆς «δασκα-
λικῆς μωρίας», πού είχε βαλθῇ τό-
τε νά. . . έλληνοποιήσῃ όλες τίς πα-
λαιές τοπωνυμίες καί νά ρίξῃ πε-
ρισσότερο σκοτάδι στή σκοτεινή
ήπειρωτική Ιστορία. Μά γιά τό
ζήτημα αὐτό θά γίνῃ λόγος πύ-
κτω. Τό χρονογράφημα έ-
καίνο δημοιεύτηκε μετά μιá βδο-
μάδα στήν «'Αγροτική 'Ηχώ!». "Ο
Χρηστοβασίλης βείσκονταν στήν
'Αθήνα. "Οπως έμαθα άργότερα
είχε κοπῇ άπό τήν θυγατέρα του
'Ανθοῦλα καί τοῦ είχε σταλῇ. Μά
όχι μικρή δέ έκπληξῇ εἶδε πρὸ
τῶν ἡμερῶν στήν «'Εστία» τῆς 4ης
Μαρτίου νά κίνῃ εὐφημον μνείαν
γιά τήν έλάχιστην έκείνην προ-
σφορά ὁ σεβαστός μου φίλος κ. Δ.
Καμπούρογλου ('Ανδρομάχη;) τ.
πρόεδρο 'Αναδημίας, ασχολούμε-
νος μέ τά έξῆς :

«'Η ελληκρίνειά του ήτο πολὺ
χαρακτηριστική. Κάποτε εἰς τά 'Ι-
ωάννινα έπισκέφθη αὐτὸν εἰς τό
Τυπογραφείον—Γραφεῖόν του νε-
αρός, ἀλλὰ δυνατός χρονογράφος.
τὸν περιγράφει λοιπὸν, ὀδηγοῦντα
τοὺς στοιχειοθέτας, βοηθοῦντα τήν
διεκπεραιώσιν, διαβάζοντα εἰς τό
μεταξὺ έφημερίδας, τὰς ὁποίας εἶ-
χε χάσει εἰς τὰ θυλάκια του καί
συγχρόνως καθήμενον καθε τὸσον
εἰς τό τραπέζι καί γράφοντα. Δια-
σώζει ὅμως καί τήν έξῆς συνδιά-
λεξιν μέ τό Χρηστοβασίλη.

— Σάς εἶχα έπισκεφθῇ καί ἄλ-
λοτε διδάσκας, πρὸ τινῶν μόλις
μηνῶν.

— Σέ ξέχασα παιδί μου !

«'Οποῖος ηὐτύχης νά τὸν γνω-
ρίσῃ καί νά τὸν άκούσῃ, θ' άντι-
ληφθῇ πλήρη τήν έμορφιά τῆς
συντόμου ταύτης συνδιαλέξεως».

Καί προσθέτει ὁ κ. Καμπούρο-
γλου : «'Ο Χρηστοβασίλης έθύμιω-
νε πολὺ εύκολα καί καίτοι έξέθι-
μωτο, ὅταν τοῦ ἀπερῶσαν άντίρ-
ρησαν, ἢ ὁποία τοῦ έφάνετο έπι-
τυχημένη. Μά έπισκεφθῇ κάποτε
μετά τήν διαδικίαν, άπονομήν τοῦ

Ἀριστείου αὐτῶν Γραμμάτων καί
άπό τήν διάδα τῶν ὁποίων ἡ πα-
ράλειψς τὸν εἶχεν έξοργίσει ἀλλὰ
καί λυπήσει πολὺ, θεωρήσαντα τήν
παράλειψιν ταύτην ὡς περι-
φρόνησιν τῆς εργασίας του. Καί
τότε τοῦ εἶπα :

— Εἰς τὸν τόπο μας, Χρηστάκη,
καλλίτερα νά γελά κανεῖς παρὰ νά
κλαίῃ.

— Ἀλήθεια μοῦ εἶπε κι' έσκασε
στά γέλοια.

(Συνέχεια εἰς τό έπόμενον)
ΑΛ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

Аполлоний

Χρονολογία

15 APR 1937

[illegible]

THE ZINN-TOY-POSTCARD ALAS

ΥΠΟ ΑΔ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

«Αγροτική Ήχθη» τοῦ κ. Τσιμισ-
γιάνη, ὅπου συνεργάζομαι στὴν
χρονογραφικὴ στήλη «Γρανιό-
μα: Ἐρδουμάδα».

Νὰ πᾶν—κόπο τὸ ἔργον.

‘Ο Μαίτρο! ‘Ο ἄνθρωπος τῆς
παλαιᾶς ἐποχῆς. ‘Ο λογοτέχνης.

Ὁ ὑμνογράφος τῆς Ἑκείνου καὶ
τῆς Ἑκείνου ζωῆς. Ὁ ἄνα-
στής τῶν Γεννίων!!

Μορφή γερανική συμπιεσμένη.
Μουστάνι ψαρό, καχύ και πλεό-
σιο. Αδιστηρός τηρητής των Πά-
τωϊων. Ποιός δὲν τὸν γνωρίζει; Ὁ
πολιτευόμενος. Ὁ περιφρονῶνς ἄν-
θρωπος τῶν γραμματέων. Ἀδὲν ἡσυ-
χίζει ὦρα. Ευρίζει παντοῦ ἔπου-
τὸν ζητοῦν καὶ τὸν ζητοῦν πολλοί.
ἄλοι. Ἢ σιλουέται τοῦ ἀπλουστά-
τη. Ἐξήμεστο χωροκτηρησιακὸ ἢ
ἀντιμαλῆσια. Ἀδὲ ὡς γνωστὸν εἶ-
ναι ἀναπόσπαστη ἀπ' ἅλλε τῆ το-
φῆ μυαλῆ. Πολιτωμένο κλέιν, τὸ
ἐπειὸν ἀριμετρεῖ βίον πολλῶν δε-
κακτηρίδων. Τὶ εὐγλωττος σύν-
τροφός τοῦ ἀλήθεια! Παρσιό-
εργου τοῦ δέοντος καταβασμένο. Ὁ
μιαῖς τοῦ παλτοῦ τοῦ ἀναδύτος
ὀφόνετα καὶ ἐμφοτῆτος προσηπα-
θεῖ νὰ κρύψη τὸ σερβίσιο του
πρόσωπο. Βίλλε του ὅτι μύλλε
καὶ ἔνα μύσσο ἀρημετρεῖται. Νίτος
ὁ Χρηστοβασίλης.

Ἀτόφιός δ' Ἰσχυροβασίλης πού
νανούρις τὴν Ἰππαιό, μὲ τίς δαμο-
ρίες του.

Δευτέρα. Ἐκδίδεται σήμερα ἡ
Ἑλευθερία, τὸ κατ' ἐξοχὴν δημο-
σιογραφικὸν του ὄργανον. Ἐ-
κτα: εὐχέλαιος ἥλιος, ὁρᾷ ὅτι ἡ
πύξις ἐν πόλει τῆς Θεσσαλίας φρο-
νύει. Πραγματικὸν σταθμὸν ἔσ-
τι ἡ ἡμεῖς σκευὴ, βελτιστὴ

ύστερα από ένα συνεχές και βολό-
γιον θύσαν και συνταρασμένον
παραπλ. λίκαινό στο εφάκτιστο.

© 2000 by The McGraw-Hill Companies, Inc.

1. The first step in the process is to identify the problem. This involves gathering information about the situation and understanding the needs of the stakeholders involved.

1. **THE STATE OF TEXAS, COUNTY OF DALLAS, ss. I, _____, Clerk of the County Court, do hereby certify that the within and foregoing is a true and correct copy of the original of the same as the same appears from the records of the County Court of the County of Dallas, State of Texas.**
 2. **IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto set my hand and the seal of said County Court at Dallas, Texas, this _____ day of _____, 19____.**
 3. **CLERK OF COUNTY COURT.**

Ο κ. Παπαγιάννης λέει ότι ο Πάπας
είναι ο πρώτος που υποστήριξε την

[illegible]

ΕΠΙΣΤΟΛΗ, ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΩΣ ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ
ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΟ ΤΩ 1926
1926

Εὐὲ μοι φησὶν ἡμεῖς, κἀνὼτα δὲ
δὲ Κορινθίαι σὺν ἡμῖν λέγει λέγει αὐ-
τῷ ἡμεῖς καὶ τὰ ἑκατόν. Σὺ
καὶ τὰ ἑκατόν, ὅσον τῶν
καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἔστιν ἡμεῖς, εὐ-
αγγελιστὴς ἡμεῖς, καὶ τὰ
καθ' ἡμᾶς, ὅσον τῶν
καθ' ἡμᾶς. Μὴ λυγρὰ δι-
δάσκει καὶ τὰ ἑκατόν.

Ἐπιστολὴ τοῦ «Χριστοῦγεννα» στὸν Πίνδο», ἀρρήγην περιπετειῶν με-
ρῶν κυνηγῶν, τοῦ εἶχαν ἀπο-
σταθῆ ἀπὸ τὰ γένη στὸν Πίνδο
καὶ γιόστουν ἐκεῖ τὰ Χριστοῦ-
γεννα καὶ σιωποῦνε ἀγχογαθῶς.
Εἶναι ἀπὸ τὰ κυνηγετὰ καὶ
ἀγροτικὰ χριστογενήματα τοῦ. Ὁ
Βλ. Γαβριηλίδης γράφοντις σὴν
«Ἀποδοκίμ» λέγει καὶ ὁ Τον-
γινεφ θὰ ἐθανεῖτο εὐχαρίστως
μετὰ τὴν ἀσέβειαν...

Ἄλλο τῆς σειρᾶς τῶν «Θεσσα-
λικῶν Διηγημάτων» τοῦ εἶναι ἡ
«Ἀνάβασις πρὸς Ματέωρον».

Δὲν ἔξωτο ἂν ἡ παιδικὴ πο-
δοῦσας ἔδωκε περισσότερη ἀξία
στὴν περιγραφὴ τῶν μεγαλοπρε-
πῶν καὶ ἀγροῶν ἐκείνων βασιχῶν.
Ἀλλὰ ἡ ἀφήγησις τῆς ἀναβίσεως
στὰ Μετέωρα μὲ τοῦ περιήρητο ἐδύ-
χαι καὶ μὲ τὴν ἀνέηυ τοῦ ἰδρω-
κουν νὰ τὴν γροῖζουν δώδεκα
μαλογέροι, καὶ εἶχε ἔξῃσι τὴν
φαντασία! Σὲ κῆτε σελίδα τοῦ
διηγήματος καὶ ἀνοίγαμε πίσω ὅ-
που οἱ βιογραφικὲς σημειώσεις καὶ
ἡ φωτογραφία τοῦ συγγραφέως
καὶ κομμοκομμο ἔσαν ἀρραφανοὶ
καὶ ὀλοορο λερῶνται.

Μὰ δὲ νῦν πορευθεὺς ἐν ἡμέρῃς !

Ἀγαθὰ καὶ καλὰ συγχεῖται
 μέγα κατὰ τὸ 1923—29 εἶχα
 κατορθώσει νὰ ἐγγράφω συνδρο-
 μητὴς στὴν «Ἐλευθερία» μὲ πε-
 νήντα δραχμὰς καὶ ἑξήκως. Καί
 ὅπως καὶ πῶς εἰς τὰ βιβλία τῆς
 δικαστρίας ὅπως τῆς «Ἐλευθερίας»
 εἶχα γράψῃ ὅτι ἐννοητικώτατον ἡ-
 ὄρος δίδω. Γίνονται τοῦ γλισχροῦ
 ἐκείνου πεντηκονταδράχμιος ὁμοῖοι
 καὶ τὴν «Ἐλευθερία» εἰς τὰς ἀδελ-
 φηκὰς χρόνους χρόνι· καὶ τὸ ἐννο-
 ητικὸν μὲ τὴν ἑξοφλήσιν τοῦ
 ὁμοῖου χρόνι· μὴ. Σὺ γὰρ
 σὺ δὲ Ἰταλιανὴ· συνδρομητὴς
 Ἰταλιανικῆς· Ἐργασίος· σὺ δὲ
 ποτε εἶχα προθυμοποιηθῇ νὰ πο-
 ρῇ εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς συνδρο-
 μῆς μου μένεις ὅσον πάντοτε μὲ
 ἀσθενεῖς—κατὰ τὸν ἀμήνητον
 ἐκείνον· χαριστήριον τοῦ—
 ἀπολλομένου!

Τὰς ἐντολάς ἀπὸ τὴν προ-
την μας γνωριμία τὴς ἔστειλα σὴν

ση. "Ημουν άγνωστος έγω, μπρο-
στά σ' έναν πασίγνωστον. Φαίνε-
ται πώς κάποια ώρα έλύθη ό γλωσσο-
σοδέτης κατ' όρόπον έντελώς... έμ-
πορικόν !

— Ένα φύλλο, σάς παρακαλώ,
Μαίτη! Καί τοῦ προσέφερα τά-
ληρο.

— Μωρέ εσύ είσαι πλούσιος!
Καί τί τό θέλεις τό φύλλο;

— Νά τό διαβάσῃ ένας πού θαυ-
μάζει τό έργο τοῦ Χρηστοβασίλη.

Κάτω απ' τά μπουστάκια του έ-
κπασε ένα καλόβολο χαμόγελο χα-
ρσύμενης Ικανοποίησεως.

Καί ποῖός μωρέ, εἶν' αὐτός;

— ...
Εὐχαρίστῶ, παιδί μου, νά ζή-
σης! Καί ποῦ μένεις;

— Στήν Πρωγωνιανή!

Αὐτό ήταν γιά νά γίνῃ θηρίο.

— Βοστίνα πές μου! Καί έπρό-
φερε ένα παχύτατο ήπειρωτικό σί-

ἄριστέϊον τῶν Γραμμάτων καί
ἀπό τήν δαίδα τῶν ὁποίων ἡ πα-
ράλειψς τὸν εἶχεν ἐξοργίσει ἀλλὰ
καί λυπήσει πολύ, θεωρήσαντα τήν
παράλειψιν ταύτην ὡς περι-
φρόνησιν τῆς ἐργασίας του. Καί
τότε τοῦ εἶπα :

— Εἰς τὸν τόπο μας, Χρηστάκη,
καλλίτερα νά γελᾷ κανεῖς παρὰ νά
πλάτῃ.

— Ἀλήθεια μοῦ εἶπε κα' ἔσκασε
στά γέλοια.

(Συνέχεια εἰς τό ἐπόμενον)
ΑΛ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

γμα. Ὁ μακαρίτης εἶχε ἀνοίξει ἀ-
γῶνα δλόκληρο κατὰ τῆς «δασκα-
λικῆς μορφῆς», πού εἶχε βαλθῇ τό-
τε νά. ἔλλιγοποίησιν ὅλες τίς πα-
λαιᾶς τοπωνυμίας καί νά ρίξῃ πε-
ρισσότερο σκοτάδι στή σκοτεινὴ
ήπειρωτικὴ ἱστορία. Μά γιά τό
ζήτημα αὐτό θά γίνῃ λόγος πῶ
παρακάτω. Τό χρονογράφημα ἔ-
κείνο δημοιεύθηκε μετὰ μιᾶ βδο-
μάδα στήν «Ἀγροτικὴ Ἠχώ!». Ὁ
Χρηστοβασίλης βροῖσκονταν στήν
Ἀθήνα. Ὅπως ἑμαδα ἀργότερα
εἶχε κοπῇ ἀπὸ τήν θυγατέρα του
Ἀνθοῦλα καί τοῦ εἶχε σταλῇ. Μὲ
ὄχι μικρὴ δὲ ἐκπληξὴ εἶδε πρὸ
ἡμερῶν στήν «Ἑστία» τῆς 4ης
Μαρτίου νά κίνῃ εὐφημον μυαίαν
γιά τήν ἐλάχιστην ἐκείνην προ-
σφορά ὁ σεβαστὸς μου φίλος κ. Δ.
Καμπουρογλου (Ἀνδριμαίρης) τ.
πρόεδρο Ἀκαδημίας, ἀσχολούμε-
νος μὲ τὰ ἐξῆς :

«Ἡ εὐκαιρία τοῦ ἡτο πολὺ
χαριτηριστικὴ. Κάποτε εἰς τὰ Ἰ-
ωάννινα ἐπεσιέφθη αὐτὸν εἰς τό
Τυπογραφεῖον—Γραφεῖόν του νε-
αρός, ἀλλὰ δυνατὸς χρονογράφος.
τὸν περιγράφει λοιπόν, ὀδηγοῦντα
τοὺς στοιχειοθέτας, βοηθοῦντα τήν
διεκπεραίωσιν, διαβάζοντα εἰς τό
μεταξὺ ἐφημερίδας, τὰς ὁποίας εἶ-
χε χῶσει εἰς τὰ θυλάκια του καί
συγχρόνως καθήμενον καθεὶς τὸσον
εἰς τό τραπέζι καί γράφοντα. Δια-
σώζει ὅμως καί τήν ἐξῆς συνδιά-
λεξιν μὲ τὸ Χρηστοβασίλη.

— Σας εἶχα ἐπισκεφθῇ καί ἄλ-
λοτε διδάσκαλε, πρὸ τινῶν μόλις
μηνῶν.

— Σὲ ξέχασα παιδί μου!

Ὅποιος ἠδύνησεν νά τὸν γνω-
ρίσῃ καί νά τὸν ἀκούσῃ, δ' ἀντι-
ληφθῇ πλήρη τήν ἐμορφά τῆς
συντόμου ταύτης συνδιαλέξεως.

Καί προσέεται ὁ κ. Καμπουρο-
γλου : «Ὁ Χρηστοβασίλης ἐδέξα-
νε πολὺ εὐκολά καί πάλι ἔξεδύ-
μωτο, ὅταν τοῦ ἀπεμήδυναν ἀντίρ-
ρησιν, ἡ ὁποία τοῦ ἐφαίνετο ἐπι-
τυχημένη. Μὲ ἐπεσευφύνη κάποτε
μετὰ τήν διαδικίην ἀπενουήν τοῦ

ΤΟ ΠΛΕΟΝ ΕΝΔΕΔΕΙΓΜΕΝΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Πολλάκις έντεϋθεν έτονίσθη ή σήμασία της έκδόσεως των Απάντων του Χρηστοβασίλη-ώς και ή υπόσχεσις του Δήμου Ιωαννιτών να βοηθήσῃ τό έργον. Δημοσιεύομεν κατωτέρω έπιστολήν, λίαν έπικαίρως σταλείσαν, του συμπατριώτου μας κ. Αλ. Μαρμπούλου, υπενθυμίζουσας την υποχρέωσιν του Δήμου Ιωαννιτών προς τοϋτο.

Αθήναι, 15 Φεβρ. 1938

Κύριε Διευθυντά,

Ο Δήμος Ιωαννιτών έτέλεσε μνημόσυνον του άειμνήστου Χ. Χρηστοβασίλη. Ο Θεός άναπαύσῃ την ψυχήν, την ωραίαν ψυχήν του άλτσημονήτου μας φίλου. Έκείνο όμως, τό όποϊον έπεβάλλετο να γίνη—και ύπο θέτω ότι με τό μέρος μας θα εΐναι όλοι οί Ηπειρώται, όσοι έδιάβασαν τον Χρηστοβασίλην—να έκδοθοϋν δηλ. τά Απαντα του μακαρίτου, δέν έλήφθη ύπ' όψει.

Είς την ζωήν του ό Χρηστοβασίλης ένα πράγμα έπόθησε: Ν' άγκαλιάσῃ τά έργα του τυπωμένα, να τά παρακολουθήσῃ, να τά χαρή. Είς τό Ψυχικόν, άρρωστος τότε, μοϋ έλεγε: «Δέν θα ζήσω να ίδω τον «Θανάση Βάγια», την «Κυρά Φροσύνη». Έστάθη εκεί πολύ άτυχής. Είς την δύσιν του βίου του μίαν έπιθυμίαν έξεδήλωσε, να έκδόσῃ κάποιος μεταγενέστερος τά Απαντά» του.

Ζώντος άκόμη αϋτοϋ ύπεσχέθη ό Δήμος Ιωαννιτών να ψηφίσῃ ένα κονδύλιον έκ 30.000 δραχμών, τό όποϊον είς χείρας έπιτελών των Έλληνικών Γραμμάτων, του Σάρρου, του Παπαχάριση λ.χ. θ' άπετέλει την άπαρχήν της έκδόσεως του όλου έργου.

Τίποτε δέν έγινε. Είς τον άνοιγέντα έρανόν της Πανηπειρωτικής Αδελφότητος ένεγράφησαν μόνον ό Στρατηγός Δ. Ν. Μπότσαρης και ό Σύλλογος των Βορειοηπειρωτών. Καί εΐναι άσφαλώς θλιβερώτατον τό φαινόμενον.

Εΐναι έντροπή δια την πόλιν

των Ιωαννίνων, δικαιοτάτα φημισμένην ως πόλιν των Γραμμάτων, να όλιγορή είς την έξόφλησιν μιας υποχρεώσεως ήθικης είς αϋτήν καταλογισθείσης άλλά και ύπό της ίδίας άνειλημμένης ζώντος άκόμη του Χρηστοβασίλη.

Ας την έχῃ υπόψει ό Δήμος Ιωαννιτών έκδοσῃ της συστάξεως του νέου του προϋπολογισμοϋ.

Μήπως δέν εΐναι τό ωραιότερον και χρησιμότερον Μνημόσυνον; Μετά τιμής

ΑΛ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

Τού κ. Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Μία ξεχωριστή πνευματική φυσιογνωμία εξέλιπε προχθές για την Ήπειρο. Ο ποιητής, ο τροβαδούρος του βουνού και του κάμπου, του χωριού και της στάνης, της ξενιτιάς και της σκλαβιάς δεν υπάρχει πιά. Το φιλόξενο χρώμα της Αττικής ζηλόφθονα τον έδέχτηκε για πάντε στην άγκαλιά του.

Γεννήθηκε στο Σούλι ο Χρηστοβασίλης το 1861. Η ζωή του πολυκύμαντη και περιπεριωδής. Σπούδασε τα πρώτα γράμματα στην πατρίδα του, στα Κουρεντοχώρια. Το σχολαρχείο το τέλειωσε στην Εάνθη κοντά στο θείο του Σπυρ. Χρηστοβασίλη.

Τα εγκύκλια μαθήματα τα διδάχτηκε στην Εὐαγγελική Σχολή της Σμύρνης. Εκεί το 1875 δεκατεσσάρων χρονών παιδί τον άρπαξαν οι Τούρκοι και τον κράτησαν όμηρό τους. Ήταν η εποχή της ανώμαλης τότε κατάρσεως στη Βαλκανική. Στην Πόλη τον έβαλαν στο Αυτοκρατορικό Λύκειο για να συνεχίση τις σπουδές του. Δραπέτευσε το 1878, ήλθε στην Κέρκυρα κι' από κει διαπεραιώθηκε στην Ήπειρο, όπου και πολέμηκε μάλιστα στους Αγίους Σαράντα. Τόν έπιασαν πάλι οι Τούρκοι και τον έξωρισαν στα Τρίκαλα. Από κει γύρισε το 1882 στην πατρίδα του. Τόν ξανάπιασαν την ημέρα των γάμων του και τον καταδικάσανε σε θάνατο. Κατώρθωσε όμως να δραπετεύση από τη φυλακή να φύγη στη Θεσσαλία κι' από κει να πάη στην Αθήνα το 1885. Εκεί μπήκε στη σύνταξη της «Ακρόπολης» του Ιαβριηλίδη κι' από τότε άρχισε η λογοτεχνική του παραγωγή. Πήγε μάλιστα κι' αντιπρόσωπος της «Ακρόπολης» στη Μόσχα κατά τη στέψη του Αυτοκράτορα Νικολάου Β'. Ολόκληρη η ζωή του στάθηκε ένας άγώνας. Αδιόκοπος άγώνας για την υπεράσπιση και για την προάσπιση των Ήπειρωτικών συμφερόντων και για την διατήρηση της Έθνικής μας Συνείδησης. Παραδειγματικά θα μείνουν το ακατάβλητο σθένος του και η απότομη τόλμη του.

Καταπιάστηκε μ' όλα τα είδη του λόγου. Δημοσιογράφος, Διηγηματογράφος, Ποιητής, Δραματικός, Λογογράφος και Πολιτικός. Η Δημοσιογραφική, Λαογραφική, Λογοτεχνική, και Κοινωνική δράση του είναι στενά συνυφασμένη με την ιστορία της Ήπειρου και του Έθνους μας καθόλου.

Από το 1899—1909 του είχαν αναθέσει τη Διεύθυνση της Έθνικης Εταιρείας «Ελληνισμός». Το 1914 στην Αυτονομοποίηση της Ήπειρου, στόν άγώνα τόν Βορειοηπειρωτικό πρώτος και καλύτερος.

Δυό φορές αντιπροσώπευσε την Ήπειρο στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, Βουλευτής και πη εξούσιος, άνήκων από ιδεολογία στην παράταξη του Λαϊκού Κόμματος, την πρώτη φορά το 1926

και τη δεύτερη το 1935.

Τα πρώτα του έργα τα δημοσίευσε στην «Ακρόπολη» και στα διάφορα περιοδικά της εποχής. Γλώσσα του ήταν η δημοτική. Η δημοτική όπωστήν έννοοσε αυτός κι' όχι με τις ακρότητες του Ψυχάρη και του Παλαμά. Πρόπαντός όμως ήταν γλώσσα Ήπειρωτική.

Πατριδολατρής και φυσιολάτρης σ' όλα του τα έργα. Η αγάπη του προς την Πατρίδα, προς τη φύση, προς τις ωραιές παραδώσεις διαφαίνεται διαλάμπει μάλιστα σε κάθε του στίχο, σε κάθε του γραμμή.

Λίγοι μπορούν να επιδείξουν πνευματικά δημιουργήματα σαν τα «Διηγήματα του Μικρού Σουλίου» και σαν τα «Ήπειρωτικά Παραμύθια του», που δεν δισάω για τα τελευταία να τόν παρομοιάσω με τόν Perrault.

Η Λαογραφική του εργασία μπορεί για την Έπιστήμη να είναι άχρηστη γιατί την ένόθευε με τη λογοτεχνική του πνοή, αλλά για τούς φίλους τών ωραίων θρύλων και τών ωραίων παραδόσεων είναι ένα μικρό κομμάτι από το είναι τους και ένα κομμάτι από την ψυχή τους. Είναι η ίδια ιστορία της ζωής μας και της αισθαντικότητας μας ο άπολογισμός, που ο άστα βισμός μας έφερε και τη διατιολογή. Έθιζε πολλά ιστορικά θέματα, που το ένα απ' αυτά αναδημοσιεύθηκε και στην Κυανή Βίβλο της Αγγλίας.

Με τόν Κρυσεάλη συναγωνίζονταν στη ποίηση και στην επιτυχημένη άπομύηση, αναδημιουργία μπορεί να πη κανένας τών λημοτικών μας τραγουδιών τόσο στη μορφή, όσο και στο περιεχόμενο. Ο Τρυγητής, ο Αντρείωμένος, και το περιήρημο τρανούδι του θέρου (ο Βασιληάς και η Θερίστρα), Αξιοσημείωτα και τα παιδικά του διηγήματα. Τα Μετέωρα, τα Χριστούγεννα στην Πίνδο, η κυνηγημένη πέρδικα, ο Μικρός Κοιτής, οι Πελαργοί.

Δεν μιμήθηκε κανένα κι' από κανένα δεν έπηρεάστηκε. Δεν προσποιείται, δεν έπιτηδεύεται. Φυσικά και άβίαστα κατοθώνει να μς σιγηνεύη άπευθυνόμενος στόν έσωτερικό μας κόσμο και μς συγκινεί βαθύτατα με τις άπεριττες μς και πλούσιες σε αίσθημα και σε δύναμη περιγραφές του.

Το έργο του Χρηστοβασίλη το έζησαν ένθουσιώδικα πολλοί δικοί μας και έξενι κριτικοί. Ο Γαβριηλίδης, ο Ψυχάρης (στο γλωσσικό διαγωνισμό του βραβεύτηκε μάλιστα με τη συλλογή του «διηγήματα του βουνού και κάμπου»), ο Ζαχ. Παπαντωνίου, ο Lebesque στόν Έρμη της Γαλλίας (Me-reure de France), ο διάσημος Ολλανδός Έλληνιστής Hessnling στην ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας του, που έβγαλε μαζί με τόν Per ot στο Παρίσι το 1924. Με το θάνατό του άφίνει ένα δυσαναπλήρωτο κενό στην Ήπειρωτική μας λογοτεχνία.

Από τα έργα του πολλά δημοσιεύθηκαν και σε τόμους. Διηγήματα: διηγήματα της Στάνης, διηγήματα της Ξενιτιάς, διηγήματα Θεσσαλικά, διηγήματα του βουνού και τού Κάμπου. Από τα Χρόνια της Σκλαβιάς ο Κρ.

δ Καπετάν Καλ γερος, Ήπειρωτικά Παραμύθια, διηγήματα του Μικρού Σκολιού.

Δράματα: για την Τιμή, για την Πατρίδα, (άπό τούς Αγώνες του Σουλίου), Χριστός και Μωχαμέτης Παιδομάζωμα.

Ποιήματα: η Αγάπη, ο Μάρκο-Μπότσα ης, ο Μαρωμαμένος Βασιλσάς, οι δύο Κωνσταντίνοι, η Θυσία του Σαμουήλ και Ιστορικά: ιστορία της Ξενοκρατημένης Ελλάδας από το 1453—1821 συνυφασμένη με τα Έθνικά άμματα η «δύναμις του Έλληνισμού» στην Ήπειρω στην Έλληνική και στη Γαλλική (του ά αδημοσιεύθηκε και στη Κυανή βίβλο της Αγγλίας, η δύναμις του Έλληνισμού εν Μικεδονία), στην Έλληνική και στη Γαλλική, Ιστορική εορταστική: Ήτειςου (η Ήπειρος γεωγραφικά και Έθνολογικά: άπό τών αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα) Ελλάς και διηγήματα: διηγήματα Ήρωικά, διηγήματα του Σπιτιού μου, διηγήματα του Χωριού μου, διηγήματα Κατσικολέφτικα, διηγήματα Ζωικά, Ήπειρωτικές παραδόσεις.

Δράματα: η Σφίγη του Γαρδικιού η Κυρά Φροσύνη, Αντίοχος και Στροτονίκη και διάφορα Ποιήματα έπικά και λυρικά.

Και στις μεταφράσεις ξένων ποιητών δεν ύστέρησε ο Χρηστοβασίλης.

Μετέφρασε το ά άσμα τών Λουσιτανών (Os Lusindas) του μεγάλου ποιητή της Πορτογαλλίας Camoes (Περιοδικό Πινακοθήκη 1905) και μερικά άλλα μικρότερα ποιήματα άλλων ξένων ποιητών.

Ως δημοσιογράφος αναδείχτηκε πρώτα στην «Ακρόπολη», έπειτα συνεργαζόμενος και σ' άλλα φυλλά και τελευταία στην εφημερίδα του «Έλευθερία», που την εξέδιδε ο ίδιος αναδημοσιεύοντας σ' αυτή κάποτε και μερικά από τα λογοτεχνικά του κομφοτεχνήματα.

Από καιρό συνεργαζόταν και στη σύνταξη του Ιστοικού Δελικού της Ακαδημίας. Τα τελευταία αναγνωρίζοντας την πολυμερή δράση του και την πολυσίδη εργασία του το Υπουργείο της Παιδείας του άπένευσε το χρηματικό του έπαλλο τών είκοσι χιλιάδων δραχμών και ο Σεπτέ Βασιληάς μας το Χρυσό Σταυρό του Σωτήρος.

Ατυχώς στάθηκε ο ποιητής και στην οικογενειακή του ζωή.

Εκείνο όμως που κυσίει τον κατέβηλε ήταν ο θάνατος του παιδιού του, του άξέλαστου Βασίλη. Τόν έχασε 18—19 χρονών παλληκάρι. Τώρα ως τόσο καλότυχος ο άλημοδότης νεκρός. Εκεί άπανωθιό στους ούανούς τούς προσιναγολάζιους, εκεί θα σάίη τόν κρτίο του τόν πανέμορφο, να διαορφωστολίξη με τα νειάτα του και με την όμορφιά του το τραπέζι του Βασιλεία και θα αναγαλιάση η πολυπύκνραντη καρδιά του και θα δοξολογήση τόν Πλάστη του για τη μεγάλη χαρά που τουδωσε... Καλότυχε πατέρα... Γως

στάτρια τῆς ζωῆς σου, τοῦ παι-
διοῦ σου καὶ τοῦ παιδιοῦ τῆς ἡ μη-
τέρα...

Καλὰ σεῖς ἀντρεῖέστε με τὴ χαρά
σας κι' ἀγαλιάζεστε καὶ σφικταγκαλιά-
ζεστε καὶ φιλιέστε... Μ' αὐτὴ;... Μ'
αὐτὴ;...

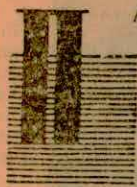
ΚΩ. ΤΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Φιλολογικά μνημόσυνα

Χρ. Χρηστοθασίλης

Του κ. Φάνη Μιχαλοπούλου

ΑΙΔΙ του λόγου και των βουνών της Ήπειρου, ο Χρηστοθασίλης, από μικρός ανάσανε τον καθαρόν αγέρα της στήνης και γαλουχήθηκε με

τις εξαισιές λαϊκές παραδόσεις, με τους θρύλους και τα τραγούδια, με τους καύμους και τους πόθους των λαϊκών στοιχείων της πατρίδας του. Για τοῦτο σ' ὅλη του τὴ ζωὴ εἶχε κάτι τ' ἀγνό και θουήσιο, τὸ σκληρὸ και μαχητικὸ, πού τὸν ξεχώριζε τόσο στὸ θάδι-σμα, ὅσο και στὴν ψυχὴ και τὴν τέχνη του.

Πλασμένος γιὰ τὴ δράση και τὴ λευτεριά, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς νιότης του ἔδειξε μιὰν ὀρμητικότητα πού τὸν ἔφερε δυὸ φορές στὸ κατώφλι τοῦ θανάτου, μὰ συγχρόνως τὸν δίδαξε πὼς ἡ ζωὴ γιὰ νὰ κατακτηθῇ χρειάζεται μιὰ σκληρὴ και συνεχισμένη πάλη, πὼς ἡ ζωὴ εἶνε κίνδυνος, θάρρος, πόλεμος, χαρακτήρας.

Καταδικασμένος δυὸ φορές σὲ θάνατο, μιὰ στὰ Γιάννενα και μιὰ στὴν Πόλη, ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ ἔμφιατος δοκίμασε τίς ἐφιαλτικές ἐκείνες ἀνησυχίες, τίς πίκρες ἐκείνες και τίς περιπέτειες, πού πειραματίζουν και χαλάνε δρόμους τὸν ἄνθρωπο και τὸν φέρνουν στὴν πληρότητα και τὴ βαθειὰ κατανόηση τῆς ζωῆς.

Κι' ἐδῶ δειχνεται ὁ χαρακτήρας: Στὴν ἀντίσταση ἐναντὶα στὴ καταδρομὴ τῆς Μοίρας.

Κι' ὁ Χρηστοθασίλης στὶς δυὸ περιστάσεις ὠρῶσθαι θαρραλέα κι' ἡρωικά. Δὲ λύγισε και προχώρησε, πελεμώντας πάντα στὴν πρώτη γραμμῇ γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν ἰστανικῶν ἐκείνων, πού δονούσαν τότε κάθε καρδιά, τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς δουλωμένης πατρίδας του και τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Πατριώτης κι' ἡπειρωλῆτης, ὁ Χρηστοθασίλης ἔζησε μπορούμε νὰ ποῦμε με τὴν πνοὴ τῶν ἰστανικῶν αὐτῶν και στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους σηματοφόρους, πού πίστεψαν σ' αὐτὰ και πόθησαν και δοῦλεψαν, ὅσο λίγοι, γιὰ νὰ τὰ πραγματοποιήσουν. Παρὰ τοὺς κλονισμούς, παρὰ τίς ἡττες και τοὺς ὀυτερισμούς τοῦ τότε Ἑλλαδικοῦ Κράτους, ὁ Χρηστοθασίλης κράτησε ψηλά τὰ ἰστανικά του, πιστεύοντας πάντοτε στὸ μέλλον και προσπαθώντας εἴτε με τὸ ντουφέκι στὸν ὄμο, εἴτε με τὴν πέννα στὸ χέρι ν' ἀνοίξῃ τὸ δρόμο πρὸς ἐπικράτηση τῶν ἰστανικῶν του. Ποτε δὲν εἰστάσε γιὰ τὰ μεγάλα πεπρωμένα τῆς πατρίδας του. Ὑπῆρ-

Ο Χρηστοθασίλης

ξεν ἕνας ἀδάμαστος κι' ἀκατάβλητος πολεμιστῆς, στὴν πολιτικὴ δράση, στὴ τέχνη και στὴ γλώσσα.

Και πραγματικῶς ὁ Χρηστοθασίλης πάνω ἀπ' ὅλα ἔζησε σάν ἀγωνιστῆς σ' ὅλῃ τὴ σημασία τῆς λέξεως, ἀποβλέποντας με μιὰν ἱερὴν ἀφοσίωση στὰ ἰστανικά τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδας του εἴτε ἀπὸ τὴ σκλαβιά τῆς τυραννίας, εἴτε ἀπὸ τὴ σκλαβιά τῆς πνευματικῆς ἢ ἡθικῆς πορώσεως. Ἡ δράση του συνεπῶς εἶνε διυπόστατη κι' ἀποβλέπει στὴν πολιτικὴ και κατὰ δεύτερον λόγω στὴ φιλολογία και στὴν τέχνη. Ὅταν ἡ Ήπειρο, σκλαβωμένη κινδύνευε ἀπὸ τίς ξενικές προπαγάνδες, πού προσπαθοῦσαν ν' ἀλλοιώσουν τὸν ἔθνο-λογικὸ χαρακτήρα τῆς, πρὶν ἀπὸ τοὺς ἐλευθερωτικούς πολέμους τοῦ 1912-1913, ὁ Χρηστοθασίλης ὠρῶσθαι ἐναντὶα στὴν ὕπουλη ψευδολογία τῶν ξένων και μαχητῆς δεινὸς κατέθηκε στὸν ἀγῶνα. Ἐγραψε τότε τὴν πολυκροτὴ πολιτικὴ μελέτη του γιὰ τὴν Ήπειρο με τὸν τίτλο: «Ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἠπειρῷ» 1901 και μ' ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα βασισμένα στὴ στατιστικὴ, στὴν ἱστορία και στὴν ἐπιστήμη, ἀπέδειξε τί ὄπῃρε, τί ἦταν και τί εἶνε ἡ Ήπειρο, ἡ κοιτίδα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου κι' ἡ ἔστιά τῆς ἐωότερης ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τόση σύγχυση προξένησε στοὺς συκοφάντες και τόσο ἐνδιαφέρον στοὺς

φίλους ἡ μελέτη ἐκείνη, ὥστε ἀξιώθηκε τῆς μεγαλυτέρας τιμῆς, πού μπορούσε νὰ τύχῃ παρόμοια ἐργασία. Μεταφράστηκε στὴν ἀγγλικὴ ἀπὸ τὸν Ἀγγλο πρέσβη στὴν Ἀθήνα, τὸν Ἐγερτον, και συμπεριλήφθηκε ἀργότερα σ' αὐτὴ τὴν κυανῇ βίβλῳ τῆς Ἀγγλίας γιὰ τὰ πράγματα τῆς Τουρκίας τῆς 1903. Τὰ 1904 ὁ Χρηστοθασίλης συνέχισε τὴν πολιτικὴ πολεμικὴ του με δυὸ περιφημὲς ἀκόμη μελέτες γιὰ τὴν πατρίδα του, πού τιτλοφοροῦνται: «Ἡπειρος κι' Ἀλβανία» κι' ἡ ἄλλη: «Ἡ Ήπειρος γεωγραφικῶς και ἐθνολογικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον». Μ' ἀξοδέρκεια και σύνεση, μ' ἐπιχειρήματα ἀντλημένα ἀπὸ τὴν ἐπιστημηστατιστικὴ τῆς Τουρκίας, ἔφερε μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ κόσμου, τὰ δίκαια τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ και ζήτησε τὴν συνδρομὴ τῆς Εὐρώπης γιὰ τὴ λύση τους. Μὰ και στοὺς νεώθρους κι' ἀνίδεους πολιτικούς τῆς Ἑλλάδας θύμιζε τί ὄπῃρε ἡ Ήπειρος γιὰ τὸν Ἑλληνισμό και ποιά ἡ συμβολὴ τῆς στὴν ἱστορία του. Μερικὲς περικοπὲς ἀξίζει νὰ μνημονεύθουν ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ ἡπειρωτῆ ἀγωνιστῆ γιὰτι συνοψίζουν ὅλη τὴν ἡρωικὴ κι' ἐθνικὴ δράση τῆς ἑλληνικώτατης χώρας:

«Ἡ Ήπειρος ὡς υπῆρξεν ἡ κοιτίς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ, ὕπῃρξεν ὡσαύτως ἡ κοιτίς τῶν ἀρματωλῶν και κλεφτῶν, τῶν ἐνσάρκωθέντων τὴν ιδεάν τῆς ἑλληνικῆς καλὴ γενε-

σίας και προπαρασκευασάντων τὸ ἔργον τοῦ 1821. Ἠπειρώτης ἦτο ὁ πρῶτος κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἐπαναστῆς Κορκόδειλος ὁ Κλαδάς, ὁ διοργανώσας μετὰ τοῦ Ράλλη τὴν πρῶτην κατὰ τῆς Τουρκίας ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τῆς Μάνης κατὰ τὸ 1481. Ἠπειρώται ἦσαν οἱ διασημότεροι τῶν ἀρματωλῶν και κλεφτῶν: ὁ Μαλάμος, Θεόδωρος Μπίνης, Σουμήλας, Βαλαώρας, Χρήστος Μηλιώνης, Κώστας Πάλλας, Λάππας, Κίτιος Νικολός Τζαβάρας, Πλιάτσικας Καραϊσκάκης και τόσοι ἄλλοι. Ἠπειρώτης ἦτο ὁ Διονύσιος ὁ Τρίκης ὁ ἐπαναστατήσας τὰ περίχωρα τῶν Ἰωαννίνων τῷ 1610. Ἐν Ἠπειρῷ ἐκαλλιεργήθη ἡ νέα ἑλληνικὴ ποίησις, ἀρρενωπὴ, ὕγιης και ἐξάπτουσα τὸ ἐθνικὸν φρόνημα και ἐξ Ἠπειροῦ διεχύθη εἰς ὅπαντα τὸν ἄλλον ἑλληνισμόν, γαλουχήσας αὐτὸν ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δουλεύοντος ἑλληνικοῦ γένους και διδάξας αὐτὸ, πὼς μικραὶ ἐνοπλοὶ ἑλληνικαὶ ὀμάδες ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Πίνδου, τοῦ Τομάρου και τῶν Κεραινῶν ἐνίκων και κατέστρεφον ἱσχυρὰ και πολυπληθῆ τουρκικὰ σώματα. Ὅτι κατῶρθωνε τότε ἕνα κλέφτικο ἡπειρωτικὸ τραγούδι ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ δουλεύοντος Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἡδύνετο νὰ κατορθώσουσι χίλιοι ἐθναπόστολοι τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἡ αἰμόφυρτος σημαία τοῦ τελευταίου Ἑλληνικοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, δυνάμει τῆς αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, μετῆνεχθη εὖ

θὺς ὑπὸ τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ εἰς τὸν Πίνδον, τὸ Σοῦλι, τὴν Χιμάρα, τὴν Πάργον, τὸ Ζάλογον κι' ἐκεῖθεν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας και συνετέλεσθη τὸ ἀτελὲς μὲν, ἀλλὰ μέγα ἔργον τοῦ 1821. Οἱ ἐνδοξότεροι τῶν προμάχων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, Καραϊσκάκης, Μπουτσαράι, Τζαβελαῖοι, Δρακαῖοι, Μηλιαῖοι και τόσοι ἄλλοι ἦσαν Ἠπειρώται. Ἠπειρώτης ἦτο ὁ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐκ μητροῦ Ἀργυροκαστρίτης, τὸ γένος Γονέμη. Ἠπειρώται ὕπῃρξαν οἱ πρῶτοι διδασκαλοὶ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα, τὸ κλινὸν τῆς Παλλάδος ἀστὺ, γέμει ἱδρυμάτων τῆς γενναϊοδρίας τῶν Ἠπειρωτῶν. Τελειώνοντας τὴ μελέτη του συμπέρανε τὰ ἑξῆς ὀρθοτάτα ἱστορικῶς: «Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀλῆ ἐν Ἰωαννίνους (1792) καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Σουλίου τὰ 1863 τὸ κέντρον τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας μετατόπισθη ἐν Βελονηνῶν και ἔκτοτε πάσα ἑθνικὴ ἐνέργεια ἐστρέφετο περὶ τὴν ἰελοπόν-σων».

Μὲ τὴν ἰδίαν Ἠπειρω-

τρεία, με την ίδια μαχητικό-
τητα, ο Χρηστοθασίλης έδρα-
σε κι' ύστερα από την άπε-
λευθέρωσι της πατρίδος του,
ως δημοσιογράφος. Διευθυ-
της της ιδιόκτητης «Έλευ-
θερίας» πούθγαινε σιά Γιάν-
νενα, πάνιότε στάθηκε στο ύ-
ψος του, ένας προασπιστής
των λαϊκών συμφερόντων. Έ-
νας προασπιστής των άδικου-
μένων, ένας ήπειρολάτρης,
πού τον συνέπαιρνε ό,τι έν-
διέφερε την πατρίδα του. Καί
στό σημείον αυτό πάλαψε
μέ το σθένος εκείνο, πού τον
συνώδευε πάντοτε. Όταν την
«Ηπειρο κατάτρεχε ή φοβε-
ρότερη ληστοκρατία, όταν κα-
νείς δέν τολμούσε νά μιλήση
για τους Ρετζαίους κι' όλοι
έτρεμαν στον ίσκιό τους, μό-
νος ο Χρηστοθασίλης τούς
χτύπησε, ως δημοσιογράφος
καί στην πλατεία Γιαννίνων
τούς πρόσβαλε καταμουτρα.
Ήταν ένας άντρας, όπως πάν-
τα, όταν τον καταδίκάζαν οι
τουρκοί σέ θάνατο. Καί την
άρρενωπή καί αύστηρη αύτη
στάσι κράτησε μέχρι τις τε-
λευταίες του μέρες, μόνος συν-
τάκτης της «Έλευθερίας». Κι'
ως βουλευτής έδειξε την ίδια
άλυγιστία στον χαρακτήρα
καί το φρόνημα.

Αλλά παράλληλα μέ την
πολιτική καί δημοσιογραφική
δράση, ο Χρηστοθασίλης έχει
νά δείξη καί μιάν πρωτοτυπώ-
τατη καί ριζοσπαστική πνευ-
ματική δημιουργία. Πρωτοπό-
ρος στο ζήτημα της γλώσσας,
όπαδός του μεγάλου Βηλαρά
άπό μικρός είχεν άηδιάσει
μπρός στο παλαιότερο έκπαι-
δευτικό σύστημα καί μέ την
όρμητικότητα, πού τ'ν παρα-
κλήριζε στράφηκε στή λύση
του λ. κ. γ. γ. ε. τ. κ. α. β. ε. δ.
και τ. ο. σ. ρ. λ. α. β. γ. δ. ε. ζ. η. θ.
που του. Πρωτοδ έμ. 1938: 3η ό
Ψυχάρης, ο Χρηστοθασίλης ά-
πό προσωπική πείρα του τυραν-
νικού καί θάρβαρου συστήμα-

(Τό τέλος εις την 11ην σελ.)

Φιλολογικό μνημόσυνο

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

(Συνέχεια εκ της 4ης σελίδος)

τος των παλαιότερων χρόνων είχαν άπικρηθεί τη σχολαστική διδασκαλία και δοθή στην ανάγνωση. Κακώς νομίζαν μερικοί πως ή νεώτερη γλωσσική επανάσταση ήταν απλώς μια στρόφη προς τη δημοτική. Ήταν μια επανάσταση πολύ ευρύτερη: Μιάν επάνοδο προς τον έαυτό μας, πούχαμε ξεχάσει, μιάν ανασύνδεση με τις ζωτικές δυνάμεις του λαού μας, μια μάχη τέλος του φωτός προς το σκοτάδι. Η αντίδραση μάλιστα του Χρηστοβασίλη ενάντια στο πνεύμα, της συντηρήσεως και της στενοκεφαλίας των συνχρόνων του χρονολογείται απ' αυτά τα παιδικά του χρόνια και μπορούμε να πούμε πως συνυφάνθηκε μ' ολοκληρή τη ζωή του. Είπε ευτύχημα πως ο Ηπειρώτης λόγιος μάς άφησε το χρονικό της Ιστορίας της ψυχής ενάντια στην σχολαστική παράδοση, μέσα σ' απράμιλλα διηγήματα, που γραφέν άργότερα και πού μπορεί να θεωρηθούν σαν ή άλληθνή αυτόθιο γραφία του. Τα διηγήματα αυτά φέρουν τον τίτλο: «Διηγήματα του μικρού σχολειού ή απομνημονεύματα της μαθητικής μου ζωής». Ο Χρηστοβασίλης μέσα σ' αυτά Ιστορεί με τα μελανώτερα χρώματα τα θάνατα και τα μαρτύρια, πού τράβηξε μικρός στο σχολείο του χωριού του και την άποστροφή του προς το παλαιό σύστημα. «Αν κι έχουν το χαρακτήρα του χρονικού, όμως ο συγγραφέας τους πολλές φορές ύψωνεται ψηλότερα και μάς παρουσιάζει το δράμα της Ελληνικής νιότης στα σκοτεινά εκείνα χρόνια της εκπαιδευτικής θωραρότητας και τυραννίας.

Ίσως τα «Διηγήματα του σχολειού» νάνε το καλλίτερο και ριζοσπαστικώτερο έργο του Χρηστοβασίλη και δίκαια θωραεύτηκαν από το υπουργείο της Παιδείας, ως ανάγνωσμα των παιδιών. Εκεί μέσα μάς έδειξε όλα του τα χαρίσματα: τη λευτέρη κι άγνή ψυχή του, την αντίδραση ενάντια στην παράδοση, την όξυτητα της παρατηρήσεως, την άγάπη του στο λαό, τη λατρεία του προς το θυνό και το λόγο, το θυμασμό του προς τις παραδόσεις και τους θρύλους, το φλέγμα του και τελευταία την πολεμική του. Μά συγχρόνως μάς παρουσίασε κι όλη τη λογοτεχνική μαεστρία του: Η γλώσσα του είναι πλούσια και πειθαρχημένη, γιομάτη δύναμη κι έκφραστικότητα κι υπάρχουν σημεία γραμμένα με τόση μορφικήν άριότητα ώστε μπροστά τους ώχριούν κι τα καλλίτερα του Ψυχάρη. Η οικονομία επίσης, καθώς κι ή ψυχολογική και συνθετική τους δύναμη, τοποθετούν τα «Διηγήματα του σχολειού» ανάμεσα στα δυνατότερα, πούχουμε στη γλώσσα μας. Οι περιγραφές, τέλος,

της φύσεως, καθώς της ζωής της υπαίθρου, όπως της στάνης, των θοσκών και γενικώς του ποιμενικού βίου της Ηπείρου, άποτελούν άληθινά πετράδια και τις καλλίτερες σελίδες της λαογραφικής φιλολογίας μας. Θάβηλα να παραθέσω μερικά δείγματα, μά περιορίζομαι σ' ένα: «Όταν ο Χρηστοβασίλης άναχώρησε από το χωριό του πήγε στην Ξάνθη για να συνεχίση τις σπουδές του. Εκεί μαθήτευε κοντά σέ μια θασκάλα πού γνώριζε το νεώτερο σύστημα. Η περιγραφή της είναι άληθινό ποίημα: «Τεσσαράμισι μήνες, γράφει, είχα παραδοθή στη νεραϊδόμορφη θασκαλοπούλα, πού με κυρίευσε με την όμορφιά της. Σ' αυτό το διάστημα μπορούσα να μάθω κι' όλοκληρή την άστρονομία, φθάνει να μου την παράδινε ή θυγατέρα του θασκάλου μου. Δεν με θηθούσε στην έκμάθησή τόσο τα θυμαστό μου μνημονικό, όσο ή υπέρκαλη όμορφιά της θασκάλας μου, πού χύνονταν τα λόγια της άπάνω μου, σαν ούράνια μουσική. το θέλημα της σαν ήλιος και το χαμόγελό της σαν άνοιξη... Άλλ' άφού έμαθα όλη την τυπική όρθογραφία τέλειωσε κι' ή ευτυχία μου. Η θασκάλα μου, πού μουν ικανός γι' αυτή ν' άνεβώ στα ούράνια και να της φέρω τον Αδγερινό, να πάγω στα πέριχα του κόσμου να της φέρω τ' άθάνατο νερό, να σχίσω τη γη να την κρύψω από κάθε κακό, ή θασκάλα μου, πού τη γύρευαν οι καλλίτεροι γαμπροί της Ξάνθης για την άγγελική της όμορφιά κι' ένας μάλιστα, παρεφρόνησε, άρραβωνιάστηκε έξαφνα μ' έναν έμπορο... Από τη στιγμή αυτή πού μαθεύτηκε ο άρραβωνας της αισθάνθηκα τέτοια λύπη, πού κάθε ευχάριστο όσο μεγάλο κι' αν ήταν μου φαίνονταν μικρό».

Άλλά προτού φθάση στη συνθετική δύναμη και στη γλωσσική κυριαρχία πού μάς φανέρωσε στα «Διηγήματα του σχολειού», ο Χρηστοβασίλης είχε δημοσιεύσει κι' άλλα μικρότερα διηγήματα, πού τον έκαναν γνωστό και τον επέβαλαν άδίσταστα στη φιλολογική συνείδηση του τόπου μας. Οι παλαιότερες συλλογές του είναι τα «Διηγήματα της στανης» και τα «Διηγήματα της ξενιτειας» πού κυκλοφόρησαν τα 1899 αν κι' είχαν γραφή από τα 1889. Τα «Διηγήματα της στανης» δεν είναι κι' αυτά παρά κομμάτια από τη ζωή του Χρηστοβασίλη, κομμάτια της αυτοβιογραφίας του, καύμοι και χαρές της ψυχής του, πού δοκίμασε μικρός, όταν σ' αλαούσε τα πρόβατα του πατέρα του πάνω στα γραφικά θυνά, ή μέσα στα ποιητικά φάραγγια της Ηπείρου. «Όταν δημοσιεύτηκαν προκάλεσαν έναν όμοφωνο θυμασμό.

Ο Ροΐδης, ο Ψυχάρης, ο Πάλλης, ο Έφταλιώτης, ο Καμπύσης κι' άλλοι ένθουσιαστήκαν κι' έγραψαν έπαινετικώτατα άρθρα για το νέο συγγραφέα, πού τόσο πρωτοτυπούσε στη γλώσσα όσο και στο περιεχόμενο. Ήταν τα πρώτα διηγήματα, πού ζωγράφιζαν τόσο παραστατικά τη ποιμενική ζωή της πατρίδας του και γενικώτερα του λαού μας, πού τόσο περιφρονούσαν οι ψωρολόγιοι της παραδόσεως. Κι' ή γλώσσα τους ήταν όλη χυμού, όλη ζωντάνια και πολλές φορές τόσο ποιητική, ώστε ξάφνιζε τον άναγνώστη. Την είχε ζήσει τη δημοτική ο Χρηστοβασίλης, έπικοινωνώντας, συνεχώς με το λαό, την είχαν αγαπήσει σαν τη πεντάμορφη έσαιλοπούλα του παραμυθιού. Δεν την είχε μάθει από γραμματικές ή γλωσσάκια όπως ο Ψυχάρης κι' οι περισσότεροι δημοτικιστές. Για τουτό τα δικά του διηγήματα δεν θα πάψουν να διαδίδονται πού συγχρόνων του ξεχάστηκαν. Ο Ηπειρώτης αυτός έκανε τέχνη τη ζωή του κι' ό,τι έγραφε ήταν ή ίδια του ψυχή, ή ήρωική και θουκοική ψυχή του, όπως διαπλάστηκε πάνω στα θυνά της πατρίδας του. Και τα «Διηγήματα της ξενιτειας» δεν είναι κι' αυτά παρά κομμάτια από τη νυσταγία και τους καύμούς της ψυχής του, όταν κατατρεγμένος και καταδικασμένος σέ θάνατο παράδερνε στα ξένα, ζώντας με τον πόνο και την άνάμνηση των παιδικών του χρόνων. Κι' έδω ο Χρηστοβασίλης έκανε τη ζωή κι' τέχνη. Γι' αυτό και τα «Διηγήματα της ξενιτειας» θα ζήσουν στο μέλλον, όπως και άλλα του έργα: «Εκλείναν την ψυχή ενός πραγματικά λεύτερου και τίμιου άνθρου πού, πού ζητούσε με την τέχνη του να ξυπνήση την αγάπη μας προς το λαό, να μάς δείξη το θάυμα της ελληνικής υπαίθρου και την αγνότητα των λαϊκών στοιχείων πού ζούσαν με τον ιδρώτα τους πάνω στα θυνά ή καλλιεργούσαν μοχθώντας τη γη τους. Κι' είχε δίκαιο κάποιος κριτικός του, όταν έλεγε πως τα «Διηγήματα του Χρηστοβασίλη ήταν το καλλίτερο ανάγνωσμα για το έθνος και το λαό».

Άλλ' έξω από τα διηγήματα ο Χρηστοβασίλης έγραψε και πολλά ποιήματα και θεατρικά έργα, πού θωραεύτηκαν σέ διάφορους διαγωνισμούς. Άλλ' ό,τι κυριώτατα θα ζήση από το έργο του θάνε τα δυο αυτά κι' έμπνευσμένα του διηγήματα, με την ήρωική και γενναία ψυχολογία τους, την αγάπη τους προς την Ελλάδα. Πολλοί τον είπαν λογράφο, άλλοι ποιητή κι' άλλοι θεωρητικό συγγραφέα. Άλλ' άπάνω

απ' όλους αυτούς τους χαρακτηρισμούς, ο Χρηστοβασίλης υπήρξεν ένας αγωνιστής, όπως είπαμε, του πίστευε στα ιδανικά του, ένας άντρας, πού δεν τάραζαν εύκολα οι έθνικές κι' οίκογενειακές καταγιγες. Ένας χαρακτήρας άνώτερος, άπό κείνους, πού σπάνια παρουν σιάζονταν στην στείρα κι' έγωϊστική, εποχή, πού ζήσε. Ναί ο Χρηστοβασίλης ήταν ένας άπό τους λίγους χαρακτήρες μ' άνώτερη κοινωνική συνείδηση του καθήκοντος προς την πατρίδα, πού τον γέννησε, και γενικώτερα προς την Ελλάδα, τη μεγάλη κι' ήρωική εκείνη Ελλάδα, πού πλάσε κι' ώραματίστηκε μέσα στη φαντασία του, όταν μικρός θωσκός με τη φλογέρα στο στόμα, πάνω στα θυνά και τους λόγγους της Ηπείρου σιγώπαε κάποιο κλέφτικο τραγούδι. Με τόραμα της Ελλάδας αυτής ίσως ν' άκλεισε ή μάτια του κι' ή ψυχή του λυτρωμένη φτερούγιζε στον όλόφωτο κόσμο των ούρανών.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΗΜ. «ΧΡΟΝΟΥ».— Το άνωτέρω άρθρον του κ. Φ. Μιχαλόπουλου είναι αυτή εύτη ή διάλεξις την όποιαν έδωκε την παρελθούσαν Κυριακήν εις την αίθουσαν του «Παρανασσού» όπου ή Πανεπειρωτική 'Αδελφότης 'Αθηνών είχε διοργανώσει φιλολογικόν μνημόσυον των 'Ηπειρωτών διανοουμένων Δημ. Σάρρου, Χρ. Χρηστοβασίλη και 'Α. Σκελλαρίου, με όμιλητάς τους κ. κ. Μιχ. Ροδάν, Φ. Μιχαλόπουλον και Β. Τζιλόπουλον.

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ο ΑΓΝΟΣ ΙΔΕΟΛΟΓΟΣ

Του κ. Γ. ΜΟΥΔΑ-Γ. ΜΙΔΗ

Μετά μακράν ζωὴν καταναλωθεὶς ὡς εἰς γόνιμον πολυσχιδὴ καὶ πολύτιμον ἐργασίαν ἀναπαύεται εἰς τὴν ἀπόλυτον τοῦ τάφου ἡρεμίαν καὶ σιωπὴν εἰς ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ οὐδέποτε ἐπεδίωξε τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, ὁ Χ. Χρηστοβασίλης. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ εἰς ἐπὶ πλέον ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, εἰς ἐπίλεκτος ἤπειρος, ἐπίλεκτος καὶ διανοούμενος ἐξαιρετικῶς ἐκτελείται καὶ μᾶς ἀφήνει ὡς μόνον παρηγορίαν διὰ τὸ καταλείψει μὲν αἰσθητὸν κενὸν πληροῦ ἢ φωτισμῶν καὶ ἀντινοβόλος πνευματικὴν του δημιουργία.

Ὅντως ἂν τὸν Χρηστοβασίλην καλύπτῃ ὁ σιγηλὸς τάφος ζῇ ὁμως καὶ θὰ ζῇ τὸ πνευματικόν του ἔργον, τὸ ὅποιον θὰ ἐμπνέῃ καὶ θὰ θάλλῃ καὶ θὰ καθοδηγῇ πρὸς τὴν στήν τῆς ἀγνῆς, τῆς ἀπερίττου, τῆς ὑγιoῦς καὶ ἀληθοῦς σκέψεως τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ὁποίας ὁ ἀποθανὼν ὑπῆρξεν ὁ ἀγκραιφνὴς ἱεροφάντης.

Τὸ πένθος διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀποσπᾶται τῶν ὁρίων τοῦ αἰτοῦ διὰ τὰ εἰσελθὼν εἰς τὸν κῆλον τοῦ γενικοῦ πένθους. Εὐχλωττος τοῦτων ἀπόδειξις εἶναι διὰ τοὺς οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων κατέθεσαν πρὸς τῆς σοφοῦ τοῦ τὸν φόρον τῆς δικαίας τῶν ἐθλαθείας, διότι ἂν ἐν ζωῇ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξέσεως τοῦ Χρηστοβασίλη συναντῶσι μοιραίως ποικίλας ἀντιθέσεις, ὁμως ὁ τάφος μεταδίδει εἰς τοὺς ζώντας μέρος τῆς γαλήνης του, διὰ τὴν πρὸς εἰς καὶ νὰ κρῖνουν νεκροῦς.

Ὁ Χρηστοβασίλης ὑπῆρξε πολὺ-ἐδρον πνευματικὸν φαινόμενον, ὡς λογογράφος, εἰδικώτερον διηγηματογράφος, ὡς ποιητής, ὡς λογογράφος, ὡς συγγραφεὺς ἐν γένει ἐκρίθη καὶ ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῆς εἰδικωτέρας κριτικῆς. Ὡς ἄνθρωπος δὲν ἦτο διάφορος, ἀφ' ὅ,τι ὑπῆρξεν ὡς συγγραφεὺς. Διακρίμενος, ἐσχωριστὸς, πρωτότυπος μὲ μίαν πρωτοτυπίαν ἀνωτερότητος σπανίας.

Ἀπλοῦς τὴν ψυχὴν καὶ τοὺς τρεῖς πόνους, ἀπροσποίητος, ἀφελής, ἀνιδιοτελής, μὲ διαύγειαν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ἐπιτρέπουσαν τὰ διαφαίνονται ἀμέσως ἢ ἀπλότης καὶ καλωσύνη τῆς ψυχῆς του.

Παροικιῶδες ὑπῆρξε τὸ θάρος του, εἰς οἰανδήποτε ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς, θάρος πηγάζον ἀπὸ μίαν ἐδραϊὰν αὐτοπεπολιθῆσιν καὶ ψυχικὴν ἁρμονίαν. Κανείς δὲν θὰ λησμονήσῃ διὰ τὴν ἡπειρον ἐ-

ραπίσας μάλιστα ληστάρχον αἵμο-σταγῇ, εἰς τὸν ὅποιον εἶπεν «ἐάν τὸ Κράτος σὲ ἡμῆστευσε δὲν σὲ ἀμνηστεύω ἐγώ».

Διὰ τὴν Χρηστοβασίλην ὑπῆρξε-εις ἰδιότης τοῦ ἥτο ἢ ὑπόθεσις παντὸς ἡμετέρου, διὰ τὸν ἔτυον του δὲν ἐπρόκειτο ποτέ. Θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γράψῃς βιβλίον ὁλόκληρον ἐδραϊὰν περιστατικῶν τῆς ζωῆς τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν πολιτικὴν, ὑπῆρξεν δ' οὐχὶ ἀπαξ ἀντιπρόσωπος τῆς ἡπειρου, ἥτο πεπρωμένον νὰ πῇ ποιη-ρια πικρῶν, ἢ πολιτικὴ του ὁμως ἀντίθεσις πρὸς τὴν ἄλλαν πλειωφίαν ἐν ἡπειρῷ οὐδέποτε ὑπῆρ-ξεν αἰτία μίσους ἐναντίον του, δι-ότι οὐδεὶς ποτέ ἔπαυσε νὰ θεωρῇ τὸν Χρηστοβασίλην ὡς ἰδεολόγον ἀγνόν. Ἀλλ' ἢ πολιτικὴ ἀπῆται πρὸς ὅσα ἄλλα, ἀπῆται διπλωματίαν, εὐσημψίαν καὶ ψεύδος πολὺ, ἐνῶ ὁ Χρηστοβασίλης ἦτο πάντοτε ὁ ἴ-διος, ἀπελπιστικῶς εἰλικρινής. Εἰ-λικρινής, ἄλολος καὶ ἀλτρουϊστῆς ὑπῆρξεν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν.

Τώρα μακράν τῶν ἀγώνων καὶ τῶν μαχῶν μακράν, τῶν ἀνθρωπί-νων μικροτήτων καὶ ἐρίδων, μα-κράν τῶν παθῶν καὶ τῶν μισῶν, κοι-μᾶται τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου.

Ἀλλὰ δὲν ἀπέθανε, διότι ἢ κάθο-δος εἰς τὸν τάφον ἀνδρῶν ὡς ὁ Χρη-στοβασίλης συμπίπτει μὲ τὴν εἴσο-δον εἰς τὴν ἀθανασία.

Γ. ΜΟΥΔΑ-Γ. ΜΙΔΗΣ

Δικηγόρος

νύξιν τὰς γενναίας, ὁρῶντες καὶ αἶψα
ορεόμενοι Χρυσὸν βαρύνον, εἰς τὰς οὐδέν,
μέλῃ τῶν ἀγῶν, δόξα τὰς ἡμετέρας
καὶ ὑμετέρας καὶ δόξῃ τὰς δούλους
~~καὶ τὰς~~ εἰς εἶναι ἀγῶν καὶ
Χρυσὸν βαρύνον καὶ μνησθῆναι!

